میکسم گورکی
چونویاں کہانیاں

فہرست

مترجم : جی - سنگھ
سردارا سنگھ چیمہ تے پریتم سنگھ سنچندہ نے نظرثانی کیتی تے فارسی رسم الخط وچ لکھیا
مصور : گ - یودن

М. Горький

ИЗБРАННЫЕ РАССКАЗЫ

(на языке панджаби)

Г $\frac{70302-159}{016(01)-77}$ без объявления

مکار چدرا

سمندر ولوں ٹھنڈی سلھی ہوا آ رہی سی، کنڈھے نال آ کے ٹکرا رہیاں لہراں دی سنجیدہ موسیقی نوں تے کنڈھے اپر دیاں جھاڑیاں دی سرسراہٹ نوں ستیپی اتے پھیلا رہی سی۔ کدی کدی ہوا دا کوئی بلھا سرجھائے پیلے پتیاں نوں چک کے لے آؤندا تے اس اگ وچ سٹ دیندا جیہڑی اسیں مچا رکھی سی، جس نال لاٹاں تیز ہو جاندیاں، پھیر پت‌جھڑ دی رات دا ہنیرا کنب اٹھدا تے ڈر کے پچھے ہٹ جاندا، جس نال گھڑی پل لئی کھبے پاسے اتھاہ ستیپی، سجے پاسے نہ مکن والا سمندر تے ساھمنے بڈھے ٹپری‌واس مکار چدرا دا ہیولا دسن لگ پیندا، جیہڑا آپنے ڈیرے دے لوکاں دے گھوڑیاں دی نگرانی کر رہا سی، جنھاں نے ساڈے توں پنجاہ کو قدم دور آپنے تنبو گڈے ہوئے سن۔

ٹھنڈی ہوا دے بلھے اوہدے کاکیشیائی کوٹ نوں اڈا کے کھول رہے سن تے اوہدی ننگی والاں والی چھاتی اتے تھپیڑے مار رہے سن، پر اس سبھ کجھ ولوں بےدھیان اوہ بڑے مٹکدار تے زوردار انداز وچ میرے ول منہہ کرکے پیا سی، آپنے وڈے جیہے پائپ وچوں باقائدہ کش بھر رہا سی، آپنے نک تے منہہ راہیں دھوئیں دے سنگھنے بدل چھڈی جا رہا سی، میرے سر دے اپروں دی ستیپی دے چپ ہنیرے وچ اک‌ٹک ویکھی جا رہا سی، لگاتار گلاں کری جا رہا سی تے ہوا دے تیز تھپیڑیاں توں آپنے آپ نوں بچاؤن لئی ذرا وی کوشش نہیں سی کر رہا۔

''سو توں گھنم پھر کے دنیا ویکھ رہا ایں؟ ساڑی گل نہیں۔

توں آپنے لئی واہ واہ کنم چنیا اے، باز! چاھیدا وی ایسے طرحاں اے: گھنم پھر کے دنیا ویکھو، ویکھہ چا کھہ کے لنمیاں تان لوو تے چلدے ہوو — تے بس، ہوئی۔

''زندگی؟ ہور لوک؟،، اوھنے ''چاھیدا وی اسے طرحاں اے،، بارے میرے اعتراض تے اعتراض کردے ڈھنگ نال گل جاری رکھی۔ ''کیوں! تینوں ایہدے نال کی؟ جس طرحاں توں آپ زندگی نہیں ھندا! باقی لوک تیرے بنا جیوندے نیں تے جیوندے رھنگے۔ توں سچ مچ خیال کردا ایں کہ تیری کسے نوں لوڑ اے؟ توں نہ روٹی ایں نہ ای سوٹی، سو کسے نوں تیری لوڑ نہیں۔

''پڑھو تے پڑھاؤ،، توں آکھدا ایں؟ کی توں پڑھ کے ایہہ جان سکدا ایں کہ لوکاں نوں خوش کویں بنایا جاوے؟ نہیں، توں نہیں جان سکدا۔ پہلاں تینوں دھولے آ لین، پھیر دسیں، دوجیاں نوں کی سکھنا چاھیدا اے۔ توں اوھناں نوں کی سکھا لئینگا؟ ھر کسے نوں پتہ اے، اوھنوں کی چاھیدا اے۔ جیہڑے سیانے ھندے نیں، اوہ جو زندگی دیندی اے، لے لیندے نیں، بیوقوف کجھہ نہیں لیندے، پر سکھدا ھر کوئی آپنے آپ ھی اے۔

''ھاسوھینے نیں ایہہ، تیرے لوک۔ سارے اک دوجے نوں مدھولدے ہوئے اجڑ وانگ آ کٹھے ھندے نیں، جدوں کہ دھرتی اتے کنی ساری تھاں خالی پئی اے،، تے اس نے سٹیپی ول اچا ھتھہ الار کے اشارہ کیتا۔ ''تے اوہ سارے کنم کردے نیں۔ کاھدے لئی؟ کیہدے لئی؟ کسے نوں ایہہ پتہ نہیں۔ جدوں وی کسے نوں زمین واھوندیاں ویکھیدا اے تاں سوچیدا اے: اوہ ویکھو، بندا کویں تپکا تپکا کرکے آپنے پسینے راھیں آپنی طاقت دھرتی وچ پائی جا رھا اے، تے آخیر ایسے دھرتی ھیٹھہ ھی اس نے لیٹ جانا اے تے مٹی وچ مٹی ھو جانا اے۔ اوھدا کجھہ نہیں باقی رہ جانا، آپنے کھیتاں توں سوا اوھنے کجھہ نہیں ویکھنا تے ٹر جانا اے، جویں آیا سی — بیوقوف دا بیوقوف۔

''تاں کی اوہ اسے لئی پیدا ھویا سی کہ اوہ زمین نوں کھوتردا رھوے، تے اس توں پہلاں کہ اوھنوں آپنی قبر پٹن دی ویہل ملے، اوہ چلدا ھووے؟ کی اوھنے کدی آزادی دا سواد ویکھیا اے؟ کی اوھنوں سٹیپی دی وسعت دا علم اے؟ کی سمندر دیاں لہراں دی بولی

تے تہاڈے روسیاں وچوں سی۔ انج نہیں جیونا چاھیدا، جویں تسیں آپ چاھوندے ھو، اوہ کہن لگا ، سگوں انج جیونا حاھیدا اے جویں مقدس کتاباں دے اکھراں وچ لکھیا ھویا اے۔ اوھدی رضا وچ رھو، تے اوہ تہاڈیاں سبھے مراداں پوریاں کرےگا۔ آپ اوھنے چیتھڑے پائے ھوئے سن، لیراں۔ میں اوھنوں کہا کہ رب توں ذرا آپنے لئی نویں کپڑے ای منگ لے۔ اوہ لوھا۔لاکھا ھو گیا، مینوں گاھلاں کڈھدیاں ھوئیاں اتھوں بھجا دتا۔ صرف اک منٹ پہلاں ای اوہ کہہ رھا سی کہ لوکاں نوں معاف کر دینا چاھیدا اے، تے اوھناں نوں پیار کرنا چاھیدا اے۔ جے میری کسے گل نے اوھنوں ٹھیس پچائی سی، تاں اوھنے مینوں معاف کیوں نہ کیتا؟ اجیہے نے تہاڈے پادری! اوہ لوکاں نوں نصیحت کردے نیں کہ اوہ گھٹ کھان، پر آپ دھاڑی وچ دس واری کھاندے نیں۔ ،،

اوھنے اگ وچ تھکیا تے چپ ھو گیا۔ چپ۔چاپ آپنا پائپ پھیر بھریا۔ ھوا ھولی ھولی ھونگ رھی سی، گھوڑے ھنیرے وچ ھنھنا رھے سن، تے ٹپری‌واساں دے ڈیرے ولوں گیت دی سریلی جذباتی دھن سنائی دے رھی سی۔ ایہہ مکار دی سوھنی دھی، نونکا، گا رھی سی۔ میں چھاتی وچوں نکلدی اوھدی بھرویں آواز نوں پچھان لیا، جس وچ ھمیشہ ھی حکم چلاؤن دا تے بےاطمینانی دا لہجہ شامل ھندا، بھاویں اوہ کوئی گیت گا رھی ھندی، تے بھاویں کسے نوں 'سلام دعا، ای بلا رھی ھندی۔ اوھدے سانولے منہہ تے رانیاں والا گھمنڈ وسیا ھویا سی تے اوھدیاں کالیاں اکھاں دے ھیٹھاں ایہہ احساس چمکدا لگدا سی کہ اوہ اک اجیہے حسن دی مالک ھے جس دا مقابلہ نہیں کیتا جا سکدا، تے نال ای اس سبھہ کجھہ لئی نفرت وی، جس وچ اس نوں آپنی جھلک نہیں سی ملدی۔

مکار نے مینوں آپنا پائپ پھڑایا۔

''لے، لا لے سوٹا! سوھنا گاؤندی اے، ھیں ناں؟ توں چاھوندا ایں کہ ایہو جیہی کوئی کڑی تینوں پیار کرے؟ نہیں؟ بڑی چنگی گل اے! چاھیدا وی انج ای اے — کدی رناں تے یقین نہ کرو تے اوھناں توں دور رھو۔ کڑی مرد نوں چنمن وچ میرے اس پائپ پین نالوں کتے زیادہ سواد لیندی اے۔ پر اک وار تسیں اوھنوں چنم لیا تاں تہاڈی آزادی ھمیشہ لئی گئی۔ پھیر اوہ تہانوں اجیہے نہ دسن

سن کے اوھدا دل کدی کھڑیا اے؟ اوہ غلام اے۔ جنمدیاں ای غلام، ساری عمر دا غلام تے مرن تائیں غلام! اوہ کر وی کی سکدا اے؟ بس، پھاھا لے سکدا اے، جے انج کرن جوگی ساڑی جیہی وی عقل ہووے تاں۔

''جتھوں تائیں میرا سوال اے، ویکھ، اٹھاں اتے پنجاھاں سالاں وچ میں اپنا کجھ ویکھ لیا اے کہ جے ایہہ سارا کجھ کاغذ اتے لکھ لیا جاوے، تاں جیہو جیہا جھولا تیرے کول اے، ایہو جیہے ہزاراں جھولیاں وچ وی ایہہ نہیں سماؤن لگا۔ تے ذرا دس، کیہڑی تھاں اے جیہڑی میں نہیں ویکھی؟ توں ایہو جیہی کسے تھاں دا ناں نہیں لے سکدا۔ تینوں تاں اوھناں تھانواں دا پتہ وی نہیں، جیہڑیاں میں ویکھ چکا آں۔ ایوں چاھیدے جیونا: چلدے جاؤ، چلدے جاؤ۔ ھمیشہ، اک تھاں کدی زیادہ دیر نہ ٹھہرو۔ ٹھہرو وی کاھدے لئی؟ ذرا ویکھ تاں سہی کویں دن رات ھمیشہ نٹھدے رھندے نیں، تے اک دوجے دا پچھا کردے زمین دوالے چکر کٹدے رھندے نیں، بالکل اسے طرحاں توں زندگی بارے آپنے خیالاں نوں بھجا دے، جے توں چاھوندا ایں کہ زندگی لئی تیرا پیار ختم نہ ہو جائے۔ جے زندگی بارے بہتا سوچوگے تاں یقیناً اس بارے پیار گوا بیٹھوگے۔ میرے نال وی اک وار انج ھی ہویا سی — ھاں، انج ای ہویا سی، میرے باز!

''ادوں میں جیل وچ ھندا ساں، گالیشیا وچ۔ 'میں دنیا وچ کیوں جیو رھا ھاں؟'، میں اس زندگی توں تنگ پے کے سوچن لگ پیا۔ جیل وچ دل تنگ پے جاندا اے، میرے باز، اف، کویں تنگ ہوئیدا اے! تے دلگیری میرے دل نوں انج جکڑ لیندی سی، جدوں میں باریاں وچوں باھر کھیتاں ول ویکھدا ساں؛ دلگیری میرے دل نوں جکڑ لیندی تے شکنجے وانگ ایہنوں نپیڑدی۔ کی کوئی کہہ سکدا اے، کہ اوہ کیوں جیوندا اے؟ کوئی نہیں کہہ سکدا۔ تے اس بارے آپنے آپ نوں پچھن دی لوڑ وی کی اے؟ جیوی جاؤ، جدوں تائیں جی سکدے ہو۔ گھنمو پھرو تے خود ویکھو جو ویکھن والا اے، پھیر دلگیری تہاڈے نیڑے نہیں آئیگی۔ پر اودوں تاں میں آپنی پیٹی نال پھاھا لگ بھگ لے ای لیا سی، ھاں!

''اک بندے نال میری گل ہوئی۔ بڑا ڈاڈھا بندا سی اوہ،

دی اک رات اسیں سارے بیٹھے ہوئے ساں — دانیلو سپاہی وی جیہڑا لوستھہ نال رل کے لڑیا سی، بڈھا نور، دانیلو دی دھی رادا تے ہور بندے۔

"توں میری نونکا ویکھی اے؟ سوہنیاں وچ اوہ ملکہ اے! پر رادا نال اوہدا مقابلہ کرنا اوہدی بہت وڈیائی کرنا ہوویگا۔ رادا دا حسن لفظاں وچ بیان نہیں کیتا جا سکدا۔ شائد کدی کوئی وائلن اتے اس دے حسن دا گیت گائے، پر اجیہا اوہو کر سکیگا جیہڑا اس ساز نوں اسے طرحاں جاندا ہووے، جس طرحاں خود آپنی روح نوں۔

"رادا دے پیار وچ کئی جوان سک کے مجنوں ہو گئے سن۔ اک وار موراویا وچ اک بڈھے امیر نے جدوں رادا نوں ویکھیا تاں اتھے دا اتھے ای گڈیا رہ گیا۔ اوہ آپنے گھوڑے اتے بیٹھا اس ول اکھاں پاڑ پاڑ کے ویکھی جائے تے نالے سارا کنبی جائے جویں کانبے دا بخار چڑھیا ہووے۔ سجیا اوہ انج ہویا سی، جویں شیطان دن۔دھاڑ نوں نکلیا ہووے، اوہدا یوکرینی کوٹ سارا سنہری تاراں نال کڈھیا ہویا سی، اک پاسے تلوار لٹکی ہوئی جس وچ ہیرے جڑے ہوئے سن، جیہڑے گھوڑے دی ہر حرکت نال بجلی وانگ لشکارے ماردے سن، اوہدی ٹوپی دی نیلی مخمل جویں آسمان دا اک ٹوٹا ہووے۔ اوہ بڑا اہم آدمی سی — اوہ بڈھا۔ اوہ رادا ول ویکھدا بیٹھا رہا، تے آخیر اس نوں کہن لگا: 'اک چنمی لئی پیسیاں دی بھری تھیلی دیانگا!'، کڑی نے آپنا منہہ دوجے پاسے پھیر لیا، بس۔ اس تے بڈھے نے آپنا انداز بدلیا۔ 'معاف کریں جے میں تینوں ٹھیس پہنچائی اے تاں، پر گھٹو گھٹ میرے ول ویکھہ کے مسکرا تاں دے،' تے ایہہ کہندیاں اوہنے تھیلی اوہدے پیراں وچ سٹ دتی، تے تھیلی واہوا بھری ہوئی سی۔ پر اوہنے آپنے پیر نال اس نوں مٹی وچ دبا دتا جویں اس نوں ویکھیا ای نہ ہووے۔

" 'اف، کیہی کڑی اے!'، اوہنے ہوکا بھریا گھوڑے دے پاسے تے چابک ماری تے جدوں گھوڑا سکھڑ کھڑا ہویا تاں راہ دی دھوڑ دے بدل اٹھے۔

"اگلے دن اوہ پھیر آ نکلیا۔ 'اوہدا پیو کون اے؟'، اوہنے اجیہی آواز وچ پچھیا جیہڑی سارے ڈیرے وچ گونج گئی۔ دانیلو

والے بندھناں وچ جگڑ لیندی ھے جیہڑے ٹٹ نہیں سکدے، تے تسیں دل جان نال آپنے آپ نوں اوھدے حوالے کر دیندے ہو ۔ ایہہ سچ اے! کڑیاں توں بچ کے رھیں! اوہ ھمیشہ جھوٹھہ بولدیاں نیں! اوہ سونہاں کھاندیاں نیں کہ اوہ تہانوں سبھہ توں ودھہ پیار کردیاں نیں، پر تسیں ذرا اوھنوں سوئی چوبھہ کے ویکھو، اوہ تہاڈا سینہ چیر کے رکھہ دیویگی! پتہ اے سینوں! ھاں، کناں کجھہ پتہ اے سینوں! جے چاھیں تاں تینوں اک سچی کہانی سناواں؟ تے توں ایہنوں یاد رکھیں؛ جے یاد رکھینگا تاں ساری عمر آزاد پنچھی وانگ پھرینگا ۔

''اک ھندا سی زوبار، گبھرو ٹپری‌واس، لوئیکو زوبار ۔ ھنگری وچ، تے بوھیمیا وچ، تے سلاوینیا وچ، تے سمندر دے دوالے دے سارے دیساں وچ اوھدی مشہوری پھیلی ھوئی سی ۔ اوھناں علاقیاں دا کوئی پنڈ ایہو جیہا نہیں سی جیہدے وچ چار پنج بندیاں نے لوئیکو نوں جانوں مکاؤن دی قسم نہ کھادھی ھووے، پر تاں وی اوہ جیوی جا رھا سی، تے جے کدی اوھنوں کوئی گھوڑی چنگی لگ جاندی تاں پوری دی پوری رجمنٹ اوھنوں سرپٹ نٹھا کے لجانوں روک نہ سکدی ۔ ھے سی کوئی جس توں اوہ ڈردا ھووے؟ نہیں، زوبار نہیں سی ڈردا! اوہ شیطان توں تے اوھدی ساری ڈھانی نوں چھرا مار سکدا سی، جے اوہ اس اتے جھپٹ پیندے تاں، جاں گھٹو۔گھٹ اوھناں نوں چنگیاں گاھلاں کڈھہ سکدا تے اوھناں دے کن کھچ سکدا سی ۔ یقین منو، ایہہ پکی گل سی ۔

''ٹپری‌واساں دے سارے ڈیرے زوبار نوں جاندے سن، جاں اوھناں اوھدے بارے سنیا ھویا سی ۔ اوھنوں صرف گھوڑیاں نال پیار سی، ھور کسے شے نال نہیں، تے اوہ وی بہتا چر نہیں ۔ جدوں اوہ اس اتے سواری کرکے اک جاندا تاں پھیر ویچ دیندا تے پیسے جیہڑا وی کوئی منگدا، اوھنوں دے دیندا ۔ اوھنوں کسے گل دی پرواہ نہیں سی، جے تینوں اوھدے دل دی لوڑ اے تاں اوہ آپ آپنی چھاتی چیر کے دل کڈھدا تے تینوں دے دیندا، جے تیرا اس نال کوئی بھلا ھندا سی تاں ۔ اس طرحاں دا بندا سی اوہ!

''جدوں دی میں گل کر رھا ھاں — ایہہ کوئی دس کو سال پہلاں دی اے — تاں ساڈا کارواں بوکووینا وچ گھنم رھا سی ۔ بہار

تے اوہ تہانوں ان-جانیاں تھاواں ول کھچ لے جاندی سی ۔ اس نے سانوں ساریاں نوں کسے ایڈی اتھاہ چیز دی سک نال بھر دتا کہ جس دی تھاہ پا لین مگروں جیوندے رہن دی کوئی لوڑ نہیں سی رہ جاندی، تے جے اسیں جیوندے ای رہندے تاں ساری دنیا دے بادشاہ بن کے جیوندے ۔

''پھیر ہنیرے وچ اک گھوڑا آؤندا دسیا، تے گھوڑے اتے اک آدمی بیٹھا سی تے آپنا ساز وجائی جا رہا سی ۔ اوہ ساڈی بالی اگ دے کول آ کے رک گیا تے ساز وجاؤنا بند کر دتا ۔ اوہ ساڈے ول ویکھن تے مسکراؤن لگ پیا ۔

''زوبار! سو توں ایں، زوبار!'، دانیلو خوشی وچ کوک کے کہن لگا ۔ سو ایہہ سی لوئیکا زوبار ۔

''اوہدیاں مچھاں لمک کے موڈھیاں تک آ گئیاں سن، جتھے اوہ اوہدے گھنگرالے والاں نال اکمک ہو جاندیاں سن، اوہدیاں اکھاں دو چمکدے تاریاں وانگ لشکاں مار رہیاں سن، تے اوہدی مسکراہٹ جویں آپ سورج ہووے ۔ قسم اے رب دی ۔ انج جاپدا سی جویں اوہ تے اوہدا گھوڑا لوہے دے اکو ٹوٹے وچوں گھڑ کے بنائے گئے ہون ۔ اوہ ساڈے ساہمنے سی، اگ دی لو وچ لہو ورگا لال، تے جدوں ہسدا سی، اوہدے دند لشکدے سن ۔ میرے تے رب دی مار، جے میں اس ویلے توں اوہنوں انج پیارن نہ لگ پیا ہوواں، جویں خود آپنے آپ نوں پیاردا ہاں، قسم اے رب دی تے اوہنے اجے میرے نال گل وی نہیں سی کیتی، سگوں اوہنوں پتہ وی نہیں ہونا کہ اس دنیا وچ میرے ورگا بندا وی رہندا اے ۔

''ہاں، اس طرحاں دے وی بندے ہندے نیں، میرے باز! اوہنے تہاڈیاں اکھاں وچ ویکھیا نہیں کہ تسیں آپنی روح اوہدے حوالے کر دیندے ہو، تے اس گل اتے شرمندے ہون دی تھاں، تسیں اس اتے فخر محسوس کردے ہو ۔ اوہدی موجودگی وچ چنگیرے ہو گئے ہوئے محسوس کردے سو ۔ ایہو جیہے بندے بہتے نہیں ہندے ۔ خبرے ایہہ چنگا ای اے ۔ جے دنیا وچ بہت ساریاں چنگیاں چیزاں ہندیاں، تاں اوہناں نوں کوئی چنگیاں ای نہ گنندا ۔ پر سن اگے کی ہویا ۔

اگے آیا۔ 'آپنی دھی ویچ دے۔ منہہ منگے پیسے دیانگا!'، دانیلو اوہنوں کہن لگا: 'صرف وڈے آدمی ای سارا کجھ ویچدے نیں۔ آپنے سوراں توں لے کے آپنیاں ضمیراں تک۔ جتھوں تک میرا سوال اے، میں کوستھہ نال رہ کے جنگاں لڑیا ہاں تے میں کجھ نہیں ویچدا۔'، بڈھا کڑ کیا تے آپنی تلوار نوں ہتھ پاؤن لگا۔ پر کسے نے بلدی رسی اوہدے گھوڑے دے کن وچ پا دتی تے گھوڑا اوتھوں اڈ ٹریا، آپنے مالک نوں آپنی پٹھہ تے لئی۔ اسیں اوتھوں ڈیرا چک لیا تے ٹر پئے۔ اوتھوں ٹردیاں سانوں دو دن ہی ہوئے سن کہ اسیں اوہنوں آپنے مگر آؤندیاں ویکھیا۔ 'ہے!'، اوہ کوکیا۔ 'میں تہاڈے ساہمنے رب نوں حاضر ناظر جان کے کہندا ہاں کہ میری نیت نیک اے۔ کڑی میری ووہٹی ہوویگی تے میں آپنا سارا کجھ تہاڈے نال ونڈ لوانگا، تے امیر میں ڈھیر ہاں۔، اوہ جویں ویگ وچ بل رہا سی تے کاٹھی اتے بیٹھا انج جھول رہا سی جویں ہوا وچ گھاہ دی تڑ جھولدی اے۔ اسیں اوہدی گل تے غور کیتا۔

'' 'پھیر، دھیئے، گل کر،'، دانیلو مچھاں دے وچوں مسیں سنیندی آواز وچ بولیا۔

'' 'جے باز دی ووہٹی آپنی مرضی نال کاں نال اس دے آھلنے وچ چلی جاوے، تاں اس بارے تسیں کی کہوگے؟'، رادا ساتھوں پچھن لگی۔

''دانیلو کھڑ کھڑا کے ہس پیا، تے اوہدے نال اسیں وی۔

'' 'توں ٹھیک کہا اے، دھیئے! تسیں سن لیا اے، حضور؟ ایتھے تہاڈی گل بندی نہیں لگدی۔ کوئی کبوتر لبھ لئو — اوہ زیادہ اصیل ہندے نیں'، تے اسیں اگے تر پئے۔

''ایہہ سن کے اس امیر آدمی نے آپنی ٹوپی لاھی تے زمین اتے وگاہ ماری، تے اینی تیزی وچ اتھوں گھوڑا دوڑا تردا ہویا، کہ اس دے گھوڑے دے پوڑاں تھلے دھرتی کنبن لگ پئی۔ اجیہی سی رادا، میرے باز!

''پھیر اسیں اک رات آپنے ڈیرے بیٹھے ساں کہ اکدم سانوں سٹیپی ولوں موسیقی دی آواز کنیں پئی۔ بہت ای سوہنی موسیقی! اوہنوں سن کے تہاڈیاں رگاں وچ خون تیزی نال دوڑن لگ پیندا سی

سی — بزرگاں ورگا سیانا، بڑا کجھ جانن والا، روسی تے مگیار زبان وچ وی پڑھ لکھ سکدا سی۔ میں تاں ساری رات اوھدیاں گلاں سن سکدا ساں، تے جتھوں تک اوھدے وائلن وجاؤن دی گل سی، سینوں بج پوے جے دنیا وچ اوھدے نال دا ہور کوئی وجا سکدا ہووے۔ اوہ تاراں اتے اک گز پھیردا تے تہاڈا دل لرز اٹھدا، دوجا گز پھیردا تاں تہاڈے اندر سندیاں سندیاں جویں سبھ کجھ تناؤ وچ آ جاندا۔ تے اوہ، بس مسکرائی جاندا تے وجائی جاندا۔ اوھنوں سندیاں اکو ویلے تہاڈا دل رون نوں وی کردا، ھسن نوں وی۔ تہانوں اک ویلے لگدا جویں کوئی بری طرحاں کرلا رہا تے مدد لئی ھال پاھریا کر رہا اے، تے تہاڈے دل نوں جویں چھری نال ونھیا جا رہا اے۔ دوجے ای پل ستیپی آسمان نوں کوئی کہانی سنا رہا ہندا، کوئی اداس کہانی۔ کسے ہور پل کوئی مٹیار آپنے محبوب نوں الوداع کہندی ہوئی رو رہی ہندی۔ ھن، اوھدا محبوب اوھنوں ستیپی اتوں آوازاں دے رہا ہندا۔ تے پھیر، اکدم، کوئی خوشی بھری، جھنجوڑ سٹن والی سر پھٹ نکلدی، تے آسمان وچ خود سورج وی جویں اسنوں سن کے پیلاں پون لگ پیندا۔ اس طرحاں سی اوہ ساز تے کوئی طرز وجاؤندا، باز!

"تسیں روم روم وچ اوہ سر محسوس کردے، تے اوھدے غلام ہو کے رہ جاندے۔ تے جے کدی اس گھڑی زوبار کہندا، 'آپو آپنے چھرے کڈھ لوو، ساتھیو!'، تاں ساڈے وچوں ھر کوئی آپنا چھرا کڈھ لیندا تے جس دے وی خلاف اوہ کہندا، سدھے ہو جاندے۔ اوہ بندے نوں جویں چاھوندا نچا سکدا سی، پر اوھنوں سارے پیار کردے سن، گوڑھا پیار کردے سن، پر رادا ای سی منڈے ول منہہ نہیں سی کردی، مذاق وی اڈاؤندی سی۔ اوھنے زوبار دا دل بری طرحاں زخمی کر چھڈیا سی، بہت ای بری طرحاں۔ اوہ دند پیہندا تے آپنیاں مچھاں نوں وٹ چاڑھدا، اوھدیاں اکھاں کھوھاں نالوں وی گہریاں لگدیاں، تے کدی کدی اوھناں وچ اینی چمک ہندی کہ تہاڈا دل دہل جاندا۔ رات نوں اوہ دور ستیپی وچ چلا جاندا تے اتھے اوھدی وائلن سویر ہون تک کرلاؤندی رہندی — زوبار دی گواچی آزادی نوں یاد کرکے روندی رہندی۔ تے اسیں لنمے پئے سندے رہندے تے آپنے آپ وچ سوچدے رہندے: کہ ھن کی ہون والا ھے؟ تے سانوں

''رادا اوھنوں کہن لگی : 'توں وائلن سوھنی وجاؤندا، ایں، زوبار! ایھو جیہی صاف سروالی وائلن تینوں کس نے بنا کے دتی اے؟'، اگوں اوہ ھسیا : 'میں ایھہ آپ بنائی اے، تے بنائی ایھہ لکڑی توں نہیں، سگوں اس کڑی دی چھاتی توں جس نوں میں بڑا پیار کردا ساں۔ ایھہ تاراں اوھدے دل دیاں تاراں نیں ۔ کدی کدی ایھہ اجے وی غلط سر وجا جاندی اے، میری وائلن، پر مینوں پتہ اے گز کویں چلائیدا اے ۔ '

''صاف اے کہ ہر بندا کڑی دیاں اکھاں نوں آپنے لئی سک نال دھندلاؤن دی اکدم کوشش کردا اے، تاں جو اوہ اوھدے دل نوں نہ ساڑ سکن، تے زوبار وی کوئی چھوٹ نہیں سی ۔ پر ایتکیں اوھدا واہ کسے وکھری شے نال پیا سی ۔ رادا نے صرف منھہ بھواں لیا تے اباسی لیندی ھوئی بولی : 'تے کہندے سن، زوبار بڑا سیانا تے ھشیار اے ۔ لوک وی کیا جھوٹھہ ماردے نیں !'، تے اوہ اتھوں ٹر گئی ۔

'' 'ھاں! سوھنیئے، تیرے دند تکھے نیں !'، زوبار بولیا تے چمکدیاں اکھاں نال اوہ گھوڑے توں اتریا ۔ 'سلام اے، دوستو ! میں تہانوں ملن آیا ھاں ۔ '

'' 'جنم جنم آ ' '، دانیلو نے جواب وچ کہا ۔

اسیں اک دوجے دا منھہ چنمیا، گلاں کیتیاں تے لیٹ گئے ۔ اسیں گھوک ستے ۔ سویرے اٹھہ کے ویکھدے ھاں کہ زوبار نے سر دوالے پٹی بھنی ھوئی اے ۔ کی ھویا سی؟ جاپدا سی ، راتیں ستے پئے نوں گھوڑے نے لت کڈھہ ماری سی ۔

''او۔ھو۔ھو ! پر اسیں جاندے ساں، اوہ گھوڑا کیہڑا سی! تے اسیں اندرو اندر ای ھسے؛ تے دانیلو وی مسکرایا ۔ کی ایھدا مطلب ایھہ سی کہ لوئیکو وی اوھدے میچ دا نہ نکلیا؟ پر نہیں! کڑی بھاویں کنی زیادہ سوھنی کیوں نہ ھووے، اوھدا دل بہت نکا تے گھٹ ڈونگھا ھندا اے، تے تسیں بھاویں اوھدے گل وچ دنیا دا سارا سونا پا دیو اس نال کوئی فرق نہیں سی پین لگا ۔ اوہ جیہو جیہی سی اوھو جیہی ھی رھیگی۔

''سو اسیں اوسے تھاں رھی گئے، تے وقت واہواہ لنگھدا گیا ۔ لوئیکو زوبار وی ساڈے کول ای ٹکیا رھا ۔ اوہ چنگا سوھنا ساتھی

’’ ’تینوں اپنا اچا اڈنا نہیں چاہیدا، لوئیکو، ستاں کسے چھپڑ وچ ڈگ کے آپنیاں سوہنیاں مچھاں خراب کر بیٹھیں، ویکھیں!، زوبار نے اوہدے ول وحشی نظراں نال ویکھیا، پر کہا کجھ نہ۔ اوہنے آپنے آپ نوں قابو وچ رکھیا تے گائی گیا:

اوئے ہوئے، جے چڑھدے دن دی لالی
نے آ پھڑیا، سانوں ستیاں ستیاں،
شرم نال تاں سر ہی جاں گے
تے مار پلاکی سنجے توں ہیٹھاں آواں گے۔

’’ ’ایہہ تاں گیت ہویا ناں!، دانیلو بولیا۔ ’کدی نہیں ایہو جیہا گیت سنیا میں۔ میرے تے ستاں پیراں دی لعنت جے میں جھوٹھ بولیا ہووے!،

’’بڈھے نور نے آپنیاں مچھاں اتے ہتھ پھیریا تے موڈھے سنگیڑے، تے زوبار دے حوصلےدار گیت نوں سن کے اسیں سارے خوش ساں۔ پر رادا نوں ایہہ پسند نہ آیا۔

’’ ’اک واری میں مچھر نوں باز دی آواز دی نقل کردے سنیا سی۔ ، اوہ بولی۔ اوہنے جویں ساڈے ساریاں دے منہہ اتے برف وگاہ ماری ہووے۔

’’ ’تیرا جی پاسے سکواؤن نوں کردا پیا اے، رادا، ، دانیلو لمکویں جیہی آواز وچ بولیا، پر زوبار نے آپنی ٹوپی تھلے وگاہ ماری تے پورے دا پورا زمین دے رنگ وانگ دھوآنکھیا گیا کہن لگا:

’’ ’ٹھہر جا دانیلو! تیز۔ترار گھوڑے نوں کڑیال وی لوہے دی چاہیدی اے! آپنی دھی دا ہتھ میرے ہتھ دے دے!،

’’ ’کیہی سوہنی گل کیتی ای ، ، دانیلو کھڑکھڑایا، ’لے لے جے لے سکدا ایں!،

’’ ’ٹھیک اے ، ، زوبار بولیا، تے پھیر رادا ول مڑدا ہویا کہن لگا: ’سن، کڑیئے، ذرا میری گل سن، تے اچیاں ہوواں وچ نہ رہ۔ بہت کڑیاں ویکھیاں نے میں، ہاں، بہت ساریاں! پر اوہناں وچوں اک نے وی میرے دل نوں انج نہیں سی جکڑیا، جویں توں جکڑ لیا اے۔ آہ، رادا، توں میری روح اتے چھا گئی ایں۔ پر کی کیتا جاوے؟ جو ہونا اے، اوہ ہوکے ای رہنا اے، تے اجیہی گھوڑی

پتہ سی کہ جدوں دو پتھر رڑھدے ہوئے اک دوجے ول جا رہے ہون تاں وچکار آؤندی ہر شے نوں اوہ درڑ سٹنگے۔ اس طرحاں دا کجھ واپر رہا سی۔

''ایداں، اک رات اسیں آپنے معاملیاں بارے گلاں کردے ہوئے بہت رات گئی تک اگ دوالے بیٹھے رہے، تے جدوں اسیں گلاں کرکے تھک گئے تاں دانیلو زوبار ول مڑیا تے کہن لگا: 'سانوں کوئی گیت تاں سنا، زوبار، جس نال روح کھڑ جاوے۔' ، زوبار نے رادا ول ویکھیا جیہڑی کجھ ای دور زمین اتے لیٹی آسمان ول ویکھ رہی سی، تے اوہنے تاراں اتے گز پھیریا۔ وائلن انج گا اٹھی جویں گز سچ مچ ای کسے کڑی دے دل دیاں تاراں اتے پھیر رہا ہووے۔ تے لوئیکو گاؤن لگا:

ہائے اوئے ہائے! میرے سینے لاٹ بلے،
تے ستیپی پسریا دور سمندر وانگ۔
وانگ ہوا دے نٹھدے تیز اساڈے گھوڑے،
لئی جاون تینوں تے مینوں دور دراڈے۔

''رادا نے آپنا سر اوہدے ول موڑیا، اک آرک دے سہارے اپر ول ہوئی تے اوہدیاں اکھاں وچ اکھاں گڈدی ہوئی ہس پئی۔ زوبار دا رنگ سوہا لال ہو گیا۔

ساتھی، او میرے ساتھی ،
دن چڑھنا ہے نیڑے آیا
پر ستیپی، اجے وی پھسیا وچ ہنیرے،
لاؤنی اساں اڈاری وچ آسمان
سار پلاکی چڑھ گھوڑے تے دن دا کر استقبال،
دور افق تے جیہڑا لشکاں سار رہا۔
پر ویکھ، ایال گھوڑے دے تیرے،
چھوہ نہ لین چن سوہنے نوں۔

کمال دا گاؤندا سی اوہ! ہن کوئی وی اس طرحاں نہیں گاؤندا۔ پر رادا ملکڑے جیہے بولی، جویں پانی پیندی ہووے:

اجے وی فخر ہووے۔ سمندر پہلاں وانگوں ای کنڈھیاں دی ریت نال ٹکرا ہولی ہولی کجھ کہہ رہا سی تے ہوا اوہدی آواز نوں سٹیپی ول لجائی جا رہی سی۔ نونکا ہن گاؤنا بند کر چکی سی۔ آسمان تے بدلاں نے کٹھے ہو کے پت‌جھڑ دی ایہہ رات ہور وی ہنیری کر دتی سی۔

''لوئیکو پیر گھسیٹدا ٹریا جا رہا سی، سر ہیٹھاں سٹی تے باہواں لمکائی جویں قمچی ہووے، تے جدوں اوہ نکی جیہی ندی دے کنڈھے اتے اپڑیا تاں اوہ اک پتھر اتے بیٹھ گیا تے کراہن لگا۔ اوہدی کراہٹ سن کے اوہدے لئی ترس نال میرے دلوں خون وہن لگ پیا، پر میں اوہدے نیڑے نہ گیا۔ آخر گلاں نال تاں غم نہیں گھٹدا۔ ٹھیک اے ناں؟ ایہو مصیبت اے۔ اوہ اتھے گھنٹہ، دو گھنٹے، تن گھنٹے بنا ذرا وی ہلیاں بیٹھا رہا۔ بس بیٹھا سی رہا۔

''تے میں کجھ ای دور پیا ہویا ساں۔ آسمان نکھر گیا سی۔ چن آپنی چاننی نال سارے سٹیپی نوں چاندی رنگی روشنی وچ ایوں نہلا رہا سی کہ تسیں دور دور تائیں سبھ کجھ ویکھ سکدے سو۔

''اکدم کی ویکھدا ہاں: ڈیرے والوں رادا اودھر نوں آؤندی دسی۔

''مینوں بہت خوشی ہوئی۔ 'چنگی گل اے'، میں سوچیا، 'توں بہادر کڑی ایں، رادا!'، اوہ زوبار نوں پتہ لگے بناں اوہدے ول گئی تے آپنا ہتھ اوہدے موڈھے اتے رکھ دتا۔ لوئیکو تربھک گیا، آپنے ہتھ چھنڈے تے سر اتہاں چکیا۔ اکدم اوہ اٹھ کے کھلوتا تے آپنا چاقو کڈھ لیا۔ اف، ربا اوہ تاں اوہنوں مار ہی دیویگا، میں سوچیا، تے میں اٹھ کے رولا پاؤن ای والا ساں کہ میں سنیا:

'' 'سٹ ایہنوں پرے! نہیں تاں گولی نال سر اڈا دیانگی!'، میں ویکھیا رادا دے ہتھ پستول سی تے اوہنے لوئیکو دے سر دا نشانہ بنھیا ہویا سی۔ ہے کہ نہیں شیطان دی دھی ایہہ! خیر، میں سوچیا، ہن گھٹو گھٹ طاقت وچ تاں دونویں برابر نے۔ ویکھو، اگے کی ہندا ای۔

'' 'میں تینوں مارن نہیں آئی، تیرے نال صلح کرن آئی ہاں'،

اجے تک نہیں جنمی جیہدے تے سوار ہوکے انسان آپنے آپ توں دور نٹھہ جاوے۔ رب نوں تے آپنی ضمیر نوں حاضر۔ناظر سمجھ کے، تے تیرے پیو تے ایہناں سارے لوکاں دے ساھمنے، میں تینوں آپنی بیوی بناؤندا آں۔ صرف اینا خیال رکھیں کہ میری آزادی نوں ختم کرن دی کوشش نہ کریں، میں آزادی نوں پیارن والا بندا آں تے ہمیشہ اوسے طرحاں ای رہانگا، جس طرحاں میری مرضی ہوویگی۔'، تے اوہ دنداں نوں گھٹی تے لال سوھیاں اکھاں نال ٹردا اوہدے ول گیا۔ جد اسیں اوہنوں آپنا ہتھہ رادا ول ودھاؤندیاں ویکھیا تے اسیں سوچیا، آخر رادا نے ستیپی دے اس جنگلی وچھیرے نوں لگام پا ای لئی اے۔ پر اکدم ویکھدے کی آں کہ زوبار دیاں دونویں باھاں الریاں پئیاں تے پٹھہ پرنے زمین تے ڈگ پیا۔

"اسیں سارے حیران ساں کہ کی اچنبھا ہویا؟ انج سی جویں کوئی گولی اوہدا سینہ چیر گئی ہووے۔ پر رادا نے چابک گھما کے اوہدیاں لتاں دوالے ول لئی سی تے اوہنوں آپنے ول کھچ لیا سی۔ اس کرکے اوہ ڈگ پیا سی۔

"تے پھیر اوہ اتھے چپ۔چاپ لیٹی ہوئی سی، اوہدے بلھاں اتے حقارت بھری مسکراہٹ۔ اسیں ویکھن لگے کہ ہن کی ہوویگا۔ زوبار اٹھہ بیٹھا تے اوہنے آپنا سر آپنے ہتھاں وچ پھڑ لیا، جویں اوہنوں ڈر ہووے کہ ایہہ پھٹ جائیگا، پھیر اوہ چپ۔چاپ اٹھیا تے بنا کسے ول جھاکیاں کھلے ستیپی ول ٹر گیا۔ نور نے مینوں کن وچ کہا: 'جاہ توں اس اتے نگاہ رکھہ!'، سو میں رات دے ہنیرے وچ ہولی ہولی ٹردا ستیپی وچ اوہدے مگر مگر چلدا رہا۔ ذرا سوچ، جوان باز!"

مکار نے آپنے پائپ وچوں کھرچ کے سواہ باہر کڈھہ سٹی تے اوہنوں مڑ بھرن لگ پیا۔ میں آپنا اورکوٹ آپنے دوالے گھٹ کے لپیٹ لیا، تے لیٹ گیا تاں جو دھپاں تے ہواواں نال سنولائے اوہدے بڈھے منہہ نوں چنگی طرحاں ویکھہ سکاں۔ اوہ سنجیدگی نال آپنے سر نوں ہلاؤندا آپنے آپ وچ ای کجھہ بڑبڑا رہا سی۔ اوہدیاں دھولیاں مچھاں پھرک رہیاں سن، تے سر تے وال ہوا نال لہلرے سن۔ اوہنوں ویکھہ کے مینوں بڈھا بلوت دا درخت یاد آیا، جس اتے بجلی ڈگی ہووے، پر جیہڑا اجے وی تکڑا، مضبوط ہووے تے جس نوں آپنی طاقت تے

کوئی گبھرو وڈی عمر دے ساتھی دا ھندا اے۔ تے سارے ڈیرے دے ساھمنے توں میرے پیراں اتے ڈگ کے میرا سجا ھتھ چنمینگا، تے تاں ھی میں تیری بیوی بن جاوانگی۔ '

''سو ایہہ شیطان کڑی ایہہ چاھوندی سی۔ اجیہی ھوئی تاں کدی نہیں سی سنی۔ صرف پرانے زمانیاں وچ کالے پہاڑاں دے رھن والیاں وچ ای اس طرحاں دی رسم ھندی سی، سیانے دسدے نیں، پر ٹپری‌واساں وچ ایہہ ریت کدی نہیں سی رھی۔ سوچ، دس کھاں جوان، کوئی ایہدے نالوں وی بےعزتی والی گل سنی ای کدی؟ بھاویں سارا ورھا متھا ماردا پھر، تاں وی توں سوچ نہیں سکدا۔

''لوئیکو اک پاسے نوں بھنویاں، سٹیپی وچ اوھدی چیک گونج اٹھی، اجیہی چیک جویں کسے نے اوھدے سینے وچ پھٹ لا دتا ھووے۔ رادا کنبی، پر اوھنے آپنا جذبہ چہرے اتے ظاھر نہ ھون دتا۔

'' 'سو، کل تائیں الوداع، تے کل توں انج ای کریں‌گا جویں میں کہیا ای، سندا ایں، زوبار؟'

'' 'سندا ھاں! تے میں کرانگا!'، زوبار نے کراھندی آواز وچ کہیا، تے آپنیاں باھواں اوھدے ول پھیلائیاں، پر اوہ اوھدے ول اک جھات پائے بنا اوتھوں ٹر گئی، تے اوہ ھنیری دے توڑے درخت وانگ جھولیا، تے ھوکے بھردا تے ھسدا زمین تے ڈھیری ھو گیا۔

''ویکھیا، کویں سدھولیا جوان نوں اس بھیڑی کڑی نے۔ ڈھیر مشکل نال میں اوھنوں ھوش وچ لیاندا۔

''ویکھو! لوکاں نوں ایہو جیہے دکھ کیوں جھلنے پین؟ بھلا کیہنوں چنگا لگدا اے کسے اجیہے بندے دیاں آھاں کراھاں سننیاں تے ویکھنیاں جس دا دل ٹٹ رھا ھووے۔ افسوس ایہہ بہت وڈا بھید اے!

''جدوں میں ڈیرے واپس آیا تاں وڈیریاں نوں ساری گل آ سنائی۔ اساں سارے معاملے اتے غور کیتا تے اڈیکن تے ویکھن دا فیصلہ کیتا — تے ھویا ایہہ، کہ شام نوں جدوں اسیں روز وانگ دھونی دوالے اکٹھے ھوئے، تاں زوبار وی ساڈے وچ آ رلیا۔ اوہ نموجھوناں ھو گیا سی، رات رات وچ ھی اوہ بری طرحاں لسا پے گیا سی، اوھدیاں اکھاں اندر دھس گئیاں سن۔ اوھنے ایہہ نیویاں پائی رکھیاں تے بنا اتے چکیاں، سانوں کہیا:

رادا نے پستول واپس آپنی پیٹی وچ پاؤندیاں کہا - 'سٹ چاقو پرھاں!'،
اوہنے چاقو سٹ دتا تے بھکھدیاں اکھاں نال اوھدیاں اکھاں وچ ویکھن
لگ پیا - کیہا نظارہ سی ایہہ! دو بندے کھڑے سن، اک دوجے
ول غصے وچ آئے جنگلی جانوراں وانگ ویکھ رہے سن، تے دونویں اینے
سوہنے تے دلیر - تے اوھناں نوں صرف چمکدا چن ویکھ رہا سی،
جاں میں -

''سن زوبار، میں تینوں پیار کردی ہاں،'، رادا بولی - اوھنے
صرف سوڈھے سنگیڑے جویں کسے نے اوھنوں نرڑ چھڈیا ھووے -

''میں کئی جوان ویکھے نیں، پر توں اوھناں وچوں سبھ توں
دلیر تے سبھ توں سوھنا ایں - اوھناں وچوں ہر کوئی مچھاں منوان
نوں تیار ھندا، جے میں ذرا اکھ دا اشارہ وی کردی، ھر کوئی
میرے پیراں اتے ڈگ پیندا، جے میری ایہہ مرضی ھندی - پر کی
سی فائدہ ایھدے وچ ؟ اوہ تاں اگے ای کوئی بہادر نہیں سن، تے
میرے پلے پے کے تاں اوہ چھیتی ھی زنانڑے جیہے بن جاندے -
بڑے تھوڑے بہادر ٹپریواس رہ گئے نیں زمین تے، زوبار - بہت
تھوڑے - میں اج تائیں کسے نوں پیار نہیں کیتا، زوبار، پر تینوں
میں پیار کردی ھاں - نال ای میں آپنی آزادی نوں پیاردی آں!
آزادی نوں تاں میں تیرے نالوں وی زیادہ پیار کردی ھاں - پر میں تیرے
بنا نہیں رہ سکدی، جویں توں میرے بنا نہیں رہ سکدا - تے میں چاھوندی
ھاں، توں میرا بن جائیں، میرا، دل جان نال میرا بن جائیں، سندا ایں؟'،

''زوبار ذرا ھسیا - 'سندا ھاں'، اوہ بولیا - 'دل نوں شاد کردے
نیں تیرے بول - گل کری چل!'،

''ھور ایہہ سن، زوبار : جناں مرضی بھوں جھوں، میں تینوں
آپنے وس کرکے ای رھانگی، توں میرا ھوکے رھوینگا - سو ویلا نہ
وھا - میرے چنمن تے لاڈ تینوں اڈیک رہے نیں - میں تینوں گھٹ
گھٹ چنمانگی، زوبار! میرے چنمناں دے جادوئی اثر ھیٹھ توں بیتے
دی ساری زندگی بھل جائینگا - تیرے مست کرن والے گیت جنھاں نوں
ٹپریواس ایناں پیار کردے نیں، اگوں توں سٹیپیاں وچ نہیں گونجن گے،
ھن توں صرف میرے لئی، رادا لئی، پیار دے نازک گیت گاویا
کرینگا - ھن ھور وقت ضائع نہ کر - میں تینوں ایہہ کہہ دتا اے،
ایھدا مطلب اے کہ کل توں توں میرا اینا تابعدار ھووینگا جویں

''پر رادا نے چھرا باھر کڈھیا، اک پاسے سٹیا، آپنے کالے والاں دی اک لٹ زخم تیک کھڑی تے مسکراؤندی ہوئی اچی صاف آواز وچ بولی :

'' 'الوداع، زوبار! سینوں پتہ سی، توں انج ھی کرینگا'، تے ایہہ کہندیاں ای اوہ سر گئی۔

''سمجھ گیا ایں، کیہو جیہی کڑی سی، جوان؟ اللہ پاک دی قسم اے، ایہو جیہی شیطان دی دھی کوئی ہور نہیں ہوئی ہونی۔

'' 'ھن سیں تیرے پیریں پیندا ہاں، میری آکڑخان ملکہ!'، زوبار اس طرحاں کوکیا کہ اوھدی آواز سارے دے سارے ستیپی وچ گونج اٹھی، تے زمین اتے ڈھیری ھو اوھنے آپنے بلھہ سوئی پئی رادا دے پیراں نال جوڑ دتے تے اوتھے ای ھلے جلے بناں پیا رھا۔ اسیں آپنے سراں توں ٹوپیاں لاھیاں تے چپ-چاپ اوتھے کھڑے رہے۔

''اس طرحاں دے موقع تے کی کہا جا سکدا اے؟ کجھہ وی نہیں! نور بڑبڑایا: 'ایہدیاں مشکاں کس دیو!'، پر لوئیکو زوبار دیاں مشکاں کسن لئی کسے دے ھتھہ وی نہیں سن اٹھہ سکدے، کوئی وی ایہہ کرن دی ھنمت نہیں سی کر سکدا، تے نور نوں ایہہ پتہ سی۔ سو، اوھنوں چھڈ جویں اوہ سی اوتھوں پرے چلا گیا۔ تے دانیلو نے رادا دا سٹیا چھرا چکیا تے کجھہ چر کھڑا اس ول ویکھدا رھا، اوھدیاں چٹیاں مچھاں پھرک رھیاں سن، مڑے ھوئے تے تیز چھرے دے پھل اتے اجے وی رادا دے ٹھنڈے ھو چکے لہو دے نشان باقی سن۔ پھیر دانیلو زوبار کول گیا تے چھرا اوھدی پٹھہ ولوں دل وچ کھوبھہ دتا۔ آخر اوہ پیو سی رادا دا، پرانا سپاھی دانیلو!

'' 'ٹھیک کیتا'، دانیلو ول پاسا بھنوا، صاف صاف لفظاں وچ لوئیکو بولیا، تے رادا نوں سلن چلا گیا۔

''اسیں اوھناں ول ویکھدے کھڑے رہے۔ رادا اوتھے ای پئی سی، آپنے والاں نوں ھتھہ نال آپنی زخم والی تھاں تے چھاتی اتے دبائی، اکھاں کھلیاں نیلے آسمان اتے گڈیاں ھوئیاں سن، جدوں کہ اوھدے پیراں وچ بہادر لوئیکو زوبار پیا سی۔ اس دے گھنگریالے وال اوھدے منہہ اتے کھلرے ھوئے سن، تے ایہنوں ساڈے توں لکا رہے سن۔

’’سو گل ایہہ اے، ساتھیو : میں ساری رات آپنے دل نوں پھولدا رہا ہاں، تے اس وچ مینوں پرانی آپنی آزاد زندگی لئی کوئی تھاں نہیں لبھی، جیہڑی زندگی میں ہن تائیں جیوندا رہا ہاں۔ ایہدی ہر نکر رادا نے مل لئی اے۔ اس رادا نے، حسین رادا نے، جیہڑی مغرور سلکاواں وانگ مسکراؤندی اے! اوہ میرے نالوں ودھ آپنی آزادی نوں پیار کردی اے، پر میں آزادی نالوں ودھ اوہنوں پیار کردا ہاں۔ سو میں اوہدے اگے جھکن دا فیصلہ کیتا اے، جویں اوہنے مینوں حکم دتا سی، تاں جو سارے ویکھ لین کہ اوہدے حسن نے بہادر لوئیکو زوبار نوں کویں غلام بنا لیا اے، جیہڑا اوہنوں ملن توں پہلاں کڑیاں نال انج کھیڈدا سی، جویں بلی چوھیاں نال کھیڈدی اے۔ اس لئی اوہ میری بیوی بنیگی تے مینوں چنمیگی تے لاڈ کریگی، تے تہاڈے لئی گیت گاؤن دی میری ساری خواہش جاندی رہیگی، تے مینوں آپنی آزادی دے کھس جان تے رتا دکھ نہیں هوویگا۔ کیوں، انج ای اے ناں رادا؟، اوہنے آپنیاں اکھاں اپر چکیاں تے سنجیدگی نال اوہدے ول ویکھیا۔ اوہنے ہاں وچ سر ہلایا تے ہتھ نال آپنے ساھمنے زمین ول اشارہ کیتا۔ اسیں قیاس وی نہیں ساں کر سکدے کہ ایہہ سارا کجھ ہویا کویں۔ اسیں سگوں اٹھ کے چلے جان دی وی سوچی، تاں جو اسیں لوئیکو زوبار نوں اک کڑی دے قدماں اتے ڈگدیاں نہ ویکھئے، بھاویں اوہ کڑی رادا ای سی۔ اس وچ کجھ شرمناک جیہی گل سی، کجھ افسوسناک جیہا۔

’’کی ویکھدا ایں!، رادا زوبار اتے کوکی۔

’’اینی کاہلی نہ کر۔ بتھیرا وقت اے ساڈے کول — میتھوں اک جان لئی،، زوبار ہسیا۔ اوہدے ہاسے وچ فولاد دی ٹنکار سی۔

’’سو ایہو ای اے سارا معاملہ، ساتھیو۔ ہور راہ وی تاں میرے لئی کیہڑا رہ گیا اے؟ ہن تاں میرے لئی اکو گل رہ گئی اے کہ میں ویکھاں، میری رادا دا دل اوناں ای مضبوط اے، جناں اوہ ظاہر کردی اے۔ میں ایہنوں پرکھانگا۔ معاف کرنا، بھراوو!،

’’تے اس توں پہلاں کہ اسیں کجھ اندازہ لا سکدے کہ زوبار کی کرنا چاھوندا اے، رادا زمین تے پئی سی تے زوبار دا چھرا دستے تک اوہدی چھاتی وچ کھبھیا ہویا سی۔ اسیں ھکے بکے رہ گئے۔

بارش زور دی پین لگ پئی تے سمندر ایہناں دوہاں خوبصورت ٹپری‌واساں — لوئیکو زوبار تے بڈھے سپاھی دانیلو دی دھی رادا — لئی سنجیدہ دھن وچ غمگین گیت گا رہا سی۔

تے اوہ دونویں رات دے ھنیرے وچ اڈدے چکر کٹی جا رہے سن، بےآواز، سٹک نال، رات دے ھنیرے وچ، تے بھاویں اوہ کنا زور کیوں نہ لاوے، لوئیکو مغرور رادا دے برابر نہیں سی اپڑ سکدا۔

۱۸۹۲

''کجھ چر اسیں سوچاں وچ ڈبے اتھے کھڑے رہے۔ بڈھے دانیلو دیاں مچھاں پھرک رہیاں سن تے اوھدے بھروٹے سنگڑے ہوئے سن۔ اوہ آسمان ول ویکھ رہا سی، تے اک لفظ نہیں سی بول رہا، تے چٹے والاں والا نور سودھے منہہ زمین اتے پیا سی تے ایوں رو رہا سی کہ اوھدا سارا جسم کنب رہا سی۔

''رون والی تاں گل ھے ای سی، جوان!

''سو سبق ایہہ نکلدا اے، کسے گلوں آپنے چنے راہ توں نہ ہٹو۔ سدھے ٹردے جاؤ، پھیر شائد تہاڈا برا حشر نہیں ہوویگا۔،،

مکار نے بولنا بند کر دتا، آپنا پائپ آپنی تمباکو والی تھیلی وچ پایا تے آپنا کوٹ کھچ کے آپنی چھاتی اتے کیتا۔ پھوھار پے رھی سی، ھوا پہلاں نالوں تیز ھو چکی سی، لہراں بیٹھی ھوئی غصے والی گڑگڑاھٹ نال سمندر وچوں اٹھہ رہیاں سن۔ اک اک کر کے سارے گھوڑے ساڈی بجھہ رھی دھونی کول آ کھلوتے تے وڈیاں سیانیاں والیاں اکھاں نال ساڈے ول ویکھن لگے، تے پھیر ساڈے دوالے گھیرا بنا کے کھڑے ھوئے۔

''ھے، ھے!،، مکار اوھناں ول پیار بھری آواز وچ کوکیا، تے جدوں اوھنے آپنے من بھاؤندے کالے گھوڑے دی دھون تے تھاپی دتی تاں میرے ول مڑیا تے بولیا: ''سون دا ویلا ھو گیا اے۔،، اوھنے آپنے کاکیشیائی اوورکوٹ وچ آپنے آپ نوں سر توں پیراں تک لپیٹ لیا، نسر کے پے گیا تے بنا۔ھلیوں لیٹیا رہا۔

میری سون دی کوئی خواھش نہیں سی۔ میں سٹیپی دے ھنیرے ول ویکھدا اتھے بیٹھا رہا، تے میریاں اکھاں ساھمنے رادا دی تصویر تر رھی سی، اینی حسین، اینی شاھانہ ٹھاٹھہ والی۔ اوہ کالے والاں دیاں لٹاں نوں آپنے ھتھہ وچ پھڑی آپنی چھاتی دبائی رکھہ رھی سی، تے اوھدیاں پتلیاں پتلیاں سانولیاں انگلاں وچوں لہو تپکے تپکے چو رہا سی، جیہڑے زمین اتے پیندے ای، بلدے ستاریاں وچ بدل جاندے سن۔

تے اوھدے مگر لوئیکو زوبار دا دلیر ھیولا ٹردا آ رہا سی۔ گھنگریالے سنگھنے کالے والاں دیاں لٹاں نے اوھدا منہہ ڈھکیا ھویا سی، تے والاں دے ھیٹھوں وڈے وڈے اتھرو دھاراں بن کے ویہہ رہے سن۔

لونی دلدل

"لونی دلدل ول جاہ بھرا! اتھے ہمیشہ کنم لبھ جاندا اے۔ ...
کیونکہ ایہہ کنم ای ایناں اوکھا لک۔توڑواں اے کہ کوئی وی
اتھے زیادہ چر نہیں ٹکدا۔ لوک نٹھہ اٹھدے نیں اتھوں، نہ سہہ
سکدے ہوئے۔ توں وی کوشش کر کے ویکھہ اک ادھہ دن۔
اوہ اک ریڑھی دے ست کو کوپیک دیندے نیں۔ سو اک دن
لئی اینے کافی ہندے نیں۔"

جیہڑا ماچھی مینوں ایہہ مشورہ دے رہا سی، اوہنے تھکیا،
سمندر دے نیلے دوسیل ول نظر ماری، تے منہہ ہی منہہ وچ کوئی
اداس جیہی دھن گنگناؤن لگا۔ میں اوہدے کول ہی جھگی دی
کندھہ دے پرچھاویں وچ بیٹھا ساں، اوہ آپنی پتلون نوں توپے لا رہا
سی، اباسیاں لے رہا سی، ہولی ہولی آپنے افسوسے جیہے انداز وچ دس
رہا سی کہ دنیا وچ لوکاں لئی کافی کنم نہیں، تے کنم لبھنا وی
کناں وڈا کنم اے۔

"جدوں تیرے لئی ایہہ سہنا اوکھا ہو گیا تاں آرام کرن لئی
اتھے آ جائیں! سانوں ایہدے بارے دسیں۔ اتھوں کوئی بہتا دور
نہیں۔ کل پنج کو ویرست اے۔ ہوں۔ بڑی عجیب زندگی
اے۔"

میں اوہدے کولوں سلام کہہ الوداع لئی، صلاح دین لئی
شکریہ کہہ کنڈھے کنڈھے لونی دلدل ول ٹر پیا۔ اگست دی گرم
سویر سی، آسمان صاف تے نکھریا ہویا سی، سمندر خاموش تے خالی
سی، اوہدیاں ہریاں لہراں سوگی جیہی نکی نکی تھپ۔تھپ کردیاں
اک دوجی مگر سمندر کنڈھے دی ریت ول نٹھیاں آ رہیاں سن۔

آپنے ساھمنے بہت دور نیلی دھند وچ میں کنڈھے دی پیلی پیلی ریت وچ چٹے چٹے ٹمکنے ویکھہ سکدا ساں۔ ایہہ شہر اچا کوف سی۔ میرے پچھے جھگی نوں سمندر دے ھلکے ھرے جیہے پانی نال رنگی ہوئی ریت دے گوڑھے پیلے ٹلیاں نے ھڑپ کر لیا سی۔

جس جھگی وچ میں رات کٹی سی، اتھے میں ھر طرحاں دیاں انتہائی بے ھودہ کہانیاں تے خیال سنے سن، جس نال میں کم ھنمتی دا شکار ھو گیا ساں۔ لہراں دی تھپ-تھپ میرے روں نال اک سر سی تے ایہوں ھور پکیاں کر رھی سی۔

چھیتی ھی لونی دلدل دسن لگ پئی۔ زمین دے تن ٹوٹے، ھر اک ٹوٹا لگ بھگ ۴۰۰ مربعہ میٹر تے نیویں جیہے بنھاں تے تنگ جیہیاں کھائیاں نال اک دوجے نالوں وکھہ کیتا ھویا سی۔ ایہہ لون کڈھن دے تن پڑا پیش کردے سن۔ پہلے ٹوٹے وچ سمندر دا پانی بھریا جاندا سی جیہڑا بھاپھہ بن کے اڈدا ھویا، اپر گلابی جیہی بھاہ ماردی ھلکے-سلیٹی رنگ دی تہہ چھڈ جاندا سی۔ دوجے ٹوٹے اتے لون دیاں ڈھیریاں بنائیاں جاندیاں سن۔ ایہہ کنم زنانیاں کردیاں سن، جیہڑیاں آپنے ھتھاں وچ کہیاں پھڑی، بنا بولیاں جاں اک دوجی نوں آواز دتیاں گوڈیاں تائیں چمکدے کالے چکڑ وچ کھڑیاں سن، اوھناں دے گندے جیہے بھورے ھیولے اس سنگھنے، نمکین، ''راپ،، جویں کہ اسیں چکڑ نوں اتھے کہندے نیں، دے پچھوکڑ وچ تھکے ھوئے بیجان ڈھنگ نال ھل جل رہے سن۔ تیجے ٹوٹے وچوں لون چکیا جا رھا سی۔ آپنیاں ریڑھیاں اتے جھک کے دوھرے ھوئے مزدور ھولی ھولی تے چپ-چاپ اگے نوں پیر گھسیٹ رہے سن۔ ریڑھیاں دے پہیئے رگڑ کھاندے تے چیکدے سن، تے ایہہ آواز آسمان نوں پکاردیاں ننگیاں پٹھاں دی قطار ولوں ظاھر کیتا جا رھا قہر بھریا، سوگی روسا جاپدی سی۔ تے آسمان اوھناں اتے سہن توں باھری دھپ ورسا رھا سی، جیہڑی سلیٹی جیہی دھرتی نوں پھوک رھی سی، جس دھرتی وچ کدھرے کدھرے لونی دلدل والے گھاہ تے لون دیاں لشکدیاں ڈلیاں دسدیاں سن۔ ریڑھیاں دی اکاویں چیں-چیں وچوں فورمین دی گڑھکویں بھاری آواز وی سنی جا سکدی سی جیہڑا مزدوراں نوں برا بھلا کہہ رھا سی، جیہڑے لون لیا لیا کے اوھدے پیراں وچ سٹی جا رہے سن۔

تے لیراں کتیراں پہنی تے گندے لٹور ، جنھاں نے اوہ پھڑیاں ہندیاں، بیوقوفاں وانگ تے بنا۔مدد۔کیتیاں ویکھدے رہندے، جدوں کہ اوہناں دا ساتھی سولہاں پوڈ بھار نوں چک کے سڑ تختے اتے چاڑھن لئی آپنا سارا ٹل لا رہا ہندا۔

بدلاں توں بنا آسمان وچوں گرمی دی گہر وچوں دکھن دا لوہ سٹن والا سورج دھرتی وچ ہور وی جوش نال تریڑاں پا رہا سی، جویں کہ ایہو دن سی جدوں اوہدے لئی ایہہ ثابت کرنا انتہائی ضروری سی کہ اوہ دھرتی ول کناں پرجوش دھیان دیندا ہے۔

جدوں میں اک پاسے کھڑا ہوکے اس سبھ کجھ نوں ویکھ چکا، تاں میں ہن قسمت‌ازمائی کرن دی سوچی، تے جناں زیادہ ممکن ہویا آزاد جیہا انداز اختیار کردیاں میں اس تختے ول گیا جس اتوں دی مزدور خالی ریڑھیاں کھچی جا رہے سن۔

''سلام، بھائیو ! رب راضی رکھے!،،

ردعمل اکا ہی اسیدوں الٹ سی۔ پہلے مزدور، اک تکڑے دھولیاں والے بڈھے نے، جس نے پتلون آپنے گوڈیاں تائیں چکی ہوئی سی، تے باھواں ڈولیاں تائیں چاڑھیاں ہوئیاں سن جس توں اوہدے جثے والے سانولے جسم دا پتہ لگدا سی، مینوں نہ سنیا تے بنا میرے ول رتا وی دھیان دتیاں میرے کولوں لنگھ گیا۔ دوجے مزدور، بھورے والاں والے تے بلیاں اکھاں والے اک چھوکرے نے میرے ول ویکھیاں، منہہ چڑایا تے نال ای وڈی ساری گاھل وی کڈھ گیا۔ تیجے نے — جیہڑا صاف طور تے یونانی سی کیونکہ اوہدا رنگ بھونڈ ورگا بداسی سی تے وال گھنگریالے سن — افسوس دا اظہار کیتا کہ اوہدے ہتھ رکے ہوئے نیں، جس کرکے اوہ آپنے گھسن دی میرے نک نال جان۔پچھان نہیں سی کروا سکدا۔ ایہہ گل انج لاپرواھی جیہی نال کہی گئی جیہڑی اوہدی آکھی آرزو نال میل نہیں سی کھاندی۔ چوتھا پورے زور نال اچی کرکے بولیا: ''سلام اے، شیشے دے ڈیلیاں والیا،، تے مینوں ٹھڈا مارن دی کوشش کیتی۔

جے میں غلطی تے نہیں ساں، تاں مہذب معاشرے وچ جس گل نوں ''ٹھنڈا استقبال ہونا،، آکھدے نیں، اوہ ایہو سی، تے اس توں

اوھدا کنم سی — بالٹی وچوں اس اتے پانی چھڑکنا تے پھیر اس دی اچی جیہی لنمی تکون کھڑی کر دینا۔ اوہ اچا لنما بندا سی، افریقیاں وانگ کالا، تے اوھنے نیلی قمیض تے چٹی پتلون پائی ہوئی سی۔ لون دے اچیے سارے ڈھیر اتے کھڑوتا تے ھوا وچ آپنی کہی ھلاؤندا ھویا، تختیاں اتوں لون دیاں ریڑھیاں ریڑھ کے لیا رہے مزدوراں نوں سنگھہ پاڑ پاڑ کے حکم دئی جا رھا سی۔

”کھبے پاسے سٹ ایہنوں! کھبے سٹ دے، توں برچھیا! جے تیری چمڑی نہ ادھیڑ چھڈاں! تیریاں اکھاں وچ کلیاں گڈیاں! کدھر نوں ٹریا جاندا ایں؟ او کدھر نوں؟ ھت تیری، شیطان دیئے نہوندرے!“

پھر غصے وچ آپنی قمیض دی کنی نال آپنے منہہ توں مڑھکا پونجھیا، گھنگورا ماریا، تے آپنے اوا-توا بولن نوں اک منٹ لئی وی نہ روکدیاں، آپنی کہی پورے زور نال واھندیاں، اوھنے لون نوں پدھرا کرنا شروع کر دتا۔ مزدور خودکار مشیناں وانگ آپنیاں ریڑھیاں کھچ کھچ اپر لیاؤندے تے ”سجے ول! کھبے ول!“ دے اوھدے حکماں نوں منندے ہوئے اوسے طرحاں ای مشینی ڈھنگ نال اوھناں نوں خالی کر دیندے۔ اینا کر اوہ کوشش کرکے سدھے کھڑے ھندے تے ھور بھار لد لیاؤن لئی مڑ پیندے، سنگھنے کالے چکڑ وچ ادھہ-ڈبے ھلدے تختیاں اپروں اوہ آپنیاں ریڑھیاں نوں کھچی لجاندے، اوہ بےیقینے جیہے قدماں نال ٹردے، جدوں کہ اوھناں دیاں ریڑھیاں ھن گھٹ اچی پر ودھیرے لمکویں ڈھنگ نال چیں-چیں کردیاں۔

”ذرا پھرتی نال، حرامزادیو!“ فورمین اوھناں مگر کوکاں ماردا۔

اوہ اسے طرحاں جھاڑے جھنبے ہوئے چپ-چاپ کنم کردے رھندے، پر دھوڑ تے مڑھکے نال لبڑے ہوئے اوھناں دے وٹ-پئے منہاں دی اضطرابی پھرکن وچوں کدے کدے غصے تے روس دی جھلک دسدی سی۔ کدے کدے کوئی نہ کوئی ریڑھی تختے توں تلک پیندی تے چکڑ وچ کھبھ جاندی؛ اگلیاں ریڑھیاں اس توں دور نکل جاندیاں، اس توں پچھلیاں رک کے کھلو جاندیاں،

پتہ نہیں کدھروں صرف قمیض پائی اک سنڈا آ نکلیا، اوھدیاں ننگیاں لتاں اتے گوڈیاں تائیں لیراں لپیٹیاں ھوئیاں سن۔

"چل آ،" اوہ میرے ول شکی اکھیاں نال تکدا ہویا بڑبڑایا۔

میں اوھدے مگر مگر اتھے تک گیا جتھے کجھ ریڑھیاں اک دوجی اتے ڈھیری کیتیاں پئیاں سن، تے سبھہ توں ھولی آپنے لئی چنن لگ پیا۔ سنڈا آپنیاں لتاں نوں کھرکدا تے کھڑا چپ‌چاپ میرے ول ویکھدا رھا۔

میں جدوں چون کر لئی تاں اوہ بولیا: "ویکھہ تاں سہی کی چنیا اے، دسدا نہیں ایہدا پہیہ ونگا ہویا ہویا اے؟" تے ایناں کہہ کے اوہ پرے چلا گیا تے بےپرواہ زمین اتے جا لنما پیا۔

میں دوجی ریڑھی چنی تے مزدوراں نال جا رلیا جیہڑے لون لین جا رھے سن، پر مینوں اک غیرواضح جیہی بےچینی نے ملیا ہویا سی جیہڑی مینوں آپنے ساتھی مزدوراں نال گل کرنوں روک رھی سی۔ اوھناں ساریاں دے چہریاں اتے تھکیویں توں بنا کھجھ صاف دکھائی دیندی سی، بھاویں ایہہ اجے لکی ھوئی سی۔ سارے دے سارے بندے تھکے ھوئے تے غصے وچ سن۔ غصے وچ سن سورج نال جیہڑا اوھناں دی چمڑی نوں بیرحمی نال لوہ رھا سی، اوھناں تختیاں اتے جیہڑے اوھناں دیاں ریڑھیاں دے بھار ھیٹھہ لفدے جا رھے سن، اس "راپ"، اتے اس بھیڑے گاڑھے تے لون والے گارے اتے، جیہڑا تکھیاں قلماں نال بھریا پیا سی، جیہڑیاں اوھناں دے پیراں نوں جھریٹدیاں سن تے پھیر ایہناں وچ کھبھہ کے ایہناں نوں کھاندیاں سن اتھوں تک کہ ایہہ ناسور نہیں سن بن جاندے۔ مطلب ایہہ کہ اوہ آپنے دوالے دی ھر شے نال ناراض سن۔ ایہہ غصہ اوھناں دیاں ٹیڈھیاں نظراں وچ دسدا سی، جیہڑیاں اوہ کدی کدی اک دوجے ول سٹدے سن، تے اوھناں گاھلاں وچ دسدا سی جیہڑیاں اوھناں دے بیٹھیاں سنگھاں وچوں کدی کدی نکلدیاں سن۔ میرے ول کوئی وی ذرا جناں وی دھیان نہیں سی دے رھا۔ پر جدوں میں اس ٹوٹے وچ وڑیا تے صلیب وانگ رکھے تختیاں دے نال نال لون دیاں ڈھیراں ول ٹریا تاں اکدم مینوں آپنیاں لتاں اتے پچھوں ٹھڈا

پہلوں اپنے اگھڑویں ڈھنگ نال میرا اجیہا استقبال کدی نہیں سی هویا ۔ مایوسی وچ ، میں اچیت ای آپنیاں عینکاں لاہ کے جیب وچ پا لئیاں، تے پھیر فورسین ول ہو ٹریا، ایہہ پچھن لئی کہ اوہ مینوں کنم دے سکدا ہے جاں نہیں ۔ اس توں پہلوں کہ میں اوہدے تائیں اپڑدا، اوہ چلایا :

''کیوں اوئے! کی چاهیدا اے؟ کنم؟''

میں کہیا، ھاں ۔

''اگے کدی ریڑھی کھچی او؟''

میں کہیا کہ پہلاں میں مٹی ڈھونڈا رہا آں ۔

''مٹی؟ اوھدے کوئی معنی نہیں! مٹی بالکل وکھری گل اے، اتھے لون ڈھوئیدا اے نہ کہ مٹی ۔ توں کسے سوراں دے واڑے ول جاہ! ادھر بھوتنی دیا، الد چھڈ میرے پیراں وچ!''

تے بھوتنی دے نے، جیہڑا کہ لنمیاں مچھاں والا تے کلاں والے لال نک والا تے موٹا جیہا هرکولیس قد بندا سی، سارے زور نال ''هوں-اوں''، کیتا تے آپنی ریڑھی الد دتی، لون ڈھیڑی هو گیا ۔ اوہ گاهلاں کڈھن لگ پیا، فورسین اس توں وی ودھه گاهلاں کڈھن لگ پیا، تے دونویں جنے مطمئن هوکے مسکراؤن لگ پئے، تے پھیر دونویں میرے ول مڑے ۔

''دس؟ تینوں کی چاهیدا اے؟''

''توں شائد اتھے پوڑیاں کھان آیا هووینگا، کتسپ؟'' * فورسین نوں اکھه ماردا هویا هرکولیس بولیا ۔

میں فورسین اتے زور دین لگ پیا کہ اوہ مینوں کنم اتے لا لوے، تے اوهنوں یقین دواؤن لگ پیا کہ میں چھیتی ای کنم دا عادی هو جاوانگا، تے دوجیاں نالوں بھیڑا نہیں رهن لگا ۔

''عادی هون تائیں آپنا لک تٹرا بھینگا ۔ پر مینوں کی، جاہ لگ پھیر! پر پہلے دن میں تینوں پنجاہ کوپیک توں زیادہ نہیں دیانگا ۔ اوئے! دے ایہنوں ریڑھی!''

---

* کتسپ — روسیاں دی ال — مترجم :

2—1041

میرے کول کھڑا وکھیاں پھڑ کے کھڑ کھڑ ہسدا اگے پچھے جھول رہا سی۔

''ہت، تیری ماں نوں... نہیں سی! شی-شی، الو دا پٹھا؟ رکھ ایہنوں چک کے سڑ تختے اتے۔ کھبے پاسے نوں دبا! شی! خیال رکھ، نہیں تاں ''راپ،، تینوں چوس لویگی۔،، تے اوہنے آپنیاں وکھیاں تے ہتھ رکھی پھیر ہسنا شروع کر دتا، جدوں تک اوہدیاں اکھاں وچ ہنجھو نہ آ گئے۔

میرے توں اگے والے دھولے سر والے بڈھے نے میرے ول ویکھیا۔ ''اوہ پھیٹاں اتے کیوں نہیں رہ سکدا،،، اوہنے ہتھ ماردیاں کہا تے غصے نال ہونگردیاں، آپنی ریڑھی اگے کھچ لگیا۔

اگلے ریڑھیاں والے آپنے راہ ٹری گئے؛ پچھلے بھیڑے منہ بنا کے چکڑ وچوں ریڑھی باہر کڈھن دے میرے گھول نوں ویکھدے رہے۔ میرے کپڑیاں توں پسینہ تے چکڑ دے تھوبے ڈگ رہے سن۔ کسے نے وی میری مدد کرن دی پیشکش نہ کیتی۔ لون دے ڈھیر توں فورمین دی آواز آئی:

''کیوں رک گئے او، بھوتنی دیو! سورو! ذرا نگاہ نہ رکھو تاں تہانوں کاٹھ وج جاندا اے۔ چلو، چلو، تہاڈا بیڑا غرق ہووے!،،

''راہ چھڈ،،، میرے پچھوں یوکرینی بھونکیا۔ کولوں دی لنگھدیاں اوہنے آپنی ریڑھی دا پاسا مینوں مارن دی کوشش کیتی تے میرا سر مساں بچیا۔

میں ہن اکلا رہ گیا ساں، تاں میں اوکھیاں سوکھیاں ریڑھی باہر کڈھ لئی، تے کیونکہ ہن ایہہ خالی سی تے چارے پاسیاں توں چکڑ نال لبڑی ہوئی سی، اس لئی میں ایہنوں بدلن دے خیال نال دوڑدا ہویا گیا۔

''کیوں، بھرا تلک گیا سیں؟ کوئی گل نہیں، پہلاں پہلاں سبھناں نال ایویں ہندا اے۔،،

میں پچھے نظر ماری تے میری نظریں ویہہ کو سال دا اک منڈا پیا جیہڑا لون دے اک ڈھیر کول چکڑ وچ پئے تختے اتے پیراں

پیا محسوس ہویا، تے جدوں میں پچھے مڑ کے ویکھیا تاں کسے نے ایہہ لفظ میرے منہہ اتے دے مارے:

''آپنیاں اڈیاں اتے چک، بیوقوف!،،

میں کاھلی نال آپنیاں اڈیاں اتے چکیاں، پھیر آپنی ریڑھی بھنجے ڈکا دتی تے کہی نال اس وچ لون پاؤن لگ پیا۔

''پوری طرحاں بھر!،، یوکرینی ھرکولیس نے حکم دتا جیہڑا میرے کول ھی کھڑا سی۔

میں جناں ودھ توں ودھ لد سکدا سی، لون لد لیا۔ اس ویلے پچھلیاں نے اگلیاں نوں کوکاں ماردیاں کہا: ''ٹرو!،، اگلیاں نے آپنے ھتھاں اتے تھکیا تے اچی اچی ھونگردیاں، تے جھک کے لگ‌بھگ دوھرے ھندیاں آپنیاں ریڑھیاں دی ھتھیاں نوں ھتھ پایا، تے جسماں نوں اگے نوں تاں آپنیاں دھوناں اگے نوں اس طرحاں کڈھیاں جویں کہ اس نال بھار ھلکا ھندا ھووے، اگے نوں ودھن لگ پئے۔

اوھناں دے کنم دے ڈھنگ طریقیاں دی نقل کردا، میں وی، جھکیا تے اگے ول زور لایا۔ پہیئے نیں چیں چیں کیتی۔ انج لگا جویں میری ھنسلی ٹٹن لگی اے، تے میریاں باھواں تے پٹھے اس کھچا نال پھرکن لگ پئے۔ میں ڈگمگاؤندیاں اک قدم چکیا، پھیر اک ھور... میں سجے نوں ڈھیندا کھبے نوں ڈگدا ھجوکے سار سار اگے نوں ودھدا... ریڑھی دا پہیہ تختے توں ھیٹھاں لہہ گیا تے میں اڈدا ھویا سودھے منہہ چکڑ وچ جا ڈگیا۔ ریڑھی نے آپنی ھتھی نال میری گچی وچ اک کراری جڑی تے پھیر ھولی ھولی الٹ گئی۔ میرے ڈگن نال کن۔پاڑویاں سیٹیاں، چیکاں تے کوکاں دا جیہڑا شور اٹھیا اوہ سینوں اس سنگھنے نگھے چکڑ وچ ھور ھیٹھاں دھسی جا رھا لگدا سی۔ تے جدوں میں چکڑ وچ پھسی ریڑھی نوں کڈھن دی فضول کوشش کردا ڈگ۔ڈھے رھا ساں، تاں سینوں آپنی چھاتی وچ غضب دی چیس محسوس ھوئی۔

''ذرا ھتھہ پوائیں، بھراوا!،، میں یوکرینی ول مڑیا، جیہڑا

”ہوں! بیوقوف سی تیرا پیو جس نے تیرا ایہہ ناں رکھیا۔ میکسماں نوں پہلے ای دن شوربے والے بھانڈے کول جان دی اجازت نہیں ہندی۔ پہلے دن میکسم پلیوں ای کھانا کھاندے نیں، سمجھیا؟ جے تیرا ناں ایوان جاں کجھ ہور ہندا، تاں گل ہور سی۔ میری ول ویکھ، میرا ناں ساتوے اے، سو مینوں کھان نوں جڑ گیا اے۔ تے میکسم پئے ویکھن کھاندیاں ول۔ بھانڈے توں پرے ہٹ۔“

میں ہکا بکا ہویا اوہدے ول ویکھن لگ پیا، پھیر میں اتھوں چلا گیا تے زمین تے جا بیٹھا۔ ایہو جیہے وتیرے اتے مینوں حیرانی ہوئی۔ اس توں پہلاں میرے نال کدی انج نہیں سی واپریا، تے یقیناً میں ایہو جیہی کوئی گل نہیں سی کیتی جس کرکے مینوں اجیہے وتیرے دا حقدار بنایا جاوے۔ اس توں پہلاں میں درجناں واری مزدوراں دیاں ٹولیاں نال کنم کیتا سی، تے ساڈے تعلقات ہمیشہ شروع توں ای سادے تے ساتھیاں والے رہے سن۔ ایہہ سبھ کجھ عجیب جیہا سی، تے ہوئی بےعزتی تے لگی ٹھیس دے باوجود میری جستجو دی خواہش جاگ پئی سی۔ میں اس بجھارت دا جواب لبھن دی دھار لئی، تے ایہہ ارادہ کر لین پچھوں میں اوہناں نوں کھاندیاں ویکھدا اپروں بڑا چین بھریا جاپدا ساں، تے مڑ کنم اتے جان دی اڈیک کرن لگا۔ میرے لئی ایہہ جاننا ضروری سی کہ میرے نال ایہہ وتیرہ کیوں اختیار کیتا گیا۔

۲

آخر اوہناں کھانا ختم کر لیا، ڈکار مار لئے تے بھانڈے توں پرے ہو سگرٹاں پین لگ پئے۔ یوکرینی ہرکولیس تے پٹی-بدھیاں لتاں والا منڈا میرے کول آئے تے میرے ساہمنے ایداں آ بیٹھے، جس نال کہ تختیاں اتے کھڑیاں ریڑھیاں دی قطار مینوں دسنوں ہٹ گئی۔

”تمباکو پیئینگا، دوست؟“ یوکرینی نے پچھیا۔

”لیا ارے،“ میں کہا۔

”کی تیرے کول آپنا تمباکو نہیں؟“

بھار بیٹھا سی - اوہ آپنی ہتھہ دی تلی نوں چوس رہا سی - اوہنے مسکراؤندیاں تے مہربان نظراں نال مینوں ویکھدیاں سر دے اشارے نال مینوں آپنے کول بلایا -

''کوئی گل نہیں، یار! کدی ہو ہی جاندا اے - پر تیرے ہتھہ نوں کی ہویا اے؟،، میں پچھیا -

''ایویں جھریٹ لگ گئی اے، پر لون اس نوں وچ وڑ کے کھائی جاندا اے - جے تسیں ایہنوں چوس نہ چھڈو، تاں ہو سکدا اے، تہانوں کنم نوں ہی چھڈنا پوے - تسیں آپنا ہتھہ نہیں ورت سکوگے - پر توں جاہ آپنا کنم کر، نہیں تاں فورمین گاھلاں کڈھن لگ جاویگا - ،،

میں واپس چلا گیا - دوجی واری میرے نال کوئی حادثہ نہ ہویا؛ میں تیجی، چوتھی، تے دو ہور ریڑھیاں ڈھوئیاں - میرے ول کسے نے رتا وی دھیان نہ دتا، تے اس گل نال، جس توں عام بندے نوں مایوسی ہو سکدی سی، مینوں بڑی تسلی ہوئی -

''چلو، بھائی، کھان دا ویلا ہو گیا اے،، کوئی کوکیا -

سکھہ دا ساہ لیندیاں سارے مزدور کھانا کھان نوں ٹر گئے، پر اودوں وی اوھناں کوئی جوش نہ وکھایا، آرام کرن دا موقع ملیا تاں وی اوھناں نوں کوئی خوشی نہ ہوئی - جو کجھہ وی اوہ کردے، بدھے-ردھے کردے، دبائے ہوئے غصے تے نفرت نال - انج سی جویں مشقت نال ھلے ھڈاں نوں تے گرمی نال چوسے ہوئے پٹھیاں نوں آرام توں وی کوئی خوشی نہیں سی ملدی - میرا لک درد کر رہا سی، تے ایسے طرحاں میریاں لتاں تے میرے موڈھے دکھہ رہے سن، پر میں کوشش کیتی کہ ایہہ ظاہر نہ ہون دیاں تے ھنمتی قدمیں تردا ہویا شوربے والے بھانڈے کول گیا -

''رک جا،، پاٹی نیلی کڑتی والے اک سنجیدہ بڈھے مزدور نے کہا - پی پی کے اوھدا منہہ وی اوھدی کڑتی ورگا ای نیلا ہویا پیا سی تے اوھدے بھروٹے بھارے تے وٹے ہوئے سن، جنھاں دے ہیٹھاں لال سوھیاں ہوئیاں، غصیلیاں تے مذاق اڈاؤندیاں اکھاں لشک رہیاں سن - ''ٹھہر جا - تیرا ناں کی اے؟،،

میں ناں دس دتا -

اک چیز جیہڑی میں ویکھی، اوہ ایہہ سی کہ میں اکدم ساریاں دیاں نظراں دا مرکز بن گیا ہاں۔ اس گل نوں لکاؤن دی کوشش کیتی جا رہی سی، پر اکثر اکھاں سارن توں تے میرے ول اشارہ کرکے سر سارن توں تے چل رہی ساری کاناپھوسی توں میں اس بارے صاف ویکھ سکدا ساں۔ میں جاندا ساں کہ مینوں خبردار رہنا چاہیدا اے، تے پہلاں جو کجھہ ہو چکا سی، اس توں اندازہ لا کے میں فرض کر لیا کہ جیہڑی سازش گھڑی جا رہی اے، بےحد انوکھی اے۔

''اسیں آ اپڑے آں،،، آپنی ریڑھی میری ریڑھی وچوں کڈھدا تے میرے ول اوہنوں ریڑھدیاں ہوئیاں یوکرینی بولیا۔ ''بھر ایہنوں!،،

میں آلے-دوالے ویکھیا۔ سارے پورے دل نال کنم وچ جٹے سن، سو میں وی کہیاں بھر بھر لون ریڑھی وچ لدنا شروع کر دتا۔ ہور کوئی آواز نہیں سی آ رہی سوائے لون دی سرسر دے، جدوں ایہہ کہی توں ڈگدا سی، تے مینوں ایہہ چپ دم-گھٹویں لگی۔ مینوں یقین سی کہ اتھوں چلا جانا ہی میرے لئی ٹھیک سی۔

''چل لے جاہ ہن۔ سوں گیا ایں؟ چلدا ہو،،، نیلے منہہ والے ساتوے نے حکم چاڑھیا۔

میں ریڑھی دیاں ہتھیاں نوں پھڑیا تے بیحد زور لا کے اوہنوں اگے ول دھکیا۔ سخت درد نال میری چیک نکل گئی تے میرے ہتھوں ریڑھی چھٹ گئی۔ اس نال مینوں ہور وی زیادہ درد ہوئی، پہلاں نالوں وی ودھیرے: میں آپنیاں تلیاں دی چمڑی لہوا بیٹھا ساں۔ درد تے غصے نال دند پینہدیاں، میں ہتھیاں نوں دھیان نال ویکھیا تے میری نظریں پیا کہ باھرلے پاسیوں اوہناں نوں دو پھاڑ کیتا ہویا سی تے چیر نوں کھلا رکھن لئی لکڑی دے پھانے وچ دتے ہوئے سن۔ ایہہ اینی ہوشیاری نال کیتا گیا سی کہ ایہدا پتہ لا سکنا اوکھا سی۔ ایہہ اس حساب نال کیتا گیا سی کہ جدوں میں ہتھیاں نوں گھٹ کے پھڑانگا تاں پھانے اڈ نکلن گے تےچیر وچ میری چمڑی

”جے هندا تاں میں تیتھوں منگدا ای کیوں!“

”ایہہ سچ ای کہندا اے۔ آہ لے پی،“ تے اوھنے سینوں آپنا پائپ پھڑا دتا۔ ”کیوں پھیر، کنم کری جائینگا؟“

”آهو، کرانگا، جدوں تک کر سکیا۔“

”هوں۔ توں کتھوں ایں؟“

میں اوھنوں دسیا۔

”کی ایہہ بہت دور اے؟“

”تن کو هزار ویرست۔“

”اوهو! بہت دور۔ ایتھے توں کویں آیا؟“

”اوسے طرحاں جویں توں، هور کس طرحاں؟“

”اها! سو تینوں وی پنڈ وچوں چوری کرن کرکے کڈھه دتا گیا سی؟“

”ایہہ کی گل هوئی؟“ میں پچھیا، ایہہ محسوس کردیاں که میں جال وچ پھس گیا هاں۔

”میں ایتھے اس کرکے آیا ساں که چوری کرن کرکے مینوں پنڈوں کڈھه دتا گیا سی، تے توں کہا اے که توں وی ایسے طرحاں ای آیا ایں۔“ تے اوہ مینوں پھسا لین اتے خوش هندا هویا کھڑکھڑا کے هس پیا۔

اوهدے ساتھی نے کجھه نه کہا، صرف اوهنوں اکھه ساری تے کھچریاں وانگ مسکرایا۔

”ٹھہر جا،“ میں گل شروع کیتی۔

”ٹھہرن لئی وقت نہیں، دوست! مڑ کنم اتے وی جانا، ایں چل آ۔ میری ریڑھی لے لے تے میرے پچھے پچھے هو جا۔ میری ریڑھی بڑی بھروسے لائق اے۔“

تے اوہ ٹر پیا۔ میں اوهدی ریڑھی لین هی والا ساں که اوہ کاهلی نال بولیا: ”ٹھہر، میں آپے لے جاناں واں۔ توں مینوں آپنی دے دے، تے آپنی میں اس وچ رکھانگا تے اوهنوں جھوٹے دیانگا۔ ایہنوں ذرا آرام کر لین دے۔“

میرا شک جاگ پیا۔ اوهدے نال نال ٹردیاں میں اوهدی ریڑھی نوں دھیان نال ویکھیا، جیہڑی میری ریڑھی وچ پٹھی پئی هوئی سی، ایہہ یقین کرن لئی که میرا ٹھٹھا تاں نہیں اڈایا جا رها، پر اکو

کہ ماتوے تے یوکرینی وی اک دو قدم پچھے نوں ہٹ گئے۔ ماتوے نے آپنی کڑتی نوں سروڑنا شروع کر دتا تے یوکرینی آپنی جیب پھرولن لگ پیا۔

''تسیں میرے نال اجیہا کیوں کیتا؟ کیوں؟،، میں پچھن لئی بضد ساں۔

اوھناں جذبیاں توں خالی چپ سادھی رکھی۔ یوکرینی آپنی سگرٹ ھتھ وچ لگا بھواؤں تے آپنے ای پیراں اتے نگاہ ٹکائی کھڑا سی۔ ماتوے اتھوں ٹر پیا اتھوں تک کہ اوہ ساریاں توں پچھے جا کھڑا ھویا، باقی دے سر کھرکدے تے اک وی لفظ بولے بنا آپنیاں ریڑھیاں ول ٹر گئے۔ فورمین چیکدا ھویا تے ھورے وکھاؤندا ھویا اتھے آ گیا۔ ایہہ سارا کجھ اینی چھیتی ورتیا کہ لون پھرول رھیاں زنانیاں، جنھاں نے میری چیک سن کے کنم روک دتا سی، ساڈے کول اودوں ای اپڑیاں جدوں مزدور آپو آپنیاں ریڑھیاں کول مڑ جا چکے سن۔ میں اتھے اکلا رہ گیا ساں، اس کوڑے تاثر نال کہ میرے نال جو کجھ ھویا سی اوہ ناحق سی، تے جس دا بدلہ میں نہیں لے سکیا ساں۔ اس گل نے میرے لئی ایہہ سہنا ھور وی اوکھا کر دتا سی۔ میں آپنے سوالاں دا جواب چاھوندا ساں؛ بدلہ لینا چاھوندا ساں۔ سو میں کوکیا:

''ذرا رک جاؤ، بھراوو!،،

اوہ رک گئے تے غصے نال میرے ول ویکھن لگے۔

''مینوں دسو تاں سہی آخر، تسیں مینوں کیوں اینا تنگ کیتا؟ تہاڈی وی تاں آخر ضمیر اے!،،

اوھناں ولوں اجے وی کوئی جواب نہیں سی آ رھا، تے اوھناں دی چپ ای اوھناں دا جواب سی۔ ھن، زیادہ ٹھنڈا ھون مگروں، میں اوھناں نال گلاں کرن لگ پیا۔ سبھ توں پہلاں میں اوھناں نوں کہا کہ میں وی اوھناں ورگا ای اک انسان واں؛ تے اوھناں وانگ ھی میرے لئی وی کھانا کھانا ضروری اے؛ اتے کہ اسے لئی مینوں کنم کرنا پیندا ھے۔ کہ میں اک برابر دے ھانی دے طور تے اوھناں وچ ساں، کیونکہ سانجھی تقدیر سانوں اکٹھا کردی سی؛ کہ میں نہ اوھناں نوں آپنے توں نیویں تے نہ ای گھٹیا سمجھدا واں۔

آ جائیگی۔ اوھناں دا ایہہ اندازہ ٹھیک ای نکلیا۔ جدوں میں سر اتے چکیا تاں آپنے آلے-دوالے ویکھیا۔ ساریاں پاسیاں توں چیکاں، کوکاں، مسخریاں میرے منہہ اتے پئیاں تے آپنے چار چوفیرے میں بدشکل وراچھاں کھلیاں ویکھیاں۔ لون دے ڈھیر توں فورسین دیاں گندیاں گاھلاں ہوا وچ گونج رھیاں سن، پر کوئی پرواہ نہیں سی کر رھا، اوہ میرے نال بہت رجھے ہوئے سن۔ میں آلے-دوالے ڈور بھور ہوئیاں اکھاں پاڑ کے ویکھیا، ایہہ گل چنگی طرحاں جاندیاں ہوئیاں کہ اندروں میں ٹھیس دے احساس نال، ایہناں لوکاں نال نفرت دے احساس نال تے بدلہ لین دی خواھش نال کھول رھا ساں۔ تے ایہناں نے ھسدیاں نے گاھلاں کڈھیاں نے، میرے اگے بھیڑ بنا لئی، تے میں اوھناں دی بیعزتی کرن لئی تے اوھناں نوں نیواں وکھاؤن لئی تڑپ رھا ساں۔

''اوئے کمینیو!،، میں اگے ودھدیاں آپنے مکے ھلاؤندا ھویا تے اوناں ای وحشی طرحاں نال گاھلاں کڈھدا ھویا، جویں اوہ کڈھ رہے سن، میں چلایا۔

بھیڑ دے جویں پیر اکھڑ گئے ھون، بےچین جیہے اوہ پچھے ھٹ گئے۔ پر یوکرینی ھرکولیس تے نیلے منہہ والا ماتوے آپنی آپنی تھاں ڈٹے رہے تے بڑے مزے نال باھواں چڑھاؤن لگ پئے۔

''اچھا، آ پھیر، آ ناں،،، یوکرینی بڑبڑایا۔ اوھنے اکھاں میرے اتے گڈیاں ھوئیاں سن۔

''ذرا جڑ ایہدے، گاوریلا،،، ماتوے نے اوھنوں اکسایا۔

''تسیں کیوں میرے نال اجیہا کیتا؟،، میں چلایا۔ ''میں تہاڈا کی وگاڑیا سی؟ کی میں تہاڈے ورگا بندا نہیں؟،، میں کجھ ھور ھولے، بےھودہ، بےمطلب لفظ کہہ سارے تے غصے وچ سارا کنب اٹھیا، نال ای میں تیز نظراں نال خیال رکھہ رھا سی کہ کدھرے میرے نال کوئی ھور چلاکی نہ کھیڈی جائے۔

پر میرے ول ویکھہ رہے احمق تے سوچوں سکھنے چہریاں اتے ھن ھمدردی دی اینی کہاٹ نہیں سی لگدی، تے اوھناں وچوں کئیاں اتے تاں لگ‌بھگ گناھگار ھون دے تاثر دسدے سن۔ ایتھوں تائیں

ھوئے، کدی اک پیر تے کدی دوجے اتے بھار پاؤندے ادھر ادھر
ویکھی جاندے، سوڑھے ھلائی جاندے، اوھناں دی ھر حرکت اوھناں
دی بیحد پریشانی دا تے اس خواھش دا اظہار کردی سی کہ میرے
نال اوھناں دا واہ جنی چھیتی ھو سکے، مکے۔
''میں نہیں لوانگا،،، میں ماتوے دا ھتھہ پرے کردیاں
کہیا۔
''لے لے، سانوں ھن ناراض نہ کر۔ اسیں کیھو جیہے ھاں؟
سچ سچ جے ایمانداری نال گل کریئے تاں ایہو جیہے نہیں۔ ...
اسیں بھرا سمجھدے آں کہ اسیں تینوں ٹھیس پچائی اے؛ پر جے سچے
دل نال اس بارے سوچئے تاں کی قصور ساڈا اے؟ نہیں، ساڈا نہیں۔
جس طرحاں اسیں رھندے ھاں، قصور اوھدا اے۔ اسیں کس طرحاں دی
زندگی گزاردے ھاں؟ کالے پانیاں دے قیدیاں دی زندگی! سولھاں پوڈ دی
ریڑھی، 'راپ' پیراں نوں ادھیڑدی اے، دھپ سارا دن پٹھہ نوں ساڑدی
رھندی اے تے دھاڑی دا ملدا کی اے؟ پنجاہ کوپیک! کی ایہہ آدمی نوں
جانور بنا دین لئی تھوڑا اے؟ کنم کری جاؤ، کری جاؤ، جو کماؤ اوھدی
شراب پی لئو، تے پھر کنم وچ لگے رھو۔ تے بس۔ جدوں پنج کو
سال اس طرحاں جی لوو، تاں تہاڈے وچ بندیاں والا ککھہ نہیں
رہ جاندا، تسیں صرف جانور بن کے رہ جاندے ھو۔ تے بس۔ اسیں،
بھرا، آپو وچ اس توں وی ودھہ بھیڑیاں کرتوتاں کردے آں، جیہڑی
اسیں تیرے نال کیتی اے، تے اسیں اک طرحاں اک دوجے دے یار
ھاں، جدوں کہ توں ساڈے لئی پرایا بندا ایں... اسیں تیرے نال
گھٹ کویں کردے؟ سو ایہہ ای ساری گل۔ توں اتھے سانوں جو
کجھہ کہیا سی — خیر کی فرق پیندا اے؟ توں ٹھیک ھی کہیا سی —
سبھہ سچ اے۔ انج ھی ھونا چاھیدا اے۔ صرف ساڈے اتے ایہہ
ڈھکدا نہیں! توں ایہہ دل نوں نہ لا۔ اسیں تاں ایویں ھاسا۔ٹھٹھہ
کردے ساں۔ آخر ساڈے وی دل نیں، ھاں۔ھاں! خیر، جاہ، جدھر
جی آوے، آپنے سچ نوں نال لے کے، اسیں تاں اتھے ای رھنا اے،
آپنے سچ نال۔ آہ لے، لے لے ناں، تے جاہ، بھرا! اسیں تیرے اگے
قصوروار کسے طرحاں نہیں تے نہ توں ای ساڈے اگے۔ ایہہ سچ
اے، ساڈے اتھے کوئی چنگی گل نہیں ھوئی پر ھور ھو وی کی
سکدا اے۔ ساڈے اتھے چنگی گل کدی نہیں ھوئی۔ تیرے اتھے رکن

''اسیں سارے برابر هاں،، میں کہا۔ ''تے سانوں اک دوجے نوں سمجھنا چاهیدا هے تے هر طرحاں اک دوجے دی مدد کرنی چاهیدی اے۔ ،،

اوه دهیان نال سندے اتھے میرے دوالے کھڑے، بھاویں میرے نال نظراں ملاؤن توں کتراؤندے سن۔ میں بھانپ لیا سی که میرے لفظاں دا اوهناں اتے اثر هو رها سی تے ایهی گل مینوں حوصله بخشدی سی۔ اوهناں اتے جهات مارن نال مینوں اس گل دا هور وی یقین ودهیا۔ میں شدید تے لشکویں خوشی دے احساس نال بھریا گیا تے لون دی ڈھیری اتے آپنے آپ نوں سٹدیاں رون لگ پیا۔ کون نهیں رووےگا...

جدوں میں سر چکیا، تاں میں اکلا ساں۔ کنم دی دهاڑی مک چکی سی تے پنج پنج چھه چھه دیاں ڈھانیاں بنا کے مزدور لون دے ڈھیر کول بیٹھے سن، تے اوه دهپ-لشکائے لون دے گلابی پس-منظر وچ وڈے وڈے کالے دهبے لگدے سن۔ چپ-چاپ سی۔ سمندر ولوں ٹھنڈی هوا رسکدی آ رهی سی۔ اک نکا جیها چٹا بدل هولی هولی آسمان دے پار جا رها سی۔ دهند دے نکے نکے پولے اس نالوں وکھه هوکے نیلی چڑتن وچ گواچ جاندے۔ ایهه سارا کجھه بڑا اداس کرن والا سی...

میں اٹھیا تے لون دے ڈھیر ول گیا۔ میں پکی دهار لئی سی که اوهناں توں چھٹی لے کے واپس ماچھیاں دے ڈیرے چلا جاوانگا۔ [illegible] اوهناں دے نیڑے اپڑیا تاں ماتوے، یوکرینی، فورسین [illegible] والا ادهه دهڑ لٹور اٹھے تے مینوں اگوں ملن [illegible] نوں پہلاں که میں کجھه بولاں، ماتوے نے آپنا هتھه [illegible] ول ودهایا تے، بنا میرے ول ویکھیاں، بولیا:

''اه لے، دوست! توں اتھوں چلا جا اتے آپنا راه پھڑ، جدهر تیرا جی کردا اے۔ هاں۔ تے تیرے لئی اسیں ایهه تھوڑے جیہے پیسے اکٹھے کیتے نیں۔ لے لے!،،

اوهدے هتھاں وچ کجھه تانبے دے سکے پئے سن، جیهڑے مینوں پھڑاؤندیاں اوهدا هتھه کنب رها سی۔ میں اینا حیران ره گیا که اوهناں ول صرف اک-ٹک ویکھدا ای ره گیا۔ اوه آپنے سر سٹی کھڑے سن، چپ-چاپ بیوقوفاں وانگ آپنے چیتھڑے کھچدے

لے لے۔ پتہ نہیں کیوں اوھناں اج اپنا بنا چھڈیا اے، ادھا بچیا پیا اے۔ چل، چلا چمچہ۔ بڑا سوادی بنیا اے دلیہ، نالے وچ فلاؤنڈر تے سٹرجین سچھی وی اے...،،

دو منٹاں پچھوں میں جھگی توں باھر چھاں وچ بیٹھا ساں، بڑا گندا، بڑا تھکیا ھویا، بے انت بھکھا۔ تے بھارے تے دکھی دل نال دلیہ کھا رھا سی جس وچ فلاؤنڈر تے سٹرجین سچھی وی پکائی ھوئی سی۔

۱۸۹۳

دا کوئی مطلب نہیں۔ توں اتھے موافق نہیں آؤندا۔ اسیں تاں اک دوجے دے عادی ہو گئے ہاں، تے توں — توں ساڈے وچوں نہیں۔ ایہدا کوئی فائدہ نہیں ہون لگا۔ سو جاہ توں! جاہ آپنا راہ لے!... الوداع ،،

میں اوھناں ول سبھ پاسے نظر مار کے ویکھیا، تے من گیا کہ سارے ساتوے نال متفق سن، سو میں آپنا تھیلہ موڈھے اتے سٹیا، تے ٹرن لگا۔

''ٹھہر جا، منڈیا! اک گل میری وی سن لے!،، میرے موڈھے اتے ہتھ رکھدیاں یوکرینی بولیا۔ ''جے تیری تھاں کوئی ہور ہندا تاں جاندے جاندے میں وکھی وچ اک ہورا جڑ دیندا۔ سمجھئیں؟ توں ایویں ای جا رہا ایں، سگوں راہ لئی اسیں تینوں ایہہ پیسے وی دے رہے ہاں۔ تینوں ایہدے لئی ساڈا شکریہ کرنا چاہیدا اے۔ ،، اوھنے پاسے نوں تھکیا، آپنی تمباکو والی تھیلی انگلیاں وچ گھماؤن لگ پیا تے فاتح انداز وچ چارے پاسے ویکھن لگا، جویں کہنا چاہوندا ہووے: ویکھیا، جے میں کناں سیانا بندا واں۔

اس سبھ کجھ ہیٹھاں میں دبیا جاندا۔ میں کاھلی نال اوھناں نوں الوداع کہی، تے سمندر دے کنڈھے۔کنڈھے مڑ واپس ماچھیاں ول ٹر گیا، جتھے میں رات کٹی سی۔ آسمان صاف تے ھمس بھریا سی، سمندر خالی تے شاندار سی۔ نکیاں نکیاں ہریاں لہراں کھپ پاؤندیاں کنڈھے ول آ رہیاں سن۔ پتہ نہیں کویں میں اکھہ طور تے دکھی تے شرمندہ محسوس کر رہا سی۔ میں ہولی ہولی گرم ریت اتے پیر گھسیٹدا جا رہا سی۔ سمندر ٹکے انداز وچ دھپ وچ لشک رہا سی، لہراں کجھ اداس اداس سمجھ نہ پین والا گن۔گنا رہیاں سن۔

جدوں میں جھگی کول اپڑیا تاں میرا واقف ماچھی اٹھیا۔

''کیوں بھرا، لون سواد نہیں لگا؟،، اوہ اجیہے آدمی دے مطمئن انداز نال پچھن لگا، جس دی پیشگوئی سچی نکلی ہووے۔

میں چپ۔چاپ اوھدے ول ویکھدا رہا۔

''ھت تیری لون کجھ زیادہ ای اے!،، اوھنے میرے ول ویکھدیاں زور نال کہا۔ ''بھکھ لگی اے؟ جاہ، کجھ دلیہ کھا

ختم نہ ہون والا سمندر ساحل دے نیڑے آلسی ڈھنگ نال ساہ لے رہا، تے دور نیند وچ تے بےحرکت ڈونگھی نیلی چن-چاننی وچ لپیٹیا ہویا سی ۔ نرم تے چاندی رنگا، ایہہ دومیل تے جنوب دے نیلے اسمان نال اک مک ہویا ہویا سی تے گھوک ستا پیا سی، تے اس وچ پھنبیاں ورگے بدلاں دا پرچھانواں سی، جیہڑے اپر بےحرکت لٹکے ہوئے سن تے تاریاں دی سنہری نقاشی اتے پردا تان رہے سن، پر اوہنوں ڈھک نہیں سن رہے ۔ آسمان جھک کے سمندر ول آؤندا لگدا سی، ایہہ سمجھن دی خواہش نال کہ بےچین لہراں، السائیاں ہوئیاں، لنڈھیاں نوں دھوندیاں، اوہناں دے کناں وچ کی کہہ رہیاں سن ۔

ہواواں دے توڑے درختاں نال ڈھکے ہوئے پہاڑ آپنیاں دندیاں ورگیاں چوٹیاں آپنے اپرلے نیلے خلا وچ کھوبھہ رہے سن، جتھے اوہناں دیاں ہیولیاں دیاں سخت لکیراں نوں رات دا نگھا تے سہلاؤندا ہنیرا نرم بنا رہا سی ۔

پہاڑ ڈونگھیاں سوچاں وچ ڈبے ہوئے سن ۔ اوہناں دے کالے پرچھانویں ابھردیاں لہراں اتے پے رہے سن تے اوہناں نوں گہنے پہنا رہے ہن، جویں اوہناں دے لگاتار اتار-چڑھا نوں روکنا، پانی دی لگاتار تھپ-تھپ نوں تے جھگ دے ہوکیاں نوں چپ کراؤنا چاہوندے ہون — یعنی، اوہناں ساریاں آوازاں نوں، جیہڑیاں اس بھید-بھری چپ وچ خلل پا رہیاں سن، جیہڑی اس سارے نظارے اتے

3*

چھائی ہوئی سی، چن دی چاندی ورگی چاننی وانگ، جیہڑا چن اجے پہاڑاں دیاں چوٹیاں توں اپر نہیں سی آیا۔

''اللہ-ھو-اکبر!،، نادر رحیم اوگلی نے ھولی جیہے ساہ لیندیاں کہا۔ اوہ اچا لنما، دھولی داڑھی والا تے جنوبی دھپ دے سنولائے رنگ والا، پتلا جیہا تے سیانا بزرگ آجڑی سی۔

اسیں دونویں جنے پہاڑ نالوں ٹٹے اک وڈے سارے پتھر کول ریت اتے پئے ہوئے ساں، جس پتھر اتے الی جنمی ہوئی سی، پرچھانویاں دے کپڑے پائی، اداس اتے دلگیر پتھر کول۔ ایہدی سمندر ول والی وکھی اتے لہراں نے سمندری کائی تے پانی وچ اگن والیاں ھور بوٹیاں لیا سٹیاں سن، جیہڑیاں اوھنوں سمندر تے پہاڑاں وچلے چھوٹے جیہے ریتلے ٹوٹے نال بنھدیاں لگدیاں سن۔ ساڈے کول بلدی اگ دیاں لاٹاں ایہدے ساحل والے پاسے نوں روشن کر رھیاں سن۔ تے لاٹاں دے بھڑکن نال اس قدیمی پتھر دی سطح اتے، جس اتے ڈونگھیاں تریڑاں دا جال وچھیا ھویا سی، پرچھانویں دوڑن لگ پیندے سن۔

رحیم تے میں کجھ سچھی ابال رہے ساں، جیہڑی اساں کجھ دیر پہلاں ھی پھڑی سی تے اسیں اجیہی کیفیت وچ ساں جس وچ ہر چیز چمکدار، خیالات پیدا کرن والی تے سمجھ آؤن والی لگدی ھے۔ ساڈے دل ھولے-پھل تے شفاف سن تے اکو اک خواھش اوھناں وچ سی کہ ایتھے پئے رھیئے تے سپنے لئی جائیئے۔

سمندر ساحل نال وج کے تھپ-تھپ کر رھا سی، لہراں دی آواز اینی حلیمی بھری سی کہ اوہ ساڈی اگ سیکن لئی ترلے کردیاں جاپدیاں سن۔ کدی کدی نکیاں لہراں دی اکسار گھوکر وچ ودھیرے اچی تے ودھیرے نچلی آواز آ دخل دیندی سی: ایہہ کوئی وڈیری تے ودھیرے دلیر لہر ھندی، جیہڑی رڑھدی ھوئی ساڈے پیراں تک آ جاندی۔

رحیم سمندر ول سر کرکے ڈھڈ-بھار ریت تے لیٹیا ھویا سی۔ اوھنے آرکاں تک بانہواں ریت وچ گڈیاں ھوئیاں سن، گلھاں تلیاں اتے رکھیاں ھوئیاں سن تے سوچدا ھویا دھندلی دوری تک ویکھ رھا سی۔ اوھدا پوستین دا ٹوپ تلک کے سر دے پچھلے پاسے ھو گیا سی، تے تازہ سمندری ھوا باریک لیکاں والے اوھدے چوڑے متھے

ول چھڈ رہے سن، تے ہیٹھاں لہراں زور زور دی پتھراں نال سر پٹک رہیاں سن۔

''تے غار دے وچوں، ہنیرے تے دھند دے وچوں اک جھرنا تیز دھار نال ویہہ رہا سی، جیہڑا سمندر نوں سلن دی تیز خواہش وچ پتھراں نوں الٹائی جا رہا سی۔

''جھگ دا تاج پہنی، قدیمی تے زوردار، ایہہ پہاڑ نوں چیر گیا سی تے غصے بھری گرج نال سمندر وچ جا ڈگا سی۔

''اکدم اس غار وچ، جتھے سپ کنڈل ماری بیٹھا سی، آسمان توں اک باز آ ڈگا۔ اوہدے سینے تے زخم تے پراں اتے لہو سی۔

''زمین اتے ڈگدیاں اوہنے چیک ماری تے مایوسی وچ آپنے کھنبھ پھڑپھڑاؤندا ہویا پتھر تے ڈگ پیا۔

''سپ ڈر گیا تے اوتھوں نس گیا، پر جلدی ہی اوہنے ویکھیا کہ اس پرندے دی زندگی ہور دو چار پل ہے...

''سو اوہ رینگدا ہویا زخمی پرندے کول گیا تے طنز نال اوہدے ول ویکھدا شوکیا:

'' 'کیوں، مرن لگا ایں؟'

'' 'ہاں، مر رہا آں'، باز نے ہوکا بھردیاں جواب دتا۔ 'پر میں خوب جیویا ہاں! میں خوشی مانی اے!... بہادری نال رہا ہاں!... میں آسمان گاہیا ہے!... توں اینا نیڑیوں ہوکے کدی وی آسمان نہیں ویکھ سکینگا! توں کیہی وچاری شے ایں...'

'' 'لے، آسمان وچ کی پیا اے؟ خالم-خالی تھاں... اوتھے میں رینگ کویں سکدا ہاں؟ میرے لئی ایتھے ای اینا چنگا اے — اینا نگھا تے سلھا۔'

''ایوں سپ نے آزاد پرندے نوں جواب دتا تے دل ہی دل وچ اوہدی اس بکواہڑ اتے ہسن لگ پیا۔

''تے آپنے آپ وچ سوچن لگا — 'کی فرق پیندا اے کہ کوئی رینگدا اے جاں اڈدا ہے، حشر تاں سبھ دا اکو ہے: سبھ نے زمین وچ ہی لیٹنا ہے، مٹی نال مٹی ہوجانا ہے۔'

''پر باز نے اکدم کوشش کرکے ذرا کو سر چکیا تے کھڈ ول اک نظر سٹی۔

نوں پکھا جھل رهی سی ۔ اوہ فلسفیانہ تنقید کری جا رهاسی، اس گلوں بالکل بےفکر کہ میں سن رہا هاں جاں نہیں، جویں اوہ سمندر نال گلاں کر رها هووے۔

''جیہڑا بندا خدا وچ یقین رکھدا اے، اوہ جنت وچ جاندا اے، تے جیہڑا بندا خدا دی تے اوهدے رسول دی خدمت نہیں کردا؟ شائد اوہ اوتھے هووے — سمندر دی جھگ وچ۔ هو سکدا اے، پانی اپرلے چاندی ورگے ٹمکنیاں وچ اوهو هووے۔ کون جانے؟''

هنیرا، اچھلدا سمندر هور روشن هو گیا تے چن-چاننی دے دهبے اس اتے بےترتیبی نال کھلر گئے۔ چن پہاڑاں دیاں بردار چوٹیاں پچھوں تلکدا باهر نکل آیا سی تے هن سپنیاں وچ ڈبا آپنی چاننی ساحل اتے، اس پتھر اتے، جس کول اسیں بیٹھے ساں، تے سمندر اتے کھلار رها سی، جیہڑا نکیاں نکیاں آهاں بھردا ایہنوں سلن لئی اپر اٹھدا سی۔

''رحیم، مینوں کوئی کہانی سنا،'' میں بزرگ نوں کہا۔

''کاهدے لئی؟'' اوهنے میرے ول ویکھے بنا کہا۔

''ویسے هی! مینوں تیریاں کہانیاں سن کے بڑا مزا آؤندا اے۔''

''میں تینوں سبھ کہانیاں سنا چکا هاں۔ مینوں هن هور کوئی نہیں آؤندی۔'' اوهدی خواهش ایہہ هندی سی کہ میں اوهدے اگے ترلے پاواں۔ سو میں اس نوں فرمائش کری گیا۔

''جے چاهیں، تاں میں تینوں اک گیت سناواں؟'' رحیم من گیا۔

اوهدے قدیم زمانیاں دے گیت میں سننا چاهوندا ساں، سو اوهنے لے نال، قدیمی دهن دی رنگت نوں قائم رکھدیاں سناؤنا شروع کر دتا۔

۱

''اپر پہاڑاں وچ اک سپ رینگدا جا رها سی، تے سمندر ول هیٹھاں ویکھدی اک کھڈ وچ ڈیرا لا لیا۔

''اپر آسمان وچ سورج چمک رها سی تے پہاڑ آپنا گرم ساہ آسمان

''اس مرنے باز نوں بنا تھلے تے بنا کنارے دے اس خلا وچ کی دسیا سی؟ کیوں اس ورگے مرن جوگے آسمان وچ اڈن دی آپنی تیز خواھش نال روح نوں کلپاؤندے رھندے ھن؟ اوھناں نوں کی دسدا ھے؟ ایہہ سارا کجھہ میں اکو اڈاری وچ ھی جان سکدا ھاں، بھاویں ایہہ چھوٹی جیہی کیوں نہ ھووے۔ '

''کہا، تے کر وکھایا۔ اوھنے ھور وی زور نال کنڈل ماریا تے کد پیا، دھپ وچ اک کالی لکیر چمکدی وکھائی دتی۔

''پر رینگن لئی جنمے کویں اڈ سکدے نیں؟ سپ ھیٹھاں پتھراں اتے آ ڈگا، پر مریا نہ۔ اوہ ھسدا ھویا بولیا:

''سو اس گل وچ ھے آسمان وچ اڈن دی خوشی! ھیٹھاں آ ڈگن وچ!... کیا عجیب پرندے نیں! زمین نوں اوہ جاندے نہیں، اس اتے دلگیر رھندے نیں، آسمان وچ اچا اڈنا چاھوندے نیں تے اس ساڑدے خلا وچ زندگی ڈھونڈدے نیں۔ اوتھے صرف خلا اے۔ چانن اوتھے بہت اے، پر جسم نوں سہارا دین لئی کجھہ نہیں۔ تاں اینا فخر کاھدے لئی؟ تے اینی حقارت کاھدے لئی؟ دنیا توں آپنیاں پاگل خواھشاں تے زندگی دے کاروبار نجٹھہ سکن وچ آپنی ناکامیابی چھپاؤن لئی؟ کنے عجیب پرندے نیں! کدی وی تیرے لفظ مینوں پھیر بھچلا نہیں سکن گے۔ میں آسمان ویکھہ لیا ھے، اس وچ اپر چڑھیا تے ایہدی کھوج کیتی ھے، تے آسمان توں میں ڈگا ھاں، بھاویں مریا نہیں۔ آپنے وچ میرا بھروسہ ھور پکیرا ھو گیا اے۔ جیہڑے زمین نوں پیار نہیں کردے، اوھناں نوں بھلیکھیاں اتے جیون دیو۔ میں سچائی حاصل کر لئی ھے۔ پھر کدی وی میں پرندے دی ونگار قبول نہیں کرانگا۔ زمین دا جنمیا میں زمین اتے ھی رھانگا۔ '

''ایہہ کہندیاں اوھنے ھور وی آکڑ وچ آؤندے نے اک پتھر اتے کنڈل مار لیا۔

''تیز روشنی وچ سارا سمندر لشکاں مار رھا سی، تے لہراں زور زور دیاں آکے کنڈھے اتے وج رھیاں سن۔

''اوھناں دی شیر ورگی گرج وچ باز دا گیت گونج رھا سی۔ سمندر دے تھپیڑیاں نال چٹاناں کنب رھیاں سن، بھیانک گیت دیاں دھناں نال آسمان کنب رھا سی:

''چٹان وچلیاں تریڑاں وچوں پانی سنمدا آ رہا سی تے غار وچلی ہوا سوت تے سڑاند نال بھری ہوئی سی۔

''تے سارا زور لا کے باز اداسی تے سک نال کوک اٹھیا۔

'''کاش، میں آسمان وچ صرف اک واری ہور اڈ سکدا... میں آپنے دشمن نوں آپنے زخمی سینے نال درڑ سٹدا تے آپنے خون وچ ڈوب کے سار دیندا۔ ...اف، لڑائی دا اوہ مزا!،

''سپ نے سوچیا: 'آسمان وچ رہنا سچ سچ شاندر ہندا ہوویگا جیے اس اتے ایہہ اینیاں آھاں بھر رہا ہے۔ ...،

''تے اوہنے آزاد پرندے اگے تجویز پیش کیتی: 'رینگدا ہویا غار دے سرے تک جاہ تے آپنے آپ نوں ہیٹھاں سٹ دے۔ ہو سکدا ہے کہ اجیے وی تیرے کھنبھ تیرا بھار سیہہ لین تے توں سڑکے آسمان وچ اڈ سکیں۔،

''باز دا لوں لوں پھڑک اٹھیا۔ اوہنے فخر نال اک کوک چھڈی تے جلہن وچ آپنے پنجیے کھوبھدا رینگدا ہویا دندی تک آیا۔

''دندی اتے پہنچدیاں اوہنے آپنے کھنبھ پھیلائے، ڈونگھا ساہ لیا تے چمکدیاں اکھاں نال ہیٹھاں ول چبھی مار گیا۔

''پتھر دی تیزی نال باز ڈگا، آپنے کھنبھ کھلاردا ہویا۔ تے ڈگن نال اوہدے کنبھ نالوں لتھہ گئے۔

''اک لہر نے اوہنوں دبوچ لیا، اوہدا خون دھوکے صاف کیتا، اوہنوں جھگ وچ لپیٹیا تے اڈا کے سمندر وچ لے گئی۔

''غمگین چیکاں نال سمندر دیاں لہراں پتھراں نال سر پٹکاؤن لگیاں... پرندے دی لاش سمندر دیاں وسعتاں وچ غائب ہو گئی۔

۲

''کناں چر سپ غار وچ کنڈل ماری بیٹھا رہا — پرندے دی سوت بارے سوچدا رہا، آسمان لئی اوہدے پیار بارے سوچدا رہا۔

''تے اوہنے دور خلا وچ نظر ماری، جتھے خوشی بارے خواب ہمیشہ اکھاں نوں کھچ پاؤندے رہندے ہن۔

نال، جویں کہ ہور گھڑی نوں سبھہ شیئاں آپنی نیند لاہ سارن گیاں
تے کسے بیانوں باھرے طور نال آپنیاں آوازاں اچیاں کرن گیاں۔
ایہہ اک سر گیت زندگی دے بھیداں دی گل کرےگا، دل دے
ساھمنے ایہناں دی وضاحت کریگا، کسے بےوجود اگ وانگ، تے
روح نوں اٹھا کے رات دے نیلے خلاواں وچ لے جاویگا، جتھے تاریاں
دی دھڑکدی ہوئی نقاشی انجانے احساس دا اوھو الہاسی گیت گا
رھی ھے۔

۱۸۹۴

بہادراں دے پاگل پن دی تعریف دے گیت اسیں گا رہیاں ہاں۔
''بہادراں دا پاگل پن زندگی دی سیانپ ہے۔ ہے دلیر باز، دشمن نال لڑدیاں توں خون ڈوھلیا، پر وقت آئیگا — تے تیرے گرم خون دی ہر بوند اک تارا بنےگی، تے زندگی دے ھنیرے نوں رشنائیگی تے کئی بہادر دلاں وچ آزادی تے روشنی دی پاگل پیاس جگائیگی۔
''توں بھاویں سر گیا ایں پر بہادری دے گیتاں وچ توں مثال بن کے تے آزادی لئی، روشنی لئی تے فخر بھری ونگار بن کے توں سدا جیوندا رہینگا۔
''بہادراں دے پاگل پن دی تعریف دے گیت اسیں گا رہیاں ہاں!''

...سمندر دیاں دودھیا چوڑاھائیاں خاموش سن۔ ساحل نال وجدیاں لہراں مدھم سر وچ گا رہیاں سن، تے میں وی، دور نظر گڈی، چپ-چاپ بیٹھا ساں۔ ھن پانی اتے چاندی رنگے دھبے ودھ گئے سن۔ ... ساڈی کیتلی چپ-چاپ ابل رھی سی۔
اک لہر آپنیاں بھیناں نوں پچھے چھڈدی ہوئی، رحیم دے سر تک پہنچدی ہوئی مذاق اڈاؤندی نکی جیہی کوک چھڈدی ہے۔
''کدھر جا رھی ایں؟... چل پچھے!''، رحیم آپنا ھتھ ماردا ہویا چلاؤندا ہے تے لہر فرمانبردار ڈھنگ نال واپس ہو جاندی ہے۔
رحیم واوں لہر نوں جیوندی جاگدی شے منن اتے مینوں ذرا حیرانی نہیں ھندی، نہ ڈر لگدا ہے۔ ساڈے آلے دوالے ہر شے بے مثال طور تے زندہ، ملائم تے سہلاؤن دا اثر رکھدی ہے۔ سمندر خاموش ہے۔ ایہدے ٹھنڈے ساہ وچ اک طاقت محسوس ھندی ہے، جیہڑا ایہہ دن دی گرمی نال اجے تک بھریاں چوٹیاں ول چھڈ رہا ہے۔ آسمان دی گوڑھی نیلی پچھوکڑ وچ تاریاں نے گوڑھے سنہری حرفاں وچ کوئی فتحمند پیغام لکھ دتا ہے، کوئی اجیہی شے، جیہڑی روح نوں مست کر رھی ہے، اتے کسے انجانے-احساس دی مٹھی اسید نال دل نوں ھلونا دے رھی ہے۔
سبھ کجھ اونگھ رہا ہے، پر اک کھچا-بھرے احساس

چیلقاش

نیلا جنوبی آسمان دھوڑ نال انج اٹیا ھویا سی کہ دھندلا جیہا
لگدا سی۔ کڑکدی دھپ ھری جیہی بھاہ ماردے سمندر دے اتے
جویں کسے پتلے جیہے پردے دے وچوں دی پے رھی سی تے اس دیاں
کرناں پانی وچ لگ‌بھگ کوئی پرچھانواں پیدا نہیں سن کر رھیاں،
جس نوں کہ چپوآں دے دھپھے، سٹیمراں دے پروپیلر، ترکی فیلوکا
بیڑیاں دے تکھے تھلے تے ھور بیڑیاں رڑک رھیاں سن، جیہڑیاں اس
بھیڑ۔بھری بندرگاہ وچ چار۔چوپھیرے آجا رھیاں سن۔ آپنی کنجور
دی ولگن وچ آپنے اپر تر رھے اتھاہ بوجھاں ھیٹھ کچلیاں جا رھیاں
سمندر دیاں لہراں آپنے آپ نوں کنڈھے اتے تے بیڑیاں دے پاسیاں
نال پٹکا رھیاں سن — گرجدیاں تے جھگ چھڈیاں پٹکا رھیاں سن، تے
اوھناں دے پاسے ھر طرحاں دے گند۔مند نال لبیڑ رھیاں سن۔

لنگراں دیاں زنجیراں دا شور، سال نال لدے ریل گڈی دے
ڈبیاں دا اک دوجے وچ وجنا، پٹڑیاں دے پتھراں اتے لاھیاں جا رھیاں
لوھے دیاں چادراں دا دھاتی ورلاپ، لکڑ اتے لکڑ دے وجن دی
تھپک، گڈیاں دی کھڑ۔کھڑ، ورلاپ توں چیکاں وچ بدلدیاں دخانی
جہازاں دیاں سیٹیاں، تے پانڈیاں، جہازیاں تے چنگی دے گارداں
دیاں کوکاں — ایہہ سارا کجھ رل کے کنم دی دھاڑی دا کن بولے
کرن والا گیت بندا سی جیہڑا بندرگاہ توں باغیانہ ڈھنگ نال اپر
آسمان ول نوں اٹھدا سی، جدوں کہ ھیٹھاں زمین توں اس نوں رلن
لئی آوازاں دیاں نویاں لہراں اٹھدیاں رھندیاں سن۔ کدی کوئی
ھلکی جیہی دھمک زمین نوں ھلا دیندی سی، تے لدی لسے ٹکر دی
آواز ساڑدی لو نوں چیردی آؤندی سی۔

کنجور، اسپات، لکڑ، پٹڑیاں دے پتھر، بیڑیاں تے لوک — سارا کجھ دیوتے سرکری دی اس پرجوش حمد دیاں تکڑیاں آوازاں چھڈ رہا سی۔ پر عام سلویں۔ گاؤن وچوں انسانی آوازاں نکھیڑنیاں اوکھا کنم سی، اوہ اینیاں کمزور، سگوں ہاسو۔ہینیاں سن۔ تے خود لوک وی، جنھاں دیاں مشقتاں نے مڈھ وچ اس ساری آواز نوں پیدا کیتا سی، ہاسو۔ہینے تے ترس دے قابل سن۔ اوہناں دے پیکر، دھوڑ۔لپیٹے، خستہ‌حال تے پھرتیلے، آپنیاں پٹھاں اتے لدے بوجھاں ہیٹھ دوھرے ہوئے ہوئے سن جد کہ اوہ دھوڑ دے بدلاں، گرمی تے رولے دیاں پنڈاں وچ ایدھر اودھر کاھلے کاھلے آ جا رہے سن، تے فولاد دے جہازاں، تجارتی سال دے پہاڑاں، ریل دے ٹکرا رہے ڈبیاں تے اوہناں دے دوالے دیاں چیزاں دے مقابلے اتے اوہ ناچیز سن، جیہڑیاں اوہناں آپ پیدا کیتیاں سن۔ اوہناں دیاں آپنیاں گھڑیاں چیزاں نے اوہناں نوں غلام وی بنا دتا تے اوہناں دی شخصیت نوں لٹ لیا سی۔

بھاپھ چھڈدے کھڑے دھڑویل جہاز سیٹیاں مار رہے تے ساں۔ساں کر رہے سن تے وڈے وڈے ہوکے بھر رہے سن، تے اوہناں وچوں نکلدی ہر آواز اوہناں گھس‌میلے تے دھوڑ۔بھرے لوکاں دا مذاق اڈاؤندی نفرت نال بھری ہوئی سی، جیہڑے جہاز دے ڈونگھے بھوریاں نوں غلام محنت دیاں پیداواراں نال بھرن لئی اوہناں دے تختیاں اتے رینگدے پھردے سن۔ ایہناں پانڈیاں دیاں لنمیاں قطاراں نوں ویکھ کے ایناں ہاسا آؤندا سی کہ اکھیں ہنجھو آ ڈھلکدے سن، جیہڑے ہزاراں پوڈ کنک ایہناں دے لوھے دے ڈھڈاں وچ بھرن لئی آپنیاں پٹھاں اپر ڈھوندے سن، تاں جو اوہ آپنے ڈھڈ بھرن لئی کجھ کلوگرام اناج کما سکن۔ ایہہ خستہ‌حال، پسینو۔پسینی ہوئے، گرمی، رولے تے لک۔توڑویں مشقت نال ہراسے لوک اک پاسے، تے دوجے پاسے ایہہ طاقتور مشیناں جیہڑیاں ایہناں آدمیاں نے پیدا کیتیاں سن تے جیہڑیاں دھپ وچ خوشحالی دی لشک دیندیاں کھڑیاں سن، اوہ مشیناں جیہڑیاں، بھاویں کجھ وی کہو، آخر بھاپھ نال نہیں سن حرکت وچ آئیاں، سگوں اوہناں نوں بناؤن والے آدمیاں دے خون پسینے نال حرکت وچ آئیاں سن — اس مقابلے وچ کوڑے طنز دی اک پوری نظم لکی پئی سی۔

رولا بوجھل سی؛ دھوڑ ناساں نوں چڑھدی سی تے اکھاں وچ

ای توڑی لنڈن دی چھوٹی جیہی ٹاھنی اڑائی ھوئی سی ۔ لنما، پتلا تے ذرا کو جھکیا ھویا، اوہ پتھراں دے فرش والی گلی وچ ھولی ھولی مٹک-چال آ رھا سی ۔ اوہ آپنے باز دی چنجھہ ورگے نک نال ھوا نوں سنگھہ رھا سی تے پانڈیاں وچوں کسے دی بھال وچ آپنیاں سلیٹی چمکدیاں اکھاں چار-چوفیرے دوڑا رھا سی ۔ اس دیاں لنمیاں سوٹیاں کالیاں سچھاں بلی دیاں سچھاں وانگ پھرکدیاں رھندیاں سن، اس نے آپنے ھتھہ پٹھہ پچھے کیتے ھوئے سن تے اوھناں نوں لگاتار رگڑی جا رھا سی، تے آپنیاں لنمیاں ونگیاں ۔ ٹیڈھیاں جکڑ پاؤں والیاں انگلیاں دے کڑاکے کڈھی جا رھا سی ۔ ایتھے وی، آپنے ورگے سینکڑے تیز-طرار آوارہ-گرداں وچ، اوہ اکدم آپنے ول دھیان کھچ لیندا سی، کیونکہ آپنے وحشی پتلے پن تے معنی-خیز چال دی وجہ نال اوہ سٹیپی دے باز نال سلدا جلدا سی ، جس چال نے اس شکاری پرندے دی اڈان وانگ آپنی عام آرام بھری دکھہ ھیٹھہ کھچا-بھری چوکسی لکائی ھندی سی ۔

جیوں ای اوہ کوئلے دیاں ٹوکریاں دے ڈھیر دے پرچھاویں بیٹھے پانڈیاں دی اک ٹولی تک اپڑیا تاں اک گٹھا جیہا احمقاں ورگے تے چٹاکاں بھرے سنہہ والا سنڈا اوھنوں اگوں دی ھوکے سلن لئی اٹھیا ۔ اوھدی دھون اتے جھریٹاں دے نشان سن، جس توں پتہ لگدا سی کہ اوہ ھنے ھنے لڑ کے ھٹیا اے ۔ اوہ چیلقاش دے نال نال قدم سٹدا تے دبے ساہ نال بولیا :

"گودام والیاں نوں کپڑے دیاں دو گنڈھاں نہیں سلدیاں، اوہ لبھہ رھے نے ۔"

"پھیر ؟" چیلقاش نے آپنی نظر اس اتے دوڑاؤندیاں آرام نال پچھیا ۔

"پھیر ، توں تیرا کی مطلب؟ میں کہنداں اوہ لبھدے پھردے نیں، ھور کی؟"

"تے تیرا مطلب اے کہ میں اوھناں نوں لبھن وچ مدد دیاں؟"

تے چیلقاش نے مسکراؤندیاں ھوئیاں اس پاسے ول ویکھیا جتھے گردام سی ۔

"جاہ پے ڈھٹھے کھوہ وچ ۔"

سنڈا مڑ گیا ۔

"اوئے، ٹھہر ذرا! تیرا ایھہ شنگار کس نے کیتا اے؟ اوئے ، توں

پیندی سی۔ تپش جسم نوں لوھندی تے بےحس کر رھی سی تے سبھه کجھه تناؤ وچ لگ رھا سی جویں قوت برداشت مکن اتے آئی هووے تے غمناک حادثه نازل هون والا هووے۔ کوئی بہت وڈی تباہ کرن والی سٹ وجن والی هووے، جیہڑی که هوا نوں صاف کر دیویگی تاں جو لوک آزادی نال تے سوکھی طرحاں ساہ لے سکن۔ تے پھیر زمین اتے چپ چھا جاویگی تے لوکاں دے کن پاڑن، اوهناں نوں کھجھه چاڑھن تے پاگل بنا دین والی دھوڑ تے رولا نہیں هوویگا۔ تے پھیر شہر، سمندر تے آسمان پراسن، صاف تے خوبصورت هو جانگے...

گھڑیال اتے ناپیاں-تولیاں تے گونجویاں باراں سٹاں سنائی دتیاں۔ جدوں پتل دی آخری تھرتھراھٹ ختم هو گئی، کنم دا وحشی گیت مٹھا پے گیا تے اک منٹ مگروں ایهه صرف جویں غیرمطمئن بڑبڑ بن کے ای رہ گیا۔ هن لوکاں دیاں آوازاں تے سمندر دی ساں-ساں ودھیرے نکھرویاں سنائی دیندیاں سن۔ دوپہر دے کھانے دا ویلا آ گیا سی۔

۱

جدوں پانڈیاں نے کنم کرنا بند کیتا تے رولا پاؤندیاں ٹولیاں بنا کے چھابڑی والیاں توں کجھه کھان-پین نوں خریدن لئی تے چھاں‌دار ٹکانے لبھن لئی بندرگاہ اتے کھنڈ گئے، جتھے پٹڑیاں اتے بیٹھه کے اوہ آپنا کھانا کھا سکن، تاں گریشکا چیلقاش اودھر آ نکلیا۔ اوہ پرانے بگھیاڑ وانگوں سی، جس دا همیشه پچھا کیتا جاندا سی۔ اوهنوں بندرگاہ دے سارے لوک چنگی طرحاں جاندے سن — پکا شرابی، دلیر تے هشیار چور۔ اوہ ننگے سر تے ننگے پیریں سی۔ اوهنے گھسی هوئی کارڈرائے دی پتلون تے پاٹے کالر والی گندی سوتی قمیض پہنی هوئی سی جس وچ اوهدی سانولے رنگ دی چمڑی والی هڈل چھاتی دسدی سی۔ وچوں وچوں چٹے هوئے هوئے اوهدے کالے الجھے هوئے وال تے اوهدے پتلے تے باز ورگے چہرے دی پھسی هوئی دکھه توں پته لگدا سی که اوہ اجے هنے هنے ستا اٹھیا سی۔ اوهدی مچھه وچ اک ککھه اڑیا هویا سی تے اک هور اوهدی کھبی گلهه اتے ودھی هوئی داڑھی وچ پھسیا سی، جد که اوهنے کن دے پچھے هنے

''اوہ لال-سرا، جیہدے نال میں پچھلی واری ''کوستروما،، اتے کنم کردا رہا واں ،،، چیلقاش ڈٹیا رہا۔

''جتھوں تسیں اکٹھے چوری کردے رہے ہو، تینوں کہنا چاھیدا اے! ھسپتال لے گئے نے اوھنوں، میشکے تیرے نوں — کسے بھارے لوہے ھیٹھ لت پھیہہ لئی سو ۔ ایتھوں چلیا جا، میں تینوں سچ کہناں واں، ستے گلوں پھڑ کے نہ لجانا پوے!

''ویکھ ھن توں! آپے توں کہا سی کہ توں کسے میشکے نوں نہیں جاندا۔ پر توں جاندا ایں۔ توں کیوں ایناں چڑ-چڑا ہو گیا ایں، سیمیونچ؟،،

''گلاں نہ مار، تے ٹردا ہو!،،

چونگی دے پہرےدار نوں غصہ چڑھن لگ پیا، اوھنے آسے-پاسے تکیا تے آپنا ھتھ چھڈاؤن دی کوشش کیتی پر چیلقاش نے ایہہ پھڑی رکھیا، تے آپنے موٹے موٹے بھروٹیاں ھیٹھوں اس ول اطمینان نال ویکھدا ہویا گلاں کری گیا:

''کاھلی کاھدی اے؟ تیرے نال دو گلاں کرکے چلا جاوانگا۔ کی حال اے؟ کویں رہ رہا ایں؟ بیوی کداں اے، بچے کداں نے؟ ٹھیک ٹھاک نے؟،، اوھدیاں اکھاں چمک رہیاں سن تے اوھدے دند لشکدے نظر پئے جدوں اوھنے مذاق اڈاؤندی مسکراھٹ نال اگوں ھور ایہہ جا رلایا: ''کنے چر توں سوچ رہا ساں، تینوں ملن آواں، پر ویہل ای نہیں ملدی — دراصل پینا نہیں چھڈدا...،،

''بس کر! بس کر! مذاق نہ کر، ھڈل شیطان! میں، بھاؤ، تینوں ٹھیک کہنا واں! کی پھیر تیری گھراں نوں سنھاں لاؤن دی تے گلیاں بازاراں وچ لوکاں نوں لٹن دی مرضی اے؟،،

''کاھدے لئی؟ توں تے میں ایتھے کنم کردے رھئے تاں ساری عمر نہ مکے، سونہہ رب دی، اینا کنم اے ایتھے، سیمیونچ! سنیا اے، توں کپڑے دیاں دو گنڈھاں ھور کھسکا لئیاں نے؟ خیال رکھیں، کتے مصیبت وچ نہ پھس جاویں!،،

سیمیونچ غصے نال کنبن لگا تے جدوں اوھنے آپنے غصے نوں لفظاں وچ ظاھر کرن دی کوشش کیتی تاں اوھدے منہہ وچوں جھگ اڈن لگ پئی۔ چیلقاش نے اوھدا ھتھ چھڈ دتا تے آرام نال آپنیاں

تاں آپنا سائن-بوڑد ای خراب کر لیا اے! میشکا کتے ویکھیا اے؟،،
''بڑے چر توں نہیں ویکھیا،،، منڈے نے مڑ کے جواب دتا تے آپنے ساتھیاں نال جا رلیا۔

جیہڑا وی کوئی چیلقاش نوں ملدا سی، اوھنوں پرانے واقفاں وانگوں دعا سلام کہندا سی، تے اوہ بھاویں ھمیشہ خوش مزاج تے کاٹواں هندا سی، پر اج اوھدا روں کجھ خراب لگدا سی تے اوہ بالکل مختصر جیہا جواب دیندا سی۔

سامان دے ڈھیر دے پچھلے پاسیوں اکدم چنگی دا اک پہرےدار دکھائی دتا — گوڑھا ھرا، دھوڑ لپیٹیا، تے لڑا کے ھون دی حد تک سدھا۔ اوھنے ونگاردے انداز وچ چیلقاش دا راہ روک لیا، آپنا کھبا ھتھ چھرے دی مٹھ اتے رکھ لیا تے آپنا سجا ھتھ چیلقاش نوں کالر توں پھڑن دی کوشش وچ ودھایا۔

''رک جا! کدھر چلیا ایں؟'' چیلقاش اک قدم پچھاں نوں ھٹ گیا، آپنیاں اکھاں پہرےدار دے لال منہ ول چکیاں تے خشک جیہا مسکرایا۔

پہرےدار نے آپنے لال، چالاک پر دوستی دی دکھ والے منہ اتے سختی دا جذبہ لیاؤن دی کوشش کیتی: گلہاں پھلا لئیاں تے لال کر لئیاں، بھروٹے سنگیڑ لئے، اکھاں گھنمن لگیاں، تے مجموعی طور اتے اثر بےحد ھاسو-ھینا پین لگا۔

''تینوں پہلاں ای کہہ دتا ھویا اے کہ توں بندرگاہ ول آؤن دی جرأت نہ کریں، نہیں، تاں تیریاں پسلیاں توڑ دیانگا! توں پھیر ایتھے پیا پھرنا ایں؟،، پہرےدار لڑک کے بولیا۔

''کی حال اے، سیمیونچ! بڑی دیر توں نہیں ملے،،، چیلقاش نے اڈول آپنا ھتھ اوھدے ول ودھاؤندیاں کہا۔

''ھور سو سال نہ ملاں تاں کی فرق پیندا اے! چل، چل۔،،
پر تاں وی سیمیونچ نے ودھیا ھویا ھتھ پھڑ لیا۔

''پر توں مینوں ایہہ گل دس،،، سیمیونچ دا ھتھ آپنیاں فولادی انگلیاں وچ گھٹدیاں تے اس نوں دوستاں والے انداز نال ھلاؤندیاں چیلقاش نے گل جاری رکھی۔ ''توں میشکا نہیں کتے ویکھیا؟،،

''کیہڑا میشکا؟ میں کسے میشکے نوں نہیں جاندا، چلدا ھو، بھاؤ، اودھر نوں۔ جے گودام دے چوکیدار نے کتے ویکھ لیا تاں...،،

جوڑ کے پٹڑی اتے اک منڈا بیٹھا سی، جس نے گھر دی بنی قمیض تے پتلون پائی ہوئی سی، پیراں وچ درخت دی چھال دیاں جتیاں تے پاٹی ہوئی بھوری ٹوپی سر اتے پائی ہوئی سی۔ اوھدے کول ای اک چھوٹا جیہا جھولا تے ھتھی توں بنا داتری پئی سی، جیہڑی توڑی وچ لپیٹی تے بڑی ستھری طرحاں رسی نال بنہی ہوئی سی۔ منڈا تکڑا سی، چوڑی چھاتی، ککے وال، منہہ دھپ تے ہوا نال سنولایا ہویا، تے سوٹیاں سوٹیاں نیلیاں اکھاں، جیہڑیاں چیلقاش ول دوستانہ ڈھنگ نال اک‌ٹک ویکھی جا رہیاں سن۔

چیلقاش نے دند وکھائے، جیبھ باھر کڈھی، ڈراؤنا منہہ بنایا تے اکھاں پاڑ پاڑ کے جواب وچ ویکھن لگا۔

پہلاں تاں منڈا حیران ہو کے اکھاں جھمکن لگ پیا، پھیر اوہ کھڑکھڑا کے ھس پیا، اوہ ھسی جا رہا سی: ”کنا عجیب آدمی اے ایہہ!،، نال ای گھٹنے دے اپروں دی آپنا جھولا گھسیٹدا تے داتری دی نوک نال پتھراں اپر کھڑاک کردا ہویا اوہ بنا اٹھیاں اس تھڑے کول آیا جتھے چیلقاش بیٹھا سی۔

”کیوں، بھاؤ، پیندا رہا لگدا ایں، خوب!،، اوہ چیلقاش دی پتلون نوں کھچدا ہویا بولیا۔

”آھو، سی کجھہ ایداں دا ای، بچو، ایطراں ای،، مسکراؤندیاں ہوئیاں چیلقاش نے اقبال کیتا۔ اوہ اکدم اس چنگے نروئے، چنگے سبھا والے منڈے ول کھچیا گیا سی، جس دیاں بچیاں ورگیاں چمکدیاں اکھاں سن۔ ”گھاہ وڈھدا رہا ایں؟،،

”ھاں، گھاہ وڈھیا، پر پیسے نہیں بنے۔ ماڑے وقت نیں۔ کدی بندے دے ویکھن وچ اینے لوک نہیں سن آئے! ایہہ سارے کال-مارے علاقیاں توں دوڑ کے ایتھے آئے نیں۔ اینے کو پیسیاں لئی کنم کرن دا کوئی مطلب ای نہیں۔ کوبان وچ سٹھہ کوپیک ملدے نیں، ذرا سوچ! کہندے نیں، اوہ پہلاں تن جاں چار روبل، سگوں پنجاں تائیں وی دیندے ھندے سن۔،،

”دیندے ھندے سن! اوہ صرف کسے روسی تے جھاتی مارن دے ای تن روبل دے دیندے ھندے سن! دس سال پہلاں میں ایسے ای طرحاں روزی کماؤندا رہا واں۔ میں کسے قزاق پنڈ وچ جاندا — ’میں روسی جے، لوکو!، — تے اکدم میرے دوالے بھیڑ اکٹھی ہو جاندی۔

انمیاں لتاں دیاں الانگھاں بھردا بندرگاہ دے گیٹاں ول چلا گیا۔ پہرےدار اوھنوں برا۔بھلا کہندا اوھدے مگر ٹری گیا۔

چیلقاش ھن چنگیرے روں وچ سی۔ اوھنے آپنے دنداں وچوں سیٹی نال کوئی دھن کڈھی، آپنے ھتھ آپنیاں جیباں وچ پا لئے، چال ھولی کر لئی تے سجے کھبے مذاق کرن لگا۔ اس نوں اگوں اوھو جیہا ای جواب ملدا۔

"ذرا ویکھو، گریشا، مالک تیرا کنا خیال رکھدے نیں!"، اک پانڈی نے کہا جیہڑا کھانا کھا کے زمین تے ڈھیری ھو، آرام کر رھا سی۔

"سیمیونچ ویکھ رھا اے کہ میں ننگے پیر کسے کل اتے ای نہ رکھ لواں"، چیلقاش نے جواب دتا۔

اوہ دروازیاں تک آ گئے۔ دو سپاھیاں نے چیلقاش نوں ٹوھیا تے اوھنوں بازار ول نوں دھک دتا۔

اوھنے سڑک پار کیتی تے شراب دے ٹھیکے دے ساھمنے پاسے اک تھڑے اتے جا بیٹھا۔ بندرگاہ دے گیٹاں وچوں لدے ھوئے گڈیاں دی اک قطار گڑگڑ کردی باھر آئی، جد کہ خالی گڈیاں دی اک قطار اندر گئی، اوھناں دے گاڈی۔وان آپنیاں جگہاں اتے بیٹھے بڑھک رھے سن۔ بندرگاہ وچوں آوازاں دی گرج تے دھوڑ دے بدل اڈ رھے سن، جیہڑے چمڑی نوں کھاندے سن۔

اس پاگلاں والی گڑبڑ۔چوتھ وچکار چیلقاش آپنے پورے روں وچ سی۔ اس رات اوھنوں چنگا مال ھتھ لگن دی اسید سی، جس مال لئی اوھنوں بہتی کوشش نہیں سی کرنی پینی، پر بہت ھشیاری دی لوڑ سی۔ اوھنوں یقین سی کہ ھشیاری اوھدے وچ بہت سی، تے اوھنے آپنیاں اکھاں خوشی وچ سنگیڑ لئیاں جدوں اوھنے دل ھی دل وچ ایہہ سوچیا کہ بھلک نوں اوہ آپنے سارے بینک۔نوٹ کویں خرچ کریگا۔ اوھنوں آپنے یار میشکے دا خیال آیا۔ اوھنوں اوھدی اج رات بہت لوڑ سی، تے اوہ سی کہ آپنی لت تڑوا کے بیٹھا سی۔ چیلقاش آپنے آپ اتے خفا ھون لگا، ایہہ سوچدیاں کہ اوہ اکلا اس کنم نال نجٹھ نہیں سکیگا۔ موسم کیہو جیہا ھوویگا؟ اس نے آسمان ول نظر دوڑائی تے پھیر بازار ول۔

اس توں چھے کو قدماں دی وتھ اتے، آپنی پٹھ کھنبے نال

4—1041

''پسند نیں؟''
''کون، اس طرحاں دے لوک؟ کیوں نہیں؟ گھٹو گھٹ اوہ آزاد تاں نیں، جو چاھون، کر سکدے نیں۔''
''آزادی دا تیرے لئی کی مطلب؟ توں، ایہدا مطلب، آزادی دے سگر ایں؟''
''ھاں، کیوں نہیں؟ آپنے مالک آپ، جاؤ — جتھے چاھو، کرو — جو چاھو۔ صرف جے تسیں آپنے آپ نوں سدھے رکھہ سکو، تے تہاڈے گل وچ کوئی پتھر نہ پے جان۔ ایہنوں چھڈ کے، جاؤ، تے سوائے رب دے تے آپنی ضمیر دے ھور کسے شے بارے وی سوچیاں بناں سڑے اڈاؤ۔''
چیلقاش نے نفرت نال تھکیا تے منہہ موڑ لیا۔
''اس ویلے دا میرا حال سن لے،'' منڈا بولدا گیا۔ ''میرا پیو چلدا ھویا بنا کجھہ چھڈیاں، میری ماں بڈھی اے، زمین سوکے دا شکار۔ میں کی کراں؟ آخر جیناں تاں پینا ای اے، پر کس طرحاں؟ کجھہ پتہ نہیں۔ اک چنگے گھر میرا رشتہ ھو سکدا اے۔ ٹھیک ھے۔ جے اوہ آپنی دھی نوں اوھدا حصہ دے دین تاں۔ پر نہیں، سوھرا چنڈال ایہہ کرن نوں تیار نہیں۔ تے مینوں اوھدے لئی کنم کرنا پویگا، تے کنا ھی چر۔ کئی سال۔ سو، ایہہ گل اے۔ صرف جے کتے میرے ھتھہ ڈیڑھہ کو سو روبل لگ جان تاں میں ھنے جا، اوھدے پیو ساھمنے ڈٹاں تے کہاں: 'آپنی مارفا نوں اوھدا حصہ دے دئینگا؟ نہیں؟ نہ سہی، رب دی مہر نال پنڈ وچ اکو اوھو کڑی نہیں۔' سو مطلب کی کہ میں بالکل آزاد ھووانگا، آپنا مالک آپ۔ ھاں۔آں،'' منڈے نے ٹھنڈا ساہ بھریا۔ ''پر ھن لگدا اے کہ ھور کوئی چارہ نہیں، سوائے اوتھے رشتہ کر لین دے۔ میں تاں سوچیا سی کہ کوبان توں سو دو سو کما لیاوانگا تے بس، پھیر میں عزت‌دار بن جاوانگا۔ پر میں اک پھٹی کوڈی نہیں کما سکیا۔ ھن مینوں مزارع ای بننا پویگا۔ کدی وی میرے کول آپنا کھیت نہیں ھوویگا۔ سو ایہہ نے گلاں! ھا۔ھا!''
منڈا سچ مچ ای اس آدمی دا جوائی بننا نہیں سی چاھوندا۔ اوھدا منہہ وی اداسی نال جھوں گیا سی۔ اوہ زمین اتے بیٹھا بیٹھا پاسے مارن لگا۔

اوہ سینوں چونڈھیاں وڈھدے، انگلاں کھوبھدے، ھو۔ھو ھا۔ھا، تے تن روبل دے دیندے۔ کھانا پینا نال وادھو دا، تے رھی جا جناں چر چاھیں!،،

پہلاں تاں اوھدے گول منہہ اتے اچنبھے۔بھریا اس ول عزت کرو اظہار آیا تے اوھدا منہہ کھلہے دا کھلہا رہ گیا، پر جدوں اوھنوں پتہ لگا کہ چیلقاش اوھنوں الو بنا رھا ھے تاں اوھنے آپنا منہہ میٹ لیا، تے پھیر کھڑکھڑا کے ھس پیا۔ چیلقاش نے آپنا منہہ سدھا رکھیا، آپنی مسکان آپنیاں مچھاں وچ لکا لئی۔

''عجیب شے ایں توں، انج گل کردیں جویں سبھہ سچ ھووے، تے میں سنی جانا تے یقین کری جانا۔ نہیں، سونہہ رب دی، پہلاں تاں اوتھے...،،

''نہ، تے کی؟ میں ایہو ای تے کہہ رھا واں کہ پہلاں اوتھے...،،

''ٹھہر تاں سہی!،، منڈے نے ھتھہ ماردیاں کہا۔ ''توں سوچی ایں؟ کہ درزی؟ توں کی ایں؟،،

''میں کی ھاں؟،، چیلقاش نے مڑ کے پچھیا تے رتا کو سوچ کے بولیا، ''میں ماچھی...،،

''ماچھی؟ او توں! تاں پھیر مچھیاں پھڑدا ھندا ایں؟،،

''مچھیاں کیوں؟ ایتھوں دے ماچھی صرف مچھیاں ای نہیں پھڑدے۔ زیادہ کر کے اوہ موئیاں دیاں لاشاں، پرانے لنگر، ڈبیاں بیڑیاں پھڑدے نیں۔ ایہو جیہیاں چیزاں دے پھڑن لئی خاص قسم دے کنڈے ھندے نیں۔ ،،

''جھوٹھہ بول رھا ایں، پھر!.. توں کتے اوھناں ماچھیاں وچوں تاں نہیں جیہڑے گایا کردے نیں:

''سکے کنڈھیاں اتے
اسیں سٹیئے جال،
جاں جتھے در ھووے کھلا
جاں پیا ھووے پھیر مال!،،

''کدی ایہو جیہا ماچھی ملیا ای؟،، منڈے نوں پرکھدیاں نظراں نال ویکھدیاں تے مسکراؤندیاں چیلقاش نے پچھیا۔

''نہیں، پر میں اوھناں بارے سنیا ھویا اے۔ ،،

''کس طرحاں دا کی؟ جس طرحاں دا وی میں تینوں دیواں۔ مچھیاں پھڑن چلانگے۔ توں چپو چلائینگا۔ ''

''اوہ، ایہہ تاں میں کرن نوں تیار آں، آخر کنم تاں کرنا ای اے۔ پر توں کتے مینوں کسے مصیبت وچ ای نہ پھسا دیویں۔ توں عجیب و غریب بندا ایں، تیرا کی پتہ؟''

چیلقاش دا جویں دل جلن لگا۔

''توں ایویں نہ اوہناں گلاں بارے بکی جاہ جیہڑیاں تیری کھوپڑی وچ نہیں پیندیاں،'' اوہ ٹھنڈے انداز وچ بولیا۔ ''میں اک جڑانگا کراری تیری کھوپڑی اتے تے پھیر بھاویں اس وچ چانن ہووے۔''

اوہ تھڑے توں چھال مار کے کھڑا ہو گیا، اوہدیاں اکھاں چمک رہیاں سن، کھبے ہتھ نال اوہ مچھ نوں تا دے رہا سی، تے سجے ہتھ نوں اوہنے سخت تے ابھریاں رگاں والے مکے وچ وٹیا ہویا سی۔

منڈا ڈر گیا۔ اس نے تیز تیز آس-پاس نظر ساری تے پھیر، گھبراہٹ وچ اکھاں جھمکدا ہویا، اوہ وی بھڑک کے اٹھ کھلوتا۔ دونویں جنے چپ-چاپ اک دوجے نوں آپنیاں اکھاں نال ناپدے ہوئے اتھے کھڑے رہے۔

''اچھا؟'' چیلقاش کرخت ڈھنگ نال بولیا۔ اوہ اندروں کھول رہا سی، اس بےعزتی نال اوہدا انگ انگ پھرکن لگ پیا سی جیہڑی اس ڈھگے نے اوہدی کیتی سی، جس نوں ایہہ ہن تائیں گھناؤنی چیز سمجھدا رہا سی، پر جس نوں ہن اوہ آپنی ساری روح نال نفرت کردا سی کیونکہ اس دیاں اکھاں اینیاں صاف نیلیاں سن، اوہدا منہہ اینا صحتمند تے سنولایا ہویا سی، اس دیاں باھواں نکیاں پر مضبوط سن، کیونکہ اوہدا کوئی آپنا پنڈ وی سی، تے اتھے اک گھر وی سی، تے کسے رجے-پجے کسان دا جوائی بنن دی اس ساھمنے پیشکش وی سی، اوہ اس دے ساری ماضی تے ساری مستقبل دی زندگی کرکے اوہنوں نفرت کردا سی، پر سبھ توں زیادہ نفرت اوہ اوہنوں اس کرکے کردا سی کہ اوہ، جیہڑا کہ چیلقاش دے مقابلے اتے اک بچہ جیہا سی، آزادی نوں پیارن دی ہمت کردا سی جس دی نہ اوہ قدر جاندا سی، نہ ای جس دی اوہنوں لوڑ سی۔ ایہہ پتہ لگنا ہمیشہ ای بےسوادی گل ہندی اے کہ اوہ آدمی، جس نوں تسیں آپنے نالوں نیواں تے

''توں ہن کدھر نوں جا رہیں؟''، چیلقاش نے پچھیا۔
''گھر نوں — ہور کدھر نوں؟''
''سینوں ایہدا کی پتہ، ہو سکدا اے، توں ترکی ہی نہ چلیا ہوویں...''
''تو۔ر۔کی!''، منڈا کھہ اٹھیا۔ ''کیہڑا ایماندار عیسائی کدی ترکی جائیگا؟ کیا گل کیتی او۔''
''توں ہیں ای الو''، چیلقاش بڑبڑایا تے مڑ کے منہہ موڑ لیا۔ تاں وی اس نروئے پینڈو منڈے نے اوھدے اندر کجھہ جگا دتا سی...
اوھدے اندر دھند جیہا بےچینی دا احساس ہولی ہولی شکل اختیار کردا جا رہا سی تے ایہہ گل اوھنوں اس کنم اپر دھیان مرکوز کرن تے اس بارے سوچن وچ خلل پاؤندی سی، جیہڑا کنم اس رات ضرور کرنا سی۔
چیلقاش دے لفظاں نوں بھیڑا سناؤندیاں منڈا آپنے آپ وچ بڑبڑایا تے ٹیڈھیاں نظراں نال اس آوارہ آدمی ول ویکھن لگا۔ اوھنے ہاسوہینے ڈھنگ نال گلھاں پھلائیاں ہوئیاں سن، بلہہ لمکائے ہوئے سن، تے آپنیاں سنگیڑیاں ہوئیاں اکھاں نوں کاھلی کاھلی جھمک رہا سی۔ صاف سی کہ اوھنوں امید نہیں سی کہ اس مچھاں والے آوارہ لیراں۔ لدے نال اوھدی گل بات اینی جلدی تے اینی غیرتسلیبخش جیہے ڈھنگ نال مک جاویگی۔
لیراں لتھے نے اس ول ہور دھیان نہ دتا۔ اوھدا دھیان کسے ہور پاسے لگا ہویا سی۔ جد کہ اوہ آپنے آپ وچ سیٹیاں ماردا تے گندے انگوٹھے نال تال دیندا ہویا اتھے تھڑے اتے بیٹھا سی۔
منڈا اس نال حساب برابر کرنا چاھوندا سی۔
''او، ماچھی! اکثر دور چلدے ہندے نیں؟''، اوھنے گل شروع کیتی، پر اسے ویلے ماچھی نے اکدم اوھدے ول منہہ کیتا تے اوھنوں پچھن لگا:
''سن، بچونگڑے! اج رات میرے نال کنم درنا چاھوندا ایں؟ جلدی بول!''
''کس طرحاں دا کنم؟''، منڈے نے بےیقینی جیہی وچ پچھیا۔

جد سیلے، دھوئیں نال دھوانکھے ہوئے شراب‌خانے وچ داخل ہندیاں، چیلقاش کاؤنٹر تک گیا تے نت دے گاھک والے عام انداز وچ وودکا دی اک بوتل، بند-گوبھی دے شوربے، بھجے ماس تے چاہ دا آرڈر دتا۔ چیزاں سڑ گناؤندیاں چیلقاش نے نال ای کہا: ''سبھہ ادھار،،، جس دے جواب وچ شراب‌خانے والے نے ہاں وچ سر ہلایا۔ اس گل نے گاوریلا دے من وچ آپنے مالک لئی اکدم احترام پیدا کر دتا، جیہڑا آپنی بھیڑی دکھہ دے باوجود، ضرور ہی مشہور سی تے اس اتے بھروسہ کیتا جاندا سی۔

''ہن اسیں کجھہ کھانوانگے تے نالے گل نبیڑانگے، توں اتھے بیٹھہ تے میں ذرا اتھوں نیڑے ای کتوں ہو آواں۔،،

تے اوہ باہر چلا گیا۔ گاوریلا نے آسے-پاسے ویکھیا۔ شراب‌خانہ اک بھورے وچ سی؛ ایہہ ہنیرا تے سلھا سی، تے وودکا، تمباکو دے دھوئیں، لک تے کسے ہور اینی ہی تیز چیز دی دم گھٹویں بو نال بھریا پیا سی۔ کک تے کولے دی دھوڑ وچ لت-پت، لال داڑھی والا جہازیاں دے کپڑے پہنی اک بندا آپنے ساھمنے ڈٹھی میز اتے ڈھٹھا پیا سی۔ ہچکیاں دے درمیان اوہ کوئی گیت گنگنا رہا سی، جیہڑا لفظاں دے ٹوٹیاں نوں ملا کے بنایا ہویا سی، جیہڑے اک گھڑی سارے گلے توں دھن دیندے سن تے دوجے پل ہوٹھاں توں۔ ظاہر سی کہ اوہ روسی نہیں سی۔

اوھدے پچھلے پاسے دو مولداوی عورتاں سن؛ سانولیاں، کالے والاں والیاں، لیراں پائیاں ہوئیاں، اوہ وی چیں-چیں کر کے کوئی شرابی جیہا گیت گا رہیاں سن۔

پرچھاویاں وچوں ہور وی پیکر وکھائی دیندے سن، سارے دے سارے رولا پاؤندے ہوئے، بیچین، مندے حال، شرابی ہوئے ہوئے...

گاوریلا نوں تاں ہول پین لگے۔ اوہ چاھوندا سی کہ مالک چھیتی آجاوے! شراب‌خانے دیاں آوازاں مل کے اکو آواز بنیاں ہوئیاں سن، تے انج لگدا سی کہ جویں اس پتھر دے ٹوٹے وچوں نکلن دا راستہ لبھن دی فضول کوشش کردا ہویا کوئی وڈا سارا بہھ-جیبھا جانور گرج رہا ہووے۔ گاوریلا نوں کجھہ نشہ آپنے جسم وچ رچدا لگا، جس نال اوھدا سر چکراؤن لگا تے ڈراؤنے تجسس نال شراب‌خانے وچ گھنمدیاں ہوئیاں اوھدیاں اکھاں دھندلا گئیاں۔

بھیڑا سمجھدے ہو، بالکل اوھناں ای چیزاں نوں پسند جاں نفرت کردا ھے، جنھاں نوں تسیں کردے ہو، تے اس طرحاں اوہ تہاڈے نال ملدا ھندا اے۔

منڈے نے چیلقاش ول ویکھیا تے پچھان گیا کہ ایہہ بندا مالک بنن دیاں صفتاں رکھدا اے۔

''مینوں کی عذر ہو سکدا اے،،، اوہ بولیا۔ ''آخر میں کنم ای تاں لبھدا پھردا واں۔ کی فرق پیندا اے، میں تیرے لئی کنم کراں جاں کسے ہور لئی۔ میں تاں ایہہ صرف اس لئی کہا سی کہ... خیر، توں کوئی بہت محنتی قسم دا بندا نہیں دسدا۔ توں اینیاں... لیراں جیہیاں پائیاں ہوئیاں نیں۔ پر مینوں پتہ اے کہ ایہہ گل کسے نال وی واپر سکدی اے۔ ایمان نال، میں بھلا پہلاں کدی شرابی نہیں ویکھے؟ کنے سارے! کئی تاں تیرے نالوں وی بھیڑی حالت وچ۔،،

''چل ٹھیک اے، ٹھیک اے۔ توں رضامند ایں؟،، چیلقاش نے ذرا کو نرم ھندیاں مڑ پچھیا۔

''رضامند ھاں! خوشی نال! دس کی دیوینگا؟،،

''میرے نال تاں جیسا کام ویسا دام۔ جناں کنم ہو گیا۔ ہو سکدا اے، تینوں پنج روبل ای ملن، سمجھیا ایں؟،،

ھن جد کہ گل پیسیاں دی چل رھی سی تاں کسان منڈا ٹھیک ٹھیک پتہ کرنا چاھوندا سی، تے اس بندے توں وی کجھ ٹھیک ٹھیک دسن دی منگ کردا سی جس نے اس نوں کنم دینا سی۔ اک واری پھیر اوھدے من وچ شک تے ڈر پیدا ھو گئے۔

''ایہہ مینوں نہیں پگن لگا، بھاؤ!،،

چیلقاش نے آپنا ھتھ کھیڈیا۔

''چل، ھن ایہدے بارے گلاں چھڈ۔ چل، پہلاں شرابخانے چلئے۔،،

تے اوہ گلی وچ نال نال ٹرن لگے، چیلقاش آپنیاں مچھاں نوں مالکاں وانگ تا دے رھا سی، تے منڈا اوھدے ھیٹھاں کنم کرن لئی پوری طرحاں تیار پر پوری طرحاں ڈر تے بےبھروسگی دی حالت وچ سی۔

''تیرا ناں کی اے؟،، چیلقاش نے پچھیا۔

''گاوریلا،،، منڈے نے جواب دتا۔

اوھنوں ویکھن لگا ۔ اوھنوں آپنے ساھمنے اجیہا آدمی بیٹھا دسدا سی
جس دی قسمت اوھدے بگھیاڑ والے ھتھاں وچ سی ۔ چیلقاش سمجھدا
سی کہ اوہ اس بندے نال جو چاھے کر سکدا ھے ۔ اوہ اوھنوں آپنے
ھتھہ وچ تاش دے پتے وانگوں سروڑ سکدا ھے، جاں اوہ اس دی ٹھوس
کسان زندگی ول پرتن وچ مدد کر سکدا ھے ۔ اس اپر آپنی طاقت نوں
جاندا ھویا اوہ سوچن لگا کہ اس منڈے نوں اس پیالے وچوں پینا کدی
نہیں سی ملنا چاھیدا، جیہڑا پیالہ قسمت نے اوھنوں، چیلقاش نوں دتا
سی ۔ اوھنوں منڈے اتے رشک وی آ رھا سی تے ترس وی، اوہ اوھنوں
نفرت کردا سی، تاں وی اوھنوں ایہہ سوچ کے افسوس ھندا سی کہ
ھو سکدا اے، اوہ ھورناں ھتھاں وچ جا ڈگدا، جیہڑے اس دے
آپنے ھتھاں نالوں کوئی چنگے نہیں سن ۔ آخر، چیلقاش دے وکھو۔
وکھرے احساس مل کے اکو احساس بن گئے، جیہڑا کہ بزرگانہ
وی سی تے عملی وی ۔ اس نوں منڈے اتے ترس وی آؤندا سی تے اس
دی لوڑ وی ۔ سو اوھنے گاوریلا نوں کچھاں ھیٹھوں ھتھہ پا چکیا
تے آپنے گوڈے نال ماڑے ماڑے دھکے لاؤندا ھویا، اوھنوں شراب‌خانے
دے ویہڑے وچ لے گیا، تے لکڑیاں دے ڈھیر دی چھاں وچ جا
لٹایا ۔ آپ اوہ اس دے کول بہہ گیا تے پائپ پین لگ پیا ۔ گاوریلا
نے کجھہ پاسے مارے، ذرا کو ھوں۔ھاں کیتی، تے گھوک سوں گیا ۔

۲

''تیار ایں؟،، چیلقاش نے گاوریلا نوں ھولی جیہے پچھیا جیہڑا
چپوآں نوں کجھہ کر رھا سی ۔

''اک منٹ وچ چپو پھساؤن والا کنڈا ذرا ڈھلا اے ۔ چپو
نال ذرا ٹھوک لواں؟،،

''نہیں، نہیں ۔ ذرا آواز نہیں کرنی ۔ آپنے ھتھاں نال ای
ایہنوں زور نال دبا دے، آپے ٹکانے بیٹھہ جائیگا ۔ ،،

اوہ دونویں چپ۔چاپ اک بیڑی نال رجھے ھوئے سن جیہڑی
بادباناں والیاں لدو بیڑیاں وچوں، جنھاں اپر بلوط دی لکڑی لدی
ھوئی سی، تے وڈیاں ترک فیلوکا بیڑیاں وچوں، جنھاں وچ کھجور،

آخر چیلقاش واپس آ گیا تے دوھاں نے کھانا تے پینا تے گلاں کرنیاں شروع کر دتیاں۔ وودکا دا تیجا گلاس لین پچھوں گاوریلا نوں چڑھ گئی۔ اوہ خوش خوش محسوس کرن لگا تے آپنے شہزادیاں ورگے مالک نوں کجھ چنگا چنگا کہنا چاھوندا سی جس نے اوھنوں ایناں چنگا کھانا کھوایا سی۔ پر پتہ نہیں کیوں، جیہڑے لفظ اوھدے گلے تائیں آؤندے سن، اوہ زبان توں نہیں سن نکلدے، اکدم سوٹے تے بےقابو جیہے ہو جاندے سن۔

چیلقاش نے نواجویں جیہی مسکراھٹ نال اس ول ویکھیا۔

''بس، چڑھ گئی؟ ھٹ، پھوسڑ! پنج گلاسیاں نال ای! توں کنم کداں کریں گا؟''

''او یار!'' گاوریلا اکھڑیا ہویا بولیا۔ ''توں ڈر نہ۔ میں تینوں کر کے وکھاوانگا۔ آ پہلاں تیرا منہہ چنماں، ھیں؟''

''چل، چل، رھن دے۔ آہ، لے اک ھور۔''

گاوریلا پیندا گیا، اتھوں تک کہ آخیر اوہ اجیہے نکتے اتے پج گیا کہ اوھنوں آپنے دوالے بڑے تال نال لہراں وچ سبھ کجھ ھیٹھاں اپر ھندا لگدا سی۔ ایہہ سارا کجھ تنگ کرن والا سی تے اوھدا جی خراب کر رھا سی۔ اوھدا منہہ بےوقوفاں والے ڈھنگ نال سنجیدہ بنیا ہویا سی۔ جدوں وی اوہ کجھ کہن دا حیلہ کردا، اس دے بلہہ ھساؤنے ڈھنگ نال اک دوجے نال وجدے تے کجھ بڑبڑا دیندے۔ چیلقاش اس ول اک ٹک ویکھدا ہویا آپنیاں مچھاں نوں سروڑے دے رھا سی تے سنجیدہ مسکراھٹ سٹ رھا سی۔ جد کہ اوھدا دھیان کسے ھور شے ول لگا ہویا سی۔

تے شرابخانہ اوسے طرحاں شرابیاں دے رولے نال گرج رھا سی۔ لال والاں والا جہازی آپنیاں باھواں میز اتے جوڑ کے گھوک ستا پیا سی۔

''چل ھن چلئے،'' چیلقاش اٹھدا ہویا بولیا۔

گاوریلا نے اٹھن دی کوشش کیتی، پر نہ اٹھ سکیا تے وڈی ساری گالہہ کڈھ کے مورکھاں وانگوں ھس پیا، جس طرحاں شرابی ھسدے ھندے نیں۔

''ایہہ تے گیا!'' چیلقاش مڑ کے بیٹھدا ہویا بڑبڑایا۔

گاوریلا ھسی گیا تے دھندلیاں اکھاں نال آپنے مالک ول ویکھی گیا، جد کہ چیلقاش اک ٹک، تیز تے فکرمند نظراں نال

تیزی نال تے بےآواز بیڑی اگے ودھدی گئی ۔ اکدم ایہہ اوھناں نوں پار کر گئی تے سمندر — طاقت والا، اتھاہ سمندر — دور گوڑھے نیلے دومیل تائیں پسریا ھویا سی، جتھوں بدلاں دے پہاڑ اٹھ کے آسمان ول جا رہے سن — وینگنی تے سلیٹی رنگ دے بدل، کناریاں توں روں ورگے تے پیلے؛ سمندر دا پانی ھرا جیہا؛ اجیہیاں اداسی بھریاں، سکے ورگیاں گھٹاواں، جیہڑیاں کالے تے غمگین پرچھانویں سٹ رھیاں سن ۔ بدل ھولی ھولی آسمان ول ٹرے جا رہے سن، کدی اک دوجے دے نال جا رلدے، روپ تے رنگ مل کے اک۔مک ھو جاندے، اک دوجے نوں ھڑپ کر لیندے، تے اگلے پل نویں شکل اختیار کر کے پھر آ ظاھر ھندے، سنجیدہ ڈھنگ نال شاندار ۔ ایہناں بیجان شکلاں دی دھیمی حرکت وچ کجھ مارو جیہا سی ۔ انج لگدا سی جویں سمندر دے کنارے! اتے اوھناں دی بےانت گنتی اکٹھی ھوئی ھوئی سی، تے جویں کہ اوہ ھمیشہ ھمیشہ آسمان وچوں لنگھدے رھن گے، آپنی اس فوری خواھش توں ترک کردے ھوئے، کہ آسمان نوں آپنیاں لکھاں سنہری اکھاں، اوھناں بہہ۔رنگے ستاریاں، نال، ھیٹھاں انگھلاؤندے سمندر ول نہیں ویکھن دین گے، جیہڑے ستارے کہ اپر ابدی طرحاں نال تے سنجیدہ لشک دیندے ھوئے لٹکے ھوئے سن، تے آدمیاں دے دلاں وچ، جنھاں لئی اوھناں دی پاک چمک اک قیمتی شے سی، اچیاں امیداں جگاؤندے سن ۔

''سمندر چنگا اے ناں؟،، چیلقاش نے پچھیا ۔

''چنگا اے! صرف مینوں ذرا ڈر لگدا اے، ،، زور نال تے سانویں طرحاں چپو ماردا ھویا گاوریلا بولیا ۔ چپو وجن نال پانی وچ اک مدھم جیہی ٹنکار تے تھپک پیدا ھندی، تے اجے وی اوہ ھلکی جیہی نیلی لو دے رھا سی ۔

''ڈردا ایں! ھٹ پاگل، ،، مذاق اڈاؤندیاں چیلقاش بولیا ۔

اوہ، چور، سمندر نوں پیار کردا سی ۔ اوھدا ندھڑک، بےچین سبھا، ھمیشہ نویں تاثر دا پیاسا، ایہدے ھنیریاں پساراں بارے قیاس کرنوں کدی نہیں سی اکیا، جیہڑے حدوں باھر آزاد تے اتھاہ سن ۔ تے جس چیز نوں اوہ پیار کردا سی، اس دے حسن بارے سوال دا اس طرحاں دا جواب سننا اس لئی ھتک والی گل سی ۔ بیڑی دے پچھلے پاسے بیٹھا، اوہ آپنے پتوار نال پانی نوں چیری جا رھا سی تے

صندل تے سوٹیاں سوٹیاں سرو دیاں گیلیاں لدیاں ہوئیاں سن، اک دے سگر بجھی ہوئی سی۔

رات ہنیری سی، پاٹے بدلاں دے وڈے وڈے ٹوٹے آسمان وچ تردے جا رہے سن، سمندر ٹکیا تے کالا تے تیل وانگوں بھارا سی۔ اس وچوں سلھی جیہی لونی سہک آ رہی سی، تے ایہہ کنڈھے نال جان بیڑیاں دے پاسیاں تے وج کے مدھم جیہیاں آوازاں پیدا کر رہا سی۔ تے اس اتے چیلقاش دی بیڑی ذرا ذرا ڈول رہی سی۔ کنڈھے توں کجھ دور، آسمان دے پس-منظر وچ جہازاں دے کالے ہیولے ویکھے جا سکدے سن۔ اوہناں دے مستولاں اتے رنگ برنگیاں بتیاں لگیاں ہوئیاں سن۔ ایہناں بتیاں دا پرچھانواں سمندر وچ پیندا سی، تے ایہہ انگنت پیلے چٹاخاں نال بھریا ہویا سی، جیہڑے کالی مخمل دی پچھوکڑ وچ تھرکدے ہوئے بڑے سوہنے لگدے سن۔ سمندر اسے طرحاں گھوک ستا پیا سی، جس طرحاں دھاڑی دے کنم پچھوں تھکیا کوئی مزدور سوندا اے۔

”چل چلئے،“ گاوریلا نے چپوآں نوں پانی وچ ٹھیہلدیاں کہا۔

”چل،“ چیلقاش رخ بدلن والا پتوار زور زور دی چلا کے بیڑی نوں لدو جہازاں وچلیاں پانی دیاں گلیاں وچوں لنگھا رہا سی۔ ایہہ پانی اتے تیزی نال جا رہی سی۔ جتھے وی چپو پیندے، پانی نیلی جیہی ہلکی لشک ماردا تے بیڑی دے پچھے پچھے وی جویں ہلکی ہلکی چاننی پٹی بندی جا رہی سی۔

”تیرے سر دا کی حال ہے؟ اجے وی دکھدا اے؟“ چیلقاش نے پیار نال پچھیا۔

”بری طرحاں۔ سکے وانگوں بھارا اے۔ ہن میں اس نوں گلا کردا ہاں۔“

”کاھدے لئی؟ آپنے اندروں گلا کر، ذرا چھیتی فرق پویگا،“ چیلقاش نے کہا تے اک بوتل اس ول ودھائی۔

”حد ہو گئی، ایمان نال...“

کجھ گڑ-گڑ دی ہلکی جیہی آواز آئی۔

”کیوں، خوش ایں؟ بہت اے، بس کر!“ چیلقاش نے اوہنوں روکیا۔

اک واری پھیر دوجیاں بیڑیاں دے وچوں دی راہ بناؤندی ہوئی

''ٹھیک طرحاں نال!،،

چیلقاش بیڑی دا رخ صحیح رکھن والا پتوار چھڈے بنا ادھا کو اٹھیا تے آپنیاں ٹھنڈیاں اکھاں گاوریلا دے پیلے پئے منہہ اتے گڈ دتیاں۔ اگے نوں جھکیا ہویا اتھے کھڑا اوہ جھپٹ مارن لئی تیار بلی وانگوں لگدا سی، اوہدے دند کریچن دی آواز سنی جا سکدی سی، تے ڈر نال ہڈیاں دے کڑکن دی آواز وی۔

''کون چیک رہا اے؟،، سمندر ولوں کرڑی آواز وچ کسے نے پچھیا۔

''چپو چلا، حرامی، چپو چلا!.. شور نہ کر!.. میں تینوں جانوں مار دیانگا، کتے!... چل، چپو چلا! اک، دو! توں آواز کڈھ سہی، تیرے ٹوٹے ٹوٹے نہ کر دتے تاں!،، چیلقاش دبی آواز وچ بولیا۔

''ہے پاک دوشیزہ، یسوع مسیح دی ماں!،، ڈر نال تے زور لاؤن کرکے کنبدا ہویا گاوریلا بڑبڑایا۔

بیڑی چکر کھا کے مڑی تے بندرگاہ ول پچھے چلی گئی جتھے جہازاں دیاں بتیاں نے رنگین روشنیاں دے جھنڈ بنائے ہوئے سن تے اوہناں دے بادبان صاف دکھائی دیندے سن۔

''ہے! کون چیک رہا اے؟،، اک وار پھر کسے دی آواز آئی پر ہن ایہہ پہلاں والی آواز نالوں دوروں سی۔ چیلقاش بےفکر ہو گیا۔

''توں آپے ای چیکی جانا ایں!،، اوہ ادھر نوں منہہ کر کے بولیا، پھر گاوریلا ول مڑیا جیہڑا اجے وی دعاواں بڑبڑائی جا رہا سی۔

''توں نصیباں والا ایں، کاکا۔ جے ایہہ شیطان ساڈا پچھا کردے تاں تیرے وال کنم ہو گیا سی۔ سبھ توں پہلاں میں تینوں مچھیاں دا کھانا بنن لئی سٹ دینا سی۔ ،،

ایہہ ویکھدا کہ چیلقاش ٹھنڈا ہو گیا اے تے ہن چنگے روں وچ ہے، کنبدا ہویا گاوریلا اوہدے ترلے کڈھن لگا۔

''مینوں جان دے؛ سونہہ رب دی، مینوں جان دے۔ مینوں کتے اتار دے۔ ہائے... اوئے... ہائے! میں تاں کڑکی وچ پھس گیاں! رب دے واسطے مینوں جان دے! میرے کولوں توں کی لینا اے؟ میں ایہہ نہیں کر سکدا۔ میں ایہو جیہے کنم وچ کدی نہیں پیا۔

اڈول اگے ول ویکھی جا رہا سی؛ اس مخملی سطح اپروں دی دور دراڈے جان دی خواهش نے اوهنوں ملیا هویا سی۔

جدوں وی اوه سمندر دی سطح اتے هندا، همیشه اوهدے اندر نگھرے، وسیع جذبات پیدا هندے۔ ایهه اوهدے سارے وجود نوں بهر دیندے، تے روزانه زندگی دا گھٹیاپن اس وچوں کڈھه ماردے۔ اوه اس نوں چنگا سمجھدا سی تے لہراں دے وچکار کھلی هوا وچ آپنے آپ نوں چنگیرا آدمی ویکھنا چنگا لگدا سی، جتھے زندگی بارے سوچاں آپنی تلخی گوآ بیٹھدیاں نیں تے زندگی خود آپنی قیمت گوآ بیٹھدی اے۔ رات نوں انگھلاؤندے سمندر دا هلکا جیہا ساہ پانیاں دے اپروں اڈول هلکا هلکا شور بکھیر رہا سی، تے ایهه کلاوے وچ نه آؤن والی آواز انسان دے دل وچ چین بهر دیندی هے، اوهدیاں بھیڑیاں آرزوآں نوں دهک کے باهر کڈھه دیندی هے، تے عظیم سپنیاں نوں جنم دیندی هے۔

''مچھیاں پھڑن دا سامان کتھے وے؟،، گاوریلا نے فکرمندی نال بیڑی اندر جھاکدیاں هوئیاں اکدم پچھیا۔

چیلقاش تربھک گیا۔

''مچھیاں پھڑن دا سامان؟ میرے کول پچھے۔،،

اوه اس بچے جیہے کول جھوٹھه نہیں سی بولنا چاهوندا تے اوهنوں افسوس هویا که اس منڈے نے آپنے اکو سوال نال اوهدیاں سوچاں تے جذبات وچ خلل پا چھڈیا سی۔ اوهنوں غصه آ رہا سی۔ اک واری پھیر اوهنوں سنگھه وچ تے چھاتی وچ اگ جیہی دا احساس هون لگا تے اوه کرخت تے معنی-خیز آواز وچ گوریلا نوں کہن لگا:

''سن، جتھے هیں، بیٹھا روه، تے آپنے کنم نال غرض رکھه۔ میں تینوں چپو سارن لئی لیاندا اے، سو توں چپو ساری جا۔ تے جے توں زبان نال لتر-لتر کیتی تاں ساڑی گل هوویگی۔ سمجھیا؟،،

بیڑی ساڑے جیہے دهکے نال رک گئی، چپو پانی اتے پئے تے هلن لگے۔ گاوریلا بیچینی وچ آپنی تھاں اتے پاسے سارن لگا۔

''چپو سار۔،،

کاٹویں گاهل هوا وچ گونج گئی۔ گاوریلا نے چپو سانبھے تے بیڑی، جویں ڈری هووے، تیز گھبرائے هوئے جھٹکیاں نال اگے ودهن لگی، جس نال پانی تھپ-تھپ کرن لگ پیا۔

لہراں دی انگھلاؤندی تھپ۔تھپ مایوسی بھری تے ڈراؤنی سی۔ پر ھن اوہ بندرگاہ اتے سن۔ پتھر دی کندھ دے دوجے پاسیوں انسانی آوازاں آ رھیاں سن — گاؤن دیاں، سیٹیاں وجاؤن دیاں تے پانی دی تھپ۔تھپ دیاں۔

''ٹھہر جا،، چیلقاش دبی آواز وچ بولیا۔ ''چپو چھڈ دے۔ کندھ نوں پھڑ کے ھتھاں نال دھک۔ آواز نہ کر، بدمعاش!،،

گاوریلا تلکویں پتھراں دی کندھ نوں پھڑ پھڑ کے بیڑی نوں اگے لجان لگا۔ بیڑی بنا آواز کیتیاں اگے ودھ رھی سی، پتھراں اپر جمی چیکنی مٹی بیڑی دے وجن دی آواز نوں ختم کر دیندی۔

''ٹھہر جا، چپو مینوں پھڑا دے، مینوں دے، میں کہا اے۔ تیرا پاسپورٹ کتھے اے؟ تیرے جھولے وچ؟ اوہ وی لیا۔ چھیتی کر۔ ایہہ اس لئی، کہ کتے نوں نٹھ نہ جاویں، پیارے دوست۔ ھن ایہدا کوئی ڈر نہیں۔ چپواں توں بنا توں نٹھ سکدا سیں، پر آپنے پاسپورٹ توں بنا نہیں۔ اتھے اڈیک۔ تے خیال رکھیں، جے توں ذرا وی آواز کڈھی، تاں تینوں سمندر دی تہہ وچوں وی لبھ لیاوانگا۔،،

تے پھیر آپنے ھتھاں نال آپنے آپ نوں اتانہہ کھچدا ھویا، چیلقاش کندھ توں پار ھو گیا۔

ایہہ سارا کجھ اینی چھیتی ھویا کہ گاوریلا دا منہہ کھلھے دا کھلھا ھی رہ گیا۔ تے پھیر اس دے دل اتے بوجھ، تے اس پتلے جیہے مچھاں والے چور ولوں پیدا کیتا سارا ڈر انج لہہ گیا، جویں کوئی کپڑا لہہ جاندا ھے۔ ھن اوہ دوڑ جاویگا۔ آزادی نال ساہ لیندیاں اوھنے آسے۔پاسے نظر ساری۔ اس دے کھبے پاسے بنا مستولاں دے اک جہاز دی وکھی سی، اک طرحاں دا وڈا سارا تابوت، خالی تے چھٹڑ چھڈیا ھویا۔ ھر وار جدوں لہراں اس نال ٹکردیاں، تاں اس وچوں اک کھوکھلی جیہی آواز نکلدی، جیہڑی کراھٹ وی ھو سکدی سی۔ کھبے پاسے چیکنی مٹی نال ڈھکی پشتے دی کندھ سی، جویں ٹھنڈا بھاری سپ سمندر دے اندر تک پھیلیا ھووے۔ اس دے پچھلے پاسے ھور کالے پیکر منڈلا رہے سن، جد کہ اگلے پاسے، کندھ تے تابوت وچلی خالی تھاں وچ اوھنوں خاموش، خالی سمندر نظریں آیا، جس اتے کالے بدل چھائے ھوئے سن۔ سوچیں ڈوبے، دھڑویل دے دھڑویل، اوہ ھولی ھولی آسمان دے آر۔پار جا رہے سن، ھنیرے

ایہہ پہلی وار اے۔ ھائے ربا، میرے بچن دا تاں ھن کوئی راہ نہیں
رہا۔ توں میرے نال انج کیوں کیتا اے؟ ایہہ گناہ اے۔ توں
ایہدا آپنی روح نال حساب تارینگا۔ اف، کیسا کنم اے!،،
''کنم؟،، چیلقاش نے کرخت طرحاں نال پچھیا۔ ''اچھا؟ کیہو
جیہا کنم؟،،
سنڈے دا ڈر نال کنبنا اوھنوں خوشی دے رہا سی تے اوہ سنڈے
بارے تے اس گل بارے سوچ کے دل وچ خوش ہو رہا سی کہ اوہ،
آپ، چیلقاش، کنا بھیانک بندا اے۔
''ساڑا کنم اے ویر! رب دے واسطے مینوں جان دے۔ میری
تینوں کی لوڑ؟ چل آ بھلا آدمی بن...،،
''سنہہ بند کر! جے تیری مینوں لوڑ نہ ھندی تاں میں تینوں
لیاؤندا ای کیوں، سمجھیا؟ سو بکواس بند کر۔،،
''اف، ربا،،، گاوریلا بڑبڑایا۔
''بند کر بڑبڑ،،، چیلقاش نے اوھنوں ٹوکیا۔
پر گاوریلا ھن آپنے آپ نوں ھور قابو وچ نہیں سی رکھ سکدا؛
اوہ ھولی ھولی سڑسڑ کردا، روندا، کھنگھدا، سوں-سوں کردا، پاسے
ماردا، مایوسی توں پیدا ہوئی طاقت نال زور زور دی چپو ماری جا
رہا سی۔ اک واری پھیر اوھناں نے آپنے آلے-دوالے جہازاں دے
کالے ھیولے ویکھے۔ پانی دیاں تنگ گلیاں دے وچوں موڑ کڈھدی
اوھناں دی بیڑی اوھناں وچ غائب ھو گئی۔
''اوئے! سن! خبردار جے کسے چیز بارے کسے طرحاں دا سوال
پچھیا، منہہ بند رکھ جے حیاتی لوڑیدی اے تاں، سمجھیا؟،،
''اف ربا!،، گاوریلا نے اس سخت تنبیہہ دے جواب وچ مایوسی
بھریا ھوکا لیا تے نال ھی کوڑی طرحاں ایہہ وادھا کیتا، ''میری قسمت
نے مینوں کتھے لیا ماریا اے!،،
''بند کر سڑسڑ،،، چیلقاش نے پھیر دبی آواز وچ کہا۔
اس دبی آواز نال گاوریلا دی ساری دماغی طاقت جاندی رہی؛
اوہ مصیبت دے کنبنی-چھیڑدے پیشگی علم نال سن ھو گیا۔ اس نے
بےدھیانے آپنے چپو پانی وچ سٹ دتے، اوھناں نوں کھچدا ھویا،
پچھے نوں لیٹ گیا، پھیر اوھناں نوں چکیا تے پھیر سٹ دتا۔ اوھدیاں
نظراں اکسار آپنے درخت دی چھل دے بوٹاں اتے ٹکیاں ھوئیاں سن۔

5*

گوریلا اس ول خوشی نال ویکھدا ہویا تے سہمیا جیہا مسکرایا۔
''تھک گیا ایں؟،، اوہ پچھن لگا۔
''ہاں، کجھ! خیر، چپو سٹ! پورا زور لا کے کھچ! توں چنگی کھٹی کر لئی اے، بھاؤ۔ ادھا کنم ہو گیا؛ ہن تیرا کنم صرف ایہہ ہے کہ اوہناں حرامزادیاں توں نظر بچا کے نکل چل تے پھیر — پیسے سانبھ تے واپس جاہ آپنی ماشا کول۔ ماشا ای اے ناں تیری کڑی دا ناں؟ کیوں، سیرے بچونگڑے؟،،
''ن-نہیں۔،، گوریلا پورا زور لا رہا سی، اوہدے پھیپھڑے دھونکنی وانگ چل رہے سن، اوہدیاں بانہاں فولادی سپرنگاں وانگ سن۔ پانی بیڑی دے ہیٹھ گڑ-گڑ کر رہا سی تے اوہدے پچھے رہ رہی نیلی پٹی پہلاں نالوں چوڑی سی۔ گوریلا مڑھکے وچ بھج گیا سی، پر اوہنے چپو نہ چھڈے۔ اس رات اوہ دو وار بہت ڈر چکا سی، ہن تیجی وار اوہ نہیں سی ڈرنا چاہوندا۔ اوہ بس ایہو چاہوندا سی کہ ایہہ لعنتی کنم جنی جلدی ہو سکے، ختم ہووے، اوہ سکی زمین اتے پیر دھرے تے جیوندے جی تے بنا جیل دی ہوا کھان دے اس آدمی توں نٹھ جائے۔ اوہنے فیصلہ کیتا کہ اوہ اس نال گل نہیں کریگا، کسے وی طرحاں اوہدی مخالفت نہیں کریگا، جو وی اوہ کہے، کریگا، تے جے اوہ سکھیں-ساندیں بچ نکلن وچ کامیاب ہو جاوے، تاں اگلے ہی دن اوہ کراماتی سنت نکولس دے جا چڑھاوا چڑھائیگا۔ ایہناں جذبیاں نال گدھی دعا اوہدی زبان اتے سی، پر اوہنے ایہہ باہر نہ آؤن دتی، اوہ ریل دے انجن وانگ شوک رہا سی تے آپنے بھروٹیاں دے ہیٹھوں دی چیلقاش ول ویکھی جا رہا سی۔
چیلقاش، لنما تے پتلا، انج سمٹ کے بیٹھا ہویا سی جویں کوئی اڈن لئی تیار پرندہ ہووے، اوہدیاں باز ورگیاں اکھاں اگے ہنیرے وچ ویکھ رہیاں سن، اوہدا کنڈی ورگا نک ہوا دی مشک لے رہا سی، اک ہتھ رخ صحیح رکھن والے پتوار اتے سی تے دوجے نال اوہ آپنیاں مچھاں نوں وٹ چاڑھی جا رہا سی، جیہڑیاں پھرک پیندیاں سن، جس ویلے اوہدے پتلے بلھ مسکراؤن لئی پھیل جاندے سن۔ چیلقاش آپنی کامیابی اتے، آپنے آپ اتے، تے آپنے نوجوان اتے خوش سی جس نوں اوہنے دہشت ورت کے آپنا غلام بنا لیا سی۔

وچ دهشت پھیلاؤندے ہوئے، آپنے اتھاہ بھار نال انساناں نوں کچل دین لئی تیار - ہر چیز ٹھنڈی، کالی تے منحوس سی - گاوریلا ڈر گیا - تے اوھدا ایہہ ڈر چیلقاش ولوں پیدا کیتے ڈر نالوں زیادہ بھیڑا سی - اس نے اوھنوں چھاتی دوالیوں جکڑ لیا، اس وچوں مزاحمت دی ساری طاقت نچوڑ لئی تے اوھنوں اس دی تھاں اتے گڈ دتا -

سبھہ پاسے چپ-چاں سی - سمندر دیاں ہوکیاں توں چھٹ کوئی آواز نہیں سی سنائی دیندی - آسمان وچ بدل اوسے طرحاں ہولی ہولی تے غمگین ڈھنگ نال تردے جا رہے سن، تے سمندر دے وچوں اپنی زیادہ گنتی وچ اوہ اٹھہ رہے سن کہ آسمان وی سمندر ہی بن گیا سی، اک ابالے کھاندا سمندر جیہڑا اس ٹکے پئے انگھلاؤندے سمندر دے اتے مودھا کر کے رکھیا ہووے - بدل پانی دیاں چھلاں وانگوں سن جنھاں دیاں جھگدار چوٹیاں ہیٹھاں زمین ول دوڑیاں آ رہیاں سن، اوھناں کھڈاں ول دوڑیاں آ رہیاں سن، جنھاں توں اوہ اٹھیاں سن، نویاں جنمیاں وڈیاں وڈیاں لہراں ول آ رہیاں سن جیہڑیاں اجے وحشی غصے دی ھری جیہی جھگ وچ نہیں سن وٹیاں -

اس سنگین چپ تے آس-پاس دے حسن دے بھار ہیٹھہ گاوریلا انج دبیا ہویا سی کہ اوھنوں لگا کہ اوہ جلدی توں جلدی مالک نوں ویکھنا چاھوندا ھے - جے کتے اوہ واپس نہ آیا تاں؟ وقت پیر گھسیٹدا لنگھہ رھا سی — آسمان وچلے بدلاں نالوں وی ہولی ٹر رھا سی - تے جناں زیادہ اس نوں اڈیکنا پے رھا سی، چپ اونی ھی زیادہ ڈراؤنی ھندی جا رھی سی - پر آخر پانی دی تھپ-تھپ، سر-سر تے کندھہ دے دوجے پاسیوں جویں کوئی دبی آواز وچ بول رھا ہووے - گاوریلا نوں لگا کہ جویں اوہ ھنے مریا کہ مریا...

''اوئے! ستا پیا ایں؟ آہ پھڑ ، دھیان نال!،، چیلقاش دی دبی آواز آئی -

چورس تے بھاری جیہی کوئی چیز کندھہ دے اپروں تھلے نوں ڈگی - گاوریلا نے ایہہ بیڑی وچ رکھہ دتی - اسے طرحاں دی اک ہور گنڈھہ اتری - پھیر چیلقاش دا پتلا جیہا پیکر ہیٹھاں نوں لمکیا، چپو آ گئے، گاوریلا دا جھولا اوھدے پیراں وچ آ ڈگا تے کاھلی کاھلی ساہ لیندیاں چیلقاش نے بیڑی وچ پچھلے پاسے آپنی تھاں آ ملی -

5—1041

''چوکی!،، مساں سنیندی آواز وچ چیلقاش بولیا۔

جدوں توں اس نے گاوریلا نوں چپو ہولی سارن لئی کہا سی، اودوں توں اک وار پھیر کجھ ہون دی کھچا بھری امید نے اوہنوں مل رکھیا سی۔ جس ویلے اوہ زور لاؤندا ہویا اگے ہنیرے ول ودھ رہا سی تاں اوہنوں لگا کہ اوہ وڈا ہو رہا اے — اوہدیاں ہڈیاں تے پٹھے سوکلے ہو درد کر رہے سن تے اوہدا سر وی درد کر رہا سی تے ایہہ صرف اکو خیال نال بھریا پیا سی۔ اس دی پٹھ دا ماس درد کردا پھرک رہا سی تے اوہنوں انج لگ رہا سی جویں اوہدے پیراں وچ چھوٹیاں چھوٹیاں تکھیاں تے ٹھنڈیاں سوئیاں چھبوئیاں جا رہیاں ہون۔ اوہدیاں اکھاں نوں لگ رہا سی کہ اوہ ہنیرے وچ پاڑ پاڑ کے ویکھدیاں پھٹ جان گیاں، جس ہنیرے وچوں، اوہنوں لگ رہا سی، کہ کوئی کسے گھڑی نکل آویگا تے اوہناں نوں چلا کے کہیگا: ''رکو، اوئے چورو!،،

چیلقاش نوں ''چوکی،، پھسپھسی آواز وچ کہندیاں سن کے گاوریلا کنب اٹھیا۔ اوہدے دماغ وچ اک بھیانک خیال آیا تے اوہدے تنے ہوئے اعصاب اتے بجلی وانگ آ ڈگا — اوہنوں خیال آیا کہ مدد لئی آواز دیوے۔ اتھوں تک کہ اوہنے آپنا منہہ وی اڈ لیا تے آپنی تھاں اتے ذرا اتانہہ نوں ہویا، بیڑی دے پاسے نال لا کے پھلایا تے ڈونگھا ساہ کھچیا، پر اس چیز دا ڈر، کہ اوہ کی کرن لگا ہے، اوہنوں چھانٹے وانگ وجا، اوہنے اکھاں بند کر لئیاں تے آپنی تھاں نوں ہیٹھاں آ ڈگا۔

بیڑی دے ساہمنے ول دور دوسیل اتے، کالے پانیاں دے وچوں روشنی دی بلدی نیلی تلوار نکلی؛ تلوار اٹھی تے اوہنے رات دے ہنیرے وچ پاڑ پا دتا، ایہہ بدلاں نوں چیردی لنگھن لگی تے چانن دی چوڑی نیلی پٹی وانگ سمندر دے سینے اتے ٹک گئی۔ اتھے، ایہہ پئی سی، ایہدیاں کرناں اجیے تک ان-دسے جہازاں دے پیکراں نوں اگھاڑ رہیاں سن — کالے، چپ پیکراں نوں جیہڑے رات دے ہنیرے وچ لپٹے پئے سن۔ انج لگدا سی جویں کہ جہاز ڈھیر چر سمندر دی تہہ وچ پئے رہے ہون، جتھے اوہناں نوں طوفان دیاں طاقتاں لے گئیاں سن، تے ہن سمندر توں جنمی اس بلدی اگ دی مرضی نال اوہناں نوں اتانہہ لے آندا گیا ہے، تاں جو اوہ آسمان تے اوہناں ساریاں

گاوریلا نوں زور لاؤندیاں ویکھ کے اوھنوں اس اتے ترس آؤن لگا تے اوہ سوچن لگا کہ اس دا دل ودھاؤن لئی کجھ کہے۔
''اوئے!،، اوہ ذرا کو ھسدیاں نرمی نال بولیا، ''بہت ڈر گیا سیں، ھیں ناں؟،،
''انج ای اے،،، ساہ لیندیاں ھوئیاں گاوریلا بولیا۔
''ھن بھاویں توں نہ لا ایناں زور چپوآں اتے۔ خطرہ ٹل گیا اے۔ ھن صرف اک تھاں توں ملکڑے جیہے لنگھنا اے۔ آرام کر لے۔،،
گاوریلا نے سندیاں ھی چپو لاؤنا بند کر دتا تے بانہہ نال پسینہ پونجھدیاں، اک وار پھیر چپوآں نوں پانی وچ ٹھیل دتا۔
''ھولی ھولی چپو چلا۔ پانی نوں بولن نہ دے۔ اک گیٹ اے جس دے وچوں اسیں لنگھنا اے۔ ھولی ھولی، بھاؤ، اتھوں دے لوک تاں اویڑے نیں.... تہانوں پتہ نہیں لگدا کہ کی وجا اے تے سر وچ چھیک ھو جاندا اے۔،،
ھن بیڑی لگاتار بنا آواز کیتیاں پانی تے تردی لنگھ رھی سی۔ اس دی حرکت وچ ھون دی اکو اک نشانی ایہدے چپوآں توں ڈگدے پانی دی نیلی چمک تے سمندر وچوں نکلدیاں نیلیاں لاٹاں سن، جتھے ایہہ تپکے ڈگدے سن۔ رات ھور ھنیری تے ھور خاموش ھو گئی سی۔ ھن آسمان کھولدے سمندر ورگا نہیں سی لگدا — بدل گھل گئے سن، تے اوھناں نے بھارے کمبل دا روپ دھار لیا سی جیہڑا پانی اپر نیواں تے بےحرکت ٹنگیا پیا سی۔ سمندر ھور وی زیادہ خاموش تے کالا سی۔ اس دی نگھی سلونی واشنا پہلاں نالوں وی تیز سی تے ھن ایہہ پہلاں وانگ اتھاہ نہیں سی لگدا۔
''بس جے کتے سینہہ پین لگ جائے!،، چیلقاش بڑبڑایا۔ ''ایہہ سانوں پردے وانگوں ڈھک لویگا۔،،
بیڑی دے کھبے سجے کالے پانی وچ وڈے وڈے پیکر اٹھ رہے سن — لدو جہازاں دے، کالے تے بےسواد تے بےحرکت۔ اوھناں وچوں اک اتے کوئی روشنی پھردی دکھائی دیندی سی: کوئی ھتھ وچ بتی پھڑی ایدھر اودھر آ جا رھا سی۔ جہازاں دے پاسیاں نال وجدا پانی مدھم جیہیاں ترلے کردیاں آوازاں کڈھ رھا سی، تے اوہ اگوں ٹھنڈے ٹھار تے کھوکھلے جواب دے رہے سن جویں کہ اوھناں دیاں منتاں قبول کرن لئی رضامند نہ ھون۔

جیہڑی ہن تائیں اپر ہیٹھاں آجا رہی سی ۔ چیلقاش نے کہا سی کہ ایہہ صرف اک بتی اے ، پر اس نوں اعتبار نہیں سی آ رہا ۔ ہنیرے نوں پاڑ دی، سمندر نوں چاندی۔رنگی تھرکن دیندی، اس ٹھنڈی نیلی روشنی وچ کجھ رمز بھریا سی، تے گاوریلا دے دل اتے اک وار پھر ڈر چھا گیا ۔ اوہ مشینی ڈھنگ نال چپو ماری جا رہا سی، اوہدے سارے پٹھے، جویں اپروں کجھ آ وجن دے ڈر نال، تنے ہوئے سن تے ہن کوئی چیز نہیں سی جس دی اوہنوں خواہش ہووے ۔ اوہ خالی تے بےجان ہو چکا سی ۔ اس رات دے سارے ہنگاسے نے اس وچوں انساناں والا سبھ کجھ نچوڑ لیا سی ۔

پر چیلقاش خوشیاں منا رہا سی ۔ اوہدے دبا دے عادی اعصاب چھیتی ہی آرام وچ آ جاندے سن ۔ اوہدیاں مچھاں تسلی نال پھرک رہیاں سن تے اکھاں چمک رہیاں سن ۔ اوہ کدی وی اس نالوں چنگے روں وچ نہیں سی ہویا، اوہنے دنداں وچوں سیٹیاں مارنیاں شروع کر دتیاں، سمندر دی سلھی ہوا وچ اوہنے ڈونگھا ساہ لیا، آلے۔دوالے ویکھیا، تے جدوں اوہدیاں اکھاں گاوریلا اتے آ ٹکیاں تاں اوہ دوستانہ ڈھنگ نال مسکرایا ۔

ہوا جھل پئی تے اس نے سمندر نوں جگا دتا، ایہہ نکیاں نکیاں لہراں نال ڈھکیا گیا، بدل پتلے پے گئے سن، تے ودھیرے شفاف ہو گئے سن، پر سارا آسمان اجے وی اوہناں نال ڈھکیا پیا سی ۔ بھاویں ہوا ہولی ہولی سمندر تے پھر رہی سی، پر بدل بیحرکت لٹکے ہوئے سن جویں اکاویں جیہے، غیردلچسپ وچاراں وچ ڈونگھی طرحاں ڈبے ہون ۔

''چل، بھاؤ ، ہن ہوش وچ آ! تیرے وچ تاں انج لگدے جویں جان ای نہیں رہی ؛ بس جویں ہڈیاں دا بت ہوویں ۔ جویں بس دنیا ختم ہو رہی ہووے ۔ ہیں؟،،

گاوریلا نوں انسانی آواز سن کے خوشی ہوئی، بھاویں ایہہ چیلقاش دی ہی سی ۔

''نہیں، میں ٹھیک ہاں،،، اوہ بڑبڑایا ۔

''چل، ہٹ! پھوسڑ۔ڈھگا! لے پتوار پھڑ تے مینوں چپو مارن دے ۔ توں تھک، گیا ہووینگا ۔ ،

گاوریلا مشینی جیہی ڈھنگ نال اٹھیا تے اس نال تھاں وٹا لئی ۔ کولوں دی لنگھدیاں چیلقاش نے سنڈے دا پیلا منہہ ویکھیا تے اوھدا

چیزاں نوں ویکھہ سکن جیہڑیاں پانی توں اتے سن ۔ اوھناں دے رسے اوھناں دے مستولاں نال چنبڑے انج ھل رھے سن جویں سمندر دا گھام۔بوٹ اوھناں کالے دھڑویل پیکراں دے نال ای سمندر دی تہہ وچوں اپر آ گیا ھے ، جنھاں نوں اس نے جال وچ ھیٹھاں گھیریا ھویا سی ۔ اک وار پھیر ایہہ ڈراؤنی نیلی تلوار ، لشکارے ماردی، سمندر دے سینے توں اٹھی، اک وار پھیر اس نے رات دے سینے نوں چیریا تے سڑ کے ھیٹھاں آ کے ٹک گئی، ایتکیں کسے ھور تھاں اتے ۔ تے اک وار پھیر ایہدے چانن نال اوھناں جہازاں دے پیکر روشن ھو گئے، جیہڑے پہلاں دسدے نہیں سن ۔

چیلقاش دی بیڑی رک گئی تے پانی اتے ڈکو۔ڈولے کھان لگ پئی جویں سوچ رھی ھووے کہ کی کیتا جاوے ۔ گوریلا بیڑی وچ ھیٹھاں پیا ھویا سی، اوھدے ھتھہ اوھدے منہہ اتے سن، جد کہ چیلقاش آپنے پیر نال اس نوں اڑیساں دے رھا سی تے دبی آواز وچ وحشیاں وانگوں کہہ رھا سی ۔

''ایہہ چنگی والیاں دی بیڑی اے، مورکھا! تے ایہہ اس دی سپاٹ۔لائٹ اے! اٹھہ! ھور گھڑی نوں اوھناں ایہہ ساڈے اتے گڈ دینی ایں ۔ توں میری تے آپنی وی بربادی دا موجب بنیگا، مورکھا، اٹھہ کھڑا ھو ۔ ''

پٹھہ وچ پئی خاص کرکے کارگر سٹ نے گوریلا نوں اٹھا کے بٹھا دتا ۔ اوہ آپنیاں اکھاں کھولہنوں اجے وی ڈردا سی ۔ اوہ بیٹھہ گیا، چپو ٹٹولے تے مارنے شروع کر دتے ۔

''ھولی! میں جانوں مار دیاں‌گا تینوں، ھولی مار! مورکھہ، مورکھہ، تینوں رب چکے! توں کاھدے توں ڈر گیا ایں؟ ایہہ بتی ای تاں اے، بس! ھولی چلا چپو! تینوں مار وگے ۔ اوہ سمگلراں نوں لبھدے پھردے نیں ۔ پر اوہ سانوں نہیں پھڑ سکدے ۔ اوہ بہت دور نیں، باھر ۔ ایویں نہ ڈر ، نہیں پھڑن لگے ۔ ھن اسیں...، ''
چیلقاش نے فتحمند انداز وچ آسے۔پاسے ویکھیا، ''اسیں خطرے توں باھر ھاں ۔ ھت ترے دی!.. خوش‌قسمت ایں توں، بھاویں ھیگا نظر۔وٹو ای ایں ۔ ''

گاوریلا بنا کجھہ کہاں چپو ماری گیا؛ زور زور دی ساہ لیندا ھویا اوہ نال ای بلدی تلوار ول ٹیڈھیاں نظراں نال ویکھی جاندا سی

ڈر کے اوھنے گنڈھاں نوں ہولا جیہا ٹھڈا ماریا تے بولیا، ''ایہناں وچ ھے کی؟،،

''ایہناں وچ — قیمتی چیزاں نے ۔ تے جے سینوں ٹھیک قیمت مل جاوے تاں ایہناں دے ہزار وی مل جان گے ۔ پر سینوں کاھدی پرواہ ۔ ھے کہ نہیں خوب؟،،

''اچھا؟،، بےیقینی نال گاوریلا بولیا ۔ ''جے کتے میرے کول اینے پیسے ہندے!،، اوھنے آپنے پنڈ، آپنے تباہ ہوئے گھر، آپنی ماں تے اوھناں ساریاں پیاریاں تے دور رہ گئیاں چیزاں بارے سوچدیاں ہوکا بھریا، جنھاں دی خاطر اوہ کنم دی بھال وچ نکل آیا سی، جنھاں دی خاطر اوھنے رات دا دکھ جھیلیا سی ۔ اوہ یاداں دی رو وچ وھہ گیا — پہاڑ دی ڈھکی اتے ہیٹھاں دریا تک جاندا اوھدا نکا جیہا پنڈ، تے دریا برچے، کھو، بیریاں تے رسبھریاں دے بوٹیاں نال ڈھکیا ہویا ۔ ''ھاں، بڑی وڈی گل اے!،، اوھنے اداسی وچ ہوکا بھریا ۔

''ھاں، آں ۔ میرا خیال اے، توں سدھا گڈی تے بیہہ کے گھر نٹھہ جائیں ۔ تے اتھے کڑیاں تیرے تے مردیاں پھرن گیاں ۔ جیہڑی مرضی چن لئیں! تے آپنے لئی نواں گھر وی بنا لئیں ۔ پر نویں گھر لئی اینے پیسے کافی نہیں ۔ ،،

''ھاں، گھر بناؤن لئی کافی نہیں ۔ ساڈے تاں لکڑی ھی کنی مہنگی اے ۔ ،،

''چل پرانے گھر نوں ای ٹھیک ٹھاک کر لویں ۔ گھوڑا ھے ای؟،،

''گھوڑا؟ ھاں، ھے، پر بڈھا، بیمار ۔ ،،

''سو تینوں نواں گھوڑا خریدنا پویگا ۔ فس کلاس گھوڑا ۔ تے اک گاں... تے کجھہ بھیڈاں ۔ تے کجھہ مرغیاں، ھیں؟،،

''ناں کر گلاں ایہو جیہیاں! اف، ربا! میں تاں پہلاں ھی جویں اجیہی زندگی گزارن لگ پیا ہوواں ۔ ،،

''ھاں، بھا، تے زندگی پھر واھوا ہوویگی ۔ میں آپ وی ایہدے بارے کجھہ کو جانداں ۔ کدی میرا وی آپنا آلھنا ھندا سی ۔ میرا پیو پنڈ دے سبھہ توں امیر بندیاں وچوں ھندا سی ۔ ،،

چیلقاش بہت ہولی ہولی چپو مار رہا سی ۔ لہراں بڑے شرارتی ڈھنگ نال بیڑی دے پاسیاں نال لگ رھیاں سن، جس نال بیڑی ڈول

دھیان اوھدے گوڈیاں اتے پیا، جیہڑے کنب رہے سن تے اوھدا بھار وی نہیں سن چک سکدے۔ اس نال اوھنوں اوھدے اتے پہلاں نالوں وی زیادہ ترس آؤن لگ پیا، تے اس نے اوھدے سوڈھے اتے تھاپی دتی۔

''ھٹ، ڈرو نہ بن۔ توں واھوا کنم کر لیا اے۔ میں تینوں ایھدے انعام وچ چنگے پیسے دیاں گا۔ کی خیال اے جے میں تینوں پنجھیاں دا اک نوٹ پھڑا دیاں؟،،

''مینوں... کجھہ نہیں چاھیدا۔ صرف کنڈھے لگنا چاھوندا ھاں...،،

چیلقاش نے ھتھہ ماریا، تھکیا تے آپنیاں لنمیاں باھاں نال چپوآں نوں دور پچھے تک لجاندیاں چپو مارنا شروع کر دتے۔

سمندر جویں ھن بالکل جاگ چکا سی۔ نکیاں نکیاں لہراں بنا کے، اوھناں نوں جھگ دیاں کناریاں نال سجا کے، تے اوھناں نوں اک دوجی نال ٹکرا کے، جس نال پھوھار جیہی پین لگ پیندی سی، سمندر کھیڈ رھا سی۔ جھگ بیٹھدی ھوئی سرسر کر رھی سی تے ھوکے بھر رھی سی، تے ھوا سریلی آوازاں نال بھری پئی سی۔ ھنیرا وی جاگ پیا لگدا سی۔

''سو ھن،،، چیلقاش بولیا، ''توں مڑ آپنے پنڈ جاوینگا، ویاہ کرواوینگا، کنک پیدا کرینگا، تیری ووھٹی بچے جنمینگی، کھان نوں کافی نہیں ھوویگا، تے ساری عمر توں کنم کر کر کے جان مار لوینگا۔ ایہہ وی کیسا تماشہ اے؟،،

''تماشہ؟،، گاوریلا نے بڑی ھولی جیہی ذرا کو کنبنی نال جواب دتا۔

کتے کتے ھوا نے بدلاں وچ پاڑ پا دتے سن، جس نال نیلا آسمان دسن لگ پیا سی جس وچ اک دو تارے جڑے ھوئے سن۔ ایہناں ستاریاں دا پرتو پانی وچ ناچ رھا سی، کدی الوپ ھو جاندا، کدی مڑ لشکن لگ پیندا۔

''سجے پاسے نوں ذرا دبا کے رکھہ،،، چیلقاش بولیا۔ ''اسیں لگ‌بھگ پہنچ گئے آں۔ ھاں... کنم مکا۔ بہت بھاری کنم۔ پتے کناں؟ اک رات وچ میں پنج سو ساٹھہ لینا!،،

''پنج سو؟،، بےیقینی نال گاوریلا نے دھرایا۔ ایہناں لفظاں توں

سینے وچ اس جلن دا احساس ہویا جیہڑا اوہنوں تنگ کردا سی جدوں وی اوہدی خودی — جانباز، دلیر آدمی دی خودی—نوں ٹھیس پہنچدی سی۔ خاص کرکے اس آدمی دے ہتھوں جس دی اوہدیاں نظراں وچ کوئی قیمت نہیں سی ہندی۔

''سینوں نصیحت کردا ایں،،، اوہ غصے نال کڑکیا۔ ''توں سوچیا ہوویگا، میں سچ سچ ایہہ سبھ کجھ کہہ رہا ہاں! ذرا آپنا آپ ویکھ تے گل کر!،،

''توں عجیب انسان ایں،،، گوریلا نے پہلاں وانگ ڈرو جیہے ڈھنگ نال کہا۔ ''میرا مطلب تیرے توں نہیں سی۔ تیرے ورگے ہور وی تاں کئی نیں۔ اف، ربا، دنیا وچ کنے بدقسمت لوک ہن۔ آوارہ، بیگھر۔ ،،

''آہ لے پھڑ چپو،،، چیلقاش نے مختصر جیہے حکم دتا، اوہ آپنے اندروں اٹھ کے گلے تک آؤندا گرم۔گرم گاہلاں دا ہڑ روک کے رکھ رہا سی۔

اک وار پھیر اوہناں تھاواں تبدیل کر لئیاں، تے جس وقت چیلقاش گنڈھاں دے اپروں لنگھ رہا سی تاں اوہدے اندر ایہہ نہ رکن والی خواہش پیدا ہو گئی کہ گوریلا نوں اجیہا دھکا دیوے جیہڑا اوہنوں پانی وچ الٹا مارے۔

اوہ ہور نہ بولے پر گوریلا دی چپ وی چیلقاش ول پنڈ دی ہوا سٹ رہی سی۔ چیلقاش ماضی دے خیالاں وچ اینا گم ہو گیا سی کہ اوہ بیڑی دی سمت دا وی خیال رکھنا وی بھل گیا۔ تے لہر بیڑی نوں باہر سمندر ول لے گئی۔ لہراں نوں جویں پتہ لگ گیا سی کہ بیڑی بنا کھیوٹ دے چل رہی ہے۔ تے اوہ خوشی خوشی اوہدے نال کھیڈن لگیاں، ایہنوں الٹا الٹا کے آپنیاں چوٹیاں اتے سٹدیاں تے چپوآں دوالے نکیاں نکیاں نیلیاں لاٹاں بناؤندیاں۔ چیلقاش دیاں اکھاں ساہمنیوں ماضی دیاں، دور ماضی دیاں تصویراں جلدی جلدی لنگھن لگیاں، جنھاں نوں یاراں سالاں دی آوارہ۔گرد زندگی دی خندق اج نالوں وکھرا کردی سی۔ اوہدیاں اکھاں اگے اوہ زمانہ آیا جدوں اوہ بچہ سی، اوہدی ولادت دا پنڈ آیا، آپنی ماں آئی — مہربان، بھوریاں اکھاں والی تے لال گلھاں والی تکڑی زنانی تے اوہدا پیو — گھٹے منہہ والا، لال داڑھی والا دینت۔ اوہنے آپنے آپ نوں لاڑے دے

رھی سی، تے ایہہ ھنیرے سمندر وچ بالکل اگے نہیں سی ودھ رھی، جیہڑا ھن ودھیرے چھلاں کردا جا رھا سی۔ دونویں جنے اوتھے بیٹھے رھے، ڈولدے تے آلے دوالے ویکھدے، آپو آپنے خیالاں وچ ڈبے ہوئے۔ چیلقاش نے گاوریلا نوں اطمینان دواؤن لئی تے اس وچ ذرا کھیڑا لیاؤن لئی اوھنوں پنڈ یاد دوایا سی۔ اوھنے میسنیاں وانگ مسکڑیاں لیندیاں گل شروع کیتی سی، پر آپنے ساتھی نوں کسان زندگی دیاں خوشیاں دی یاد کرا کے ٹکوراں کردیاں، جنھاں خوشیاں دی اوھنے مدتاں توں قدر کرنی چھڈ دتی ہوئی سی تے ھن تک جنھاں نوں بالکل بھلا چھڈیا ھویا سی، اوہ آپ ھولی ھولی ویہہ تریا تے اوھنوں پتہ وی ناں لگا جدوں اوھنے پنڈ تے اس دے ساملیاں بارے منڈے نوں پچھن دی تھاں، اس موضوع اتے آپ تقریر کرنی شروع کر دتی۔

''کسان زندگی بارے سبھ توں چنگی گل اے کہ آدمی آزاد ھندا اے، آپنا سالک آپ ھندا اے۔ اوھدے کول آپنا گھر ھندے، بھانویں ساڑا جیہا ھی ھووے، آپنی زمین ھندی اے، بھانویں ٹوٹا کو ای ھووے۔ پر ھندی تاں آپنی اے۔ اوہ بادشاہ ھندا اے۔ اک واری جدوں اس کول آپنی زمین ھو جاندی اے اوھدی پھر پرواہ کرن لگ پیندے نیں۔ اوہ کسے توں وی عزت کراؤن دا حقدار ھو جاندا اے۔ کیوں نہیں؟،، اوھنے بڑے ولولے وچ آؤندیاں گل مکائی۔

گاوریلا دلچسپی نال اس ول ویکھن لگا تے آپ وی جوش وچ آ گیا۔ گل بات دے دوران اوہ بھل گیا کہ ایہہ آدمی کون اے، اوھدی صورت وچ اوہ آپنے ورگا اک کسان ھی ویکھن لگا، جیہڑا وڈ۔وڈیریاں دیاں کئی پشتاں دے پسینے راھیں زمین نال پکی طرحاں جڑیا ھویا سی، بچپن دیاں یاداں کرکے اس نال بجھا ھویا سی۔ اجیہا کسان جس نے آپنی مرضی نال زمین نالوں تے زمین دے کنم نالوں رشتے توڑ لئے سن جس دی اوھنوں باقاعدہ سزا ملی سی۔

''ایہہ ٹھیک اے، بھا! بالکل ٹھیک! ھن آپنے ول ھی ذرا ویکھہ، زمین توں بنا توں کی ایں؟ زمین، بھاؤ، ماں وانگ ھندی اے، بہتی دیر نہیں بھلائی جا سکدی۔،،

چلیقاش آپنے خیالاں وچوں مڑ آیا۔ اک واری پھر اوھنوں آپنے

''پنج سو؟،،
''گھٹو۔ گھٹ۔ ،،
''کنیں بھاری رقم اے! جے کتے ایہہ میرے کول ہندی! میں ایہناں نال کوئی سوہنا جیہا گیت ناں چھوہ دیندا!،،
''کسانی گیت؟،،
''تے ہور کی؟ میں...،،
تے گاوریلا تخیل وچ گھوڑے اتے سوار ہو گیا۔ چیلقاش نے کجھ نہ کہا۔ اوہدیاں مچھاں ڈگیاں ہوئیاں سن۔ اوہدا سجا پاسا لہر نے بھیوں دتا سی۔ اوہدیاں اکھاں وچ وڑیاں ہوئیاں سن تے اوہناں دی لشک جاندی رہی سی۔ سارا بازپنا اوہناں وچوں جاندا رہا سی، اوہناں ذلیل کرن والیاں سوچاں نے اوہنوں نچوڑ لیا سی، جیہڑیاں اوہدی گندی قمیض دیاں تہاں وچوں وی جھاک رہیاں سن۔
اوہنے اکدم بیڑی سوڑی تے پانی وچوں ابھردے اک کالے ہیولے ول نوں لے آیا۔
اک واری پھر آسمان بدلاں نال ڈھکیا گیا تے نگھی پھوار پین لگ پئی، جیہڑی پانی اپر ڈگدی خوشی بھری آواز پیدا کردی۔
''رک جا! ہولی!،، چیلقاش نے حکم دتا۔
بیڑی دا اگلا حصہ کسے لدو جہاز وچ جا وجا سی۔
''ستے پئے نے کی، حرامزادے؟،، چیلقاش بیڑی دے کنڈے نوں جہاز دے پاسیاں ول لٹکدے کجھ رسیاں وچ اڑاؤندا ہویا بڑبڑایا۔ ''پوڑی ہیٹھاں سٹو! مینہہ وی ہنے آیا اے۔ پہلاں پتہ نہیں کتھے سی! ہے۔اے، سپنج دے پترو! ہے۔اے!،،
''کون سیلقاش اے؟،، اپروں کوئی کھر کھاؤندی آواز وچ بولیا۔
''پوڑی لٹکا!،،
''کالی‌میرا، سیلقاش!،،*
''توں پوڑی سٹ، بھوتنی دیا!،،
''اف کنی گرمی وچ اے ایہہ اج! اےلوؤ!،،**
''چل چڑھ، گاوریلا،،، چیلقاش آپنے ساتھی نوں بولیا۔

---

*شبھہ سویرا چیلقاش–(یونانی بولی وچ)– مترخم:
**آجاؤ–(یونانی بولی وچ)–مترجم:

طور تے ویکھیا تے آپنی لاڑی ویکھی، گدگدی کالیاں اکھاں والی آنفیسا، نرم، خوش-رھنی، طبیعت والی، جس دے لک لک تک لنمے وال سن ۔ پھر اوھنے آپنے آپ نوں خوبصورت گارد دے طور تے ویکھیا ۔ تے پھر آپنے پیو نوں، جس دے ھن وال چٹے ھو چکے سن، سخت محنت کر کر کب نکل آیا سی تے آپنی ماں ویکھی — جھرڑیاں والی تے جھک کے دوھری ھوئی ھوئی ۔ اوھدیاں اکھاں دے ساھمنے اوہ دعوت آئی جیہڑی اوھدے پنڈ والیاں نے دتی سی جدوں اوھدی فوجی نوکری مکی سی تے اوھنوں یاد آیا کہ آپنے اس صحتمند، مچھاں والے سپاھی پتر دا گوانڈھیاں اگے وکھاوا کرکے اوھدا پیو کناں فخر محسوس کردا سی ۔ یاداں اوھناں لوکاں لئی مصیبت نے جیہڑے مصیبت وچ آ ڈگے نیں، ایہہ ماضی دے ھر پتھر وچ جان پا دیندیاں نے تے کسے دور بیتے وقت پیتے کوڑے توں کوڑے گھٹ وچ وی شہد دا تپکا رلا جاندیاں نیں ۔

چیلقاش نوں آپنی ولادت دے پنڈ دی ھوا دے سہلاؤندے فراٹے محسوس ھو رھے سن جیہڑے اوھدی ماں دے پیار بھرے بول، اوھدے پیو، اصلی کسان، دی بولی تے کئی ھور بھلیاں-وسریاں آوازاں اوھدے کناں وچ پا رھے سن ۔ اوھدیاں ناساں تک ماں زمین دی مہک پہنچا رھے سن — اس وقت دی جدوں برف پگھلدی ھے، اس ویلے دی جدوں نواں نواں ھل واھیا جاندا ھے، اس ویلے دی جدوں ھاڑی دی رائی دی اٹھہ رھی چادر اس نے اتے لئی ھندی ھے ۔ اوھنے محسوس کیتا کہ اوہ اکلا ھے، زندگی دے اس ڈھرے وچوں ھمیشہ ھمیشہ لئی کڈھ کے باھر سٹ دتا گیا ھے، جس نے اوھدیاں رگاں وچ دوڑدا خون پیدا کیتا سی ۔

”ھے! اسیں جا کدھر رھے ھاں؟“ گاوریلا چیک اٹھیا ۔

چیلقاش تربھک اٹھیا تے باز والی چوکسی نال آسے پاسے نظر ماری ۔

”ویکھ، اسیں کدھر آ نکلے ھاں ۔ ذرا زور دی چپو لا ۔“

”سپنے لے رھا سائیں؟“ مسکراؤندیاں ھوئیاں گاوریلا نے پچھیا ۔

”تھک گیا...“

”ایہناں نال ساڈے مصیبت وچ پھسن دا تاں کوئی خطرہ نہیں؟“ گنڈھاں نوں ذرا کو ٹھیڈا ماردے ھوئے گاوریلا نے کہا ۔

”نہیں، ڈر نہ ۔ میں ھنے ایہہ دے کے آپنے پیسے لے لوانگا ۔“

دو کو گھنٹیاں وچ چیلقاش مڑ آیا۔ اوھدا منہہ لال سی تے
مچھاں نوں سروڑا چڑھا کے اتانہہ نوں کیتا ھویا سی۔ اوھنے لنمے
بوٹاں دا مضبوط جوڑا پایا ھویا سی، شکاریاں والی چمڑے دی جیکٹ
تے برجس پائی ھوئی سی۔ کپڑے کوئی نویں نہیں سن پر چنگی
حالت وچ سن تے اوھنوں بڑے جچدے سن، کیونکہ ایہناں نال اوھدا
جسم بھر گیا سی، نکراں گول ھو گئیاں سن تے اوھنوں لڑاکو جیہی
دکھہ مل گئی سی۔

''اٹھہ، بچونگڑے،'' اوہ گاوریلا نوں ٹھڈا ماردا ھویا بولیا۔

گاوریلا جاگوسیٹی وچ بھڑک کے اٹھیا تے ڈریاں اکھاں نال
چیلقاش ول ویکھن لگا؛ اوھنے اوھنوں پچھانیا نہیں سی۔ چیلقاش
کھڑکھڑا کے ھس پیا۔

''توں، سچ، کیا لگدیں!،'' گاوریلا آخر مسکراؤندا ھویا بولیا۔
''توں تاں ھن صاحب بن گیا ایں۔''

''ھاں، صاحب وی اسیں چھیتی ھی بن جاندے ھندے ھاں۔
پر توں ھیگا ڈرو ایں! راتیں کنی واری توں مر ای چلیا سیں!،''

''ھاں، توں آپ ذرا سوچ، پہلاں کدی وی میں ایہو جیہا
کنم نہیں کیتا۔ ساری عمر لئی روح مار لینی سی۔''

''پھر، مڑ کے آینگا؟ ھیں؟''

''مڑ کے؟ لگدے کہ... میں تینوں کداں دساں؟ مینوں ملےگا
کی؟... آہ گل اے۔''

''جے دو سو روبل مل جان؟''

''دو سو روبل، تیرا مطلب! ماڑا نہیں... تاں ھو سکدا اے۔''

''تے پھیر روح نہیں ماری جائےگی؟''

''ھو سکدا اے... آخر نہ ھی ماری جائے،'' گاوریلا مسکرایا۔

''ھاں، نہیں ماری جائےگی تے توں باقی دی ساری زندگی لئی بن
جاویں گا۔''

چیلقاش خوشی نال کھل کے ھسیا۔

''چل بتھیرا مذاق ھو گیا اے۔ چل کنڈھے ول چلئے۔''

تے اک وار پھیر اوہ بیڑی وچ سن، چیلقاش سمت دا دھیان
رکھدا، گاوریلا چپو چلا رھا سی۔ اوھناں دے اپر سلیٹی بدلاں دا

اگلے پل اوہ تختے اتے سن جتھے تن داڑھیاں والے بندے چیلقاش دی بیڑی وچ جھاتیاں ماردے ہوئے اک دوجے نال توتلی جیہی زبان وچ جوش وچ آکے گلاں کر رہے سن۔ لنمے جیہے چوغے وچ لپیٹیا چوتھا آدمی چیلقاش ول آیا تے بنا اک وی لفظ بولیاں اس نال ہتھ ملایا تے سوالیہ نظراں نال گاوریلا ول ویکھن لگا۔

"سویر تک پیسے تیار رکھنے،" چیلقاش نے مختصر جیہے انداز وچ کہا۔ "ہن میں ذرا سوں لواں۔ چل آ، گاوریلا۔ کجھ کھانا ای؟"

"نہیں، سونا ایں،" گاوریلا بولیا۔ پنج منٹ مگروں اوہ اچی اچی گھراڑے مار رہا سی، جد کہ اوہدے کول بیٹھا چیلقاش کسے ہور دے بوٹ پاؤن دی کوشش کر رہا سی تے اک پاسے ول تھکی جا رہا سی تے دنداں دے وچوں دی سیٹی نال کوئی اداس جیہی دھن کڈھ رہا سی۔ پھر اوہ آپنے ہتھ سر پچھے رکھ کے گاوریلا نال لیٹ گیا تے مچھاں نوں تا دیندا ہویا اتھے پیا رہا۔

جہاز لہراں اتے تیر رہا سی، اک تختہ غمناک ڈھنگ نال چیں-چیں کر رہا سی، مینہہ تختے اتے پے رہا سی تے لہراں پاسیاں نال وج رہیاں سن۔ ایہہ سارا کجھ بڑا غمگین سی تے کسے ماں دی اک لوری یاد دواؤندا سی، جس نوں ایہہ امید نہیں ہندی کہ آپنے بچے نوں خوش ویکھےگی۔

چیلقاش نے آپنے دند کڈھے، سر چکیا، آسے-پاسے نظر ماری، آپنے آپ ہی کجھ بڑبڑایا تے آپنیاں لتاں نوں پسار کے مڑ پے گیا، جس نال اوہ اک وڈی ساری قینچی لگدا سی۔

۳

اوہ سبھ توں پہلاں جاگیا، بڑے تجسس نال آسے پاسے نظر ماری تے بیفکر ہو گیا، اوہنے گاوریلا نوں ویکھیا جیہڑا مزے نال گھراڑے مار رہا سی؛ اوہدے صحتمند، دھپ سنولائے، منڈیاں ورگے منہہ تے مسکراہٹ پھیلی ہوئی سی۔ چیلقاش نے ہوکا بھریا تے تنگ جیہی رسیاں والی پوڑی نال اپر چڑھ گیا۔ چھت وچلی موری وچوں سکے-رنگے آسمان دا اک ٹوٹا دکھائی دیندا سی۔ چانن ہو چکا سی پر دن دھندلا تے بیرس سی جویں خزاں وچ اکثر ہندا ہے۔

گاوریلا نے ٹھنڈا ساہ بھریا۔ ''ہا... ہا! جے کدھرے میرے کول اپنے سارے پیسے ہو جان!،، تے اوہنے افسوسیا ہویا ہوکا بھریا۔

''اج پیاں گے رج کے، بچو،،، چیلقاش وجد وچ آ کے بولیا۔

''ہاں، خوب پیاں گے۔ توں فکر نہ کر، تینوں تیرا حصہ دے دیاں گا۔ چاہلی تینوں دے دیانگا۔ بہت نیں، ناں؟ ہن دے دیاں جے چاہوندا ایں تاں؟،،

''جے توں برا نہ منائیں، تاں پھر کی اے؟ لے لانگا۔،،

گاوریلا اسید نال کنب رہا سی۔

''اوئے، جاہ اوئے، نظر-وٹو! 'لے لانگا!'، آہ لے، پھڑ! پھڑ لے ہن، میں تینوں کہناں! میں اپنے سارے پیسے کی کرنے نیں۔ میرے تے مہربانی کر تے لے لے۔،،

چیلقاش نے کئی نوٹ گاوریلا ول ودھائے، جس نے چپو چھڈ کے کنبدیاں انگلاں نال پھڑ لئے تے اکھاں نوں سنگیڑدیاں تے ابھے ساہ لیندیاں، جویں اوہنے ہنے ہنے تالو ساڑ لیا ہووے، آپنی قمیض دے اندر تن لئے۔ چیلقاش اوہنوں ویکھ رہا سی۔ اوہدے بلہاں اتے طنزیہ مسکراہٹ سی۔ اک وار پھیر گاوریلا نے چپو پھڑ لئے تے گھبراہٹ جیہی وچ کاہلی کاہلی چلاؤن لگا، اکھاں ہیٹھاں سٹی، اجیہے آدمی وانگ جس دا اجے ہنے جیہے ڈر نال ساہ نکل چلیا سی۔ اوہدے موڈھے تے کن پھرک رہے سن۔

''توں حرصی ایں! ایہہ چنگی گل نہیں۔ پر ہور آس وی کی کیتی جا سکدی اے — آخر کسان ایں،،، چیلقاش سوچدا ہویا بولیا۔

''پیسے نال بندا کی نہیں کر لیندا!،، گاوریلا اکدم جوش وچ آ کے کہہ اٹھیا۔ پھر اوہنے جلدی جلدی، اکھڑے اکھڑے نے، آپنے خیالاں دا پچھا کردیاں تے اڈدے جاندے آپنے لفظاں نوں پھڑدیاں، پنڈ وچ پیسے والی تے پیسے توں بغیر زندگی دا مقابلہ کیتا۔ عزت۔ وقار، آرام، عیش!

چیلقاش بڑے دھیان نال اوہنوں سندا رہا، اوہدا منہہ سنجیدہ سی، اوہنے سوچاں وچ ڈبے نے اکھاں سنگیڑیاں ہوئیاں سن۔ کدی کدی اوہ خوش ہو کے مسکرا پیندا۔

''اپڑ گئے،،، اوہنے گاوریلا دی تقریر نوں وچے ہی ٹوکیا۔

ٹھوس تنبو تنیا ہویا سی؛ سمندر گھس‌سیلا جیہا ہرا سی تے ایہہ خوشی وچ بیڑی نال کھیڈ رہا سی، اوہنوں لہراں دے اپر نوں سٹ رہا سی، جیہڑیاں اجے حجم وچ وڈیاں نہیں سن ہوئیاں تے بک بھر کے ہلکے جیسے رنگ دی پھوہار اسدے پاسیاں اتے سٹ رہا سی۔ اوہناں دے اگے دور کرکے پیلی ریت دا اک ٹوٹا ویکھیا جا سکدا سی، جد کہ اوہناں دے پچھلے پاسے سمندر پھیلیا ہویا سی جیہڑا شاندار چٹی جھگ نال سجیاں ہوئیاں لہراں دی بھیڑ نال ونڈیا ہویا سی۔ اتھے ہی، دور کرکے کنے ہی جہاز سن؛ دور کھبے ہتھہ مستولاں دا پورا جنگل اگیا کھڑوتا سی تے شہر دے چٹے گھراں دے جھنڈ سن۔ بندرگاہ ولوں اک مدھم جیہی گڑگڑ سمندر ول نوں آ رہی سی، جیہڑی لہراں دی گرج دے نال مل کے سوہنی زبردست موسیقی بنا رہی سی۔ تے سبھہ کجھہ اتے دھند دا پتلا جیہا پردہ تنیا ہویا سی جس نال سارا کجھہ اِک دوجے توں دور دور لگدا سی۔

''راتیں ویکھن والا تماشہ ہوویگا اتھے!،، سر نال سمندر ول اشارہ کردا چیلقاش بولیا۔

''طوفان آئےگا؟،، آپنے چپوآں نال زور لاکے بیڑی نوں لہراں دے وچوں دی لجاندا ہویا گاوریلا بولیا۔ ہوا نال آؤندی پھوہار نال اوہدے کپڑے بھجے پئے سن۔

''ہاں...،، چیلقاش نے تصدیق کیتی۔

گاوریلا سوالیہ نظراں نال اوہدے ول ویکھن لگا۔

''پھیر کنے پیسے ملے؟،، اوہنے ایہہ ویکھدے ہوئے کہ چیلقاش اس مسلے ول آؤن دی کوئی منشا نہیں رکھدا، آخر پچھہ ہی لیا۔

''ویکھہ،، چیلقاش نے آپنی جیب وچوں کجھہ کڈھیا تے وکھایا۔

گاوریلا نے رنگ برنگے کاغذ ویکھے تے اوہدیاں اکھاں چکاچوند رہ گئیاں۔

''ہا! تے میں سوچدا ساں، توں جھوٹھہ بول رہا ایں! کنے نیں؟،،

''پنج سو تے چاہلی۔،،

''واہ واہ!،، لالچی نظراں نال نوٹاں نوں واپس جاندیاں ویکھدیاں

سنسان ریتلا ساحل چیک نال گونج اٹھیا، تے سمندر دیاں لہراں نال پیلی ریت اپر بنیاں نکیاں نکیاں لہراں وی جویں ہیٹھاں اتے ہون لگیاں۔ چیلقاش آپ وی تربھک پیا۔ اچن‌چیت گاوریلا اس ول دھا کے آیا، اوہدے پیراں اتے ڈگ پیا تے اوہدے گوڈیاں نوں ول لیا تے اوہنوں کھچن لگا۔ چیلقاش لڑکھڑا گیا تے ریت اتے دھڑم کرکے بیہہ گیا، دنداں نوں گھٹ کے میٹدیاں، اوہنے گھسن وٹ کے آپنی لنمی بانہہ لہرائی پر شرمندہ ہو کے بھکھہ منگدی پھسپھساہٹ وچ گاوریلا دے ترلیاں نے اوہنوں روک لیا:

''ایہہ پیسے مینوں دے دے، بھلے آدمی! یسوع مسیح دے واسطے مینوں دے دے! توں ایہہ کی کرنے نیں! ویکھہ، اکو رات وچ، صرف اکو رات وچ! تے مینوں کئی ورھے لگ جان‌گے۔ مینوں دے دے، میں تیرے لئی دعاواں کراں‌گا — ساری زندگی! تناں گرجیاں وچ۔ توں تاں صرف اڈا ھی دینے نیں۔ پر میں؟ میں ایہہ زمین تے لاوانگا! ایہہ مینوں دے دے! تیرے لئی ایہہ کی نیں؟ اینی سوکھی طرحاں ایہہ آ جاندے نیں۔ راتو رات توں امیر بن جاندا ایں! آپنی زندگی وچ اک تاں بھلا کنم کر جا! آخر توں جیہا ہویا جیہا ناں ہویا، تیرا نہ کوئی اگا نہ کوئی پچھا... تے میں — اف! مینوں دے دے ایہہ!،،

چیلقاش ڈریا ہویا، حیران، غصے وچ آیا ہویا آپنیاں آرکاں بھار پچھے نوں جھکیا بیٹھا ہویا سی، اک وی ہور لفظ بولے بنا بیٹھا سی۔ اوہدیاں اکھاں اس منڈے نوں چیردیاں لنگھہ رہیاں سن، جس نے آپنا سر اوہدے گوڈیاں نال لایا ہویا سی تے آپ اوہ ابھے۔ساھیں منتاں کری جا رہا سی۔ آخر چیلقاش بھڑک کے آپنے پیراں اتے کھڑو گیا، آپنا ہتھہ آپنی جیب وچ پایا، تے نوٹ کڈھہ کے گاوریلا دے منہہ اتے مارے۔

''آہ لے، چٹ لے!،، جوش، ترس تے اس لالچی غلام لئی نفرت نال کنبدا ہویا اوہ کوکیا۔ اس ول پیسے سٹدیاں اوہنے آپنے آپ نوں اک جنگجو جوان محسوس کیتا۔

''میں کسے طرحاں وی تینوں زیادہ پیسے دے دینے سن۔ میں آپنے پنڈ بارے سوچدا راتیں تیرے اتے ترس کھان لگ پیا ساں۔ میں سوچیا: میں منڈے دی مدد کرانگا۔ پر میں اڈیکدا ساں، کہ

بیڑی ایسی لہر اتے چڑھ گئی سی جس نے اوہنوں ریت وچ دھسا دتا۔

''سو، بھا، سفر ختم ہویا۔ پر بیڑی کھچ کے کافی پچھے اپر نوں کر دیئیے، تاں جو ایہہ رڑھ نہ جائے۔ کوئی آ کے ایہنوں لے جاویگا۔ تے ہن الوداع۔ اسیں شہر توں اتھہ کو ویرست دور ہاں۔ توں واپس شہر جا رہیں؟''

چیلقاش دا منہہ کھچری تے دوستانہ مسکراہٹ نال لشک رہا سی، جویں اوہ آپنے لئی کوئی بڑی خوش کرن والی تے گاوریلا لئی اچانک کوئی گل سوچ رہا ہووے۔ اوہنے آپنا ہتھہ آپنی جیب وچ واڑیا ہویا سی تے اوتھے نوٹاں نال سرسر کرن لگا۔

''نہیں، میں نہیں جاندا۔ میں... میں...،'' گاوریلا تھتھلاؤن لگ پیا جویں اوہدا گچ بھریا ہووے۔

چیلقاش اوہدے ول ویکھن لگ پیا۔

''تینوں کی کھائی جا رہا اے؟'' اوہ پچھن لگا۔

''کجھہ نہیں۔'' پر گاوریلا دا منہہ پہلاں لال ہو گیا، پھر سانولا پے گیا تے اوہ کدی آپنے اک پیر اتے بھار پاؤندا، کدی دوجے اتے، جس طرحاں اوہ چیلقاش اتے ٹٹ پینا چاہوندا ہووے جاں ہور کوئی بیحد مشکل کنم کرنا چاہوندا ہووے۔

چیلقاش اس منڈے وچ اینا جذباتی‌پنا ویکھہ کے حیران رہ گیا۔ اوہ اڈیکن لگا کہ اگوں کی ہندا اے۔

گاوریلا ہسن لگ پیا جیہڑا سسکیاں لین نال ودھیرے رلدا سی۔ اوہنے سر ہیٹھاں سٹیا ہویا سی، جس لئی چیلقاش اوہدے چہرے دے جذبات نہیں سی ویکھہ سکدا پر اوہ ویکھہ سکدا سی کہ اوہدے کن کالے توں چٹے ہو گئے سن۔

''کھڈے وچ پے،'' چیلقاش نے کھجھہ کے ہتھہ ماردیاں کہا۔ ''تینوں میرے نال پیار ہو گیا اے جاں کی؟ کڑیاں وانگ کڑھی ہی جا رہا ایں۔ جاں میرے نالوں وچھڑنا تیرے لئی محال ہو گیا اے؟ بول تاں سہی، بچونگڑے! نہیں، تاں میں پھر جا رہا ہاں۔''

''توں جا رہا ایں؟'' گاوریلا دی چیک نکل گئی۔

''پیسے کڈھ دے!،، گاوریلا نوں دھون نوں پھڑدیاں چیلقاش گرجیا۔

گاوریلا نے اک دو وار نکلن دی کوشش کیتی، پر چیلقاش دی بانہہ اس دوالے سپ وانگ ولی ہوئی سی۔ قمیض پاٹن دی آواز آئی تے گاوریلا ریت اتے چپ ڈگ پیا، اوھدے ڈیہلے باھر نوں نکل رہے سن، اوھدیاں انگلاں جویں ہوا نوں پھڑ رہیاں ہون، اوھدے پیر لاچاری نال وچ رہے سن۔ چیلقاش اوھدے اتے کھڑا سی ــ پتلا، سدھا، باز وانگ سخت، خشک ھاسا ھسدیاں دند کڈھے ہوئے؛ اوھدے تکھے ھڈل منہہ اتے سچھاں جویں بیچینی نال پھرک رہیاں سن۔ کدی وی اوھنوں آپنی زندگی وچ اینی بری طرحاں ٹھیس نہیں سی لگی، تے کدی وی اوھنوں اینا غصہ نہیں سی آیا۔

''کیوں، خوش ایں ھن؟،، اوہ ھسیا، پھر آپنی اڈی تے مڑیا تے شہر ول چل پیا۔ اجے اوہ پنج قدم وی نہیں سی گیا کہ گاوریلا بلی وانگ کبا ھو کے بھڑک کے آپنے پیراں اتے کھڑا ھو گیا، تے آپنی بانہہ نوں پورا گھماؤندیاں، اک وڈا سارا پتھر اس نوں ماریا۔

''آہ لے!،،

چیلقاش ذرا کو کراھیا، آپنے ھتھہ سر ول کھڑے، لڑکھڑاؤندیاں اگے ودھیا، پچھے گاوریلا ول مڑیا تے منہہ دے بھار ریت وچ ڈگ پیا۔ گاوریلا ڈر نال سن ھو گیا۔ چیلقاش نے اک لت ھلائی، آپنا سر چکن دی کوشش کیتی تے تار وانگ کنبدا ھویا پھیل گیا۔ پھر گاوریلا نٹھہ اٹھیا، پورے زور نال، ادھر نوں جدھر ھنیرا سی تے دھند وچ لپیٹے ستیپی اپر ٹاکی جیہا کالا بدل لٹکیا ھویا سی۔ لہراں دی سرسراھٹ سنائی دیندی سی جد کہ ایہہ رڑھدیاں ریت دے اپر آؤندیاں، اس وچ سما جاندیاں تے پھر ھور لہراں رڑھدیاں آ جاندیاں۔ جھگ شوکر رھی سی تے ھوا پھوھار نال بھری ھوئی سی۔

مینہہ پین لگ پیا سی۔ پہلاں کن-من شروع ھوئی، پر جلدی ھی موھلےدھار مینہہ پین لگ پیا، جیہڑا آسمان وچوں پتلیاں ندیاں بنا کے آ رھا سی۔ ایہہ ندیاں پانی دے دھاگیاں دا اک جال ان رھیاں سن جیہڑا ستیپی دے سارے پسار نوں، سمندر دی ساری وسعت نوں لپیٹ وچ لے رھا سی۔ گاوریلا اس وچ گم ھو گیا۔ بہت دیر تک کجھہ نہیں سی دسدا، سوائے مینہہ دے، سمندر دے کنڈھے

ویکھئے توں سنگدا ھیں جاں نہیں ۔ تے توں سنگ لئے ۔ ھت، تیری، گدڑ ! سنگتا ! پیسیاں لئی آپنے آپ نوں ایناں مصیبت وچ پاؤنا؟ بےوقوف! لالچی کتا! کوئی قدر نہیں آپنی! پنج کاپیکاں لئی آپنے آپ نوں ویچ دین گے !،،

''توں کنا چنگا ایں! یسوع مسیح تیری حفاظت کرے! ویکھ، ھن میرے کول کیٰ اے! میں ھن... امیر آدمی ھاں، ،، سارا مستی وچ آ کے کنبدا ھویا تے پیسیاں نوں آپنی قمیض دے اندر لکاؤندا ھویا گاوریلا چیں-چیں کردی آواز وچ بول رھا سی ۔ ''آہ توں کنا چنگا ایں! ساری عمر میں تینوں نہیں بھلانگا ۔ کدی نہیں ۔ تے آپنی ووھٹی تے بچیاں نوں وی تیرے لئی دعاواں کرن لئی کہانگا ۔ ،،

چیلقاش نے اوھدی خوشی بھری چیں-چیں سنی، لالچ دے اس دورے نال وگڑے ھوئے تے چمکدے منہہ ول ویکھیا، تے محسوس کیتا کہ بھانویں اوہ چور تے شرابی ھے پر ایناں نیواں اوہ کدی نہیں ڈگےگا، کدی وی ایناں لالچی، خودی توں سکھنا نہیں ھوویگا ۔ کدی نہیں، کدی وی نہیں! تے اس خیال نے، تے اس احساس نے اوھنوں آپنی آزادی دے جذبے نال بھر دتا تے اوہ سمندر دے کنڈھے اتے گاوریلا کول کجھ دیر ھور اٹک گیا ۔

''توں سینوں خوشی دی دات بخشی اے، ،، چیلقاش دا ھتھ پھڑدا تے اسنوں آپنے منہہ نال دباؤندا ھویا گاوریلا بولیا ۔

چیلقاش نے بگھیاڑ وانگ آپنے دند کڈھے پر منہوں کجھ نہ کہا ۔

''تے پتہ اے، میں کی سوچیا سی!،، گاوریلا بولی گیا ۔ ''ایدھر نوں آؤندیاں... میں آپنے آپ وچ سوچ رھا ساں... میں... ایہنوں... تینوں... چپو نال اک دھرانگا... ٹھاہ!... پیسے کھوہ لوانگا... تے ایہنوں... مطلب تینوں... سمندر وچ سٹ دیوانگا... ھیں؟ کیہنوں ایہدی لوڑ اے؟ میں سوچیا ۔ تے جدوں ایہدی لاش ملےگی تاں کسے نے پچھنا تک نہیں کہ کس نے کیتا اے تے کویں ۔ ایہدے لئی ستھا کون سارےگا ۔ ایہدی ایتھے کیہنوں لوڑ اے! ایہدے لئی کوئی مشکل نہیں سہارےگا ۔ ،،

حقارت نال چیلقاش کو کیا، اوھنے آپنی جیکٹ دے اندر ھتھ پایا، آپنی قمیض نالوں اک پٹی پاڑ لئی جس نال اوھنے چپ-چاپ آپنا سر بنھ لیا، کدی کدی اوہ دندیاں کریچن لگ پیندا۔ ''توں پیسے لے لئے نے؟،، اوھنے دندیاں پینھدیاں پچھیا۔

''نھیں، بھرا، نھیں۔ تے میں لوانگا وی نھیں۔ مینوں نھیں چاھیدے ایھہ۔ ایھناں توں صرف بدقسمتی ھی نکلدی اے۔،،

چیلقاش نے آپنا ھتھ آپنی جیکٹ دی جیب وچ پایا، نوٹاں دی دتھی کڈھی، سو دا اک نوٹ وچوں کھچیا، اوھنوں واپس آپنی جیب وچ پا لیا تے باقی دے گاوریلا دے حوالے کر دتے۔

''آہ لے، تے بھج جا!،،

''میں نھیں لینے، بھا۔ میں نھیں لے سکدا۔ مینوں معاف کر دے۔،،

''لے لے، میں تینوں کھندا ھاں،،، آپنیاں اکھاں بھیانک طرحاں پھیردیاں چیلقاش کڑکیا۔

''معاف کر دے، تاں میں لے لوانگا،،، گاوریلا نے عاجزی نال کھا تے مینھہ بھجی ریت وچ چیلقاش دے پیراں اتے ڈگ پیا۔

''بکواس کردا ایں۔ توں لے لئیں گا، کمینے،،، چیلقاش یقین نال بولیا۔ آپنے ساتھی دا سر والاں توں پھڑ کے کھچدیاں اوھنے پیسے اوھدے نک ھیٹھاں دھکے۔

''لے لے۔ لے لے۔ آخر توں ایھناں لئی کنم کیتا اے۔ لے لے، ڈر نہ۔ تے شرم نہ کر کہ توں اک انسان نوں جانوں ھی مار دین لگا سائیں۔ میرے ورگے بندے نوں مارن لئی تیرا کوئی پچھا نھیں کرے گا۔ اوہ سگوں شکر کرن گے جدوں اوھناں نوں میں مریا لبھا۔ آہ لے پھڑ۔،،

چیلقاش نوں ھسدیاں ویکھ کے گاوریلا دا دل ھولا ھو گیا۔ اوھنے پیسے بوچ لئے۔

''تے توں مینوں معاف کر دتا اے، بھا؟ توں میری خاطر اینا نھیں کرینگا؟،، اوھنے ھنجھوآں نال ترلا لیا۔

''پیارے دوست،،، اٹھدا ھویا تے آپنے پیراں اتے جھولدا ھویا چیلقاش اسے انداز وچ بولیا۔ ''معاف کرن والی گل کیھڑی اے؟

ریت وچ پئے آدمی دے ہیولے دے۔ پھیر گاوریلا سینہہ وچوں نکل آیا، جویں کوئی پرندہ جھپٹا ماردا ھے۔ چیلقاش کول پہنچ کے اوھدے کول گوڈیاں بھار ھو گیا تے اوھنوں چکن دی کوشش کرن لگا۔ اوھدے ھتھہ نوں کجھہ کوسا کوسا، لال لال تے چپکواں جیہا لگا۔ اوہ کنب اٹھیا تے تربھک کے پچھے ھو گیا۔ اوھدے چٹے سنہہ اتے وحشی جیہا اظہار آیا۔

''اٹھہ بھرا، اٹھہ!،، اوہ سینہہ دی آواز نالوں اچی اوھدے کن وچ بولیا۔

چیلقاش نے اکھاں کھولیاں تے گاوریلا نوں ماڑا جیہا دھکا دتا۔

''دفع ھو جا،، اوھنے موٹی جیہی آواز وچ کہا۔

''بھرا! مینوں معاف کر دے! میرے اتے کوئی بھوت سوار ھو گیا سی،، چیلقاش دے ھتھہ چنمدا ھویا تے کنبدا ھویا گاوریلا ھولی جیہی بولیا۔

''دفع ھو جا! مینوں رھن دے۔،،

''میری روح توں اس گناہ دا بھار لاہ دے۔ مینوں معاف کر دے، بھرا!،،

''ھٹ جا! دفع ھو جا! پے ڈھٹھے کھوہ وچ!،، چیلقاش اکدم چیک اٹھیا تے ریت اتے بیٹھہ گیا۔ اوھدا سنہہ پیلا پیا ھویا سی تے غصے وچ سی۔ اوھدیاں اکھاں دھندلیاں سن تے میٹیدیاں جا رھیاں سن جس طرحاں اوھنوں نیند آ رھی ھووے۔ ''ھور تینوں کی چاھیدا اے؟ جو توں کرنا چاھوندا سائیں، توں کر لیا اے۔ دفع ھو جا ھن۔،، اوھنے افسوسے ھوئے گاوریلا نوں ٹھڈا مارن دی کوشش کیتی، پر نہ مار سکیا، تے مڑ کے ڈگ جاندا جے گاوریلا اوھدے موڈھے دوالے بانہہ ناں ول لیندا۔ چیلقاش دا سنہہ گاوریلا دے سنہہ دے ساھمنے سی۔ دونویں سنہہ پیلے تے بھیانک سن۔

''تھوہ!،، تے چیلقاش نے آپنے مددگار دیاں چوپٹ کھلھیاں اکھاں وچ تھک دتا۔

''جو چاھیں، کر لے،،، اوہ مساں سنیندی آواز وچ بولیا۔ ''میں اک لفظ نہیں بولانگا۔ پر رب دے واسطے مینوں معاف کر دے۔،،

''توں کمینے! آپنا گندا کنم وی مرداں وانگ نہیں کر سکدا،،

هوا چلا رهی سی - فضا گرج، چلاهٹ تے سرسر نال بهری هوئی سی - سینهه کرکے سمندر تے آسمان وکهه نهیں سن دس رهے -

جلدی هی سینهه تے لهراں دی پهہار نے ریت اپروں اس لال نشان نوں دهو سٹیا جتهے چیلقاش پیا هویا سی، چیلقاش دے قدماں دے نشان دهو سٹے، اس نوجوان دے قدماں دے نشان دهو سٹے - تے سمندر دے اس سنسان کنارے اتے کوئی وی نشان نهیں سی ره گیا جیهڑا اس نکے جیهے ڈرامے دی یاد دواؤندا هووے، جیهڑا اتهے دو بندیاں وچکار کهیڈیا گیا سی -

۱۸۹۴

کوئی گل نہیں ۔ اج توں میرے نال ھتھہ کھیڈیا اے، کل میں تیرے نال کھیڈانگا ۔ ،،

چیلقاش، منہہ اتے عجیب جیہی مسکراھٹ نال، اوھدے ساھمنے کھڑا سی ۔ اوھدے سر اتے بجھی پٹی، جیہڑی ھولی ھولی لال ھندی جاندی سی، ترکی ٹوپی نال ملدی جلدی سی ۔

مینہہ ھور تیز ھو گیا سی ۔ سمندر ھولی ھولی گرج رھا سی ۔ لہراں وھشی ڈھنگ نال کنڈھیاں ول جا رھیاں سن ۔

دونویں جنے چپ‌چاپ کھڑے سن ۔

''اچھا، الوداع، ،، جان لئی مڑدیاں چیلقاش نے ٹھٹھا اڈاؤندے ڈھنگ نال کہا ۔

اوہ تھڑکیا، اوھدیاں لتاں کنب رھیاں سن تے اوھنے آپنا سر پھڑیا ھویا سی، جویں ڈر رھا ھووے کہ کتے گواچ نہ جائے ۔

''مینوں معاف کر دے، بھا، ،، گاوریلا نے اک وار ھور منت کیتی ۔

''ٹھیک اے، کوئی گل نہیں، ،، چیلقاش نے کسے جذبے توں بنا ڈھنگ نال کہا تے ٹر پیا ۔

اوہ ٹھیڈے کھاندا وھدا گیا، سر نوں کھبے ھتھہ نال پھڑی، سجے نال اوہ ھولی ھولی آپنیاں کالیاں مچھاں نوں مروڑ رھا سی ۔

گاوریلا اتھے کھڑا اوھنوں ویکھدا رھا جدوں تک اوہ مینہہ وچ اوجھل نہ ھو گیا، جیہڑی ھن ختم نہ ھون والیاں پتلیاں دھاراں بنا کے پے رھا سی تے ستیپی‌نوں نہ ٹٹن والی گوڑھی سلیٹی اداسی وچ لپیٹی جا رھی سی ۔

پھر اوھنے آپنی گلی ٹوپی لاھی، صلیب دا نشان بنایا، آپنے ھتھہ وچلے پیسیاں ول ویکھیا، ڈونگھا سکھہ دا ساہ لیا، پیسیاں نوں آپنی قمیض وچ لکایا تے چیلقاش توں الٹے پاسے ساحل اتے بھروسے نال ٹر پیا ۔

سمندر آپنیاں لہراں نوں ریت اتے سٹدا ھویا تے اوھناں نوں پٹکا کے جھگ توں پھہار وچ بدلدا ھویا گرج رھا سی ۔ مینہہ ھن پانی اتے وی تے زمین اتے وی کڑاکےدار ڈھنگ نال پے رھا سی،

بڈھی ازرگل

۱

میں ایہہ کہانیاں اکرمان دے نیڑے، بیس‌ساربیا دی اک تھاں سنیاں سن۔

اک شام انگور اکٹھے کرن دا آپنا دھاڑی دا کنم مکا لین پچھوں، مولداوینان دا ٹولہ جس نال میں کنم کر رہا ساں، سمندر دے کنڈھے چلا گیا۔ میں بڈھی ازرگل کول پچھے رہ گیا۔ انگوراں دی اک سنگھنی ویل دے پرچھانویں ہیٹھ زمین اتے لیٹیا ہویا، میں سمندر ول جاندے لوکاں دیاں نہاراں نوں رات دے سنگھنے ہو رہے ہنیرے نال اک‌مک ہندا چپ‌چاپ ویکھ رہا ساں۔

اوہ گاؤندے تے ہسدے تری جا رہے سن۔ تانبے رنگے منہاں والے سرداں نے چھوٹے کڑتے تے کھلے پجامے پائے ہوئے سن، اوہناں دیاں موٹیاں موٹیاں کالیاں مچھاں سن تے والاں دیاں بھاریاں لٹاں، جیہڑیاں اوہناں دے موڈھیاں تک آؤندیاں سن۔ عورتاں تے کڑیاں، خوش تے چھبیلے جسماں والیاں، گوہڑیاں نیلیاں اکھاں والیاں؛ تے منہہ اوہناں دے وی تانبے رنگے سن۔ اوہناں دے کالے شاہ، ریشمی وال لک تک لمکے ہوئے سن۔ تے اوہناں دیاں لٹاں وچوں لنگھدی نگھی رمکدی ہوا شنگار لئی لائے اوہناں سکیاں نوں چھنکا جاندی جیہڑے اوہناں دیاں میڈھیاں وچ گندے ہوئے سن۔ ہوا وسیع، اک‌سار رو وچ وہ رہی سی۔ پر کدی کدی انج لگدا سی جویں اوہ کسے نہ دسن والی ٹھوکر اپروں تلک پئی ہووے، تے پھیر ہوا دے تیز بلھے عورتاں دے والاں نوں اوہناں دے سراں دوالے

عجیب ایالاں وانگ پھیلا دیندے، تے اوہ انج لگن لگ پیندیاں، جویں اوہ کسے انوکھے پری-کہانی دے دیس وچوں آئیاں ہون۔ جیوں جیوں اوہ ساڈے توں دور جائی جاندیاں، رات تے سیرا تخیل اوھناں نوں ہور وی شاندار گہنیاں نال سجائی جاندے۔

کوئی وائلن وجا رہا سی-... اک کڑی ہولی ہولی مدھم سر وچ گا رہی سی۔ ہاسے دیاں آوازاں آ رہیاں سن۔

ہوا سمندر دی بھاری سہک نال، تے سورج ڈبن توں پہلاں پئے سینہہ نال تروتر ہوئی زمین توں نکلدی ٹھنڈھی ہواڑ نال بھری ہوئی سی۔ ہن وی بدلاں دے ٹوٹے بیڈھبیاں شکلاں تے رنگاں وچ آسمان دے آر پار جا رہے سن — کدھرے ہلکے، دھوں دے چکراں جیہے، نیلے تے سواہ رنگے، تے کدھرے پھٹے ہوئے، چٹان دے ٹوٹیاں ورگے، ادھہ کالے جاں بھورے۔ اوھناں وچوں سنہری تاریاں نال جڑے ہوئے آسمان دے گوڑھے نیلے ٹوٹے دلچسپی نال جھاتیاں مار رہے سن۔ ایہہ سارا کجھہ — آوازاں تے سہکاں، بدل تے لوک — انوکھے ڈھنگ نال خوبصورت تے اداس لگ رہا سی، جویں کسے عجیب پری-کہانی دی ابتدا ہووے، تے سبھہ کجھہ انج لگ رہا سی جویں کہ اس دے وادھے نوں روک دتا گیا ہووے تے ایہہ سر رہا ہووے۔ آوازاں دی کھپ دور ہندی گئی، گھٹدی گئی، تے سوگی ہوکیاں وانگ بن کے رہ گئی۔

"توں اوھناں نال کیوں نہیں جاندا؟"، بڈھی ازرگل نے اس پاسے ول سر نال اشارہ کردیاں مینوں پچھیا جدھر اوہ لوک گئے سن۔

وقت نے اوھنوں جھکا کے دوھری کر دتا سی۔ اوھدیاں کدی چمکدیاں کالیاں اکھاں ہن دھندلیاں ہو گئیاں سن، تے ایہناں وچوں پانی وگدا رہندا سی۔ اوھدی خشک جیہی آواز عجیب جیہی لگدی سی۔ ایہہ انج کڑکڑ کردی سی، جویں اوہ ہڈیاں چبا رہی ہووے۔

"میرا جی نہیں کردا!"، میں جواب دتا۔

"ایخ!... تسیں روسی جنمدے ہی بڈھے ہندے ہو۔ سارے دے سارے نموجھونے، پریتاں وانگ۔ ... ساڈیاں کڑیاں تہاتھوں ڈردیاں نے۔ ... پر توں تاں جوان ایں۔ تکڑا ایں۔ ..."

چن نکل آیا سی — وڈا سارا، گول تے سوھا لال لگدا سی جویں

''اس گل نوں ہزاراں ورھے ہو گئے نیں۔ سمندر توں پار دور، جتھے سورج چڑھدا اے، اک ملک اے، جتھے اک وڈا سارا دریا وگدا اے: تے اس ملک وچ ہر درخت تے گھاہ دی ہر تڑ دا پرچھانواں ایڈا وڈا ہندا اے، جڈا انسان نوں دھپ توں بچن لئی چاھیدا اے، کیونکہ اتھے دھپ بڑی تیز ہندی اے۔

''اس ملک دی زمین اس طرحاں دی زرخیز اے۔

''اس ملک وچ انساناں دا اک طاقتور قبیلہ رہا کردا سی۔ اوہ آپنے جانور پالدے، تے آپنی طاقت تے مردانگی شکار کھیڈن وچ خرچ کردے۔ تے مگروں دعوتاں کردے، گیت گاؤندے تے کڑیاں نال رنگ رنگ رلیاں مناؤندے۔

''اک دن، اک دعوت دے وقت، کالے شاہ والاں والی تے رات ورگی سلوک اک کڑی نوں اک باز چک کے لے گیا، جیہڑا آسمانوں جھپٹیا سی۔ آدمی اس ول جیہڑے تیر چھڈدے اوہ مندے حالیں واپس زمین تے آ ڈگدے۔ پھیر اوہ کڑی نوں لبھن ٹر پئے۔ پر اوہ نہ لبھی۔ تے پھیر اوہ اوھنوں بھل بھلا گئے جویں دنیا وچلی ہر چیز بھلا دتی جاندی ہے۔''

بڈھی نے ٹھنڈا ساہ لیا تے چپ ہو گئی۔ اوھدی چکی ورگی آواز سارے بھلے-وسرے زمانیاں دیاں شکائتاں بن گئی لگدی سی جیہڑیاں ہنیریاں یاداں بن کے اس دے سینے وچ جاگ پئیاں سن۔ سمندر اوھناں پرانیاں کہانیاں وچوں اک دی ابتدا دے نال ملکڑے جیہے رل گیا سی، جیہڑیاں شائد ایہدے کنڈھے اتے گھڑیاں گئیاں سن۔

''ویہہ ورھے پچھوں، کڑی آپے مڑ آئی، تھکی-ٹٹی تے مندے حال۔ اوھدے نال اک گبھرو سی، سہنا تے تکڑا، جویں اوہ ویہہ سال پہلاں آپ ہندی سی۔ جدوں اس توں پچھیا گیا کہ اوہ کتھے رھی ہے، تاں اوھنے جواب دتا کہ باز اوھنوں چک کے پہاڑاں وچ لے گیا سی تے اتھے اوہ اوھدی بیوی بن کے رھندی رھی سی۔ اوہ منڈا اوھناں دا پتر سی، اوھدا پیو مر چکا سی۔ جدوں اوہ کمزور ہو گیا، تاں اوہ آخیری وار آسمان وچ اڈیا، تے آپنے پر سمیٹ کے پہاڑاں دیاں دندرالیاں چوٹیاں اتے زور نال آ کے ڈگا تے دم توڑ دتا۔

ایہہ ستیپی دے ڈھڈ وچوں نکلیا ہووے، جیہڑا آپنے زمانے وچ اینا زیادہ انسانی ماس تے خون پی چکا سی، تے شائد اسے کرکے ہی اینا بھرپور تے زرخیز بن گیا سی۔ تے جیوں جیوں ایہہ اتانہہ جائی جاندا، ایہہ ساڈے اتے ویل دے پتیاں دے فیتیاں ورگے پرچھانویں سٹی جاندا۔ تے انج لگدا سی کہ میں تے بڈھی جال نال ڈھکے ہوئے۔ ساڈے کھبے پاسے بدلاں دے پرچھانویں ستیپی دے آر-پار نٹھے جا رہے سن۔ تے خود بدل، چن دی کاشنی روشنی دے رشنائے ہوئے، ہور وی چمکدار تے ہور وی شفاف لگدے سن۔

''ویکھ اوہ لارا جاندا ای!''

میں ادھر ویکھیا، جدھر بڈھی آپنے کنبدے ہتھاں تے مڑیاں انگلاں نال اشارہ کر رہی سی۔ تے مینوں پرچھانویں تردے دکھائی دتے، کنے سارے، پر اوہناں وچوں اک باقیاں نالوں کالا تے سنگھنا سی، تے ایہہ باقیاں نالوں تیز تے نیواں چل رہا سی — ایہہ بدلاں دے گچھے وچوں ڈگ پیا سی، جیہڑا زمین دے نیڑے نیڑے ہوکے اڈ رہا سی تے دوجیاں نالوں تیز چل رہا سی۔

''مینوں تاں کوئی نہیں دسدا۔''، میں کہا۔

''تینوں میرے، بڈھی نالوں وی گھٹ دسدے! ویکھ، اوہ کالا جیہا، ستیپی دے آرپار نٹھدا پیا۔''

میں پھیر ویکھیا تے پھیر مینوں پرچھانویاں توں بنا کجھ نظر نہ آیا۔

''اوہ تاں پرچھانواں اے۔ توں اوہنوں لارا کیوں کہندی ایں!''

''کیونکہ ایہہ اوہو ہے۔ ہن اوہ پرچھانواں جیہا ہی رہ گیا اے۔ کوئی حیرانی والی گل نہیں! ہزار ورہے دا تاں ایہہ ہو گیا اے: دھپ نے اوہدا جسم، اوہدا خون، اوہدیاں ہڈیاں سکا چھڈیاں نے۔ تے ہوا اوہناں نوں دھوڑ وانگ اڈا کے لے گئی اے۔ ویکھیا، رب بندے دا کی بنا دیندا اے، جے اوہ ہنیکڑ کرے۔''

''مینوں دس، ایہہ کویں ہویا!''، میں بڈھی دی منت کیتی اس آس نال کہ میں ستیپی وچ گھڑی اک انوکھی پری-کہانی سناں گا۔

تے اس نے مینوں ہیٹھاں لکھی پری-کہانی سنائی۔

سی ـ اوہ کناں چر چپ کھڑے رہے، کدی سوئی ہوئی کڑل وی ویکھدے جیہڑی لہو ـ لبڑے منہہ تے کھلیاں اکھاں نال زمین اتے پئی سی، تے کدی اس سنڈے ول ویکھدے جیہڑا کڑی دے کول کھڑا سی، پوری ہنیکڑ نال اوہناں ول ویکھدا ہویا ـ اوہنے آپنا سر نیواں نہ سٹیا جویں کہ سزا دین لئی کہہ رہا بندا کردا ہے ـ جدوں اوہ آپنے آپ وچ آئے تاں اوہناں نے اوہنوں پھڑ لیا تے بنہہ دتا، تے اتھے ہی چھڈ گئے، کیونکہ اوہناں دا خیال سی کہ اوہنوں اسے ویلے مار دینا بڑی سوکھی گل ہوویگی تے اس نال اوہناں نوں تسلی نہیں ہوویگی ـ ،،

رات دا ہنیرا ودھدا گیا تے ایہہ عجیب، ہلکیاں ہلکیاں آوازاں نال بھر گئی ـ ستیپی وچ پہاڑی چوہے غمگین طرحاں سیٹیاں وجا رہے سن، تے ٹڈیاں دی دھات ورگی کریچن دی آواز انگوراں دیاں ویلاں دے پتیاں وچوں سنائی دیندی سی، پتے ہوکے بھر رہے سن تے اک دوجے نال گھسر ـ مسر کر رہے سن، پورا چن، جیہڑا پہلاں لال سوہا سی، ہن پیلا پے گیا سی، تے جیوں جیوں ایہہ زمین توں اتانہہ جائی جاندا، ایہہ ہور پیلا پئی جاندا سی، نیلی بھاہ ماردی دھند ستیپی اپر ہور وسیع انداز نال پسر گئی سی ـ ...

''سو، اوہ اکٹھے ہوئے، کوئی ایسی سزا سوچن لئی جیہڑی اوہدے جرم نال میل کھاندی ہووے ـ ... کجھ لوکاں نے سجھا دتا کہ گھوڑیاں نال بنہہ کے اوہدے ٹوٹے کر دتے جان، پر ایہہ بہت نرم سزا لگدی سی ـ دوجیاں نے کہا کہ اوہنوں ہر کوئی اک اک تیر مارے ـ پر ایہہ وی رد کر دتا گیا ـ کسے ہور نے کہا کہ اوہنوں ساڑیا جاوے، پر ایہہ وی رد کر دتا گیا، کیونکہ اگ وچوں نکلدے دھوں نے اوہناں نوں ایہہ ویکھن نہیں سی دینا کہ اوہنوں کنی تکلیف ہو رہی ہے ـ کئی تجویزاں پیش کیتیاں گئیاں، پر اک وی سبھہ نوں تسلی‌بخش نہیں سی لگدی ـ تے جدوں اوہ غور کر رہے سن تاں اوہدی ماں اوہناں ساہمنے چپ‌چاپ گوڈے ٹیکی بیٹھی سی، نہ اوہدیاں اکھاں وچ اتھرو آئے تے نہ اوہنے رحم لئی واسطے پائے ـ اوہ بہت دیر گلاں کردے رہے اتے آخر اک سیانے بندے نے لنمی سوچ پچھوں کہا:

''آؤ، پچھئے، کہ اوہنے ایہہ کیتا کیوں!،،

''هر کوئی باز دے پتر ول حیرانی نال ویکھن لگا۔ تے اوھناں ویکھیا کہ اوہ اوھناں نالوں کسے وی طرحاں وکھرا نہیں سی، سوائے اس دے کہ اس دیاں اکھاں ٹھنڈیاں۔ٹھار تے گھمنڈی سن، جویں پنچھیاں دے اس بادشاہ دیاں ہندیاں نے۔ جدوں اوہ اس نال گلاں کردے تاں جے اس دا جی کردا تاں اوہ جواب دیندا، نہیں، تاں چپ رہندا، تے جدوں قبیلے دے سردار اس کول آئے تے اوھدے نال گلاں کرن لگے تاں اوہ اوھناں نال انج بولیا، جویں کوئی برابر دا ہووے۔ اوھناں اس گل نوں گستاخی سمجھیا۔ اوھناں اوھنوں جھڑکیا تے کہن لگے کہ اوہ اجے کھنبھاں توں بنا تیر اے جس دی نوک وی اجے تکھی نہیں ہوئی، تے اوھنوں دسیا کہ اوھدے جیہے ہزاراں تے اوھدے نالوں دونی عمر دے اوھناں دی عزت کردے ہن تے اوھناں دا حکم منندے ہن۔ پر اوہ اسے طرحاں آکڑ نال اوھناں ول ویکھی گیا تے کہن لگا کہ اوھدے برابر دا ہور کوئی نہیں، تے جے دوجے اوھناں دی عزت کردے ہن تاں کرن۔ اجیہا کرن دی اوھدی کوئی نیت نہیں، او!... پھیر اوہ اس نال سچ سچ ناراض ہو گئے، تے ناراضگی نال بولے:

''ساڈے وچ اس لئی کوئی تھاں نہیں! ایہہ جتھے چاھوندا اے جائے!،

''اوہ ھسیا تے جدھر اس دا جی آیا، چلا گیا — اک سوھنی جیہی کڑی کول جیہڑی اوھدے ول اک۔ٹک ویکھدی رہی سی، اوہ اوھدے تک گیا اتے اوھنوں جپھی وچ لے لیا۔ پر اوہ اوھناں سرداراں وچوں اک دی دھی سی، جنھاں اوھنوں جھڑکاں دتیاں سن تے بھانویں اوہ کنا سوھنا سی اس کڑی نے اوھنوں پرھاں دھک دتا، کیونکہ اوہ آپنے پیو توں ڈردی سی۔ اس نے اوھنوں پرے دھکیا تے اتھوں ٹر پئی، پر منڈے نے اوھنوں مکا ماریا تے، جدوں اوہ زمین اتے ڈگ پئی، تاں اوہ اوھدی چھاتی اتے چڑھ کے کھلو گیا، جس نال کڑی دے منہہ وچوں لہو دی تتیری پھٹ پئی اتے آسمان ول نوں جان لگی۔ کڑی نے ابھے ساہ لئے، سپ وانگ کڑول کھادھے تے مر گئی۔

''جس کسے نے ایہہ نظارہ ویکھیا، اوہ ڈر نال سن ہو گیا — ایہہ پہلی وار سی کہ اوھناں وچکار کسے عورت نوں انج ماریا گیا

نہیں سی، کوئی ڈھور-ڈنگر نہیں سن، نہ بیوی سی تے اوہ ایسی کسے چیز دا چاہوان نہیں سی۔

''جدوں لوکاں نے ایہہ سمجھ لیا، تاں اوہناں اک وار پھیر وچارنا شروع کر دتا کہ اوہنوں کی سزا دتی جاوے۔ پر اس واری اوہ بہتی لنمی بحث وچ نہ پئے۔ سیانا آدمی، جیہڑا ہن تک چپ رہا سی، بولیا تے کہن لگا:

'''ٹھہرو! اک سزا ہے۔ بھیانک سزا، ہزار سال لا کے وی تسیں ایہو جیہی سزا نہیں سوچ سکدے! ایہہ سزا اوہدے آپنے آپ وچ ہی ہے۔ اوہنوں جان دیو، اوہنوں آزاد کر دیو۔ ایہہ اوہدی سزا ہوویگی!'

''اسے وقت اک عجیب واقعہ ہویا۔ آسمان وچ اچی جیہی گرج سنائی دتی، بھاویں کوئی بدل وکھائی نہیں سن دے رہے۔ اس طرحاں آسمانی طاقتاں نے اس گل دی حمائت ظاہر کیتی جیہڑی سیانے نے کہی سی۔ ساریاں نے سر جھکائے تے چلے گئے۔ پر نوجوان جس نوں ہن لارا دا ناں دتا گیا سی، یعنی معاشرے وچوں کڈھیا ہویا، لوکاں اتے اچی اچی ہسیا جیہڑے اوہنوں چھڈ کے جا رہے سن۔ اوہ ہسیا کیونکہ اوہ ہن اکلا رہ گیا سی، آزاد سی، آپنے پیو وانگ۔ پر اوہدا پیو انسان نہیں سی جد کہ اوہ آپ انسان سی۔ سو اس نے آزاد پرندے وانگ رہنا شروع کر دتا۔ اوہ چوری چوری قبیلے دی رہن والی تھاں جاندا تے اوہناں دے ڈنگر، کڑیاں، جو کجھ وی جی کردا لے جاندا۔ اوہ اوہنوں تیر ماردے پر اوہدا جسم اوہنوں ملی سبھ توں وڈی سزا دے نظر نہ آؤن والے زرہ بکتر نال کجیا ہویا سی۔ اوہ چست، جابر، تکڑا تے ظالم سی، پر آدمیاں نوں اوہ کدی ساھمنے ہو کے نہیں سی ملدا۔ اوہ ہمیشہ کجھ وتھ اتے ہی دسدا، تے اس طرحاں اوہ اکلا بھوندا رہا، قبیلے دے گھراں دوالے، کتنی مدت، کئی درجن سال۔ پر اک دن اوہ قبیلے دی بستی دے بہت نیڑے آ گیا تے جدوں لوک اوہنوں پھڑن لئی دوڑے، تاں اوہ دوڑیا نہ، تے اوہنے کوئی ایسی حرکت نہ کیتی جس توں پتہ لگدا ہووے کہ اوہ آپنی حفاظت کرنا چاہوندا ہے۔ اک آدمی نے اندازہ لا لیا کہ کی گل ہے تے اوہ اچی جیہی بولیا:

'''اوہنوں نہ چھیڑنا! اوہ مرنا چاہوندا جے!'

''اوہ اوہنوں پچھن لگے، تاں اوہنے جواب دتا:
''سینوں کھول دیو! بجھا ہویا میں کوئی گل نہیں کرانگا!،

''تے جدوں اوہناں اوہنوں کھول دتا تاں اوہ اس انداز وچ پچھن لگا جس وچ غلاماں نال گل کری دی اے:
''کی چاہوندے ہو تسیں؟،
''توں سن چکیں،، سیانے نے جواب دتا۔
''میں آپنے وتیرے دی تہاڈے ساہمنے وضاحت کیوں کراں؟،

''تاں کہ اسیں سمجھ سکئے۔ سن، گھمنڈی انسان۔ توں ہر حالت وچ مرنا ہی ہے۔ ... جو توں کیتا اے، اوہ سانوں سمجھا تاں دے۔ اسیں جیوندے رہنا اے، تے اسیں ہن تک جو کجھ جاندے ہاں، اس نالوں زیادہ جاننا ساڈے لئی فائدہمند رہیگا۔،

''چنگا، میں تہانوں دسدا ہاں، بھاویں جو کجھ ہویا ہے میں آپ نہیں جاندا۔ میرا خیال ہے کہ میں اس نوں اس لئی ماریا ہے کہ اس نے سینوں ٹھکرا دتا سی۔ ... پر مینوں اس دی لوڑ سی۔،
''پر اوہ تیری نہیں سی!، اوہ بولے۔

''کی تسیں صرف اوہو کجھ ورتدے ہو جو کجھ تہاڈا ہے؟ میں ویکھدا ہاں کہ ہر انسان کول صرف بولی، لتاں تے بانہواں نے۔ ... پر اوہ جانوراں، عورتاں تے زمین... تے کئی ہور چیزاں دا وی مالک بنیا ہویا اے۔،

''اس دے جواب وچ اس نوں دسیا گیا کہ انسان جو کجھ وی لیندا ہے، اس دی قیمت اوہ آپنے آپ نال ادا کردا ہے: آپنی سیانپ، آپنی طاقت نال، تے کدی کدی آپنی زندگی نال وی۔ پر اوہ بولیا کہ میں آپنا آپا پورا رکھنا چاہوندا ہاں۔

''اوہ کناں چر اوہدے نال گلاں کردے رہے تے آخیر اوہ سمجھ گئے کہ اوہ آپنے آپ نوں دنیا دا اول انسان سمجھدا ہے، تے آپنے توں علاوہ ہور کسے نوں کجھ نہیں سمجھدا۔ اوہ سارے تراہن لگ پئے جدوں اوہناں ویکھیا کہ اوہنے آپنے آپ نوں کویں اکلاپے وچ سٹ لیا اے۔ اس دا کوئی قبیلہ نہیں سی، کوئی ماں

سیں اس ول ویکھیا ۔ مینوں لگا جویں نیند اس اتے بھارو ھو رھی ھے، تے پتہ نہیں کیوں، مینوں اس اتے بڑا ترس آیا ۔ اوھنے آپنی کہانی اپنے فخریہ، اپنے تنبیہ کردے انداز نال ختم کیتی سی، پر تاں وی، اس انداز وچ ڈرپوکاں والی، غلاماں والی جھلک ملدی سی ۔

سمندر کنڈھے لوکاں نے گاؤنا شروع کر دتا — تے عجیب طرحاں نال گاؤن لگے ۔ پہلاں اک مدھم سر والی آواز سنائی دتی — اس نے دو تن تکاں گائیاں، تے اک ھور آواز نے گیت مڈھوں۔سڈھوں شروع کر دتا، جد کہ پہلی آواز جاری رھی ۔ ... تے پھیر تیجی، چوتھی تے پنجویں آواز نے اک اک کرکے اوھو گیت شروع کیتا ۔ اکدم اوھو گیت بہت ساریاں مرداویاں آوازاں نے مل کے مڈھوں۔سڈھوں شروع کیتا ۔

ھر عورت دی آواز باقیاں نالوں نکھڑویں سنائی دے رھی سی، تے اوھناں ساریاں دیاں رلیاں ملیاں آوازاں ست۔رنگی پہاڑی ندی وانگ لگدیاں سن، جیہڑی سلو۔سل دوڑدی آؤندی ھے ، چھالاں ماردی تے گڑ گڑ کردی، اتھوں تک کہ اوھناں وچ مرداویاں آوازاں دیاں کھرج دھناں نال مل گئیاں، جیہڑیاں اوھناں نوں ملن لئی اپر اٹھیاں، اوھناں نالوں وکھہ رھندیاں ھوئیاں، اوھناں نوں آپنے وچ ڈبوندیاں ھوئیاں، تے پھر اچیاں اٹھدیاں ھوئیاں، خالص تے بھرویاں، اک اک کرکے ۔

آوازاں کرکے سمندر دیاں لہراں دا رولا ھن ھور سنائی نہیں سی دے رھا ۔

۲

”توں ھور کدھرے لوکاں نوں انج گاؤندے سنیا اے؟“، آپنا سر چکدی تے مسکراؤندی نے ، جس نال اوھدے دنداں توں بنا بٹ دسن لگ پئے، ازرگل نے مینوں پچھیا ۔

”نہیں، میں نہیں سنیا، میں کدی کدھرے اس طرحاں دی گل نہیں سنی ۔ ...“

”تے کدی سنینگا وی نہیں ۔ اسیں گاؤن دے بڑے شوقین ھاں ۔ صرف سوھنے لوکیں چنگا گا سکدے نے، سوھنے لوکیں، جیہڑے زندگی دے عاشق ھندے نے ۔ اسیں زندگی دے عاشق ھاں ۔ کی اتھے گا

تے سارے اکدم رک گئے، اوہ اس بندے دی قسمت سوکھی نہیں سن بناؤنا چاہوندے جس نے اوہناں نال بدی کیتی سی، اوہ اوہنوں مارنا نہیں سن چاہوندے۔ اوہ رک گئے تے اس اتے ہسن لگ پئے۔ اوہ کنبیا، تے اوہناں دا ہاسا سندا اوہ اوتھے کھڑا رہا، تے لگدا سی کہ آپنی چھاتی وچ اوہ کجھ لبھ رہا سی۔ پھر اوہ اکدم جھکیا، اک پتھر چکیا تے لوکاں نوں مارن لئی دوڑیا۔ پر اوہ اس دی مار توں بچدے تے اوہنوں کجھ نہ کہندے، تے آخیر جدوں ہار کے تھکاوٹ دی نااسیدی بھری چیک نال زمین اتے ڈھیھہ پیا تاں اوہ اک پاسے کھڑوتے اوہنوں ویکھدے رہے۔ اوہ اٹھیا تے اک چاقو چکیا، جیہڑا اس نال اس سارے جھگڑے دے دوران اک بندے ہتھوں ڈگ پیا سی تے آپنی چھاتی وچ دے ماریا۔ پر چاقو مڑ گیا، جویں ایہہ کسے پتھر وچ لگا ہووے۔ اوہ پھر ڈگ پیا تے زمین اتے آپنا سر مارن لگ پیا، پر زمین وی اس توں بچدی تے اس وچ صرف کجھ ٹوئے ہی پئے۔

''ایہہ نہیں مرسکدا!، لوک کچھاں وجاؤندے ہوئے کوکے۔

''اوہ چلے گئے تے اوہنوں چھڈ گئے۔ اوہ اپر ول منہہ کر کے پیا رہا، تے طاقتور باز اوہنوں آسمان وچ اڈدے دسے، کالے ٹمکنیاں وانگ۔ تے اوہدیاں اکھاں وچ اینی کوڑ بھر گئی کہ اس نال ساری دنیا دے لوکاں نوں زہر دتی جا سکدی سی۔ اودوں توں اوہ آزاد ہے، اکلا تے سوت دی اڈیک کر رہا اے۔ اوہ اکلا بھوندا رہندا اے، ہر تھاں بھوندا رہندا اے۔ ... توں ویکھیا اے؟ اوہ پہلاں ہی پرچھانواں بن چکا اے، تے اس طرحاں اوہ ہمیشہ رہیگا۔ نہ اوہ انسان دی بولی سمجھدے، نہ اوہناں دے کنم، اوہ کجھ نہیں سمجھدا۔ اوہ کجھ نہیں کردا، صرف بھوندا رہندا اے، بھوندا رہندا اے کسے شے دی بھال وچ۔ ... اس نوں زندگی دا نہیں پتہ، نہ ہی سوت اوہنوں ویکھ کے مسکراؤندی اے۔ انساناں وچکار اوہدی کوئی تھاں نہیں۔ ... اس طرحاں ملی سی اک آدمی نوں سزا اوہدی ہنیکڑ دی!،،

بڈھی نے ٹھنڈا ساہ لیا تے بولنا بند کر دتا، تے اوہدا سر، جیہڑا اوہدی چھاتی نال جا لگا سی، بڑے عجیب ڈھنگ نال کئی وار ایدھر اودھر جھولیا۔

اوھنے پھر آپنی چکی ورگی آواز وچ بولنا شروع کر دتا:

''میں دریا بیرلات دے بالکل کنڈھے اتے، فالمی دے نیڑے آپنی ساں کول رھندی ھندی ساں۔ میں پندراں ورھیاں دی ساں جدوں اوہ پہلی وار ساڈے فارم اتے آیا۔ اوہ اچا لنما تے چھمک ورگا سی تے اوھدیاں کالیاں سچھاں سن، تے اوہ کناں خوش۔مزاج سی! اوہ بیڑی وچ سی تے گونجویں آواز وچ ساڈی باری ول منہہ کر کے اچی جیہی بولیا: 'ھے! تہاڈے کول کوئی شراب ھے... تے کجھ کھان نوں؟'، میں باری وچوں باھر جھاتی ماری تے کھیر دے درخت دیاں ٹہنیاں وچوں مینوں دریا وکھائی دتا، جیہڑا چن۔چاننی نال سارا نیلا ھویا پیا سی۔ تے اوہ، چٹی کڑتی پائی تے لک دوالے اک چوڑا رمال بہنی، جس دے دونویں پاسے لٹکے ھوئے سن، اک پیر بیڑی وچ تے دوجا کنڈھے اتے رکھی کھڑا سی، جھولدا ھویا تے آپنے آپ وچ گاؤندا ھویا۔ جدوں اوھنے مینوں ویکھیا، تاں بولیا: 'کیہی سوھنی کڑی اتھے رھندی اے۔ ... تے مینوں پتہ ای نہیں سی۔، جس طرحاں میرے توں سوا اوھنوں دنیا وچ رھندیاں باقی سبھ سوھنیاں کڑیاں دا پتہ سی۔ میں اوھنوں شراب تے کجھ ابلیا ھویا سور دا ماس دتا۔ ...چار دناں مگروں میں آپنا آپ اوھدے حوالے کر دتا، پوری طرحاں۔ اسیں رل کے رات نوں بیڑی وچ بیٹھ کے جاندے۔ اوہ آؤندا تے پہاڑی چوھے وانگ ھولی جیہی سیٹی ماردا تے میں باری وچوں دریا وچ چھال مار دیندی، سچھی وانگ۔ تے پھیر اسیں بیڑی وچ بیٹھ کے چلے جاندے۔ اوہ پروت دریا دا سچھیرا سی تے مگروں جدوں میری ماں نوں سبھ پتہ لگ گیا تے اوھنے مینوں کٹیا، تاں اوھنے مینوں مناؤن دی کوشش کیتی کہ میں اوھدے نال دوبروجا تک، تے اس توں وی اگے، دریا ڈینیوب دے معاوناں تک چلی چلاں۔ پر اودوں تک اس لئی میرا پیار ختم ھو چکا سی — اوہ صرف گاؤندا رھندا تے چنمدا رھندا، تے بس! میں اس توں اک گئی ساں۔ اودوں ھزولیناں دی اک ٹولی اوھناں پاسیاں ول گیڑا لاؤندی آئی۔ اوھناں دے اوتھے آپنے معشوق ھندے سن۔ ... تے ایھناں کڑیاں دا بڑا سوھنا وقت لنگھدا ھندا سی! اوھناں وچوں اک آپنے کارپیتھیائی نوں اڈیکدی رھندی، اڈیکدی رھندی، حیران ھندی رھندی کہ اوہ پھڑیا گیا اے جاں کسے تھاں لڑائی وچ ماریا گیا اے، تے اچانک اوہ آ ٹپکدا، اکلا جاں آپنے

رہے لوک آپنے دھاڑی دے کنم توں پچھوں تھکے نہیں ہوئے ؟ اوہ سورج چڑھن توں لے کے سورج ڈبن تک کنم کردے رہے نے، پر جیوں ہی چن چڑھیا، اوہناں نے گاؤنا شروع کر دتا ۔ جنہاں نوں جیونا نہیں آؤندا، اوہ سدھے منجے تے جا پیندے نے، پر جیہڑے لوک جیون وچ خوشی لیندے نے، اوہ گاؤندے نے ۔ ،،

''پر صحت...،، میں گل شروع کیتی ۔

''زندگی بھر جوگی بندے کول ہمیشہ ہندی اے صحت ۔ صحت! جے تیرے کول پیسے ہون تاں توں خرچینگا نہیں؟ صحت وی سونے وانگ ہندی اے ۔ تینوں پتہ اے، جدوں میں جوان ہندی ساں میں کی کردی ساں؟ میں سورج چڑھن توں سورج ڈبن تک غلیچے انندی ساں، بنا اک وار وی اٹھیاں ۔ میں سورج دی کرن وانگ زندگی نال بھری ہندی ساں، پر تاں وی مینوں ساری دھاڑی بہنا پینداسی، پتھر وانگ اھل، تے میں اینی دیر تک بیٹھی رہندی کہ میریاں ساریاں ہڈیاں دکھن لگ پیندیاں ۔ پر جدوں رات پیندی، تاں میں نٹھ کے اس کول چلی جاندی جس نوں میں پیار کردی ساں، اس نوں چنمن تے گلوکڑی پاؤن ۔ تے پورے تن سہینے میں انج کردی رہی، جدوں تک پیار چلدا رہا، میں آپنیاں ساریاں راتاں اس کول کٹدی ۔ تاں وی میں ھن تک جیوندی ھاں — میریاں رگاں وچ بتھیرا خون سی، نہیں؟ تے کناں میں پیار کیتا! کنے چنمن لئے، کنے چنمن دتے!...،،

میں اوھدے منہہ ول تکیا ۔ اوھدیاں کالیاں اکھاں اسے طرحاں لشک توں بنا سن، اس دیاں یاداں وچ کوئی چنگیاڑی نہیں سی اڈی ۔ چن نے اوھدے سکے، پاٹے بلہاں نوں، اوھدی چٹے والاں وا لی ٹھوڈی نوں تے اوھدے جھرڑائے نک نوں، جیہڑا الو دی چنجھ وانگ لمکیا ھویا سی، روشن کر دتا سی ۔ اوھدیاں گلھاں کالے ٹوئے سن، جنہاں وچوں اک وچ سوامرنگے والاں دی اک لٹ ٹکی ھوئی سی، جیہڑی اوھدے قرمچی پٹکے وچوں نکل آئی سی، جیہڑا اوھنے آپنے سر دوالے بنہیا ھویا سی ۔ اوھدا منہہ، دھون تے ھتھ جھرڑائے ھوئے سن، ھر وار جدوں اوہ ھلدی تاں مینوں لگدا کہ اوھدی خشک چمڑی تڑک جائےگی تے پاٹ جائیگی، ٹوٹے ٹوٹے ھوکے ڈگ پویگی، تے میرے ساھمنے اک نرا پنجر رہ جاوےگا، چمک توں بنا تے کالیاں اکھاں والا ۔

گئے۔ صرف دو جنے پھڑے گئے۔ کئی مارے گئے تے باقی دے نٹھہ گئے۔ ... اوھناں روسانی دا بھانویں اس لئی بدلہ چکا دتا،... اوھناں اوھدے گھر نوں، اوھدی ھوا-چکی نوں تے اوھدے کنک دے کھیتاں نوں اگ لا دتی۔ اس توں مگروں اوہ منگتا بن گیا۔،،
''ایہہ توں کیتا سی؟،، میں قیاساں پچھیا۔
''اوھناں ھزولیناں دے بتھیرے دوست سن، اکلی میں ھی نہیں ساں۔ ... جیہڑا کوئی اوھناں دا چنگا دوست سی اوھنے موئیاں لئی ایہہ دعا کیتی سی۔ ...،،
کنڈھے اتے گانا ھن بند ھو چکا سی، تے بڈھی دی آواز دے نال صرف ٹھاٹھاں ماردے سمندر دی آواز آ رھی سی — اوہ سوچاں ڈبی، بیچین آواز، سچ مچ بیچین زندگی دی کہانی دی سنگت لئی شاندار سی۔ ھلکی پیلی چن-چاننی نے رات نوں ودھیرے اجلا بنا دتا سی تے ایہہ گھٹ سنگھنی ھو گئی سی، رات دے نظر نہ آؤن والے واسیاں دیاں بیچین زندگی دیاں غیرواضح آوازاں ھولی ھولی ختم ھو گئیاں سن، لہراں دی اچی ھندی آواز وچ اوہ ڈب گئیاں سن۔ ... کیونکہ ھوا تیز ھندی جا رھی سی۔
''اک ترک وی سی جس نوں میں پیار کردی ساں۔ سکوتاری وچ اوھدے حرم وچ رھی۔ میں پورا اک ھفتہ اتھے رھی۔ اینا ماڑا نہیں سی پر میں اک گئی ساں۔ ... کجھہ وی نہیں سی ھندا، بس عورتاں ھی عورتاں۔ ... اس کول اٹھہ ھندیاں سن۔ ... ساری دھاڑی اوہ کجھہ نہ کردیاں، سوائے کھان دے، سون دے تے بکواس کرن دے۔ ... جاں اوہ لڑن لگ پیندیاں تے اک دوجی اتے کڑ کڑ کردیاں جس طرحاں ککڑیاں کردیاں نے۔ ... اوہ ھن کوئی جوان نہیں سی رہ گیا اوہ ترک۔ اوھدے وال لگ‌بھگ دھولے ھو چکے سن تے اوہ اینا اڑھک-مڑھک والا لگدا۔ اوہ امیر وی سی۔ اوہ بشپ وانگ بولدا۔ ... اوھدیاں کالیاں اکھاں سن... تے اوہ سدھیاں تہاڈے ول ویکھدیاں سن۔ اوہ نماز پڑھن دا بڑا شوقین سی۔ پہلی وار میں اوھنوں بخارسٹ وچ ویکھیا سی... منڈی وچ۔ اوہ کسے بادشاہ وانگ ٹر پھر رھا سی، ویکھن نوں لگدا سی جویں بڑا اھم ھووے۔ میں اس ول ویکھہ کے مسکرائی۔ اسے شام مینوں گلی وچ پھڑ لیا گیا تے اوھدے گھر لیاندا گیا۔ اوہ وپاری سی جیہڑا صندل تے کھجور

دو جاں تن ساتھیاں نال، جویں اوہ آسمانوں ڈگا ہووے۔ اوہ اوہدے
لئی خوب سوغاتاں لیاؤندا — آخر اوہناں نوں سبھ کجھ اینی سوکھی
طرحاں ٹکر جاندا سی۔ اوہ اس کڑی دے گھر دعوتاں کردا تے
آپنے ساتھیاں ساھمنے اوہدیاں تعریفاں کردا۔ اس گل تے اس کڑی
نوں بہت خوشی ہندی۔ میں آپنی اک سہیلی نوں، جس دا عاشق اک
ہزولیا سی، کہا کہ مینوں وی اوہناں نال ملاوے۔ ... اوہدا ناں
کی سی؟ مینوں بھل گیا اے!... ہن سبھ کجھ مینوں بھلن لگ
پیا اے۔ ایہہ بہت دیر پہلاں دی گل اے۔ کوئی عجیب گل
نہیں، مینوں بھل گیا اے! خیر، اوہنے اوہناں منڈیاں وچوں اک نال
مینوں ملایا۔ چنگا سہنا منڈا سی اوہ۔ ... لال وال، سارے لال —
مچھاں تے سر دے! اگ ورگا سر! پر اوہ اینا اداس لگدا سی۔ کدی
کدی اوہ مٹھا ہندا، پر کدی کدی اوہ جنگلی جانوراں وانگ لڑدا
تے گرجدا۔ اک وار اوہنے مینوں چپیڑ کڈھ ماری... تے میں
اس اتے بلی وانگ جھپٹ پئی تے آپنے دند اوہدی گلھ وچ کھوبھ
دتے۔ ... اس توں مگروں اس دی اس گلھ وچ ٹوآ پین لگ پیا،
تے میرا اس ٹوئے نوں چنمنا اوہنوں بڑا چنگا لگدا۔ ...،،
''پر اس مچھیرے دا کی بنیا؟،، میں پچھیا۔
''مچھیرا؟ اچھا، اوہ... اوہ ہزولیناں دی اس ٹولی نال جا رلیا۔
پہلاں پہل اوہنے مینوں مناؤن دی کوشش کیتی تے ڈراوے دین
لگ پیا کہ جے میں ناں منی تہ دریا وچ سٹ دیویگا۔ پر کجھ دیر
پچھوں اوہنے چھڈ دتا تے اس ٹولی نال چلا گیا تے ہور کڑی لبھ
لئی۔ ... اوہ دونویں اکٹھے ہی پھاہے لگے سن — ایہہ مچھیرا تے
ہزولیا۔ میں اوہناں نوں پھاہے لگدا ویکھن لئی گئی ساں۔ دوبروجا
وچ اوہ پھاہے لگے سن۔ مچھیرا روندا ہویا پھانسی ول گیا، مردے
وانگ پیلا پیا ہویا، پر دوجا منڈا بڑے چین نال، آپنا پائپ پی رہا
سی۔ اوہ تمباکو پیندا ہی گیا، ہتھ جیباں وچ پائی، اک مچھ
اوہدے موڈھے اتے پئی سی اتے دوجی چھاتی اتے لٹک رہی سی۔
اوہنے مینوں ویکھیا تے منہہ وچوں پائپ کڈھدا ہویا بولیا: 'الوداع!'...
پورا ورھا میں اوہدا سوگ منایا۔ ... ایہہ گل اودوں ہوئی جدوں
اوہ کارپیتھیا وچ آپنے گھراں نوں جان ہی والے سن۔ اک رومانی
دے گھر وچ اوہناں دی الوداعی پارٹی ہوئی، تے اتھوں اوہ پھڑے

تکڑی تے زوراور ساں... پر اوہ — نرا بچہ سی!،،

اوہنے ٹھنڈا ساہ بھریا تے — پہلی وار میں اوہنوں انج کردے ویکھیا — اوہنے تن واری صلیب دا نشان بنایا تے آپنے سکے بلہاں وچوں کجھ بڑبڑائی۔

''اچھا، سو توں پولینڈ چلی گئی،،، میں اوہنوں گل تورن دا سجھا دتا۔

''ہاں... اس نکے پول نال۔ اوہ اک کمینی تے ہاسوہینی چیز سی۔ جدوں اوہنوں عورت دی لوڑ ہندی تاں اوہ بلی وانگ میرے کول رینگدا ہویا آؤندا تے ایوں گلاں کردا کہ اوہدے بلہاں توں کوسا کوسا شہد چو رہا ہووے۔ پر جدوں اوہنوں میری لوڑ نہ ہندی تاں اوہ انج کڑکڑ کر کے بولدا جویں چابک کردی ہے۔ اک واری اسیں دریا دے کنڈھے تر پھر رہے ساں تاں اوہ میرے نال گستاخ تے بےعزتی کرن والے ڈھنگ نال پیش آیا۔ او! او! مینوں غصہ آ گیا! میں ابلدی لک وانگ بلبلے چھڈن لگ پئی! میں اوہنوں بچے وانگ آپنیاں باہواں وچ چک لیا — اوہ نکا جیہا تاں ہندا سی — اوہنوں جکڑ لیا تے وکھیاں ولوں اینا زور دی گھٹیا کہ اوہ سارا نیلا پے گیا۔ پھیر میں اوہنوں گھمایا تے دریا وچ سٹ دتا۔ اوہ بکن لگ پیا۔ اوہنوں بکدیاں سننا کنا عجیب لگدا سی۔ میں اپروں اوہنوں ویکھدی رہی۔ اوہ پانی وچ ہتھ پیر مار رہا سی تے پھیر میں چلی گئی۔ اس توں مگروں اوہ مینوں نہیں ٹکریا۔ اس پہلو توں میں خوش‌قسمت ساں: میں جنہاں نوں پیار کردی ساں، مگروں اوہناں نوں کدی نہیں ویکھیا۔ ایہہ کوئی چنگیاں ملنیاں نہیں ہندیاں۔ ایہہ انج ہی ہندے جویں کوئی مردے نوں مل پوے۔ ،،

بڈھی بولنوں رک گئی تے ٹھنڈا ساہ بھریا۔ میں آپنیاں اکھاں ساھمنے اوہناں لوکاں دا تصور کرن لگا جنہاں نوں اوہ قبراں وچوں جگا لیائی سی: اگ ورگے لال سر تے مچھاں والا ہزولیا، آرام نال آپنا پائپ پیندا ہویا پھانسی دے تختے ول جا رہا، ہو سکدا سی اوہدیاں اکھاں ٹھنڈیاں نیلیاں سن، جیہڑیاں ہر چیز ول مضبوط تے بجھویں نظر نال ویکھدیاں سن۔ اوہدے نال، پروت دریا دا کالیاں مچھاں والا مچھیرا، جیہڑا مرنا نہیں سی چاہوندا۔ آؤندی

دی لکڑی دا وپار کردا تے کجھہ خریدن لئی بخارسٹ آیا سی۔ 'میرے نال چلینگی؟'، اوھنے سینوں پچھیا۔ 'ھاں ضرور چلانگی!'، 'چنگا پھیر!'، تے میں اس نال چلی گئی۔ اوہ امیر سی اوہ ترک۔ اوھدا اک پتر سی — سانولا، چھوٹا جیہا منڈا تے اینا الوآں۔ ... اوہ سولہاں کو سالاں دا هوویگا۔ اوھدے نال میں ترک دے گھروں نٹھی ساں۔... میں نٹھه کے بلغاریه چلی گئی، لوم-پالانکا نوں... اوتھے اک بلغاروی عورت نے سینوں چھاتی وچ چھرا کڈھه ماریا سی، آپنے منگیتر لئی جاں گھر والے لئی۔ سینوں ھن چنگی طرحاں یاد نہیں۔

''میں اک سادھنیاں دی درگاہ وچ کناں چر بیمار پئی رھی۔ اک پولستانی کڑی میرا دھیان رکھدی هندی سی۔ اوھدا اک بھرا سی، آرزیر-پالانکا دی نیڑے دی درگاہ وچ راھب سی اوہ، تے اوہ اس نوں سلن آؤندا هندا سی۔ اوہ میرے اگے کیڑے وانگ رینگدا هندا سی۔ ... جدوں میں ٹھیک ھوئی تاں میں اس نال چلی گئی۔ ... اوھدے دیس، پولینڈ۔''

''ٹھہر ذرا! تے چھوٹا ترک کتھے گیا؟''

''اوہ منڈا؟ اوہ منڈا مر گیا۔ گھر دے هیروے نال، جاں پیار کرکے، سینوں نہیں پته پر اوہ کملا گیا۔ نویں نویں لائے بوٹے وانگ، جس اتے بہتی دھپ پیندی هووے۔ ... اوہ بس سک هی گیا۔ ... میں ھن وی اوھنوں لگ بھگ ویکھه سکدی هاں، لنماں پیا ھویا، سارا شفاف تے نیلا، برف دے ڈلے وانگ۔ پر پیار دی لاٹ اجے وی اس وچ بل رھی سی۔ ... تے اوہ میرے ترلے کردا رھندا که میں اس اتے جھکاں اتے اوھنوں چنماں۔ ... میں اوھنوں پیار کردی ساں تے سینوں یاد اے، اوھنوں بڑا چنمدی هندی ساں۔ ... پھیر اوھدی حالت بڑی ماڑی هو گئی — هل وی نہیں سی سکدا۔ اوہ منجے اتے پیا رھندا تے بڑے ترس دے ڈھنگ نال میرے ترلے کردا، جویں کوئی فقیر خیرائت منگ رھا هووے که میں اس نال لیٹ جاواں تے اوھنوں نگھا کراں۔ میں اسے طرحاں کردی اتے جیوں هی میں اوھدے نال لیٹدی اوہ اگ وانگ بھکھه اٹھدا۔ اک واری سینوں جاگ آئی تاں میں ویکھیا که اوہ بالکل ٹھنڈا ھویا پیا سی۔ ... اوہ مر چکا سی۔ ... میں اس اتے بڑا روئی۔ کون جانے؟ کی پته، میں هی نہیں سی اوھدی جان لئی۔ اودوں میری عمر اوھدے نالوں دونی سی۔ تے میں اینی

جو کجھ سی میرے سر اپر الٹ دتا ۔ تھیلے وچوں سونے دے سکے کرن لگ پئے ۔ اوہ میرے سر اپر وجدے، تے اوھناں دے زمین اتے ڈگن نال جیہڑی چھنکار پیدا ھندی، اوہ مینوں بڑی چنگی لگدی سی ۔ تاں وی میں اوھنوں گھروں کڈھہ دتا ۔ اوھدا منہہ موٹا تے سلھا سی تے ڈھڈ وڈے سارے سرھانے ورگا سی ۔ اوہ چنگے پلے سور وانگ لگدا سی ۔ ھاں، میں اوھنوں گھروں کڈھہ دتا، بھانویں اوھنے مینوں دسیا سی کہ اوھنے آپنی ساری زمین، آپنا گھر تے آپنے گھوڑے ویچ دتے سن تاں جو اوہ میرے اپر سونے دا مینہہ وسا سکے ۔ اودوں میں اک لائق، شریف بندے نوں پیار کردی ساں، زخماں دے نشاناں نال اوھدے منہہ اتے کاٹے پئے ھوئے سن جیہڑے کہ ترکاں ولوں لائے پھٹاں دا نتیجہ سن، جنھاں نال کجھہ ھی وقت پہلاں اوہ یونانیاں ولوں لڑدا رھا سی ۔ اوہ سی آدمی ۔ یونانیاں نال اوھدا کی واسطہ جے اوہ پولستانی سی تاں؟ پر اوہ اوھناں دے دشمناں خلاف لڑائی وچ اوھناں دی مدد کرن گیا سی ۔ اوھدا منہہ کٹیا پیا سی ، اوھدی اک اکھہ جاندی رھی سی تے کھبے ھتھہ دیاں دو انگلاں وی ۔ ... اوہ پولستانی سی، سو اوہ کیوں یونانیاں بارے فکرمند سی؟ اس کرکے کہ اوہ بہادر کارنامیاں دی تعریف کردا سی تے جیہڑا وی کوئی بہادر کارنامیاں دی تعریف کردا ھے اوھنوں بہادر کارنامے کرن دا موقع ھمیشہ مل جائیگا ۔ تینوں پتہ اے زندگی وچ بہادر کارنامے کرن دا ھمیشہ موقع ھندا اے ۔ تے جنھاں نوں ایہہ کرن دا موقع نہیں ملدا، اوہ بس آلسی ھن، جاں بزدل، جاں اوھناں نوں پتہ ای نہیں کہ زندگی کی ھندی اے، کیونکہ جے لوکاں نوں پتہ ھووے کہ زندگی کی ھندی اے تاں اوہ سارے چاھونگے کہ اوھناں دا پرچھانواں اس وچ رھے، جدوں اوہ آپ نہ وی رھن ۔ تے پھیر زندگی لوکاں نوں انج ھڑپ نہ کر جاوے بنا کوئی نشان چھڈن دے ۔ ... او ! اوہ زخماں دے نشاناں والا آدمی سچ مچ بھلا آدمی سی! اوہ کوئی کرن لائق کنم کرن لئی دنیا دے سرے تک جان نوں تیار ھندا سی ۔ میرا خیال اے کہ بغاوت دے دوران تیرے لوکاں نے اس نوں مار دتا ھوویگا ۔ تسیں مگیاراں نال کاھدے لئی لڑن گئے سو ؟ چل، ٹھیک اے، ٹھیک اے، رھن دے!،،

مینوں چپ رھن دا حکم دے کے بڈھی ازرگل آپ وی چپ کر

موت دے خیال نال منہہ پیلا پیا ہویا، اوہدیاں خوش اکھاں ہن چمک توں بنا سن، تے اوہدیاں مچھاں اتھرواں نال گلیاں سن ۔ اوہدے مڑے ہوئے منہہ دیاں نکراں ہن نااسیدی نال لٹک رہیاں سن ۔ تے بڈھا اڑھک۔مڑھک والا ترک، شائد قسمت اتے یقین کرن والا تے تاناشاہ۔ اوہدے نال اوہدا پتر، مشرق دا پیلا تے ملوک پھل، چنماں دی زہر نال سویا ۔ تے اوہ پھٹیا ہویا پولستانی، نرم۔دل تے ظالم، فر۔فر بولن والا تے ٹھنڈا۔یخ ۔ ... ہن اوہ سارے دھندلے جیہے پرچھانویں رہ گئے نے، تے جس نوں اوہ گلوکڑی وچ لیا کردے سن، اوہ جیوندی جاگدی میرے کول بیٹھی سی، پر وقت نال جھوں گئی سی، بنا بت، بنا خون، خواہشاں توں خالی تے اکھاں، جنھاں وچوں زندگی دی چمک غائب سی — اوہ وی لگ‌بھگ پرچھانواں بن چکی سی ۔

اوہنے مڑ بولنا شروع کیتا :

''پولینڈ وچ میرا سماں اوکھا لنگھیا ۔ اتھے ٹھنڈے تے جھوٹھے لوک رہندے نے ۔ اوہناں دی سپ والی بولی سمجھہ نہیں آؤندی ۔ اوہ جدوں بولدے نے تاں شوکدے نے ۔ ... اوہ کوئی شوکدے نے؟ ضرور رب نے اوہناں نوں سپ والی بولی دتی ہوویگی، کیونکہ اوہ جھوٹھے نے ۔ میں دیس وچ بھوندی رہندی تے پتہ نہ لگدا کتھے جا رہی ہاں، پر میں ویکھیا کہ اوہ تہاڈے روسیاں دے خلاف بغاوت دیاں تیاریاں کر رہے نے ۔ میں بوخنیا دے شہر اپڑ گئی ۔ اک یہودی نے مینوں خرید لیا ۔ آپنے لئی نہیں سگوں میرے جسم دا وپار کرن لئی ۔ میں من گئی ۔ جیوندے رہن لئی کجھہ نہ کجھہ تاں کرنا ہی پیندا ہے ۔ میں کجھہ وی نہیں ساں کر سکدی، سو مینوں آپنے جسم نال مل تارنا پیا ۔ پر میں سوچیا : جدوں میرے کول اینے پیسے ہوجانگے کہ میں بیرلات وچ آپنے گھر مڑ سکاں تاں میں آپنیاں زنجیراں توڑ دیاں‌گی، بھاویں اوہ کنیاں وی پکیاں کیوں نہ ہون ۔ اتھے میں کیہو جیہی زندگی گزاری! امیر جاگیردار میرے کول آؤندے تے دعوتاں اڈاؤندے ۔ اوہناں دا کافی خرچہ ہو جاندا، میں تینوں دس دیاں ۔ اوہ میرے لئی لڑ پیندے تے آپنے آپ نوں برباد کر لیندے۔ اک جنا مینوں لین لئی کنی مدت کوشش کردا رہا تے اوہنے انج کیتا : اک دن اوہ میرے کول آیا، اوہدے نال اک نوکر سی جس نے اک تھیلا چکیا ہویا سی ۔ جاگیردار نے تھیلا پھڑیا تے اس وچ

کیتا کہ میں اس کول جاوانگی۔ اوہ وارسا دے نیڑے جنگلاں وچ سی۔
''پر جدوں میں اتھے اپڑی تاں مینوں پتہ لگا کہ تہاڈے لوک پہلاں ہی اس نوں ہرا چکے ہن تے اوہ کجھ ہی دور اک پنڈ وچ قیدی بنیا ہویا سی۔
''اس دا مطلب اے، میں سوچیا، کہ میں اوہنوں ہن ہور نہیں ویکھ سکانگی۔ پر ویکھن لئی میں کویں سکدی ساں۔ سو میں اوہنوں ملن تر پئی۔ میں منگتی ورگا بھیس بنا لیا، لنگڑی ہون دا بہانہ کیتا تے آپنے سنھہ نوں بنھدی ہوئی میں اس پنڈ اپڑ گئی۔ ایتھہ قزاقاں تے سپاھیاں نال بھریا پیا سی۔ ... اتھوں تک اپڑنا مینوں بڑا مہنگا پیا! میں لبھہ لیا کہ پولستانی کتھے نے۔ میں ویکھہ سکدی ساں کہ اتھوں تک اپڑنا کوئی سوکھا کنم نہیں سی۔ پر میں اپڑنا سی! سو اک رات میں رڑھدی ہوئی اس تھاں تک جا پہنچی، اک سبزیاں دے کھیت وچوں، سیاڑاں وچوں ہو کے۔ اکدم اک سنتری نے میرا راہ روک لیا۔ ... پر پولستانیاں دے گاؤندیاں دی تے اچی اچی گلاں کردیاں دی مینوں آواز آؤن لگ پئی سی۔ اوہ ماں مریم دا گیت گا رہے سن۔ تے میں آپنے ارکادیک دی آواز سن سکدی ساں۔ میں کسیلے سواد نال، اوھناں وقتاں نوں یاد کیتے بناں نہ رہ سکی جدوں مرد میرے ساھمنے رینگدے ہندے سن، تے ہن میں ساں کہ اک مرد دی خاطر زمین اتے سپ وانگ رینگ رہی ساں تے شائد رینگدی ہوئی موت ول جا رہی ساں۔ سنتری نے میرا کھڑاک سنیا تے اگے ودھیا۔ میں کی کردی؟ میں زمین توں اٹھی اتے اس ول ودھی۔ میرے کول کوئی چاقو، کوئی کجھ نہیں سی۔ صرف میرے ھتھہ سن تے میری جیبھہ سی۔ مینوں افسوس ہویا کہ میں آپنا چھرا نال نہیں سی لیاندا۔ میں ہولی جیہی کہا: 'رک جا!'، پر سپاھی نے آپنی سنگین میرے گلے ول سیدھہ دتی۔ میں مساں سنیندی آواز نال اوھنوں کہا: 'مینوں سنگین نال نہ مار، رک جا! میری گل سن، جے تیرے وچ روح ھے تاں! میرے کول تینوں دین نوں کجھہ نہیں، پر میں واسطہ پاؤندی ھاں۔ ...'، اس نے بندوق نیویں کر لئی تے مساں سنیندی آواز وچ ھی مینوں کہن لگا: 'چلی جا بڈھئے! چلی جا! اتھوں توں کی لینے؟'، میں اس نوں دسیا کہ میرا پتر اتھے قیدی اے۔ 'توں سمجھدا ایں،

گئی تے سوچاں وچ ڈب گئی ۔ کجھ دیر پچھوں اوہ بولی :

''میں وی اک سگیار نوں جاندی ساں ۔ اک دن اوہ میرے گھروں گیا — ایہہ سردیاں دی گل اے — تے بہار وچ ہی اوہ لبھا، جدوں برف پگھلی ۔ اوہ کسے کھیت وچ پیا سی تے اوہدے سر وچوں گولی لنگھی ہوئی سی ۔ ایہدے بارے کی خیال اے؟ ویکھیا پیار نال کوئی پلیگ نالوں گھٹ بندے نہیں مردے؛ مینوں یقین اے، جے توں گنیں تاں ایہہ ٹھیک نکلے گا ۔ ... میں کی گل کر رہی ساں؟ ہاں، میں پولینڈ بارے ... ہاں، میں آپنی آخری کھیڈ اتھے کھیڈی ۔ اتھے مینوں اک نوابزادہ ملیا ۔ کنا سوہنا سی اوہ! شیطان ورگا سوہنا ۔ میں اودوں سیانی ہو چکی ساں ۔ ہاں، سیانی! میں چالھیاں دی ہو گئی ہووانگی؟ ہاں، میرا خیال اے ۔ ... اوہ اجے وی مان-متا سی ۔ اجے وی ساڈا عورتاں دا پٹیا ہویا ۔ اوہنوں پاؤن لئی مینوں بہت کجھ دینا پیا ۔ ... ہاں، اوہ مینوں اس ویلے عام عورت وانگ رکھنا چاہوندا سی، پر میں اس گل اتے متفق نہیں ساں ۔ میں کدی کسے دوجے دی غلام نہیں ساں رہی ۔ یہودی نال میں پہلاں ہی حساب مکا چکی ساں ۔ میں اوہنوں بہت سارے پیسے دے دتے تے میں ہن کراکوف دے شہر وچ رہ رہی ساں ۔ اودوں میرے کول سبھ کجھ سی، گھوڑے، تے سونا، تے نوکر-چاکر ۔ ... اوہ میرے کول آؤندا کسے دیو وانگ گھمنڈی، تے چاہوندا کہ میں آپنے آپ نوں اوہدیاں بانہواں وچ سٹ دیواں ۔ اسیں لڑ پیندے ۔ ... مینوں یاد اے کہ میری سہنی شکل وی اسے کرکے جاندی رہی ۔ بہت دیر تک انج چلدا رہا ۔ ... پر آخر میری جت ہوئی، اوہنے میرے ساہمنے گوڈے ٹیک دتے ۔ ... پر مینوں پاؤن توں چھیتی ہی پچھوں اوہنے مینوں چھڈ دتا ۔ اودوں میں محسوس کیتا کہ میں سچ مچ بڈھی ہو چکی ساں ۔ ... او! کنا کوڑا سی ایہہ! ہاں، کنا کوڑا! ویکھیا، میں اس شیطان نوں پیار کردی ساں، تے ... اوہ میرا ٹھٹھا اڈاؤندا ۔ ... کمینہ آدمی! تے اوہ دوجیاں ساہمنے وی میرا ٹھٹھا اڈاؤندا سی، مینوں پتہ سی ۔ ایہہ سہنا اوکھا سی، میں تینوں دس دیاں! پر اوہ میرے نیڑے تاں رہندا سی تے کجھ وی ہووے، میں اوہنوں پیار کردی ساں ۔ جدوں اوہ تہاڈے روسیاں نال لڑن گیا تاں میں اوہدے لئی ترس گئی ۔ میں آپنا ایہہ جذبہ ختم کرن لئی زور لایا پر کجھ نہ کر سکی ۔ تے میں فیصلہ

رینگدے گئے، بالکل زمین دے نال نال لگ کے ۔ موہلےدھار مینہہ
وس رہا سی، ہوا گرج رہی سی ۔ اسیں پنڈ وچوں نکلے تے جنگل وچ
جا وڑے ۔ اسیں کنی دیر چپ۔چاپ ٹردے رہے ۔ اسیں تیز
ٹر رہے ساں ۔ آرکادیک نے میرا ہتھہ پھڑیا ہویا سی ۔ اوھدا ہتھہ
گرم اتے کنبدا پیا سی ۔ اف! اوھدے نال نال ٹرنا مینوں کنا چنگا
لگا، جنا چر اوہ اک لفظ وی نہیں سی بول رہا ۔ اوہ آخری گھڑیاں
سن، آخری چنگیاں گھڑیاں، میری لالچی زندگی دیاں ۔ آخر اسیں اک
چراند وچ آ گئے، تے رک گئے ۔ اوھناں چوھاں نے میرا شکریہ ادا
کیتا ۔ اف، کناں چر تے کناں زیادہ اوہ کسے گل بارے گلاں کردے
رہے، جس دی مینوں سمجھہ نہ آئی ۔ میں اوھناں دیاں گلاں سندی
رہی پر آپنیاں اکھاں آپنے نوابزادے اتے ٹکا چھڈیاں، ایہہ سوچدیاں
کہ اوہ کی کہے گا ۔ اک۔دم اوھنے مینوں جپھی پا لئی تے انج اہم
لوکاں دے انداز وچ بولیا ۔ ... مینوں ہن یاد نہیں اوھنے ٹھیک
ٹھیک کی کہا، پر اوھدا مطلب ایہہ سی کہ ہن اوہ مینوں شکر گذاری
دی خاطر پیار کرے گا، کیونکہ میں اوھدی نٹھن وچ مدد کیتی سی ۔
تے اوہ میرے ساھمنے گوڈیاں بھار ہو گیا تے مسکراؤندا ہویا کہن لگا :
'میری ملکہ!'، جھوٹھا کتا! میں اوھنوں ٹھڈا ماریا تے اک تھپڑ لاؤنا
چاھوندی ساں کہ اوہ ڈگدا ڈگدا اچھل کے کھڑا ہو گیا۔ اوہ پیلا پیا ہویا
تے ڈراوے دیندا میرے ساھمنے کھڑا سی ۔ ... باقی تنے وی منہہ وٹی
کھڑے ہو گئے ۔ تے کسے نے اک لفظ وی نہ آکھیا ۔ میں اوھناں
ول ویکھیا تے — مینوں چنگی طرحاں یاد اے — صرف کراھت تے جذبے
توںؒ خالی احساس ھی مینوں ہویا ۔ میں اوھناں نوں کہا : 'جاؤ !'،
اوہ کتے مینوں پچھن لگے : 'توں ہن اتھے واپس جاوینگی تے دسیں گی
کہ اسیں کیہڑے راہ گئے ھاں؟'، اینے کمینے سن اوہ ۔ اوہ چلے گئے
تے میں وی چلی گئی ۔ ... اگلے دن تہاڈے لوکاں نے مینوں پھڑ لیا
پر جلدی چھڈ دتا ۔ پھیر میں محسوس کیتا کہ ہن ویلا اے کہ آپنے
لئی کوئی آلھنا بنانواں ۔ بتھیرا کوئل وانگ رہ لیا سی! میں بھاری
ہو گئی ساں، میرے پر کمزور ہوگئے سن تے میرے کھنبھاں دی
چمک جاندی رہی سی ۔ ...ھاں، ہن ویلا سی! سو میں گلیشیا چلی
گئی تے اتھوں دوبروجا ۔ اودوں توں میں اتھے رہ رہی ھاں ۔ لگ بھگ
تیہہ سال ہو گئے نے ۔ میرا گھر والا وی سی، اک مولداویائی ۔ سال

سپاھی، بیٹا! تیری وی ماں اے، کہ نہیں؟ میرے ول ویکھ، پھر — تیرے ورگا میرا بیٹا اے، تے اوہ اتھے اے۔ مینوں اک نظر اوھنوں ویکھ لین دے، کی پتہ اوہ جلدی ھی مرن والا اے۔ ... تے کی پتہ توں وی بھلک نوں نہیں ماریا جانا۔ کی تیری ماں تینوں نہیں روئےگی؟ آپنی ماں نوں ویکھے توں بناں مرنا تینوں اوکھا نہیں لگےگا؟ اسے طرحاں ھی میرے بیٹے لئی هوویگا۔ آپنے اتے رحم کر، تے اوھدے اتے، تے میرے اتے — اک ماں اتے!،

''اف، کنا چر میں اوھدے ترلے کردی رھی! مینہہ پے رھا سی۔ تے اسیں دونویں بھجے پئے ساں۔ ھوا جھل رھی سی تے گرج رھی سی، کدی ایہہ مینوں پچھوں دی پیندی تے کدی کدی اگوں دی۔ میں اس پتھر۔دل سپاھی دے ساھمنے کھڑی جھولدی رھی۔ پر اوہ کہی گیا: 'نہیں! نہیں!، تے ھر وار جدوں میں ایہہ ٹھنڈا۔یخ لفظ سندی تاں میری چھاتی وچ آپنے ارکادیک نوں ویکھن دی خواھش ھور وی تیز بل اٹھدی... اوھدے نال گلاں کردے کردے میں اس سپاھی نوں بھانپیا — اوہ مدھرا تے پتلا سی تے کھنگھدا سی۔ میں اوھدے ساھمنے زمیں اتے ڈگ پئی تے اوھدے گوڈیاں نوں جپھی پا لئی، بھکھدے لفظاں نال واسطے پاؤن لگی کہ مینوں لنگھ جان دے۔ اک‌دم میں اوھنوں زور نال کھچیا تے اوہ زمین اتے ڈگ پیا، چکڑ وچ۔ میں اوھنوں اکدم مودھا کر دتا تے اوھدا منہہ اکٹھے ھوئے پانی وچ دبا دتا تاکہ اوہ چیک نہ سکے۔ پر اوہ چیکیا نہ۔ صرف مینوں آپنی پٹھہ توں لاھون لئی زور لاؤندا رھا۔ میں اوھدا سر دوھاں ھتھاں نال ھور ڈونگھا چکڑ وچ دبا دتا۔ تے اوھدا ساہ گھٹیا گیا۔ پھیر میں اس کوٹھے ول نٹھہ پئی جتھے پولستانی قید سن۔ 'ارکادیک!، میں کندھ وچلی جھیتھ وچوں ھولی جیہی کہا۔ اوھناں پولاں دے دماغ بہت تیز ھندے ھن۔ اوھناں میری آواز سن لئی پر گاؤنا بند نہ کیتا! میں اوھدیاں اکھاں دوجے پاسے بالکل ساھمنے ویکھ سکدی ساں۔ 'کی توں باھر اتھے آ سکدیں؟، میں مساں سنیندی آواز وچ کہا۔ 'ھاں، فرش راھیں۔، اوہ بولیا۔ 'آ جا پھیر۔، تے اوہ چار جنے رینگدے ھوئے کوٹھے وچوں باھر آ گئے — تن ھور تے میرا آرکادیک۔ 'سنتری کتھے اے؟، آرکادیک مینوں پچھن لگا۔ 'اوہ اوتھے پیا اے۔، تے اسیں چپ۔چاپ، ھور وی زیادہ چپ۔چاپ

کالا تے سنجیدہ لگ رہا سی، جویں آپنے وچ کجھ لکا رہا تے اکھاں
توں بچا رہا ہووے، نکیاں نکیاں نیلیاں روشنیاں چمک رہیاں سن۔
اوہ کدی اک تھاں، کدی دوجی تھاں، اکھ۔پلکارے لئی دسدیاں تے
لوپ ہو جاندیاں، جویں بہت سارے لوک ستیپی اپر کھلرے ہون،
اک دوجے توں کجھ فاصلے اتے، تے کسے شے نوں ڈھونڈ رہے ہون،
تے ماچساں بال رہے ہون جنہاں نوں ہوا اکدم بجھا دیندی ہووے۔
اوہ لاٹاں دیاں نیلیاں جیبھاں سن اتے اوہناں بارے کجھ بھیت بھریا
سی۔

''تینوں کوئی چنگیاڑیاں دسدیاں نے؟،، ازرگل میتھوں پچھن
لگی۔

''کیہڑیاں، اوہ نیلیاں؟،، میں دور اشارہ کردیاں کہا۔

''نیلیاں؟ ہاں، ایہہ اوہو نے ... سو آخر اوہ اڈ رہیاں نے!
چنگا! چلو! ہن اوہ مینوں نہیں دسدیاں۔ کناں کجھ اے جیہڑا میں
ہن نہیں ویکھ سکدی۔،،

''ایہہ چنگیاڑیاں کتھوں آؤندیاں نیں؟،، میں بڈھی نوں
پچھیا۔

میں پہلاں ایہناں چنگیاڑیاں بارے کجھ سن چکا ساں پر میں
سننا چاہوندا ساں کہ بڈھی ازرگل مینوں اوہناں بارے کی دسدی
اے۔

''ایہہ چنگیاڑیاں دانکو دے بلدے دل وچوں نکلدیاں نے،،
اوہ بولی۔ ''اک وار دی گل اے کہ اک دل ہندا سی، جیہڑا اک
دن لاٹ بن کے بلن لگ پیا۔ ... تے ایہہ چنگیاڑیاں اس لاٹ وچوں
نکلدیاں نے۔ میں تینوں اس بارے دسدی ہاں۔ ... ایہہ وی اک
پرانی کہانی اے۔ ... پرانی۔ سبھ کجھ پرانا اے! ویکھدا ایں،
پرانے دناں وچ کی کجھ ہندا ہندا سی! اج کل ایہو جیہی کوئی
گل نہیں — کوئی عظیم کارنامے نہیں، کوئی مرد نہیں، کوئی کہانیاں
نہیں! ... کیوں؟ ... اچھا، دس مینوں! توں نہیں مینوں دس سکدا —...
تینوں پتہ ای کی اے؟ تہاڈے نوجواناں وچوں کسے نوں وی کی
پتہ اے؟ ایخ ... ایخ! جے تسیں ماضی ول ذرا چنگی طرحاں ویکھو،
تاں تہانوں آپنے سارے مسلیاں دے حل لبھ پین گے۔ ... پر تسیں
نہیں ویکھدے تے اسے کرکے تہانوں پتہ نہیں لگدا کہ کویں رہئے۔

کو ای ہویا اے اوہنوں مریاں ۔ تے ہن میں اس طرحاں رہ رہی ہاں!
اکلی ... نہیں، اکلی نہیں ۔ اوہناں نال ۔ ،،

ایہہ کہندیاں بڈھی نے سمندر والے پاسے ہتھہ نال اشارہ کیتا ۔ سمندر دے کنڈھے ہن چپ۔چاں ہو گئی سی ۔ کدی کدی کوئی چھوٹی جیہی لہم چھاننی جیہی آواز پیدا ہندی تے اکدم ختم ہو جاندی ۔

''اوہ مینوں پسند کردے نیں ۔ میں اوہناں نوں کنیاں ساریاں سوادلیاں گلاں سناؤندی ہاں تے اوہناں نوں ایہدی لوڑ اے ۔ اوہ سارے اجے جوان نے ۔ ... اوہناں نال رہنا چنگا چنگا لگدا اے ۔ میں اوہناں ول ویکھدی ہاں تے آپنے بارے سوچدی ہاں : کے کدی میں وی اوہناں ورگی ہندی ساں ۔ ... صرف میرے ویلے لوکاں وچ ودھیرے کن تے اگ ہندی سی ۔ اسے کر کے اوہ زیادہ چنگا جیوندے تے زیادہ خوش سن ۔ ... ہاں! ...، ،،

اوہ چپ ہو گئی ۔ اوہدے کول بیٹھا میں اداس اداس محسوس کرن لگ پیا ساں ۔ پر اوہ انگھلاؤن لگ پئی، آپنا سر ماردی ہوئی تے آپنے آپ وچ کجھہ بڑ بڑاؤندی ۔ شائد اوہ دعا کر رہی سی ۔

سمندر توں اک بدل اٹھیا — کالا، بھارا تے پہاڑی سلسلے دیاں چوٹیاں وانگ، کھردریاں لکیراں والا ۔ ایہہ رینگدا ہویا ستیپی اتے چھا گیا، تے جیوں جیوں اوہ ٹری گیا، بدل دے ٹوٹے ایہدی چوٹی نالوں ٹٹدے گئے تے ایہدے اگے اگے دوڑن لگ پئے، تے ایوں اک اک کر کے تاریاں نوں بجھاؤندے چلے گئے ۔ سمندر ہور اچی آواز وچ گرجن لگ پیا ۔ انگور دیاں ویلاں وچ، ساڈے توں کجھہ ہی دور، چنمن، پھس۔پھس کرن تے آھاں بھرن دیاں آوازاں سنیاں جا سکدیاں سن ۔ دور ستیپی وچ اک کتا ہوانک رہا سی ۔ ... ہوا وچ اک عجیب جیہی خوشبو بھر گئی جیہڑی ناساں وچ جلون کردی تے اعصاباں نوں کھچ چاھڑدی سی ۔ آسمان دے آرپار جاندے بدل، زمین اتے انگنت پرچھانویں سٹ رہے سن، پنچھیاں دی ڈار وانگ، جیہڑی گم ہو جاندی تے پھیر آ دکھائی دیندی سی ۔ ... چن دھندلا جیہا سی، دودھیا پتھر دا ٹوٹا جیہا رہ گیا سی تے کدی کدی ایہہ وی بدلاں دے سلیٹی جھنڈ ہیٹھہ لک جاندا ۔ تے دور ستیپی وچ، جیہڑا ہن

اوکهه نال هی سنگهنے پتیاں وچوں لنگهه کے زمین تک اپڑ سکدیاں سن ۔ پر جدوں سورج دیاں کرناں زمین تک پہنچ هی جاندیاں تاں اوه ایسی بدبودار هواڑ پیدا کردیاں که لوک اس نال مر جاندے ۔ تے پهیر اس قبیلے دیاں عورتاں تے بچے رون لگے تے مرد دلگیر هو گئے ۔ اوهناں سمجهه لیا که- جے بچنا هے تاں جنگل وچوں نکلنا ضروری هے ۔ پر اجیہا کرن دے دو هی طریقے سن : اوه آپنی پرانی بستی ول واپس جا سکدے سن، پر اتھے اوهناں دا واه آپنے زوراور تے ظالم دشمناں نال پینا سی، جاں اوه اگے نوں ودهه سکدے سن پر اتھے اوهناں دا راه دیوآں ورگے درختاں نے روکیا هویا سی، جیہڑے آپنیاں ٹہنیاں راهیں اک دوجے نوں انج گهٹ کے جپهیاں پائی کهڑے سن تے آپنیاں ونگ-تڑنگیاں جڑهاں نال دلدلی زمین نوں انج گهٹ کے چنبڑے هوئے سن ۔ ایهه چٹاناں ورگے درخت دن ویلے چپ-چاپ تے بے‌حرکت، اداس نموجهونے هوئے هوئے کهڑے رهندے تے رات نوں جدوں لوک آپنیاں اگاں بالدے تاں ایهه اوهناں دوالے هور وی تنگ جهرمٹ پا لیندے ۔ دن رات نوں ایهه لوک، جیہڑے ستیپی دیاں چوڑائیاں دے عادی سن، اس هنیرے گندی واشنا والے جنگل وچ سنگڑے رهندے، جیہڑا، لگدا سی، اوهناں نوں کچل دینا چاهوندا هے ۔ جدوں هوا درختاں دیاں ٹیسیاں دے اپروں دی وگدی تاں ایهه هور وی بهیانک لگدا تے سارا جنگل کشگنی جیہی گهوکر نال بهر جاندا جیہڑی ساتمی دهن وانگ لگدی سی ۔ ایهه لوک تکڑے سن تے اوهناں لوکاں کول جا سکدے سن جنهاں اوهناں نوں هرایا سی پر اوهناں دا لڑائی وچ مرن دا حوصله نهیں سی پیندا، کیونکه اوهناں دیاں روائتاں سن، جیہڑیاں سانبهیاں جانیاں ضروری سن، تے جے اوه مارے جاندے تاں اوهناں دیاں روائتاں وی ختم هو جانیاں سن ۔ تے اس طرحاں اوه جنگل دی گهوکر تے دلدل دی زهری هواڑ دے درمیان سوگی خیالاں وچ ڈبے، ساری ساری رات بیٹهه کے کٹ دیندے ۔ تے جدوں اوه بیٹھے هندے تاں اوهناں دیاں بالیاں اگاں نال پیندے پرچهانویں اوهناں دوالے چپ ناچ وچ دڑنگے لاؤندے رهندے ۔ تے انج لگدا که ایهه پرچهانویں نهیں سن جیہڑے نچ رهے سن سگوں جنگل تے دلدل دے بهوت پریت سن جیہڑے آپنی جت منا رهے سن ۔۔۔ تے اس طرحاں ایهه لوک بیٹھے رهندے تے سوچدے رهندے ۔ پر نه

... میں ویکھدی نہیں، لوک کویں رھندے نے؟ اف، میں سارا کجھ ویکھدی ھاں، بھانویں میریاں اکھاں ھن اینیاں چنگیاں نہیں رھیاں جنیاں کدی ھندیاں سن! پر میں ویکھدی ھاں، لوکیں جیوندے نہیں، سگوں جیون دا نشانہ ڈھونڈے، نشانہ لبھدے نے، تے اسے طرحاں ساری زندگی کٹ لیندے نے ۔ تے آپنے آپ نوں حاصل کرن لائق ھر شے توں وانجیاں کردیاں آپنا سارا وقت گوا لین پچھوں اوہ آپنی قسمت اتے وین پاؤن لگ پیندے نے! اس نال قسمت دا کی واسطہ؟ ھر کوئی آپنی قسمت دا آپ فیصلہ کردا اے! مینوں اج کل ھر طرحاں دے مرد دسدے نے، پر کوئی تکڑا مرد اک وی نہیں دسدا! اوھناں نوں کی ھو گیا اے؟... تے سوھنے مرد وی دنو دن گھٹدے جاندے نے ۔ ،،

بڈھی سوچاں وچ ڈب گئی، اس گل بارے حیران ھندی ھوئی کہ تکڑے تے سوھنے مرداں تے عورتاں دا کی بنیا ھے ۔ تے اوہ ھنیرے ستیپی وچ اک ٹک ویکھ رھی سی جویں اتھوں جواب لبھ رھی ھووے ۔

میں چپ کیتا اوھدی کہانی دی اڈیک کرن لگ پیا، کیونکہ مینوں ڈر سی کہ جے میں کجھ پچھیا تاں اوہ اک وار پھیر لانبھے چلی جاویگی ۔

آخر اوھنے بولنا شروع کیتا تے مینوں ایہہ کہانی سنائی ۔

۳

''اک وار دی گل اے ۔ بہت پہلاں دے زمانے وچ لوکاں دا اک قبیلہ ھندا سی جیہڑا ستیپی وچ رھندا سی، جیہڑا تن پاسیاں توں سنگھنے جنگلاں نال گھریا ھویا سی ۔ اوہ خوش۔رھنے طاقتور تے بہادر لوک سن ۔ پر اک وار اوھناں اپر ڈاڈھا وقت آ گیا ۔ اوپرے قبیلے کدھروں غیبوں آ اترے تے اوھناں نوں دھر جنگلاں وچ دھک دتا ۔ جنگل ھنیرا تے دلدل والا سی، کیونکہ درخت بڑے بڈھے سن تے اوھناں دیاں ٹہنیاں اینی سنگھنی طرحاں اک دوجی نال لپٹیاں ھوئیاں سن کہ اوھناں آسمان پوری طرحاں ڈھکیا ھویا سی تے سورج دیاں کرناں

بڈھی رکی تے ستیپی وچ ویکھن لگی جتھے ہنیرا ہن ہور ڈونگھا ہو رہا سی۔دور دور دانکو دے بلدے دل وچوں چنگیاڑیاں جگ بجھ رہیاں سن، نیلے پھلاں وانگ، جیہڑے صرف گھڑی پل لئی کھڑدے ہن۔

''دانکو اوہناں دی رہنمائی کرن لگا۔ سارے متحد ہو کے اوہدے مگر ٹرن لگے، کیونکہ اوہناں نوں اس وچ یقین سی۔ ایہہ سخت رستہ سی! ہنیرا سی، ہر قدم اتے دلدل آپنا لالچی، سڑاند ماردا منہہ کھوہلدی تے آدمیاں نوں ہڑپ کر جاندی، تے درخت پکی کندھ بن کے اوہناں دا راہ روک لیندے۔ اوہناں دیاں ٹہنیاں اک دوجے نال لپیٹیاں ہوئیاں سن تے اوہناں دیاں جڑھاں سپاں وانگ ہر پاسے پھیلیاں ہندیاں۔ ہر قدم اتے اوہناں لوکاں نوں کنا لہو۔پسینہ وہاؤنا پیندا۔ اوہ کناں چر آپنے راہ اتے ودھدے گئے۔ ... جیوں جیوں اوہ ودھدے گئے، جنگل ہور سنگھنا ہندا گیا تے اوہناں دا ساہ ست مکدا گیا! آخر دانکو دے خلاف بڑبڑ شروع ہو گئی، لوکیں کہن لگ پئے کہ اوہ کچ۔عمرا تے تجربے توں سکھنا اے، تے اوہنوں آپ نہیں پتہ کہ اوہ اوہناں نوں کتھے لجا رہا اے۔ پر اوہ اوہناں دے اگے اگے چلدا گیا، خوش اتے مطمئن۔

''اک دن جنگل وچ طوفان آ گیا تے درخت کشگنے ڈراؤن والے ڈھنگ نال گھسر۔مسر کرن لگے۔ جنگل اینا ہنیرا ہو گیا سی کہ انج لگدا سی کہ اس دے پیدا ہون توں لے کے جنیاں راتاں لنگھیاں ہن، اوہ اک تھاں اکٹھیاں ہو گئیاں ہون۔ تے ایہہ نکے نکے لوک وڈے وڈے درختاں دے وچوں طوفان دے بھیانک شور دے درمیان آپنا راہ بناؤندے گئے۔ اوہ اگے ودھدے گئے، تے طاقتور جھولدے درخت غصے وچ کڑکڑ کردے تے شور کردے جد کہ درختاں دیاں ٹیسیاں اپر بجلی دی لشک پیندی تے اوہناں نوں آپنی ٹھنڈی نیلی روشنی نال چمکا دیندی، تے جنی تیزی نال آؤندی، اونی تیزی نال لوپ ہو جاندی۔ لوکیں ڈر گئے۔ بجلی دے ٹھنڈے جھلکاریاں نال رشنائے درخت انج لگدے سن جویں جیوندے ہون، جویں کہ اوہ آپنیاں لنمیاں، ونگ۔تڑنگیاں اک دوجی نال لپیٹیاں بانھواں دا اوہناں دوالے جال ول رہے ہون، تاں جو اوہناں نوں روک سکن، اوہناں نوں آپنی ہنیری جیل وچوں بچ نکلن توں روک سکن۔ تے ٹہنیاں وچلی کالکھ وچوں

ہی سخت مشقت تے نہ ہی عورتاں، کجھہ وی مرداں دے جسماں
تے روحاں نوں انج نہیں تھکاؤندا، جنا کہ سوگی خیال۔ تے اس طرحاں
ایہہ لوک آپنیاں سوچاں دی وجہ نال کمزور پے گئے۔ ... اوہناں
اندر ڈر پیدا ہو گیا تے اس نے اوہناں دیاں طاقتور بانہواں نوں
زنجیراں پا دتیاں۔ عورتاں بدبو نال مرن والیاں دیاں لوتھاں اپر تے
اوہناں جیوندیاں دی قسمت اپر جنہاں نوں ڈر نے بنہہ چھڈیا سی،
وین پا پا کے بھیانک خیال پیدا کرن لگ پئیاں۔ تے جنگل وچ
بزدلاں والے لفظ سنائی رہن لگ پئے، پہلاں ہولی ہولی، دبے۔گھٹے،
پر مگروں اچی، تے ہور اچی۔ ... لوک پہلاں ہی دشمن کول جا
کے آپنی آزادی اس نوں تحفہ دین لئی تیار ہو چکے سن۔ سارے
موت توں ڈردے ہوئے سن۔ غلامی دی زندگی توں کوئی نہیں سی
ڈردا۔ ... پر بالکل اس ویلے دانکو ساھمنے آیا تے اوہنے بنا کسے
دی امداد دے اوہناں ساریاں نوں بچا لیا۔ ،،

ظاہر سی کہ بڈھی دانکو دے بلدے دل دی کہانی کئی وار
سنا چکی سی، کیونکہ اس دا لے بھریا انداز تے اس دی نیویں تے کریچویں
آواز میرے ساھمنے جنگل دی آواز دی صاف تصویر لیا رہے سن، جس
دے درمیان ناخوش، گھرے ہوئے لوک دلدل دے زہری ساہ دی وجہ
نال مر رہے سن۔

”دانکو اوہناں لوکاں وچوں اک سی، جوان تے سوھنا۔ سوھنے
لوک ہمیشہ ہی بہادر ہندے ہن۔ سو اوہ آپنے ساتھیاں نوں کہن
لگا:

” ’تسیں سوچاں نال آپنے رستے وچوں پتھر نہیں ہٹا سکدے۔
جیہڑے کجھہ نہیں کردے، اوہناں نوں کجھہ نہیں جڑیگا۔ اسیں
آپنی طاقت سوچن تے غم کرن وچ کیوں ضائع کر رہے ہاں؟ اٹھو!
آؤ، جنگل وچوں آپنے لئی راہ بنائیئے، آخر ایہدا وی کتے آخر ہندا
ہے۔ آؤ! چلو!،

”اوہناں اس ول نظر ماری تے ویکھیا کہ اوہ اوہناں وچوں سبھہ
توں چنگا سی، کیونکہ عظیم طاقت تے زندہ اگ اوہدیاں اکھاں وچ
چمکدی سی۔

” ’ساڈی رہنمائی کر‘، اوہ بولے۔
”تے اوہ اوہناں دی رہنمائی کرن لگا۔ ،،

کڈھ کے کسے سوکھیرے راہ اتے لے جان دی خواہش نال بل اٹھیا تے اک بہت طاقتور اگ دی روشنی اوھدیاں اکھاں وچ چمکن لگ پئی۔ ... پر ایہہ ویکھ کے اوھناں سوچیا کہ اوھدیاں اکھاں غصے نال بل رہیاں نے، کہ غصے دی وجہ نال اوھدیاں اکھاں وچ اینی تیز چمک اے۔ تے اوہ خبردار ہوکے کھڑو گئے، بگھیاڑاں وانگ تے اڈیکن لگے کہ اوہ کدوں اوھناں اتے حملہ کردا ہے، تے اوھناں اس دوالے گھیرا ہور وی تنگ کر لیا تاں کہ اس نوں پھڑ کے مار سکن۔ اوھنے اوھناں دیاں سوچاں پڑھ لئیاں تے اس نال اوھدے دل دی اگ ہور وی تیزی نال بلن لگی کیونکہ اوھناں دیاں سوچاں نے اوھنوں اداس کر دتا سی۔

''جنگل مغموم دھن گنگنائی جا رہا سی، بجلی گرج رہی سی تے موھلےدھار مینہہ وس رہا سی۔

''میں ایہناں لوکاں لئی کی کر سکدا ہاں؟، دانکو اجیہی آواز وچ کوکیا کہ جس نال بجلی دی گرج دی گم ہو گئی۔

''اکدم اوھنے آپنی چھاتی نوں پھڑیا، اس نوں پاڑ کے کھوھل دتا، آپنا دل کڈھیا تے آپنے سر اتے اچا کرکے پھڑ چھڈیا۔

''ایہہ سورج وانگ، سگوں اس توں وی تیز بل رہا سی۔ سارے جنگل وچ چپ چھا گئی، تے ایہہ انسانی محبت دی اس مثال نال جگمگا اٹھیا۔ ھنیرا چانن توں دوڑ کے جنگل دے دھر اندر چلا گیا تے کنبدا ہویا دلدل دے سڑاند ساردے ڈھڈ وچ جا ڈگا۔ لوک حیرانی نال دھل گئے۔

''آؤ، چلئے!، دانکو تیزی نال اگے ودھدا ہویا تے آپنے بلدے دل نال راہ نوں روشن کردا ہویا کوکیا۔

''اوہ جویں کیلے ہوئے اوھدے مگر مگر اگے ودھے۔ پھر جنگل اک وار مڑ شوکن لگا، درخت حیران ہوئے ہوئے جھولن لگے، پر اس دی کھپ دوڑدے لوکاں دے پیراں دے کھڑاک وچ ڈب گئی۔ بلدے دل دے عجیب نظارے دے کھچے ہوئے، اوہ تیز تے دلیری نال دوڑ رہے سن۔ ھن وی لوک مر رہے سن، پر ھن بنا شکویاں تے بنا اتھرواں دے مر رہے سن۔ تے دانکو اجے وی اگے سی تے اوھدا دل لاٹو لاٹ ہویا سی، لاٹو لاٹ۔

کجھ بھیانک، ھنیرا تے ٹھنڈا اوھناں ول اکھاں پاڑ پاڑ ویکھ رھا سی۔ راہ اوکھا سی تے اس توں تھکے ھوئے لوک دل ڈھاہ بیٹھے۔ پر اوہ آپنی کمزوری منن توں شرم کھاندے سن، اس لئی اوھناں آپنا غصہ دانکو اتے کڈھیا جیہڑا کہ اوھناں دے اگے اگے جا رھا سی۔ اوہ گلے کرن لگے کہ اوھنوں پتہ نہیں کہ اوھناں دی رھنمائی کویں کرنی ھے — تیرا اس بارے کی خیال اے۔

''اوہ جنگل دیاں کشگنیاں آوازاں دے درمیان، تھر کدے ھنیرے دے درمیان تھکے۔ھارے تے بھکھے۔بھانے رک گئے تے دانکو نوں جھاڑن لگے۔

'' 'نکمے تے نقصان پہنچان والے بندے،، اوہ بولے، 'توں ساڈی رھنمائی کیتی تے سانوں تھکا ساریا تے ھن تینوں اس لئی مرنا پویگا!،

'' 'تسیں کہا سی: ''ساڈی رھنمائی کر!،، تے میں تہاڈی رھنمائی کرن لگا!، دانکو اوھناں ساھمنے مان نال کھڑوتا، کو کیا۔ 'میرے وچ رھنمائی کرن دی ھنمت ھے تے اسے کرکے میں تہاڈی رھنمائی کیتی ھے۔ پر تسیں؟ تسیں آپنی مدد آپ کرن لئی کی کیتا ھے؟ تسیں صرف میرے پچھے آؤندے رھے ھو تے لنمے سفر لئی وی آپنی طاقت سانبھ کے نہیں رکھی! تسیں صرف ٹردے رھے، ٹردے رھے، جس طرحاں بھیڈاں دا اجڑ ھندا ھے!،

''پر ایہناں لفظاں نے اوھناں ساریاں نوں ھور غصے ھی چاڑھیا۔

'' 'تینوں مرنا پویگا! تینوں مرنا پویگا!، اوہ چیکے۔

''جنگل شوکدا رھا، شوکدا رھا، اوھناں دیاں چیکاں دی گونج پیدا کردا رھا تے بجلی ھنیرے نوں پاڑ کے لیراں لیراں کردی رھی۔ دانکو نے اوھناں ول نظر ماری جنھاں دی خاطر اوھنے اپنی جان ماری سی تے ویکھیا کہ اوہ جنگلی جانوراں وانگ سن۔ اوھناں نے اوھدے دوالے بھیڑ پا لئی۔ اوھناں وچوں کسے اک دے منہہ اتے وی کوئی انسانی جذبہ نہیں سی تے اوھناں توں رحم دی کوئی آس نہیں سی کیتی جا سکدی۔ پھر دانکو دا دل غصے نال بھکھ اٹھیا، پر لوکاں لئی ترس محسوس کردیاں اوھنے اس نوں دبا لیا۔ اوہ اوھناں لوکاں نوں پیار کردا سی تے اوھنوں یقین سی کہ اس توں بغیر اوہ تباہ ھو جانگے۔ اوھدا دل اوھناں نوں بچاؤن دی، اوھناں نوں اتھوں

ازرگل ھن گھوک سوں گئی سی ۔ ھوا نے اوھدے پاٹے کپڑے اڈا کے اک پاسے کر دتے سن تے اوھدیاں سک چکیاں چھاتیاں ننگیاں ھو گئیاں سن ۔ میں اوھدے بڈھے جسم نوں ڈھکیا تے اوھدے کول ھی پرے زمین اتے لیٹ گیا ۔ ستیپی ھنیرا تے خاموش سی ۔ بدل اجے وی ھولی ھولی تے نموجھونے آسمان دے آر ۔پار جا رھے سن ۔ ... سمندر دیاں کھوکھلیاں، مغموم آوازاں میرے کناں تک پہنچ رھیاں سن ۔

۱۸۹۴

''اچانک اوھناں ساھمنے جنگل نے راہ چھڈ دتا، چھڈ دتا تے پچھے ہٹ گیا، سنگھنا تے چپ-چاپ، تے دانکو تے سارے لوک دھپ تے سینہہ نال صاف ہوئی خالص ھوا دے سمندر وچ غوطے لاؤن لگے۔ اوھناں دے پچھے جنگل دے اپر طوفان جھل رہا سی۔ پر اتھے دھپ نکلی ہوئی سی، ستیپی ساہ لے رہا سی، گھاہ آپنیاں تڑاں اتے پئے سینہہ دے موتیاں نال چمک رہا سی تے دریا سونے وانگ لشکاں مار رہا سی۔ ... شام پے چکی سی تے دریا ڈبدے سورج دیاں کرناں نوں پرتاؤندا، لال لگ رہا سی، اس خون وانگ، جیہڑا دانکو دی چیری ہوئی چھاتی وچوں گرم دھار بن کے ویہہ رہا سی۔

''فخر-بھرے تے دلیر دانکو نے آپنے ساھمنے پھیلے وسیع ستیپی اتے اک خوشی بھری نگاہ ماری: اوہ آزاد زمین ول خوشی نال ویکھن لگا تے ھسن لگ پیا، تے اوھدے ھاسے وچ فخر دی چھنکار سی۔ تے پھیر اوہ ڈگ پیا تے — مر گیا۔

''خوشی نال پھلے نہ سماؤندے تے آس نال بھرے ہوئے لوکاں نے ایہہ نہ ویکھیا کہ اوہ مر گیا ھے تے اوھناں ایہہ نہ ویکھیا کہ اوھدا بہادر دل اجے وی اوھدے مردہ جسم کول پیا بل رہا سی۔ اوھناں وچوں صرف اک نے، جیہڑا باقیاں نالوں ودھیرے خبردار سی، ایہنوں ویکھیا تے، ڈر نال سہمے ہوئے نے دل اپر پیر رکھہ دتا-... تے دل پھٹ کے چنگیاڑیاں وچ تبدیل ھو گیا تے بجھہ گیا۔

''اس کرکے ستیپی وچ اوہ نیلے چنگیاڑے پیدا ھندے ھن، جیہڑے طوفان توں پہلاں اتھے دسدے نے!''

ھن، جدوں بڈھی نے آپنی خوبصورت کہانی مکا لئی، تاں ستیپی وچ اک عظیم خاموشی چھا گئی، جویں کہ ایہہ وی بہادر دانکو دی طاقت اتے حیران رہ گیا ھووے جس نے انساناں دی خاطر آپنا بلدا دل کڈھیا تے آپنے لئی بنا کوئی انعام منگن دے، مر گیا سی۔ بڈھی انگھلا رہی سی۔ میں اس ول نظر ماری تے آپنے آپ توں پچھیا کہ ھور کنیاں کہانیاں تے یاداں اوھدے دل وچ دبیاں پئیاں نے۔ تے میں دانکو دے عظیم بلدے دل بارے تے انسانی تخیل بارے سوچن لگا، جس نے ایہو جیہیاں خوبصورت تے مست کر دین والیاں کہانیاں گھڑیاں نے۔

اکیویں دے مارے

سنگھنے، سلیٹی دھوں دے بدل چھڈدی سواری گڈی، کسے وڈے سارے سپ وانگ، ستیپی دیاں چڑتناں وچلے کنک دے سنہری سمندر وچ غائب ہو گئی۔ چلدی لو وچ گڈی دے دھوں دے نال نال غصہ چڑھاؤن والی کھپ وی گھلدی گئی، جیہڑی اس وسیع تے خالی میدان دی اکسار چپ نوں توڑدی رہی سی۔ اس میدان دے وچکار اک چھوٹا جیہا ریلوے سٹیشن سی جس دا اکلاپا حدوں ودھ غمگین جذبے پیدا کردا سی۔

تے جدوں گڈی دی کھپ، جیہڑی بھانویں کن-پاڑویں سی، پر جیوندی جاگدی سی، شفاف آسمان دے گنبد ہیٹھ لوپ ہو گئی، تاں اسے دم۔گھٹویں چپ نے اک وار پھر سٹیشن نوں مل لیا۔

ستیپی گوڑھے پیلے رنگ دا سی، آسمان گوڑھے نیلے رنگ دا۔ تے دوہاں دا کوئی حد-بناں نہیں سی۔ ایہو جیہی وسعت وچکار سٹیشن دیاں بھوریاں عمارتاں انج لگدیاں سن، جویں بے-دھیانے وجے کجھ برش ہون، جیہڑے تخیل توں سکھنے کسے مصور ولوں بڑی محنت کرکے بنائی غمگین تصویر نوں عین وچکاروں خراب کر رہے ہون۔

ہر روز دوپہرے باراں وجے تے تیہرے چار وجے ستیپی ولوں گڈیاں آؤندیاں تے پورے دو منٹ لئی سٹیشن تے آ کھڑوندیاں۔ ایہہ چار منٹ سٹیشن والیاں لئی سبھ توں اہم تے اکو اک جی پرچاوا سن، کیونکہ ایہہ اتھے کنم کرن والیاں لئی سجرے تاثر لے کے آؤندیاں۔

هر گڈی وچ هر طرحاں دے کپڑے پہنی هر طرحاں دے لوک هندے۔ صرف پل دے پل هی اوهناں نوں ویکھیا جا سکدا سی: ڈبیاں دیاں باریاں وچ تھکے هوئے، اتاولے، بےدھیانے منہاں دی بس جھلک هی ملدی — تے پھیر گھنٹی، سیٹی تے شور مچاؤندی گڈی اوهناں نوں سٹیپی وچ، دور شہر ول لے جاندی، جتھے رولے-رپے والی زندگی کھول رهی هندی۔

سٹیشن اتے کنم کرن والے ایہناں منہاں ول بڑے تجسس نال ویکھدے تے جدوں گڈی چلی جاندی تاں اک دوجے نوں آپنے تاثر دسدے۔ اوهناں دے چار-چوفیرے سٹیپی پھیلیا هندا، اوهناں دے اپر آسمان دا اڈول گنبد هندا اتے اوهناں دے دلاں وچ ایہناں لوکاں لئی دھندلے جیہے حسد دا جذبہ هندا، جیہڑے هر روز انجانیاں منزلاں ول دوڑے جاندے سن — اوهناں کولوں لنگھدے هوئے، اوهناں نوں اس اجاڑ وچ، جویں زندگی توں باهر، چھڈدے هوئے۔

تے گڈی نوں ٹور کے اوہ پلیٹفارم اتے کھڑے هن، جاندی گڈی دا کالا جیہا ربن کنکاں دے سنہری سمندر وچ غائب هندا ویکھ رہے هن، تے زندگی دے اس پل کو دے جھلکارے بارے آپنے تاثراں وچ اوہ اینے مست هن کہ اوہ چپ کیتے هوئے هن۔

لگ بھگ هر کوئی اتھے هے — سٹیشن ماسٹر، اک بھلا آدمی، سوٹا-تازہ، ککے والاں تے قزاقاں والیاں وڈیاں مچھاں والا؛ اوهدا نائب، لال والاں تے نکیلی داڑھی والا نوجوان؛ لوکا، سٹیشن دا چوکیدار، مدھرا، چھوهلا تے چلاک، تے گوسوزوف ناں دا اک کانٹے والا، سنگھنی داڑھی تے گٹھے جسم والا، چپ-رهنا آدمی۔

سٹیشن ماسٹر دی بیوی سٹیشن دے دروازے کول اک بینچ اتے بیٹھی هے۔ اوہ مدھری تے سوٹی هے، تے گرمی اوهنوں بہت تنگ کردی هے۔ اوهدی گود وچ بال ستا هویا هے تے بال دا منہہ وی اسے طرحاں گول تے لال هے جویں اوهدی ماں دا۔

گڈی نیواں ول نوں هیٹھاں جاندی هے اتے جاپدا هے کہ زمین اوهنوں هڑپ کر جاوےگی۔

سٹیشن ماسٹر آپنی بیوی ول مڑدا هویا کہندا هے:

''ساماوار تیار اے، سونیا؟''

''بےشک،'' اوہ مدھم تے لمکویں آواز وچ جواب دیندی هے۔

سست ہو جاندا۔ کالے والاں والی دے کپڑیاں بارے آپنے نائب دی تنقید ماتوے یگوررووچ دے ہوٹھاں تے ایہہ سوال لے آؤندی :

''کیوں؟ کالے والاں والیاں نوں پیلے کپڑے نہیں پاؤنے چاہیدے؟''

''میں رنگ دی گل نہیں کر رہا، کٹ دی گل کر رہا ہاں،'' شیشے دی پلیٹ وچوں بڑی صفائی نال آپنی پلیٹ وچ کجھ مربہ پاؤندا ہویا نکولائی پیتررووچ واضح کردا۔

''کٹ؟ ایہہ دوجی گل اے،'' سٹیشن ماسٹر متفق ہو جاندا۔

اوہدی بیوی گل-بات وچ شامل ہو جاندی، کیونکہ ایہہ موضوع اوہدے دل نوں پیارا تے اوہدے دماغ دی پہنچ وچ سی۔ پر کیونکہ ایہناں لوکاں دیاں عقلاں ڈونگھیاں نہیں، اس لئی اوہناں دی گل-بات سست چال لمکویں جیہی ہندی ہے تے اوہناں دے جذبیاں نوں بالکل نہیں سی چھوہندی۔

باریاں وچوں ستیپی ویکھیا جا سکدا ہے جس اتے چپ چھائی ہوئی ہے تے آسمان، جیہڑا آپنی شفاف دکھ دی وجہ نال بڑا شاندار لگدا ہے۔

لگ‌بھگ ہر گھنٹے بچھوں مال گڈیاں لنگھدیاں ہن۔ ایہناں ساریاں گڈیاں دا عملہ جانیا پچھانیا ہے۔ ایہناں دے گارڈ انگھلاؤندے جیہے ہندے ہن، ستیپی دے چکر لا لا کے بور ہوئے ہوئے۔ بے‌شک کدی کدی اوہ ریل دی پٹڑی اتے ہوئے حادثیاں دیاں کہانیاں سناؤندے ہن : فلانی فلانی تھاں کوئی بندا ماریا گیا۔ جاں آپنے کنم نال تعلق رکھن والیاں خبراں دسن لگ پیندے ہن : فلانے فلانے نوں جرمانہ ہو گیا تے فلانے دی تبدیلی ہو گئی۔ ایہناں خبراں بارے بحث نہیں کیتی جاندی، ایہناں نوں بس ہضم کر لیا جاندا ہے، جس طرحاں کوئی پیٹو کسے نایاب تے سوادی کھانے نوں ہڑپ لیندا ہے۔

ہولی ہولی سورج ستیپی دے کنڈھے نال ہیٹھاں جا لگدا ہے، تے زمین دے نیڑے آؤندا آؤندا لال-سوہا ہو جاندا ہے۔ اک لال جیہی چمک ستیپی دی ہر شے اتے پیندی ہے جس نال اک سک جیہی بیاباں توں پرے دیاں وسعتاں دی کھچ پیدا ہو جاندی ہے۔ آخر سورج دمیل نوں جا چھوہندا ہے تے نستا جیہا ہوکے اس وچ جاں اس دے پچھے جا ڈگدا ہے۔ اس توں بہت وقت پچھوں تک شام دے چانن دے چمکیلے رنگ آسمان وچ مدھم جیہی موسیقی وجاؤندے

''لوکا! ذرا چیزاں ٹھیک ٹھاک کرکے رکھہ اتھے — پلیٹ‌فارم تے جنگلے صاف کر، ویکھہ، چارے پاسے کنا گند پا گئے نے اوہ...''

''مینوں پتہ اے، ساتوے یگورووچ...''

''اچھا، پھیر کی خیال اے؟ چاہ پیئے، نکولائی پیترووچ؟''

''بدستور،'' اوھدا نائب جواب دیندا ھے۔

تے جسے دوپہر دی گڈی لنگھہ کے گئی هووے، تاں ساتوے یگورووچ آپنی بیوی توں پچھدا ھے:

''کھانا تیار اے، سونیا؟''

پھر اوہ لوکا نوں هدائتاں دیندا ھے، جیہڑیاں همیشه اوهو هندیاں هن، تے آپنے نائب نوں، جیہڑا کھانا اوهناں نال کھاندا ھے، کہندا ھے:

''اچھا، پھر کی خیال اے؟ کھانا کھائیئے؟''

''بد ستور،'' نائب مناسب طریقے نال جواب دیندا ھے۔

تے اوہ پلیٹ‌فارم توں اک کمرے وچ چلے جاندے هن، جس وچ فرنیچر گھٹ تے بوٹے زیادہ هن، جس وچوں کھانے دی تے پوتڑیاں دی واشنا آ رهی هندی ھے تے جتھے سیز دوالے گلاں همیشه اوهو هندیاں هن که اوهناں نے کی لنگھدا ویکھیا ھے۔

''توں ویکھی سی، نکولائی پیترووچ، سیکنڈ کلاس وچ جیہڑی کالے والاں والی، پیلے کپڑے پائی بیٹھی سی؟ بڑی قاتل چیز سی!''

''ماڑی نہیں سی پر کپڑے دا پتہ نہیں سی،'' اوھدا نائب کہندا۔

اس دی تنقید همیشه مختصر تے بھروسے نال کہی گئی هندی، کیونکه اوهنوں پڑھیا-لکھیا تے تجربےکار هون اتے فخر سی۔ اوهنے جمنیزم دا امتحان پاس کیتا هویا سی۔ اوهنے کالی جلد والی اک نوٹ‌بک رکھی هوئی سی جس وچ اوہ هتھه لگدیاں کتاباں تے اخباراں وچوں مشہور شخصیتاں دے قول لکھدا رهندا سی۔ کنم توں باهر سٹیشن ماسٹر بغیر چوں چراں دے اوهنوں اهم هستی مندا سی تے جو کجھه اوہ کہندا، اس نوں دھیان نال سندا سی۔ اوہ سیانپ دے اوهناں هیریاں توں خاص طور تے متاثر هندا، جیہڑے نکولائی پیترووچ دی نوٹ‌بک وچ ملدے سن تے بڑے ساده-دل ڈھنگ نال اوهناں اتے

''گھر ـ گھاٹ!،، اوہ ٹھٹھا اڈاؤندا ھویا کہندا ـ ''بیوی؟ مینوں پتہ اے، کی ھندی اے ـ ... پر تیری بیوی — کی اوہ بیوہ اے؟ جاں فوجی دی گھر والی ھے؟،،

''اوئے کبوتراں دے جرنیل!،، لوکا کاٹویں ڈھنگ نال کوک کے اوھنوں کہندا ـ

اوہ یا گودکا نوں کبوتراں دا جرنیل اس لئی کہندا سی کہ بڈھے سپاھی نوں پرندیاں نال بہت پیار سی ـ اوھدے نکے جیہے گھر دے اندر باھر پنجرے لٹکے ھندے سن تے پرندیاں دے بیٹھن لئی تھانواں بنیاں ھندیاں سن تے سارا دن گھر دے اندر تے چار-چوفیرے پرندیاں دی ''چیں ـ چریں،، سنائی دیندی رھندی سی ـ سپاھی دے پھاھے ھوئے بٹیرے اکاویں ڈھنگ نال ''چیں -چریں،، کری جاندے، سینا لنمیاں لنمیاں تقریراں کردیاں رھندیاں، سبھ رنگاں دے نکے نکے پرندے جھا کدے رھندے، چیں -چیں کردے رھندے تے انتھک طور تے گاؤندے رھندے، تے اس طرحاں سپاھی دی اکلاپی زندگی نوں خوشی نال بھردے رھندے ـ اوہ آپنا سارا ویہلا وقت اوھناں اتے خرچ کردا پر پرندیاں لئی اپنی فکرمندی تے لگن وکھاؤندا ھویا، اوہ سٹیشن اتے آپنے ساتھیاں وچ ذرا وی دلچسپی نہ وکھاؤندا ـ اوہ لوکا نوں سپ کہندا تے گوسوزوف نوں کنسپ، تے اوھناں دے سنہہ تے اوھناں نوں ''رناں دے پچھەلگ،، کہندا جس لئی، اوھدے خیال وچ، اوھناں نوں چنگی کٹ پینی چاھیدی سی ـ

عام طور تے لوکا اوھدے کہن ول بہتا دھیان نہیں سی دیندا، پر جدوں سپاھی حدوں ودھ جاندا تاں لوکا اوھنوں کناں چر تے بدلے دے جذبے نال دانٹدا رھندا:

''توں قلعے دے چوھے، ادھہ کنورے، گونگلو! تینوں سمجھ ای کی اے! ریٹیر ھوئے بکرے دے ڈھولچی! ساری عمر توں توپاں ھیٹھوں ڈڈو کڈھدا رھا ایں تے آپنی پلٹن دی بند-گوبھی دی راکھی کردا رھا ایں ـ دوجیاں نوں گلاں کہن جوگا توں کتھوں ھو گیا ـ جاہ آپنے بٹیریاں کول، وڈے چڑیاں دے جرنیل!،،

ایھو جیہی واچھڑ نوں خاموشی نال سنن توں پچھوں یا گودکا سٹیشن ماسٹر کول شکائت کرن چلا جاندا، تے اوہ اگوں چیک کے اوھنوں کہندا کہ اوھدے کرن جوگے ھور زیادہ ضروری کنم پئے

رهندے هن پر جیوں جیوں نگھی تے بےآواز شام ڈونگھی هوئی جاندی هے، ایهه موسیقی هور مدهم هوئی جاندی هے۔ تارے نکل آؤندے سن، کنبدے کنبدے، جویں دهرتی اپرلے اکیویں توں ڈر رهے هون۔
شام دے هنیرے وچ ستیپی سنگڑ گیا لگدا هے، رات دے پرچھانویں چپ-چاپ سبهه پاسیاں توں سٹیشن ول رینگدے آؤندے نے، تے پھیر رات پے جاندی هے — کالی بولی تے ماتمی۔
سٹیشن اتے بتیاں جگا دتیاں جاندیاں هن۔ باقی ساریاں بتیاں نالوں تیز تے اچی بتی هرے سگنل دی هندی هے، جیهڑی هنیرے تے چپ نال گھری هندی هے۔
وقت نال گھنٹی وجدی هے تے گڈی دے آؤن دی خبر دیندی هے، گھنٹی دی کاهلی کاهلی آواز ستیپی وچ اپڑ جاندی هے تے اتھے جا کے ختم هو جاندی هے۔
گھنٹی وجن توں چھیتی هی پچھوں، هنیریاں چڑتناں وچوں چمکدی لال روشنی نٹھی آؤندی دسدی هے تے هنیرے وچ لپیٹے کلےکارے سٹیشن ول آ رهی گڈی دی گڑگڑاهٹ ستیپی دی چپ نوں توڑ دیندی هے۔

سٹیشن دے چھوٹے جیهے معاشرے دیاں هیٹھلیاں جماعتاں اعلے صبفے نالوں وکھری طرحاں رهندیاں۔ لوکا نوں آپنی بیوی اتے بھرا کول نٹھه جان دی خواهش نال لگاتار گھول کرنا پیندا هے، جیهڑے سٹیشن توں ست ویرست دور رهندے هن۔ اوتھے اوهدا ''گھر-گھاٹ،، سی، جویں اوه عام طور تے گوسوزوف نوں کهیا کردا سی، جدوں اوه اس چپ-گڑپ تے مسینے کانٹے والے نوں آپنی تھاں ''ڈیوٹی دین لئی،، کهندا۔
''گھر-گھاٹ،، دے لفظ تے گوسوزوف همیشه لنماں جیها ٹھنڈا ساه بھردا تے لوکا نوں کهندا:
''ٹھیک هے، جاه پھیر، گھر-گھاٹ دا تاں خیال رکھنا ای پیندا اے۔ ایهدے وچ کی شک اے۔،،
پر دوجا کانٹے والا — افاناسی یا گودکا، دهولے، کھردرے والاں نال کجے هوئے لال منهه والا بڈھا سپاهی — ٹھٹھا اڈاؤن والا تے غصیل — لوکا اتے اعتبار نهیں سی کردا۔

اوہ راضی ہو گئی تے جدوں تیار ہو گئیاں تاں آپ اوہدے کول لے کے آئی۔

''شکریہ،'' گوسوزوف بولیا۔ ''تن قمیضاں، اک قمیض دے دس کاپیک، ایہہ ہو گئے تیہہ کاپیک، ہیں ناں؟''

''میرا خیال اے،'' آرینا بولی۔

گوسوزوف سوچن لگ پیا۔

''توں کیہڑے گوبیرنیا توں ایں؟'' آخیر اوہ اس عورت نوں کہن لگا، جس نے سارا وقت آپنیاں اکھاں اوہدی داڑھی اتے گڈی رکھیاں سن۔

''ریازان،'' اوہ بولی۔

''بہت دور اے۔ توں ایتھے آئی کویں؟''

''مینوں نہیں پتہ۔ میں اکلی ہاں۔ میرا کوئی وی نہیں۔''

''اس کرکے تاں بندا ہور وی دور جان لئی تیار ہو جاندا اے،'' گوسوزوف نے ٹھنڈا ساہ بھریا۔

تے دونویں کنا چر چپ کیتے رہے۔

''میری وی ایہو گل اے۔ میں نزنی نووگورود توں ہاں۔ سرگاچ اوڑید،'' گوسوزوف کجھ وقت پچھوں بولیا۔ ''میں وی اکلا ہاں۔ بالکل کوئی نہیں۔ پر کدی میرا گھر ہندا سی، بیوی ہندی سی تے بچے ہندے سن، دو۔ میری بیوی ہیضے نال مر گئی تے بچے وی ایسے طرحاں ہی چلدے ہوئے۔ ... تے... میں... میں کلیش نال آپنے آپ نوں گالن لگ پیا۔ ہاں... آں...۔ مگروں میں زندگی مڑ نویں سریوں شروع کرن دی کوشش کیتی پر فضول — مشین دے پیچ ڈھلے ہو چکے سن، ہن ایہہ کنم نہیں سی کردی۔ سو میں ٹر پیا — آپنے راہ، جدھر نوں جتھوں تک جا سکدا ساں۔ تے ہن تیجا ورھا جاندا اے...''

''بھیڑا حال ہندا اے، جدوں کوئی آپنا آلھنا نہ ہووے تاں،'' ہولی جیہی آرینا بولی۔

''ہاں، بہت بھیڑا۔ توں بیوہ ایں؟''

''کنواری...''

''ویکھ کھاں!'' گوسوزوف نے بےجھجک شک ظاہر کیتا۔

''ایمان نال، کنواری ہاں،'' آرینا نے یقین دوایا۔

ھن تے اس نوں باھر کڈھ دیندا۔ ایہہ سن کے یا گودکا لوکا نوں لبھن ٹر پیندا تے اوھنوں آپ جا کے گاھلاں کڈھن لگ پیندا — آرام نال، گرم ھوئے بنا، اپنے بھارے بھارے پھکڑ تولدا کہ لوکا آپنے کناں وچ انگلاں دے کے اتھوں نٹھ اٹھدا۔

جے سپاھی گوسوزوف نوں اوھدیاں حرکتاں لئی کجھہ کہندا تاں اوہ ٹھنڈا ساہ بھردا تے گھبراھٹ جیہی نال آپنے آپ نوں ٹھیک ثابت کرن دی کوشش کردا۔

''کی کیتا جا سکدا اے؟ کجھہ نہیں کیتا جا سکدا، سچ مچ - ... ٹھیک اے کہ ایہہ شیطانی اے... پر تاں وی... کہندے ھندے نے ناں، دوجیاں دے نقص نہ کڈھو تاں تہاڈے وی کوئی نہیں کڈھے گا۔ ،،

اک دن سپاھی نے ذرا کو ھسدیاں اوھدی گل دا جواب دتا:

''اوہ پرانا نسخہ سبھہ روگاں دا! نقص نہ کڈھو،... نقص نہ کڈھو... تے جے نقص ھی نہیں کڈھنے تاں لوکیں گلاں کاھدے بارے کرن گے!،،

سٹیشن ماسٹر دی بیوی توں علاوہ سٹیشن اتے اک ھور وی عورت سی۔ ایہہ سی رسوئی دا کنم کرن والی، آرینا۔ اوہ لگ بھگ چالھی ورھیاں دی سی تے بےحد کوجھی — مدھری تے گٹھی ھوئی، لنمیاں جھولیاں چھاتیاں، تے ھمیشہ گندی تے انسنوری۔ اوہ بطخ دی چال چلدی تے اوھدے چیچک دے داغاں بھرے منہہ وچ چمکدیاں اکھاں دیاں جھیتاں وچ کوئی سہمی سہمی نظر ھندی۔ اوھدی بیڈول بنتر وچ کجھہ ڈرو جیہا غلاماں والا ھندا۔ اوہ آپنے سوڑے بلھاں نوں ھمیشہ سنگیڑ کے رکھدی، جویں اوہ ھر اک توں معافی منگنی چاھوندی ھووے — جس طرحاں اوہ لوکاں ساھمنے گڑگڑاؤنا چاھوندی ھووے، پر رون توں ڈردی ھووے۔ اٹھہ مہینے گوسوزوف اس ول کوئی خاص دھیان دتے بنا رھندا رھا۔ اوہ لنگھدا جاندا، اوھنوں ''ھلو،، کہہ چھڈدا، اوہ وی اسے طرحاں اوھدا جواب دے چھڈدی، کوئی اک ادھی گل کردے تے پھیر آپو آپنے راہ ٹر جاندے۔ پر اک دن گوسوزوف سٹیشن ماسٹر دی رسوئی وچ گیا تے آرینا نوں کہن لگا کہ اوہ اوھنوں کجھہ قمیضاں بنا دیوے۔

تے اس طرحاں ساریاں توں آپنے تعلقات نوں لکاؤندے ہوئیاں، اوہ اکٹھے ہندے۔

رات نوں چوری چھپی اوہ اوھدے کول آ جاندی۔ اوہ بڑے احسان کردے طریقے نال اوھنوں جی آیاں آ کھدا تے کدی صاف صاف کہہ دیندا:

''منہہ تیرا کنا بھیڑا اے!،،

اوہ صرف مسکرا چھڈدی، ہلکا جیہا تے معافی منگدے ڈھنگ نال، تے جان لگی اوھدے کنم دا پلندہ آپنے نال لے جاندی۔

اوہ اک دوجے نوں اکثر نہیں سن ملدے۔ پر کدی کدی اوہ سٹیشن اتے ملدے تاں اوہ اوھدے کن وچ کہہ جاندا:

''اج راتیں آویں!،،

تے اوہ حکم منندی ہوئی آپنے چیچک دے داغاں والے منہہ اتے انج سنجیدگی نال آؤندی جویں اوہ کوئی اجیہا فرض نبھاؤن آئی ہووے جس دی اہمیت نوں اوہ پوری طرحاں جاندی ہووے۔

پر گھر نوں جاندیاں اوھدے منہہ اتے سڑکے گناہ دا تے ڈر دا احساس اکریا دکھائی دیندا۔

کدی کدی اوہ کسے نویکلی نکر وچ جاں کسے درخت دے پیچھے ستیپی اتے نظر مارن لئی رک جاندی۔ اتھے رات دا راج ہندا تے اس دی مضموم چپ اوھدے دل وچ دھشت بھر دیندی۔

اک دن، دوپہر توں مگرلی گڈی نوں ٹور کے سٹیشن دے اہلکار سٹیشن ماسٹر دے کمریاں دیاں باریاں دے باھر اگے سفیدے دے درختاں دی چھاں ہیٹھ چاہ پین لئی بیٹھ گئے۔

گرمی والے دنیں اوہ اکثر اتھے چاہ پیندے سن — اس نال اوھناں دیاں زندگیاں دی غیردلچسپی وچ ذرا کو ہور ونگی آ جاندی۔

اس خاص دن اوہ چپ-چاپ چاہ پی رہے سن، آخری گڈی بارے جو کجھ کہا جا سکدا سی کہا جا چکا سی۔

''اج کل نالوں ودھیرے گرمی اے،،، اک ہتھ نال آپنا خالی گلاس آپنی بیوی نوں پھڑاؤندیاں تے دوجے نال متھے توں مڑھکا پونجھدیاں سٹیشن ماسٹر بولیا۔

''توں ویاہ کیوں نہیں کرایا؟،،

''مینوں کون لیندا؟ میرے وچ ہے ہی کی... کسے نوں کی پئی اے میرے نال ویاہ کراوے... تے پھیر میں کنی بدشکل ہاں...،،

''ہوں...،،'' گوسوزوف نے سوچدے ہوئے لمکویں ڈھنگ نال کہا تے داڑھی اتے ہتھ پھیردا ہویا دھیان نال اوہدی جانچ کرن لگا۔ پھیر اوہنوں پچھن لگا کہ اوہنوں کنے پیسے ملدے ہن۔

''ڈھائی...،،

''سو۔ تاں میں تیرے تیہہ کاپیک دینے ہوئے ہیں؟ ویکھہ، راتیں آکے ایہہ لے جاویں۔ دس کو وجے، ٹھیک؟ تے میں تینوں پیسے دے دیواں گا۔ ... کپ کپ چاہ دا پیوانگے، اکیواں دور کرن لئی گلاں کراں گے...اسیں دونویں کلے۔کارے ہاں۔ ضرور آئیں!،،

''آوانگی،،'' آرینا نے سادے جیہے انداز وچ کہا تے چلی گئی۔

پھر، ٹھیک دس وجے اوہ اس کول آئی تے سویرے پوم۔پھٹالا ہو چکا سی تاں گئی۔

گوسوزوف نے اوہنوں مڑ کے آؤن دا سدا نہ دتا تے نہ ہی اوہدے تیہہ کاپیک اوہنوں دتے۔ اوہ آپنی مرضی نال پھیر آئی، بے‌وقوف تے عاجز؛ اوہ آئی تے چپ۔چاپ اوہدے ساہمنے کھلو گئی۔ اوہ سنجی اتے پیا اوہنوں ویکھدا رہا تے کندھہ ول سر کدا ہویا، اوہنوں کہن لگا:

''بیہہ جا۔،،

تے جدوں اوہ بیہہ گئی تاں اوہنوں کہا:

''سن، ایہنوں لکا کے رکھیں۔ کسے نوں وی اس گل دا پتہ نہ لگے، سندی ایں؟ میرے لئی مصیبت آجائے گی۔ میں ہن کوئی جوان نہیں تے نہ ہی توں ایں، سمجھی؟،،

اوہنے رضامندی نال سر ہلا دتا۔

باہر نوں بھیجدیاں اوہنے آپنے کجھ کپڑے اوہنوں توپا لاؤن لئی دے دتے۔

''کسے نوں وی اس گل دا پتہ نہ لگے،،'' اوہنے اک وار پھیر اوہنوں یاد کرایا۔

''اس عورت بارے کجھ بڑا ہی طبع زاد اے، توں کدے خیال کیتا اے، نکولائی پیترووچ؟''

'' 'طبع زادگی تچھتا دی ساں ہندی اے، '' بڑا فلسفیاں وانگ تے سوچن والا لگدے ہوئے نکولائی پیترووچ نے تنقید کیتی، جویں اوہ آپنے آپ نال گل کر رہا ہووے۔

''کی، کی؟'' سٹیشن ماسٹر نے تجسس نال پچھیا۔

جدوں نکولائی پیترووچ نے سمجھاؤن دے انداز وچ گل دھرائی، تاں سٹیشن ماسٹر نے مست ہندیاں اکھاں ادھیاں کو میٹ لئیاں، جدوں کہ اوہدی بیوی السائے ڈھنگ نال بولی:

''تسیں جو کجھ پڑھدے ہو، تہانوں چنگی طرحاں یاد رہ جاندا اے! سینوں تاں اگلے دن سبھہ پڑھیا۔پڑھایا بھل جاندا اے۔ ... اجے کجھ ہی دن ہوئے سیں ''نیوا'' وچ کوئی اینی زیادہ دلچسپ، اینی ہاسے والی چیز پڑھی سی، تے ہن؟ اک لفظ نہیں سینوں یاد۔''

''عادت دی گل ہندی اے،'' نکولائی پیترووچ مختصر طور تے وضاحت کردا ہویا بولیا۔

''پر ایہدے نالوں وی چنگا سی — کی ناں اے اوہدا؟ شوپن ہائر،'' سٹیشن ماسٹر نے مسکراؤندیاں کہا۔ ''دوجے لفظاں وچ ہر نویں شے پرانی ہو جاندی ہے۔''

''جاں بالکل اس دے الٹ، کیونکہ جویں کہ اک شاعر نے لکھیا ہے: 'قناعت زندگی دی سیانپ ہے: ایہہ ہر نویں شے پرانی وچوں ہی بناؤندی ہے۔'''

''ہت تیری! کتھوں آؤندیاں نے تینوں ایہہ ساریاں؟ تیرے نال تاں ایہہ انج اے، جویں چھاننی وچوں پنیندا آ رہا ہووے۔''

سٹیشن ماسٹر خوشی دے مارے کھڑکھڑ کرکے ہسیا، اوہدی بیوی سٹھی طرحاں مسکرائی تے نکولائی پیترووچ نے آپنے اطمینان نوں لکاؤن دی فضول کوشش کیتی۔

''کون سی، جس نے تچھتا بارے کہا سی؟''

''بریاتنسکی، اک شاعر۔''

''تے دوجی گل کس نے کہی سی؟''

''اوہ وی شاعر سی، فوفانوف۔''

''ہشیار آدمی سن،'' سٹیشن ماسٹر نے شاعراں دی تعریف کردیاں

''اکیویں کرکے لگدا اے کہ گرمی زیادہ اے،'' اوھدی بیوی گلاس پھڑدی ہوئی بولی۔

''ھوں۔ ھو سکدا ھے، توں ٹھیک ھوویں۔ ایہو جیہی حالت وچ تاش چنگی رھندی اے۔ پر اسیں صرف تن جنے ھاں۔''

اوھدے نائب نے موڈھے سنگیڑے، اکھاں تھوڑیاں کو میٹیاں تے بڑے موثر کرن والے ڈھنگ نال کہن لگا:

''تاش، شوپن ھائر مطابق، دماغ دے دیوالیہ پنے دا اظہار اے۔''

''کڈی سیانی گل اے،'' سٹیشن ماسٹر نے خوش ھندیاں کہا۔

''کی کہا؟ دماغ دا دیوالیہ پنا — ھوں! کس نے کہا سی؟''

''شوپن ھائر نے۔ جرمن فلسفی سی اوہ۔''

''فلسفی؟ ھوں۔''

''تے ایہہ فلسفی کی ھندے نے؟ یونورسٹیاں وچ کنم کردے نیں؟'' سونیا پچھن لگی۔

''میں تہانوں کویں دساں کی ھندے نیں؟ فلسفی ھونا کوئی پیشہ نہیں ھندا، سگوں، سمجھہ لئو، قدرتی صفت ھندی اے۔ کوئی وی فلسفی ھو سکدے — کوئی وی، جیہڑا سوچن دا تے ھر گل وچ وجوھات تے اثراں نوں لبھن دا رجھان لے کے جنمیا ھووے۔ بے شک، فلسفی کدی کدی یونورسٹیاں وچ ملدے نیں پر اوہ کدھرے وی ھو سکدے نیں — ریلوے دی نوکری کردے وی ھو سکدے نیں۔''

''تے کی اوہ بتھیرے پیسے بنا لیندے نیں — جیہڑے یونورسٹیاں وچ کنم کردے نیں؟''

''سارا اوھناں دی سیانپ اتے منحصر کردا اے۔''

''جے کتے ساڈے کول چوتھا بندا ھندا، تاں اسیں اک دو گھنٹے ذرا چنگے کٹ لیندے،'' سٹیشن ماسٹر ٹھنڈا ساہ بھردا ھویا بولیا۔

تے پھیر گل-بات دی لڑی ٹٹ گئی۔

اپر نیلے آسمان وچ چنڈول گا رھے سن، سفیدے دیاں ٹہنیاں اتے سرخ پھدکدے پھردے سن، ھولی ھولی سیٹیاں ماردے۔ گھر دے اندروں بچے دے رون دی آواز آئی۔

''آرینا اندر اے؟'' سٹیشن ماسٹر نے پچھیا۔

''بے شک،'' اوھدی بیوی نے جواب دتا۔

تے ساتوے یگورووچ کھڑکھڑا کے ھسن لگ پیا۔ اوھدیاں گلھاں ھلن لگ پئیاں تے ستھے توں سڑھکا چون لگ پیا۔

''اس وچ ذرا کجھ ھساؤنا نہیں،،، سونیا بولی۔ ''پہلی گل تاں ایہہ کہ بچہ اوھدے سپرد اے، تے دوجی گل، ذرا اس روٹی ول ویکھو! سڑی ھوئی تے خمیری۔ پر کیوں؟،،

''اس وچ کوئی شک نہیں کہ روٹی جیہو جیہی ھونی چاھیدی اے، اس طرحاں دی نہیں۔ اوھنوں ذرا سمجھاؤنا پوےگا۔ پر سونہہ رب دی، اس گل دی مینوں کدی امید نہیں سی۔ اوہ تاں آپ گنھے آٹے ورگی اے۔ تے اوہ! اوہ کون اے؟ لوکا؟ میں ذرا خبر لوانگا، بڈھا شیطان! جاں یا گودکا ھے ایہہ — اوہ سچھاں سنا!،،

''گوسوزوف،،، نکولائی پیترووچ نے مختصر جیہا دسیا۔

''اوہ؟ اوہ چپو؟ او۔ او؟ تسیں کدھرے ایویں تاں نہیں بنا رھے؟،،

ساتوے یگورووچ نوں ایہہ ھساؤنی کہانی بڑی دلچسپ لگی۔ اک منٹ اوہ کھڑکھڑا کے ھسدا ھے، پر اگلی گھڑی اوہ سنجیدہ ھوکے کہندا ھے کہ عاشقاں نوں سنجیدہ ڈانٹ۔ڈپٹ کرنی پوےگی، تے پھیر جدوں اوہ اوھناں وچکار کہے گئے محبت بھرے بولاں دا تصور کردا ھے تاں اک وار پھیر کھڑکھڑا کے ھس پیندا ھے۔

آخر اوھنے تفصیل نال پتہ کرنا شروع کر دتا۔ اس اتے نکولائی پیترووچ نے سنجیدہ جیہا منہہ بنا لیا تے سونیا نے آپنے خاوند نوں وچوں ٹوک دتا۔

''آہ، شیطان! ویکھو، میں کویں اوھناں دا سکو ٹھپدا ھاں! دلچسپ اے!،،، سٹیشن ماسٹر آپنے آپ نوں روک نہیں سی سکدا۔

اینے وچ لوکا آگیا تے اعلان کیتا:

''تار کھڑک رھی اے۔،،

''میں آیا۔ بتالی نمبر دا سنگل ڈاؤن کر دے۔،،

جلدی ھی اوہ تے اوھدا نائب سٹیشن ول چلے گئے، جتھے لوکا گڈی دے آؤن دی گھنٹی وجا رھا سی۔ نکولائی پیترووچ نے بتالی نمبر گڈی ٹورن لئی اگلے سٹیشن توں اجازت منگی، جدوں کہ سٹیشن ماسٹر آپنے آپ مسکراؤندا ھویا آپنے دفتر وچ ادھر ادھر جا رھا سی تے کہہ رھا سی:

کہا تے اوھدی گل گاؤن دے انداز وچ دھرائی۔ اوھدے منہہ اتے خوشی بھری مسکراھٹ سی۔

اوھناں دی زندگی دا اکیواں اوھناں نال اک طرحاں کھیڈ کھیڈدا سی۔ اوہ اوھناں نوں گھڑی پل لئی آپنی جکڑ وچوں چھڈدا، صرف اگلی گھڑی ھور گھٹ کے پھڑ لین لئی۔ پھر اوہ چپ کر جاندے تے گرسی نال ھونکدے رھندے۔ چاہ گرسی نوں سگوں ودھا دیندی۔

ستیپی وچ صرف سورج سی۔

''سیں جس طرحاں آرینا بارے کہہ رھا ساں،،، سٹیشن ماسٹر نے دوبارہ گل شروع کیتی، ''اوہ بڑی عجیب جیہی عورت اے، سیں اوھنوں ویکھہ ویکھہ کے حیران ھندا رھندا ھاں۔ جویں اوھدا دل کسے گل توں بجھہ گیا ھووے — کدی ھسےگی نہیں، کدی گائےگی نہیں، بہت گھٹ بولےگی۔ بالکل بت دا بت۔ پر کنم واھوا کردی اے، تے پتہ اے، لیولیا دا دھیان تاں انج رکھدی اے کہ کہن دی گل نہیں۔،،

اوہ آواز نیویں کرکے بول رھا سی، ستے آرینا سن لوے۔ اوہ چنگی طرحاں چوکس سی کہ نوکراں دی کدی تعریف نہیں کرنی چاھیدی۔ اس نال اوہ وگڑ جاندے ھن۔ سونیا نے اوھنوں ٹوکیا تے بڑی جذباتی ڈھنگ نال تیوڑی پاؤندی بولی:

''بس کر۔ رھن دے۔ اوھدے بارے تینوں کئی گلاں دا پتہ نہیں!،،

آپنے چمچے نال میز اتے تال دیندا ھویا نکولائی پیتروچ ھولی ھولی گاؤن لگ پیا۔

پیار تیرے دا غلام،
سیں کتھوں لیاواں تان
گھلن لئی تیرے نال،
ھے میری چنڈال

''کی، ایہہ کی؟ اوہ عورت؟ تسیں ضرور الو بنا رھے ھووگے، دونویں جنے!،،

دروازے دے دوجے پاسیوں کسے دے کھڑ کھڑا کے ھسن دی آواز آئی۔
''سینوں باھر نکلن دے!،، گوسوزوف نے آواز دتی۔
''کی؟،، فوجی دی آواز گونجی۔
''سینوں باھر نکلن دے، تینوں کہا اے۔،،
''سویرے کڈھانگے،،، فوجی بولیا۔
''میں ڈیوٹی تے جانا اے، شیطان!،، اوہ غصے نال ترلے پاؤندی آواز وچ بولیا۔
''ڈیوٹی تیری تھاں میں دے دیانگا۔ جتھے ھیں پیا روہ۔،،
تے فوجی چلا گیا۔
''آہ، کتا!،، کانٹے والا بیبسی دی حالت وچ بڑبڑایا۔ ''سن، توں مینوں انج اندر بند نہیں کر سکدا۔ آخر سٹیشن ماسٹر وی اے، اوھنوں توں کی کہیں گا؟ اوہ تینوں ضرور پچھے گا، گوسوزوف کتھے ھے تے پھیر توں کی کہیں گا؟،،
''سٹیشن ماسٹر نے آپ ھی تاں اوھنوں کہا اے ایہدے واسطے،،، آرینا سایوسی وچ ھولی ھولی بولی۔
''سٹیشن ماسٹر نے؟،، گوسوزوف نے ڈر نال دھرایا۔ ''اوہ انج کیوں کریگا؟،، اوہ گھڑی پل لئی سوچن لگ پیا، پھیر چیک کے بولیا، ''توں جھوٹھ بولدی ایں۔،،
ڈونگھا ھوکا بس اوھدا اکو اک جواب سی۔
''ھن کی بنے گا؟،، دروازے دے نیڑے ٹپ اتے بیٹھدا ھویا کانٹے والا بولیا۔ ''میرے لئی کنی شرمندگی دی گل اے۔ تے سارا قصور تیرا اے، گشتیئے!،،
تے اوھنے آپنا مکا اس پاسے ول گھمایا جدھروں اوھدے ساہ لین دی آواز آ رھی سی۔ اوہ کجھ نہ بولی۔
اوہ سلھے ھنیرے نال گھرے ھوئے سن، جس وچ الی تے کھٹی بند۔ گوبھی دی واشنا تے کجھ ھور سخت واشنا بھری پئی سی، جیہڑی نک نوں جلون کردی۔ دروازے دیاں جھیتھاں وچوں چاننی دے پتلے پتلے ربن اندر تلکدے آ رھے سن۔ باھروں مال گڈی دی گڑ گڑ سنائی دے رھی سی، جیہڑی سٹیشن توں لنگھ رھی سی۔
''کیوں چپ وٹی بیٹھی ایں، بھوتنی دیئے؟،، غصے تے نفرت نال

''توں تے میں اوھناں نال اک مذاق کرانگے، ٹھیک اے؟... ایویں ذرا اکیویں نوں دور کرن لئی۔ ذرا ھس لواں گے۔ ''

''ایہہ جائز اے،'' تار دی مشین دی چابی گھماؤندا ھویا نکولائی پیتررووچ بولیا۔

اوھنوں پتہ سی کہ فلسفیاں نوں مختصر گل کرنی چاھیدی ھے۔

جلدی ھی ھسن دا موقع اوھناں نوں مل گیا۔

اک رات گوسوزوف آرینا نوں بھورے وچ ملن گیا جتھے اوھدے حکم نال اتے آپنی مالکن دی اجازت نال آرینا نے ھر طرحاں دے کاٹھھ۔کباڑ دے درمیان آپنا بسترا وچھایا ھویا سی۔ اتھے ٹھنڈ سی تے سل، تے ٹٹیاں کرسیاں، ردی کرکے سٹے ٹپ، تختے تے ھور کباڑ ھنیرے وچ بھیانک شکل اختیار کر لیندا سی۔ جدوں آرینا اکلی ھندی، تاں اوہ اینی ڈر جاندی کہ سوں نہ سکدی تے گھاہ۔پھوس دے بسترے اتے پوری طرحاں اکھاں کھوھلی پئی رھندی تے دعاواں کردی گنگناؤندی رھندی۔

گوسوزوف آیا، کنی دیر چپ۔چاپ اوھنوں رگڑدا رھا، پھیر تھک گیا تے سوں گیا۔ پر آرینا نے چھیتی ھی اوھنوں جگا دتا تے گھبرائی ھوئی اوھدے کن وچ بولی:

''تموفے پیتررووچ! تموفے پیتررووچ!''

''کی گل اے؟'' ستا ستا ھی گوسوزوف بولیا۔

''اوھناں باھروں جندرا لا دتا اے۔''

''کی کہا؟'' اوھنے پچھیا تے بھڑک کے اٹھھ کھلوتا۔

''اوھناں دروازے نوں باھروں جندرا لا دتا اے۔''

''تیری ھوش ٹکانے اے!'' اوہ اوھنوں پرے دھکدا ھویا ڈر تے غصے وچ بڑبڑایا۔

''بھاویں آپے ویکھھ لے،'' اوہ بڑے ساؤ ڈھنگ نال بولی۔

اوہ اٹھھ کھڑوتا، کاٹھھ۔کباڑ نال ٹھیڈے کھاندا دروازے تک گیا تے اوھنوں دھکا ماریا۔

''ایہہ ساری اس فوجی دی کرتوت اے،'' اوہ ذرا کو رک کے اداسی نال بولیا۔

''تموفے پیتروورچ!'' روندی ہوئی آواز وچ آرینا بولی۔ ''میرے نال ناراض نہ ہو۔ میرے اتے رحم کر، یسوع مسیح دے واسطے، میرے اتے ترس کھا۔ میں کلی کاری ہاں، دنیا وچ میرا کوئی نہیں۔ توں — اکو اک توں ای ایں میرا۔ آخر، اسیں — ''

''ایہہ چیک چہاڑا بند کر! مذاق نہ بن لوکاں لئی،'' گوسوزوف نے اس دے ہسٹریئے بھرے ورلاپ نوں کرخت آواز نال وچے ہی ٹوکیا۔ ''بکواس بند کر، نہ عقل نہ سوت۔''

تے اک وار پھر چپ-چاپ اوہ ہر اگلے منٹ دی اڈیک کرن لگے۔ پر منٹ جویں آؤندے گئے، تویں لنگھدے گئے۔ آخر سورج دیاں کرناں دروازے دیاں جھیتھاں وچوں چمکدے دھاگیاں وانگ ھنیرے نوں چیردیاں اندر آؤن لگیاں۔ باہر قدماں دی آواز آئی۔ کوئی دروازے تک آیا، کجھ دیر کھڑا رہا تے چلا گیا۔

''ج-جلاد!'' زور دی تھکدا ہویا گوسوزوف گرجیا۔ کھچا۔ بھری چپ وچ اوہ اک وار پھیر اڈیکن لگے۔

''ھے ربا، رحم کر...'' آرینا بڑبڑائی۔

ہولے ہولے قدم سنائی دتے۔ اکدم جندرا کھلہن دی آواز آئی تے سٹیشن ماسٹر سخت آواز وچ بولدا سنائی دتا:

''گوسوزوف!'' اوہ چیکیا، ''آرینا دی بانہہ پھڑ تے اوہنوں باہر لیا! ذرا خوش ہوکے...''

''ایدھر آ، توں!'' گوسوزوف بڑبڑایا۔ آرینا اوھدے کول گئی تے سر سٹی اوھدے کول جا کھلوتی۔

دروازہ کھلیا تے ساھمنے سٹیشن ماسٹر کھڑا سی۔ اوہ جھکیا تے کہن لگا:

''تہاڈے قانونی ویاہ اتے میں مبارک دیندا ہاں۔ چلو، بینڈ — شروع کرو۔''

گوسوزوف نے باھر قدم دھریا، پر کن-پاڑ رولے نے اوھنوں روک لیا۔ لوکا، یاگودکا تے نکولائی پیتروورچ دروازے دے باھر کھڑے سن۔ لوکا اک بالٹی دے تھلے نوں آپنے مکے نال کٹ رہا سی تے سوٹی جیہی آواز وچ اچی اچی کجھ بول رہا سی؛ فوجی ٹین دا دھوتو وجا رہا سی؛ نکولائی پیتروورچ گلھاں پھلا کے بلھاں وچوں پھوک مار رہا سی تے اک ھتھہ ھلا رہا سی، جویں توتنی وجا رہا ہووے:

گوسوزوف بولیا - ''ھن میں کی کرانگا؟ توں مینوں اس سیاپے وچ پھسا دتا اے تے ھن توں منہہ نوں جندرا لا لیا اے؟ کجھہ سوچ، گشتیئے، کی کرانگے؟ میں اس بےعزتی نال کویں رھانگا؟ اف، ربا! ایہو جیہی کلوخت نوں میں منہہ کیوں لایا!،،

''میں اوھناں نوں کہانگی، معاف کر دیو،،، آرینا ھولی جیہی بولی -

''اچھا؟،،

''شائد اوہ معاف کر دین...،،

''مینوں ایہدے نال کی فرق پیندا اے؟ ٹھیک اے، تینوں اوہ معاف کر دینگے، پھیر؟ میری عزت گھٹے وچ رل گئی کہ نہیں؟ میرے اتے اوہ پھر وی ھسدے رھنگے - ،،

کجھہ دیر چپ رھن توں پچھوں اوھنے اوھنوں چنگا مندا کہنا شروع کر دتا - وقت لنگھدا گیا، مساں پیر گھسیٹدا - آخر عورت کنبدی آواز وچ اوھنوں کہن لگی:

''مینوں معاف کردے، تموفے پیتروﻭچ - ،،

''ڈنڈے نال تینوں معاف کرن تے جی کردا اے،،، اوہ غرایا -

پھر چپ چھا گئی، بھاری تے بوجھل، ھنیرے وچ قید دو بندیاں لئی دکھدائی مصیبت نال بھری ھوئی -

''ھے ربا! جے کتے چانن ھو جائے چھیتی!،، آرینا نے ھوکا بھریا -

''بکواس بند کر! میں وکھانوانگا تینوں چانن!،، گوسوزوف نے ڈراوا دتا تے گاھلاں دی اک ھور واچھڑ اس اتے پا دتی - پھر تسیہے بھری چپ چھا گئی - جیوں جیوں سویر ھون دا ویلا آؤندا، وقت ھور وی ظالم ڈھنگ نال ھولی بیت رھا سی، جویں ھر منٹ جان بجھہ کے اتھے گیڑے لاؤن لگ پیندا ھووے تے ایہناں دو بندیاں دی ھاسوھینی حالت دا سواد لے رھا ھووے -

آخر گوسوزوف نوں نیند آگئی تے بھورے توں باھر ککڑ دی بانگ نال اوھنوں جاگ آئی -

''ھے، چڑیلے، ستی پئی ایں اجے؟،، اوہ ھولی جیہی بولیا -

''نہیں،،، آرینا نے ھوکا بھریا -

''سوں ھٹی ھووینگی،،، کانٹے والے نے مسخری نال کہا - ''ھت تیری!،،

ٹک ویکھی جا رھیاں سن، پر اس بارے کجھ نہیں سی کہا جا سکدا کہ اوہ کجھ ویکھ رھیاں سن جاں نہیں۔

''سوتیا، اوھناں نوں کہو اک دوجے نوں چنمن! ھا۔ھا۔ھا!،،

''چنمن، نویں ویاھیاں ولوں!،، نکولائی پیترووچ کوکیا، جس تے سٹیشن ماسٹر دیاں لتاں نے اوھنوں آسرا دین توں انکار کر دتا تے اوھنے درخت نال ڈھاسنا لا لیا۔ بالٹی وجدی جا رھی سی، دھوتو تو۔تو کری جا رھا سی تے لوکا گاؤندا گاؤندا نال نال نچی وی جا رھا سی:

''آرینا نے کڑاہ بنایا،
وچ گھیو۔مکھن چوکھا پایا!،،

نکولائی پیترووچ پھر گلہاں پھلا کے پھوکاں مارن لگ پیا:

''پوم۔پوم! تو۔تو۔تو! پوم۔پوم! تو۔تو۔تو!،،

جدوں گوسوزوف بیرکاں دے دروازے تک اپڑیا تاں اوہ غائب ہو گیا۔ آرینا ویہڑے وچ اکلی کھڑی رہ گئی، حدوں لنگھ گئے لوکاں دے ٹولے وچ گھری ہوئی، جیہڑے کوکاں چھڈ رہے سن، ھس رہے سن، اوھدے کناں وچ سیٹیاں مار رہے سن تے خوشی نال مستے اوھدے دوالے ٹپوسیاں مار رہے سن۔ اوہ اتھے اوھناں وچکار کھڑی سی — اھل منہہ نال، گندی، ان سنوری، ترس دے لائق، بے ہودہ۔

''لاڑا نٹھ گیا اے تے ایہہ پچھے رہ گئی،،، سٹیشن ماسٹر نے آپنی بیوی نوں آواز دے کے کہا۔ اوھنے انگل آرینا ول کیتی ہوئی سی تے ھاسے نال دوھرا ھندا جا رھا سی۔

آرینا نے منہہ اس ول موڑیا تے پھر بیرکاں دے کولوں دی ھندی ہوئی باھر ستیپی وچ چلی گئی۔ اوھدے جاندی اتے وی مگروں آوازے کسے گئے، کوکاں چھڈیاں گئیاں، ھسیا گیا۔

''بتھیری ھو گئی! ھن چھڈو سو!،، سونیا بولی۔ ''اوھنوں ھن سنبھلن دیو۔ روٹی وی پکاؤنی اے۔،،

آرینا ستیپی وچ چلی گئی، دور اچی۔نیویں کنک دے کھیت دی حد توں پرے۔ اوہ ھولی ھولی ٹری جا رھی سی، جویں کوئی سوچاں وچ ڈبا ھووے۔

”پوم! پوم! پوم! پوم! پوم!“

بالٹی گڑھکویں آواز پیدا کر رھی سی، دھوتو چیک رھا تے ورلاپ کر رھا سی۔ سٹیشن ماسٹر ھسدا ھسدا دوھرا ھندا جا رھا سی۔ اوھدا نائب وی سن ھوئے گوسوزوف نوں ویکھه کے کھڑ کھڑا کے ھس پیا۔ گوسوزوف دا منہه بھوسلا پیا ھویا سی تے اوھدے کنبدے بلهه گھبراھٹ بھری مسکراھٹ نال کھڑے ھوئے سن۔ اوھدے پچھے آرینا کھڑی سی، سر چھاتی اتے سٹی تے بےحرکت، جویں پتھر بن گئی ھووے۔

لوکا نے گوسوزوف دا منہه چڑاؤندیاں گاؤنا شروع کر دتا:

”تموفے نوں آرینا
بولے مٹھے بول وچ کناں!“

فوجی گوسوزوف کول گیا تے بالکل اوھدے کن دے کول دھوتو وجاؤن لگ پیا۔

”چلو، چلو۔ لے، اوھدا ھتھه پھڑ کے چل!“ سٹیشن ماسٹر بولیا، اوھدا ھاسا ھی نہیں سی رک رھا۔

”اف! چپ کرو! میری جان نکلدی جاندی اے!“ سونیا چلائی، جیہڑی ڈیوڑھی وچ بیٹھی ھاسے نال لوٹ-پوٹ ھوئی جا رھی سی۔

”اک گھڑی دے میل لئی
میں سبھه مصیبت جھیل لئی!“

نکولائی پیترووچ جویں بالکل گوسوزوف دے نک دے ھیٹھاں کرکے گا رھا سی۔

گوسوزوف نے قدم اگے پٹیا تاں سٹیشن ماسٹر نے نعرہ لایا، ”ھرا، نویں ویاھے جوڑے لئی ھرا!“ تے پھر چارے دے چارے کوک پئے: ”ھرا!“ فوجی دی کھرج دی گونجویں آواز سنائی دتی۔

آرینا گوسوزوف دے پچھے ٹر پئی۔ ھن اوھدا سر چکیا ھویا سی، اوھدا منہه کھلا سی تے اوھدیاں بانھواں اوھدے پاسیاں ول ایویں جھول رھیاں سن۔ اوھدیاں دھندلیاں اکھاں ساھمنے ول اک

''اوہ مطلب کی کہ اکھاں ماردی رہندی، تے میں ویکھدا تے آپنے آپ وچ سوچدا — شرارتاں کردی ایں توں! مگروں اوہ مینوں کہن لگی: 'جے توں کہیں تاں میں تینوں کجھ قمیضاں سیوں دیواں۔ '،،

''پر 'اوہدی سلائی وچ نہیں سی تباہی'،،، نکولائی پیترووچ نے ٹوک کیتی تے نال ہی سٹیشن ماسٹر کول وضاحت کرن لگا، ''ایہہ تہانوں پتہ اے، نیکراسوف دی اک نظم 'خوش-پوش تے کنگال، وچوں ہے۔ ہاں اگے، گوسوزوف۔ ،،

تے گوسوزوف سنائی گیا، پہلاں کجھ کوشش کر کے پر ہولی ہولی آپنے جھوٹھاں توں متاثر ہوکے، کیونکہ اوہ ویکھ رہا سی کہ جھوٹھ اوہدا چنگا بتا سار رہا ہے۔

اودھر جس بارے اوہ گلاں کر رہا سی، اوہ ستیپی وچ پئی سی۔ اوہ کنک دے سمندر وچ بہت دور تک چلی گئی سی، جتھے اوہ زمین اتے ڈھیہ پئی سی تے بنا ہلیاں پئی رہی سی۔ جدوں پٹھ اتے دھپ سہنی ہور مشکل ہو گئی تاں اوہ سدھی ہو گئی تے آپنا منہہ آپنے ہتھاں نال ڈھک لیا، تاکہ اوہ آسمان نہ ویکھ سکے، جیہڑا بہت صاف سی تے سورج نہ ویکھ سکے، جیہڑا بہت ہی چمکدا سی۔

شرم دی ماری اس عورت دے دوالے کنک دے سکے سٹے سر سر کر رہے سن، انگنت ٹڈے لگاتار تے پریشانی وچ ٹرا رہے سن۔ گرمی سی۔ اوہنے دعا کرن دی کوشش کیتی پر دعا دے لفظ اوہنوں یاد نہ آئے — کھلی اڈاؤندے منہہ اوہدیاں اکھاں ساہمنے نچ رہے سن، اوہدے کناں وچ ہاسے دیاں آوازاں، دھوتو دی توتو تے لوکا دی چیکویں آواز گونج رہی سی۔ اس نال جاں گرمی نال اوہدی چھاتی تے بھار جیہا پے گیا، تے اوہنے آپنے بلاؤز نوں ڈھلیاں کر دتا، اس آس نال کہ اس نال ساہ لینا سوکھا ہو جاویگا۔ دھپ اوہدی چمڑی نوں لوہ رہی سی، اوہدی چھاتی وچ جویں کوئی گرم شے چھیک کر رہی سی؛ اوہ ابھے ساہ لے رہی سی۔

''ربا، مہر کر...،، اوہ کدی کدی بڑبڑاؤندی۔

پر اسدا جواب صرف کنک دی سرسر تے ٹڈیاں دی ٹرٹر وچ ملدا۔ سٹیاں دیاں لہراں توں اتے آپنا سر چکدے ہوئے اوہنے اوہناں دی سنہری لرزش نوں ویکھیا، سٹیشن توں پار پانی دی کالی ٹینکی

''کیسی رہی؟ کیسی رہی؟،، سٹیشن ماسٹر اس مذاق وچ حصہ لین والیاں نوں مڑ مڑ پچھ رہا سی، جیہڑے ہن اک دوجے نوں نویں ویاہے جوڑے دے وہار دیاں چونویاں گلاں سنا رہے سن۔ اوہ سارے اچی اچی کھڑ کھڑا کے ہس رہے سن۔ تے نکولائی پیتروورچ نے اتھے وی آپنی سیانپ مڑھن لئی موقع تے تھاں لبھ لئی:

''ہسنا تاں نہیں کوئی گناہ
جے موقع ہووے ہسن دا،،

ایہہ گل اوہنے سوفیا ایوانوونا نوں کُجھ تے نال ہی چوکس کردے ڈھنگ نال کہہ دتا: ''پر بہتا ہسنا ماڑا ہندا اے۔،،

سٹیشن اتے اس روز سارا دن بڑا ہاسا پیندا رہا پر بڑا بھیڑا کھانا ملیا کیونکہ آرینا کھانا بناؤن لئی نہیں سی مڑی تے ایہہ کنم سٹیشن ماسٹر دی بیوی نے کیتا سی۔ پر بھیڑا کھانا وی لوکاں دے چنگے روں نوں نہ مار سکیا۔ گوسوزوف بیرکاں وچوں اودوں تک باہر نہ آیا جدوں تک اوہدا ڈیوٹی دا ویلا نہ ہو گیا۔ جدوں اوہ باہر آیا، تاں اوہنوں سٹیشن ماسٹر دے دفتر وچ سدیا گیا، جتھے نکولائی پیتروورچ نے اس توں پچھنا شروع کیتا کہ اوہنے آپنی حسینہ اتے کویں ''جت پائی سی،،، جس نوں سن کے ماتوے یگورووچ تے لوکا بہت خوش ہو رہے سن۔

''آپنے غیرمعمولی ہون دے پہلو توں ایہہ اک انسان دے بھرمائے خان تے ڈگن دی کہانی نمبر اک اے،،، نکولائی پیتروورچ نے سٹیشن ماسٹر نوں کہا۔

''تے کیا ڈگنا سی ایہہ،،، چپ-رہنا گوسوزوف آپنے منہہ اتے ماڑی جیہی مسکراہٹ لیاؤندا ہویا کہندا۔ اوہ سمجھ گیا سی کہ جے اوہ آرینا نوں ہاسوہینی بناؤن والی کوئی کہانی بنا سکے تاں اوہدا ہاسا اڈایا جانا بہت گھٹ جائیگا۔

''پہلاں پہل اوہ مینوں صرف اکھاں ماردی ہندی سی،،، اوہ بولیا۔

''اکھاں ماردی ہندی سی؟ ہو، ہو، ہو! ذرا سوچو، نکولائی پیتروورچ، اوہ کویں ایہنوں اکھاں ماردی ہوویگی۔ کمال اے!،،

کجھ ہویا ہے، اس لئی ذمہ‌وار کون ہے۔ نکولائی پیتروچ نے مناؤندے ڈھنگ نال ثابت کر دتا کہ گناھگار گوسوزوف ہے۔ سٹیشن ماسٹر نے کانٹے والے دے سنہہ اتے اک گھسن ماریا تے تنبیہ کر دتی کہ اوہ آپنا سنہہ بند رکھے۔

افسر آئے تے پڑتال کرن لگے۔ پتہ لگا کہ آرینا مالیخولیئے دی مریض سی۔ ریلوے دے کجھ مزدوراں نوں حکم ہویا کہ اوہ لاش نوں چک کے ستیپی وچ لے جان تے اتھے دفنا دین۔ جدوں ایہہ کنم ہو گیا تاں اک وار پھیر سٹیشن اتے امن امان ہو گیا۔

تے مڑ کے اس دے واسیاں نے دن وچ چار سنٹ جیونا شروع کر دتا، اکلاپے تے اکیویں نال، گرمی اتے ویہل نال کھردے ہوئے، آپنے کولوں لنگھدیاں تے اوہناں نوں پچھے چھڈ جاندیاں گڈیاں ول حسد نال ویکھدے ہوئے۔

...تے سردیاں وچ، جدوں ستیپی ولوں چانگردے ہوئے طوفان آؤندے، نکے جیہے سٹیشن اتے برف تے بھیانک آوازاں ورھاؤندے، تاں اتھے زندگی پہلاں نالوں وی اکلاپی جاپن لگ جاندی۔

۱۸۹۷

ہوا وچ اتانہہ اٹھدی ویکھی، سٹیشن دیاں عمارتاں دیاں چھتاں ویکھیاں۔ آسمان دے نیلے گنبد نال ڈھکے اس اتھاہ پیلے میدان وچ ہور کوئی نہیں سی، تے آرینا نوں لگا کہ اوہ ساری دنیا وچ اکلی ہے تے اوہ ایہدے عین وچکار کھڑی ہے تے اوہدے اکلاپے دا بھار ہولا کرن لئی کدی وی کوئی نہیں آئےگا... کوئی وی... کدی نہیں...۔

شام نوں اوہنوں کجھہ آوازاں سنائی دتیاں۔

''آرینا! آرینا!...''

اک آواز لوکا دی سی، دوجی فوجی دی۔ اوہنے تیجی آواز دی وی آس لا رکھی سی پر اوہنے اوہنوں آواز نہ دتی، تے اس کرکے اس نے پر پر اتھرو کیرنے شروع کر دتے، جیہڑے تیزی نال اوہدیاں چیچک دے داغاں والیاں گلہاں توں وہندے اوہدی چھاتی ول جا رہے سن۔ تے روندی روندی اوہ آپنی ننگی چھاتی نوں گرم زمین اتے رگڑی جا رہی سی، اس لوہندے احساس نوں روکن لئی، جیہڑا ہر پل ہور دکھہ دین والا ہندا جا رہا سی۔ اوہ رو رہی سی تے پھیر اوہنے رونا بند کر دتا، ہچکیاں دبا لئیاں، جویں ڈر رہی ہووے کہ کوئی سن لویگا تے اوہنوں رونوں روک دیویگا۔

جدوں رات پے گئی تاں اوہ اٹھی تے ہولی ہولی واپس سٹیشن ول ٹرن لگ پئی۔

جدوں اوہ عمارتاں کول پہنچی تاں اوہ سٹیپی ول ویکھدی ہوئی کنا چر بھورے دی کندھ نال ڈھاسنا لاکے کھڑی رہی۔ اک مال گڈی آئی تے چلی گئی تے اس نے سنیا کہ فوجی اوہدی شرمندگی دی کہانی گارڈاں نوں سنا رہا سی، جیہڑے ہس ہس کے دوہرے ہو رہے سن۔ اوہناں دا ہاسا دور سٹیپی تک جا رہا سی، جتھے بینڈے ہولی ہولی راگ الاپ رہے سن۔

''ہے ربا، مہر کریں،'' عورت نے کندھ نوں آپنے جسم نال دبدیاں کہا۔ پر اوہدیاں آہاں نے اوہدے دل دا بھار ہولا نہ کیتا۔

سویر ہو رہی سی جدوں اوہ سٹیشن دی برساتی وچ گئی تے کپڑے سکاؤن لئی پاؤن والی رسی نال پھاھا لے لیا۔

دو دن مگروں جدوں لاش دی سڑاند آئی تاں اوہناں آرینا نوں لبھہ لیا۔ پہلاں تاں اوہ گھبرا گئے، پھر بحث کرن لگے کہ جو

اورلوو جوڑا

لگ‌بھگ ہر سنیچروار شام نوں، وپاری پیتونیکوف دے گندے پرانے مکان دے بھورے دیاں دو باریاں وچوں کسے عورت دیاں زور زور دیاں چیکاں سنیاں جا سکدیاں سن ۔ ایہہ باریاں تنگ جیہے ویہڑے وچ کھلدیاں سن جس وچ کوڑا۔کرکٹ کھلریا رہندا ہے تے جس دے آلے۔دوالے عمر نال ڈھیہ رہے لکڑی دے شیڈاں دی واڑ جیہی سی ۔

''ٹھہر جا، ٹھہر جا، توں شرابی دینتا!،، عورت تیز آواز وچ چلاؤندی ہے ۔

''سینوں جان دے ۔ ،، آدمی دی بھاری آواز اگوں جواب دیندی ہے ۔

''میں نہیں جان دیانگی، تینوں ظالم نوں!،،

''نہیں؟ — جان دے تینوں کہا اے!،،

''مار دے، تاں وی نہیں جان دیاں‌گی ۔،،

''توں؟ — چڑیلے!،،

''مار دتا، لوکو، مار دتا!،،

''جا۔آ۔ن دے سینوں!،،

پہلیاں چیکاں سندیاں گھراں نوں روغن کرن والے سچکوو دا شاگرد سینکا چزک، جیہڑا ساری دھاڑی ویہڑے دے شیڈاں وچوں اک وچ روغن رلاؤندا رہندا، چوہے ورگیاں کالیاں، چمکدیاں اکھاں نال، دوڑیا آؤندا تے کلھہ کے کہندا ہے:

''اورلوو سوچی جھگڑدے پئے جے! ہت تیرے دی!،،

جوش بھرے سواد دا ہمیشاں خواہشمند، سینکا دوڑدا ہویا اورلوواں دیاں باریاں تک آؤندا تے منہہ ہیٹھاں ول کرکے زمین اتے لیٹ جاندا، آپنا جھنڈل شرارتی سر اوہ کمرے وچ لٹکا دیندا، اوہدیاں اکھاں لال تے پیلے روغن نال لتھہ-پتھہ اوہدے شیطانی منہہ وچوں باہر نکل رہیاں ہندیاں تے اوہ اس ہنیرے گھرنے وچ اکھاں پاڑ پاڑ کے ویکھہ رہا ہندا جس وچوں سلھی مٹی، سوچی والی سوم تے بھیڑے جیہے چمڑے دی بو آ رہی ہندی۔ اس گھرنے دے فرش اتے دو بندے لڑ رہے سن، ہونکدے ہوئے تے اک دوجے نوں لعنتاں پاؤندے ہوئے۔

''توں مینوں مار سٹنا اے،،، عورت زور لا کے ساہ لیندی بولی۔

''کوئی ڈر نہیں،،، اوہدے گھر والے نے بھرے غصے نال اوہنوں یقین دوایا۔

کسے نرم جیہی شے اتے مدھم جیہی آواز پیدا کردے بھارے مکے سنے جا سکدے سن، پھر دبیاں چیکاں دی، کراہن تے ابھے ساہاں دی آواز، جویں کوئی بھارا بوجھہ اٹھا رہا ہووے۔

''اوہ، کیا اوہدے زور دی کلبوت لایا اے،،، سینکا بولیا۔ اوہ آپنے دوالے اکٹھی ہوئی چھوٹی ٹولی نوں نالو نال عملی طور اتے وکھائی جا رہا سی کہ ہیٹھاں بھورے وچ کی ہو رہا ہے۔ اس ٹولی وچ عام طور تے اک دو درزی ہندے، کچہری دا چپڑاسی لیوچنکو ہندا، اک کسلیاکوف ناں دا اکارڈین-نواز، تے مفت من پرچاوے دے گاہک کجھہ ہور بندے ہندے۔ اوہ اس اتے سوالاں دی واچھڑ لا دیندے تے بڑی بےصبری نال اوہدیاں لتاں تے اوہدی روغن نال لبڑی پتلون نوں کھچدے رہندے۔

''پھر؟،،

''ہن اوہ اوہدی پٹھہ اتے بیہہ کے اوہدا نک فرش اتے ماردا پیا اے،،، آپنے تاثراں نال سواد سواد ہندیاں سینکا نے تھرکدیاں ہوئیاں خبر دتی۔

ہو رہی لڑائی دی ساری تفصیل آپنیاں اکھاں نال ویکھن دی تیز خواہش نے لوکاں نوں وی ملیا ہویا سی تے اوہ اورلوواں دیاں باریاں کول جھک جھک کے ویکھہ رہے سن۔ تے بھانویں اوہناں نوں مدتاں توں پتہ سی کہ گریگوری اورلوو آپنی بیوی نال لڑدیاں

روں وچ آپنے آپ نوں ڈھلا چھڈ دیندا، تے گھر دی گندی کندھ
ول، اوھناں مگھوریاں ول جتھوں پلستر ڈگ چکا سی تے رنگ برنگیاں
روغن دیاں دھاریاں ول ماند ماند جیہا ویکھن لگ پیندا — گھراں
نوں روغن کرن والے سچکوف دے بندیاں دی ایہہ عادت سی کہ
جدوں اوہ کنم توں گھر آؤندے تاں عمارت دے اس کونے نال آپنے
برش صاف کردے۔

اورلوو تیہاں نالوں اک گھٹ سی۔ سوھنے نین-نقشاں والے
اوھدے نازک سنہہ نوں نکیاں کالیاں مچھاں شنگاردیاں سن، جیہڑیاں
اوھدے سوٹے لال بلھاں اتے گوڑھے پرچھانویں پاؤندیاں سن۔ اوھدے
سوٹے سوٹے بھروٹے اوھدے نک دی لنمی جیہی گھوڑی دے عین
اتے آکے ملدے سن۔ ایہناں بھروٹیاں دے ہیٹھوں کالیاں اکھاں
جھاکدیاں سن، جیہڑیاں ہمیشہ ھی بےچینی نال بل رھیاں ھندیاں۔
درمیانے قد دا، آپنے کنم کرکے ذرا جھکیا ھویا، چنگے پٹھیاں والا
تے جوشیلا ایہہ آدمی سلیج اتے کناں چر نویکلا جیہا ھو کے بیٹھا
رھندا، دھاریاں والی کندھ ول اک-ٹک ویکھی جاندا تے ڈونگھے
ساہ لئی جاندا۔

سورج چھپ گیا پر ویہڑے وچلی ھوا اسے طرحاں دی اسے طرحاں
بوجھل سی۔ اس وچوں روغن دی، لک دی، کھٹی بند-گوبھی دی
تے چیزاں دے گلن-سڑن دی بو آ رھی سی۔ مکان دیاں دوھاں منزلاں
دیاں باریاں وچوں گاؤن تے جھگڑن دیاں آوازاں آ رھیاں سن۔ کدی
کدی کوئی شرابی سنہہ باری وچوں باھر نکلدا، گھڑی پل لئی اورلوو
ول ویکھدا تے ذرا کو مسکراؤندیاں گنم ھو جاندا۔

جدوں گھراں نوں روغن کرن والے کنم توں مڑدے تاں اوہ
لنگھدے لنگھدے ٹیڈھیاں اکھاں نال اورلوو نوں ویکھدے، اک
دوجے نوں اکھاں ماردے تے آپنی چست کوستروما دی بولی نال
ویہڑے نوں بھر دیندے، جدوں اوھناں وچوں کجھ غسلخانیاں ول
تے کجھ شراب دے ٹھیکیاں ول جان دی تیاری کر رھے ھندے۔
پتلے، ٹیڈھیاں لتاں والے تے ادھ-ننگے درزی دوجی منزل اتے آپنے
کمریاں توں رینگدے ھوئے ہیٹھاں ویہڑے وچ آؤندے تے روغن
کرن والیاں نوں اوھناں دے تلفظ لئی چھیڑدے، کہ اوہ جویں سکے
سٹر تھک رھے ھون۔ تے پھر رولا-رپا پیندا، چھیڑخانی ھندی تے ھاسے

کیہڑے داپیچ ورتدا ہے، تاں وی اوہ اچنبھا ظاہر کرن توں نہ رہ سکے۔

''اوہ ظالم! توڑ دتا؟''

''سارا نک لہو-لہان ہویا ہویا اے، انج وگی جا رہا اے،'' ساہو-ساہ ہوئے سینکا نے خبر دتی۔

''ہے ربا، ہیسے ربا!'' عورتاں ہاہا کار کرن لگ پیندیاں ہن۔

''ظالم وحشی!''

مرداں دی تنقید زیادہ بلاواسطہ ہندی۔

''اوہ اوہنوں ضرور کٹ کٹ کے سار دیویگا،'' اوہ کہندے۔

''اوہنے اوہدے کسے دن اس طرحاں چاقو کھوبھ دینا اے، یاد رکھنا،'' اکارڈین-نواز پیشگوئی کردیاں کہندا۔ ''تے پھر سارا گیت ختم ہو جاویگا!''

''لڑائی ختم!'' سینکا زمین توں اٹھدیاں ہویاں ہولی جیہی بولیا تے ویکھدیاں ویکھدیاں باری کولوں نٹھ کے دور کونے وچ چلا گیا تے اوتھے نویں سوہیا چوکی مل لئی۔ اوہنوں پتہ سی کہ اورلوو کسے وی گھڑی ہن باہر نکل آویگا۔

لوک غصے نال ابلدے سوچی دیاں نظراں توں بچن لئی جلدی جلدی ایدھر اودھر ہو گئے۔ اک تاں لڑائی ختم ہوجان کرکے اوہناں دیاں نظراں وچ اس دی دلچسپی ختم ہو گئی سی تے نالے اتھے کھڑا رہنا خطرے توں خالی نہیں سی۔

عام طور تے جدوں اورلوو آپنے بھورے وچوں باہر نکلدا تاں سینکا توں بنا اتھے کسے دا پرچھانواں تک نہ ہندا۔ ساہ چڑھیا ہویا، قمیض پاٹی ہوئی، وال کھڑے، جوش نال بھکدا تے مڑھکو-مڑھکا ہوئے منہہ اتے جھریٹاں — اوہ آپنیاں لال سوہیاں اکھاں نال ویہڑے وچ چار-چوفیرے ویکھدا، آپنی پٹھ پچھے آپنے ہتھاں دی کنگھی بنا لیندا تے باہرلے، لکڑی رکھن والے شیڈاں وچوں اک کول موددھی پئی ہوئی سلیج کول جا کھڑوندا۔ کدی کدی اوہ للکارن والے ڈھنگ نال سیٹی ماردا تے چار-چوفیرے نظر دڑاؤندا جویں کہ پیتونیکوف دے مکان وچ رہن والے سارے لوکاں نوں لڑن لئی ونگارنا چاہوندا ہووے۔ پھر اوہ موددھی سلیج اتے بیٹھ جاندا، آپنی قمیض دی بانہہ نال آپنے منہہ توں مڑھکا تے لہو پونجھدا تے تھکے ہوئے

قمیض پہنی ہوئی سی تے مخمل دی جیکٹ تے اوہنے آپنی کھلی پتلون لشکدے بوٹاں دے وچ دتی ہندی۔ اوہنے آپنی اکارڈین ہرے جیہے کپڑے وچ لپیٹ کے اک بانہہ ہیٹھ دتی ہندی، آپنیاں کالیاں مچھاں وٹ چاہڑ کے تیر وانگ سدھیاں کیتیاں ہندیاں، آپنی ٹوپی ٹیڈھی کر کے اک کن اتے سٹی ہندی تے اوہدے منہہ توں دلیری تے خوشی ٹپک رہی ہندی۔ آپنے خوش-رہنے سبھا کرکے، دلیری کرکے تے اکارڈین وجاؤن کرکے اوہ اورلوو نوں چنگا لگدا سی تے اوہ اوہدی بےفکری زندگی اتے رشک کردا سی۔

مبارک ہووے، گریشا، تیری جت تے
نالے جو کھرونڈھ پئے نے تیری گلھہ تے

اورلوو اس ٹھٹھے تے غصے نہ ہندا، اوہ ایہنوں گھٹو-گھٹ پنجاہ واری پہلاں سن چکا سی تے اوہنوں پتہ سی کہ اکارڈین-نواز کسے کینے کرکے ایہہ نہیں سی کہندا، اوہ تاں ایویں اس لئی کہندا سی کہ اوہنوں ٹھٹھا کرنا چنگا لگدا سی۔

''کیوں بھاؤ؟ اک ہور پلیونا دی لڑائی لڑی او؟''، موچی دے اگے ذرا کو رکدا ہویا کسلیاکوف پچھن لگا۔ ''آہ، کیا لگ رہا ایں، توں گریشا! بالکل ٹٹا ہویا شیشہ، چل چلئے جدھر نوں سارے جاندے نیں۔ ... چل مزا کریئے چل کے، توں تے میں۔''

''میں ہنے آیا''، بنا سر اتے چکیاں اورلوو نے جواب دتا۔

''میں تینوں اڈیکانگا تے تیرا دکھہ سانجھا کرانگا۔''

اورلوو جلدی ہی باہر چلا جاندا۔

پھر کندھاں دا سہارا لیندی ہوئی بھورے وچوں اک نکی جیہی سوٹی عورت باہر آئی۔ اوہنے سر دوالے شال دا ٹوٹا بنہیا ہویا سی، جس وچوں صرف اک اکھہ، ذرا کو گلھہ تے متھا دس رہے سن۔ اوہ لڑکھڑاؤندی ہوئی ویہڑے وچوں لنگھی تے اوسے سلیج اتے جا بیٹھی جتھے اوہدا گھر والا بیٹھا گیا سی۔ اوہنوں ویکھہ کے کسے نوں حیرانی نہیں سی ہندی — اوہ اس گل دے عادی ہو چکے سن۔ تے اوہناں نوں پتہ سی کہ اوہ اودوں تک بیٹھی رہےگی جدوں تک گریگوری، شرابی ہویا ہویا تے پچھتاوے نال بھریا، ٹھیکے توں

گونجدے۔ پر اورلوو کسے ول وی ویکھے بنا اتھے بیٹھا رھندا۔ تے نہ ھی کوئی اس کول آؤندا جاں اوھنوں مذاق کرن دا حوصلہ کردا کیونکہ ساریاں نوں پتہ سی کہ اجیہے موقیاں اتے اوہ خونخار ھو جاندا سی۔

اوہ اوتھے بیٹھا رھندا، مند مند تے بوجھل غصے نال بھریا ھویا، جیہڑا اوھدے سینے وچ اتری جاندا سی تے اوھدے لئی ساہ لینا اوکھا بنا دیندا سی۔ اوھدیاں ناساں پھرکدیاں تے بلھہ وٹ کھا کے پچھے ھٹ جاندے تے وڈے وڈے، تکڑے پیلے دنداں دیاں دو لڑیاں دسن لگ پیندیاں۔ اوھدے اندر کالا تے بیڈول جیہا کجھہ اتے نوں آؤندا، اوھدیاں اکھاں ساھمنے لال، دھندلے ٹمکنے ٹرن لگ پیندے، غمگینی تے ووڈکا دی پیاس اوھنوں اندروں چوسنا شروع کر دیندی۔ اوھنوں پتہ ھندا کہ شراب پین نال کجھہ آرام ملےگا، پر اجے ھنیرا نہیں سی ھویا تے ایہو جیہے پاٹے کپڑیاں تے خراب حالت وچ اوہ گلیاں بازاراں وچ ٹرن توں شرم کھاندا سی، جتھے اوھنوں گریگوری اورلوو نوں، سارے جاندے سن۔

اوہ ساریاں دے مذاق دا نشانہ نہیں سی بننا چاھوندا پر منہہ ھتھہ دھون تے کپڑے بدلن لئی گھر جان لئی وی اوہ آپنے آپ نوں نہ منا سکیا۔ اوتھے اوھدی بیوی، جس نوں اوہ کٹ کے آیا سی، فرش اتے پئی سی تے اس ویلے اس توں اوھنوں ھر طرحاں گھن آؤندی سی۔

اوہ اتھے پئی کراہ رھی سی تے ایہہ محسوس کردی سی کہ اوہ ٹھیک سی تے اوھدی بے گناہ شکار ھوئی سی۔ اوھنوں وی پتہ سی۔ اوھنوں پتہ سی کہ اوھدی بیوی ٹھیک سی تے اوہ آپ غلط، پر اس نال اوہ اوھنوں ھور وی نفرت کرن لگ پیندا، کیونکہ اوھدی روح دی تہہ وچ اک ھنیرا غصہ ابل رھا سی، جیہڑا ٹھیک جاں غلط بارے اوھدے علم نالوں کتے زیادہ تکڑا سی۔ اوھدے سارے احساس دھندلے تے بوجھل سن ،تے اوھناں نوں سمجھن وچ اوہ ناکام رھندا ھویا، پر ایہہ جاندا ھویا کہ ووڈکا دی ادھی بوتل اوھنوں کجھہ آرام دیویگی، اوہ آپنے اندرلے احساساں دے بوجھہ اگے گوڈے ٹیک دیندا۔

اچر نوں اکارڈین-نواز، کسلیاکوف، آ گیا۔ اوھنے لال ریشمی

تے ناراضگی نال اوہ اوہدے کولوں اٹھ کے چلا جاندا جس نال اوہ مطمئن ہو جاندی۔ کجھ عرصے توں ویہڑے وچ چرچا چلی آ رہی سی کہ یوکرینی ایویں ہی نہیں اوہدے نال مٹھیاں مٹھیاں گلاں کردا۔ اس نال اوہدے دل وچ یوکرینی لئی غصہ پیدا ہو گیا — یوکرینی لئی تے اوہناں سبھناں لوکاں لئی جیہڑے آپنے کنم نال کنم نہیں سن رکھدے۔ یوکرینی قوائد دے ڈھنگ وچ چست تے زوردار ڈھنگ نال ٹردا ہویا دوجے کونے وچ چلا جاندا، آپنے چالھی ورھیاں دا خیال کیتے بنا۔

پھر پتہ نہیں کتھوں سینکا آ دکھائی دیندا۔

''ایہہ تاں، چاچا، نری لال سرچ اے، ایہہ اورلووا!،، اوہ ہولی جیہی لیوچینکو نوں کہندا، اس پاسے ول اشارہ کردا ہویا، جتھے ماتریونا بیٹھی ہندی۔

''میں تینوں دسداں لال سرچ کی ہندی اے!،، لیوچینکو غصے وچ کہندا، پر آپنے آپ وچ مسکرا رہا ہندا۔ اوہنوں چست۔چالاک سینکا چنگا لگدا سی تے اوہ جو کجھ وی کہندا اوہنوں اوہ بڑے دھیان نال سندا، کیونکہ سینکا نوں ویہڑے دے سارے بھیداں دا پتہ ہندا سی۔

''ایہہ سچھی نہیں قابو آؤندی،، دھمکی ول کوئی دھیان نہ دیندیاں ہوئیاں سینکا نے گل جاری رکھی۔ ''رنگساز ماکسیم نے کوشش کیتی سی، پر اوہنے اوہ بھگت سنواری! میں آپ سنیا سی۔ سچ! جس طرحاں ڈھول کٹیدے نیں!،،

چست تے تاثر چھیتی قبول کرن والا، ادھا بچہ تے ادھا سیانا، جے اوہدی بارھاں سال دی عمر ول دھیان نہ دتا جائے تاں، سینکا آپنے آلے۔دوالے دے گند نوں انج رچا لیندا، جس طرحاں سپنج پانی نوں رچا لیندا ہے۔ اک پتلی جیہی لکیر پہلاں ہی اوہدے سارے متھے اتے دکھائی دیندی سی، جس توں پتہ لگدا سی کہ سینکا گلاں بارے سوچن دا عادی ہے۔

ہن ویہڑے وچ ہنیرا ہو چکا سی۔ اس دے اپر گوڑھے نیلے آسمان دا چورس جیہا ٹوٹا لشک رہا سی جس وچ چمکدے تارے جڑے پئے سن۔ اپروں ویکھدیاں ایہہ ویہڑا اک ڈونگھے ٹوئے وانگ سی جس دے آلے۔دوالے اچیاں عمارتاں سن تے اس ٹوئے دے اک کونے وچ اک

واپس نہیں آ جاندا۔ اوہ ویہڑے وچ بیٹھی رہندی کیونکہ بھورے وچ دم گھٹدا سی، تے نالے اوہنوں آپنے شرابی ہوئے گھر والے دی پوڑیاں اترن وچ مدد کرنی پینی سی۔ پوڑیاں ڈونگھیاں تے ٹٹیاں۔ بھجیاں ہوئیاں سن، اک واری گریگوری اوہناں توں ہیٹھاں ڈگ پیا سی تے اوہدا گٹ اتر گیا سی۔ اوہ دو ہفتے کنم نہیں سی کر سکیا جس لئی اوہناں نوں کھان دیاں چیزاں خریدن لئی، جو کجھ وی کول سی، گہنے رکھنا پیا سی۔

اودوں توں لے کے ماتریونا اوہدی اڈیک کرن لگ پئی سی۔

اوہدا کوئی گوانڈھی کدی کدی اوہدے کول آ بیٹھدا۔ عام طور تے ایہہ ریٹائرڈ نان-کمیشنڈ افسر لیوچینکو ہندا — ڈگیاں مچھاں، سنے سر تے سوسنی نک والا چپ-رہنا تے سیانا یوکرینی۔

''پھیر لڑدے رہے ہو؟'' اوہ اوہدے کول بیٹھدا ہویا اباسی لیندا ہویا کہندا۔

''تینوں کی؟'' ماتریونا اوپریاں وانگ تے کڑک کے جواب دیندی۔

''کجھ نہیں!'' یوکرینی واضح کردا تے کناں چر تک چپ چھائی رہندی۔

ماتریونا مشکل نال ساہ لیندی تے اوہدی چھاتی وچ ساہ لین لگیاں آواز پیدا ہندی۔

''تسیں دونویں آپس وچ کیوں ہمیشہ لڑدے رہندے ہو؟ کیہڑی شے تہاڈے وچکار آؤندی ہے؟'' کجھ دیر سوچن مگروں یوکرینی گل شروع کردا۔

''ایہہ اسیں جانیئے...'' ماتریونا اورلووا مختصر جیہا جواب دیندی۔

''ٹھیک اے، تسیں جانو تے تہاڈا کنم،'' سر ماردا ہویا لیوچینکو متفق ہندا۔

''تے پھیر توں کاہدے لئی ٹنگ اڑاؤندا پیا ایں؟'' اورلووا تیز لفظاں وچ کہندی۔

''ھت کیا عورت اے! گل نہیں کرن دیندی! توں گریگوری کولوں ھی ٹھیک رہندی ایں! تینوں ہر روز پیندیاں ھی چنگیاں نیں — اک واری سویرے تے اک واری شامیں — ہاں۔ پھر ذرا تیری آکڑ بھج جاویگی۔''

جس دی ھتھو-پائی دیاں جنگاں وچ کئی وار شکل وگڑ چکی سی تے جیہڑا سارے دا سارا ٹین دے ٹانکیاں نال ڈھکیا ھویا سی۔ جنی دیر وچ ساموار ابلدا سی، اوہ کمرہ سنوار لیندی سی تے باھر دکان توں ھو آؤندی سی تے پھیر آپنے گھر والے نوں جگاؤندی سی، جنی دیر وچ اوہ اٹھ کے منہہ ھتھ دھو لیندا ساموار میز اتے پیا گڑھک رھا ھندا تے اوہ دونویں ناشتہ کرن بیٹھ جاندے — چاہ تے چٹی روٹی، دوھاں لئی اک پونڈ۔

گریگوری چنگا موچی سی تے اس کول ھمیشہ کافی کنم رھندا۔ ناشتے ویلے اوہ دھاڑی کرن والے کنم گناؤندا۔ ماھر کاریگراں دے کرن والے سارے کنم اوہ آپ کردا تے ماتریونا لئی دوجے درجے دے کنم چھڈ دیندا، جویں کہ دھاگے نوں موم لاؤنا، پتاوے چپکاؤنا، اڈیاں ھیٹھ کلاں نال چمڑا لاؤنا تے ھور چھوٹے موٹے کنم۔ ناشتے ویلے ھی اوہ دوپہر دے کھانے بارے وی سوچ لیندے۔ سردیاں وچ، جدوں اوہ زیادہ کھاندے سن، ایہہ بحث لئی دلچسپ مسلہ ھندا سی، گرمیاں وچ اوہ صرف ایتوار نوں، تے اوہ وی ھر ایتور نوں نہیں، انگیٹھی بھکھا کے خرچہ بچاؤندے سن، سو اوھناں دے کھانے وچ اھم چیز ھندی سی کواس توں بنیا شوربہ، جس وچ اوہ پیاز، لونی سچھی تے کدی کدی گوانڈھیاں دی انگیٹھی اتے پکایا ماس رلا لیندے سن۔ ناشتہ ختم ھندا تاں اوہ کنم کرن بیٹھ جاندے — گریگوری پاسے توں ٹٹے ٹپ نوں الٹا کے تے اپر کوئی چمڑے دا گدیلہ رکھ کے تے اوھدی بیوی اوھدے کول اک نیویں سٹول اتے۔

پہلاں اوہ چپ-چاپ کنم کردے رھندے — کرن والی گل ھی کیہڑی ھندی سی؟ اوہ آپنے کنم بارے دو گلاں کردے پر پھر ادھے-پونے گھنٹے لئی چپ ھو جاندے۔ ھتھوڑی دی ٹھک ٹھک تے چمڑے وچوں لنگھائے جاندے دھاگے دی سر-سر سنائی دیندی۔ کدی کدی گریگوری اباسی لیندا، جیہڑی اکثر گرج جاں کراھٹ وچ جا مکدی۔ ماتریونا ٹھنڈے ساہ بھردی۔ کدی کدی گریگوری گاؤن لگ پیندا۔ اوھدی آواز وچ دھات دی تیز ٹنکار سی، پر گا اوہ چنگا لیندا سی۔ اک ویلے گیت دے لفظ گریگوری دے گلے وچوں تیز تے اداس لے وچ اکٹھے ھو کے آؤندے جویں کہ اوھناں نوں ڈر ھووے کہ کجھ ان-کہا نہ رہ جاوے، پھر اکدم اوہ سوگی تال وچ

نکی جیہی زنانی سورت بیٹھی سی، اوہ پٹی ماردے اثر ہیٹھوں نکل رہی سی تے آپنے شرابی گھر والے دے گھر آؤن دی اڈیک کر رہی سی۔

لگ‌بھگ چار ورھے ہوئے اورلوواں دا ویاہ ہویا سی۔ اوھناں دے اک بچہ ہویا سی پر اٹھاراں مہینیاں دا ہو کے مر گیا سی۔ دوھاں نے کجھ مدت سوگ منایا سی پر پھر اس امید نال مطمئن ہو گئے سن کہ آپے ہور بچہ ہو جاویگا۔

جس بھورے وچ اوہ رھندے سن اوہ لنما تے ھنیرا سی تے ایہدی چھت گنبد ورگی سی۔ دروازے دے نال، باریاں دے ساھمنے پاسے، اک وڈی ساری روسی انگیٹھی سی۔ انگیٹھی تے کندھ وچکار تنگ جیہا راہ سی، جیہڑا چورس جیہی کھلی تھاں ول لے جاندا سی، جس اتے ویہڑے وچ کھلدیاں دو باریاں وچوں روشنی پیندی سی۔ روشنی اس بھورے وچ ٹیڈھیاں تے دھندلیاں جیہیاں دھاریاں وچ پیندی، کمرہ سلھا، ھنیرا تے باقی سبھ کجھ توں کٹیا ہویا لگدا سی۔ زندگی اپر کدھرے سی، اتھے تاں دھندلیاں جیہیاں، نہ پچھانیاں جا سکن والیاں آوازاں ھی اوھدیاں نشانیاں سن، جیہڑیاں گھٹے-مٹی دے نال نال، بے‌رنگ پیپڑیاں بنا کے اس گھرنے وچ ڈگدیاں سن، جتھے اورلوو رھندے سن۔ کندھ دے نال انگیٹھی دے کول کر کے اک وڈا سارا لکڑی دا منجا سی جس دے دوالے سوتی پردے لگے ہوئے سن — نیلے رنگ اتے گلابی پھلاں والے۔ سوچی تے اوھدی ووھٹی منجے دے ساھمنے پئے میز اتے ناشتہ کردے تے کھانا کھاندے سن، تے منجے تے پرلی کندھ دی وچکارلی تھاں اتے کنم کردے سن، جتھے چانن دیاں دو کاتراں ڈگدیاں سن۔

کندھاں اتے سست چال کاک‌روچ سیراں کردے پھردے سن، اوہ کالی روٹی دے بھوریاں اتے پلدے سن، جنھاں نال رسالیاں وچوں کٹیاں تصویراں کندھ دے پلستر اتے لائیاں جاندیاں سن۔ السائیاں ہوئیاں مکھیاں ھوا نوں آپنی اکسار بھنبھناھٹ نال بھر دیندیاں سن تے مکھیاں-بیٹھیاں تصویراں وی کندھاں دی گندھلی-بھوری پچھوکڑ وچ کالے دھبیاں وانگ لگدیاں سن۔

اورلوواں دا دن انج شروع ھندا سی: سویرے چھے وجے ماتریونا اٹھدی سی، منہہ-ہتھہ دھوندی سی تے ساموار دھر دیندی سی،

آپنے خاوند دے سوالاں ول دھیان نہ دیندی جس دا غصہ اسے طرحاں تیزی نال ختم ہو جاندا جس طرحاں ایہہ بھڑکدا۔

اوہ اوھدیاں نظراں نال نظراں ملاؤن توں کنی کتراؤندی، جیہڑیاں صلح۔صفائی دی عرض کر رہیاں ہندیاں تے مسکراہٹ اڈیک رہیاں ہندیاں، تے اوہ اس کنباؤنے ڈر دے احساس نال بھر جاندی کہ اوھدے جذبیاں نال انج کھیڈنا اوھنوں غصہ چڑھا دیویگا۔ پر نال ہی اوھنوں اوھدے نال غصے ہوکے تے اوھنوں صلح۔صفائی دی کوشش کردیاں ویکھہ کے اوھنوں تسلی وی ہندی۔ گھٹو۔گھٹ اوہ جیوندی سی، سوچدی سی، محسوس کردی سی۔

اوہ دونویں جوان تے صحتمند سن تے اوہ اک دوجے نوں پیار کردے سن تے اک دوجے اتے مان کردے سن۔ گریگوری اینا تکڑا، اینا جوشیلا، اینا سوھنا سی تے ماتریونا گوری۔چٹی تے موٹی، سلیٹی اکھاں والی — ھٹی۔کٹی تیویں، جویں کہ ویہڑے والے اوھنوں کہا کردے سن۔ اوہ اک دوجے نوں پیار کردے سن، پر زندگی توں اکے پئے سن، اوھناں دیاں ہور کوئی دلچسپیاں نہیں سن، تے کوئی نویں تاثر نہیں سن ہندے، جیہڑے اوھناں نوں اک دوجے توں ساہ دواؤندے تے محسوس کرن دی — یعنی کہ جیون دی — عام انسانی خواہش نوں پوریاں کردے۔ اوھناں نوں لوڑ سی زندگی وچ مقصد دی، بھاویں ایہہ پیسہ پیسہ کرکے موٹی رقم جمع کرنا ہی ہندا، جس نال اوھناں دی زندگی سوکھی ہو سکدی سی۔

پر اوھناں دا کوئی مقصد نہیں سی۔

ہمیشہ اکٹھے رہندیاں، اوہ اک دوجے دے، تے اک دوجے دے ہر لفظ تے وتیرے دے عادی ہو گئے سن۔ اوھناں دا دھیان کسے ہور پاسے پائے بنا دن لنگھدے جاندے سن۔ دن دھاڑ والے دن اوہ کدی کدی دوستاں نوں ملن جاندے، جیہڑے روحانی طور تے اوھناں وانگ ہی کنگال ہوئے پئے سن تے کدی کدی دوست اوھناں دے گھر آؤندے — گاؤن لئی، پین لئی، تے، اکثر ہی لڑن لئی تے پھر دن بنا کسے واقعہ دے لنگھن لگدے، جویں کسے نظر نہ آؤن والی زنجیر دیاں کڑیاں لنگھدیاں ہن، ہر اک کنم تے اکیویں دا تے اک دوجے توں فضول کھجھہ دا بوجھہ لےکے۔

کدی کدی گریگوری کہندا:

لٹک جاندے جنھاں نوں ''ایخ،، دا وقفے والا اظہار جوڑدا تے اوہ اچے اتے سوگ-بھرے، تردے ہوئے باری راھیں ویہڑے وچ چلے جاندے۔ ماتریونا آپنے خاوند دی اچی آواز وچ آپنی ملائم مادھیم سر رلاؤندی۔ اوھناں دوھاں دے منہہ اداس تے سوچوان ہو جاندے، تے گریگوری دیاں کالیاں اکھاں دھندلا جاندیاں۔ موسیقی ماتریونا نوں بے‌سدھ کردی لگدی، جیہڑی وجد جیہے وچ آ کے اگے پچھے جھولدی، مست ہو کے سر نوں ادھہ وچ ہی چھڈ دیندی تے پھر مڑ کے نال رل جاندی۔ گنگناؤندے ہوئیاں، دوجے دے لفظاں وچ آپنیاں ھنیریاں زندگیاں دی ساری بے‌رسی تے خالی‌پنا رلاؤن دی کوشش کردیاں، اوھناں لفظاں وچ آپنیاں روحاں وچ پیدا ہوئے ادھہ گھڑے خیالاں تے جذبیاں نوں ظاھر کرن دی کوشش کردیاں، اوھناں نوں اک دوجے دی سدھہ-بدھہ نہ رھندی۔

کدی کدی گریگوری آپے گیت گھڑن لگ پیندا:

آہ، ایہہ میری زندگی! ایخ!
ایہہ تیہری لعنتی زندگی میری!
اف، ایہہ دلگیری! ایخ!
ایہہ لعنتی دلگیری!
دلگیری لعنتی!

اوھدیاں بیٹھیاں بیٹھیاں بنائیاں ایہہ گھاڑتاں ماتریونا نوں پسند نہ آؤندیاں۔

''چیکنا بند کر! توں انج لگدا ایں جویں کسے دے مرن توں پہلاں کتا ھوانکدا ھووے۔،،

اس نال گریگوری ھمیشہ غصے وچ آ جاندا۔

''چل نظروٹو! تینوں سمجھہ ای کی اے! بھوتنی اجاڑاں دی!،،

''چلاؤنا بند کیتا اے تے بھونکنا شروع کر دتا اے۔،،

''بکواس بند کر تے آپنے کنم نال کنم رکھہ۔ میں کون آں؟ تیرا شگرد، جیہڑا توں مینوں دسن لگی ایں، کی کراں تے کی نہ کراں؟،،

تے ماتریونا، ایہہ ویکھدیاں کہ اوھدے گلے دیاں ناڑاں پھلن لگ پئیاں ھن تے اوھدیاں اکھاں وچ بھیڑی جیہی چمک آ گئی ھے، سچ مچ بولنا بند کر دیندی تے کناں چر چپ رھندی تے جان بھجھہ کے

دی ھی پیداوار ھندے سن، تے گریگوری ویاہ توں پہلاں سچ مچ خوش-رھنا، بڑا مہربان تے دل لاؤن والا بندا سی۔
''پتہ نہیں کیوں؟ کی میں سچ مچ ای ایہدے لئی بوجھ ھاں؟''، اوہ آپنے آپ توں پچھدی۔
اوہ اس خیال نال کنب گئی تے اوھنوں آپنے دوھاں اتے ترس آؤن لگ پیا۔ اس کول جاندیاں، اوھنے پیار نال اوھدیاں اکھاں وچ ویکھیا تے گھٹ کے اوھدی چھاتی نال جا لگی۔
''ھن توں مینوں چٹیں گی، ویہڑکی،'' گریگوری نے کہا تے وڈے سنہہ نال انج ظاھر کیتا جویں اوہ اوھنوں پرے دھکن لگا ھووے، پر اوہ سگوں ھور گھٹ کے اوھدے نال لگ گئی تاں کہ اوہ انج نہ کر سکے۔
اس نال گریگوری دیاں اکھاں وچ مشالاں بل اٹھیاں، اوھنے آپنا کنم چھڈ دتا تے آپنی بیوی نوں آپنی جھولی وچ بٹھا لیا، مڑ مڑ کے اوھنوں چنمن لگا، لنمے لنمے ساہ لیندیاں تے اوھدے کناں وچ ھولی ھولی پھسپھساؤندیاں ھوئیاں جویں کہ اوھنوں ڈر ھووے کہ کوئی سن نہ لوے۔
''اے-ایخ ماتریونا، اسیں کنی بھیڑی زندگی جیوندے ھاں، توں تے میں - اسیں جنگلی جانوراں وانگ اک دوجے اتے ٹٹ ٹٹ پیندے ھاں - تے کیوں؟ کیونکہ ایہہ میری تقدیر اے - ھر آدمی کسے برج دے اثر ھیٹھہ پیدا ھندا ھے تے اوہ برج اوھدی تقدیر ھندا ھے - ''
پر اس وضاحت نے اوھنوں آپنے آپ نوں مطمئن نہ کیتا تے اوھنے آپنی بیوی نوں ھور نال لا لیا تے سوچیں ڈب پیا۔
کناں چر اوہ انج، آپنے ھنیرے بھورے دی گندی ھوا وچ بیٹھے رھندے - اوہ ھوکے بھردی تے کہندی کجھہ نہ، پر کدی کدی ایہو جیہیاں سکھدائی گھڑیاں وچ اوھنوں آپنے خاوند ھتھوں ھوئیاں غیرمنصفانہ بےعزتیاں تے لگیاں ٹھیساں یاد آ جاندیاں تے پھر اوہ ھولی ھولی رونا تے شکوے کرنے شروع کر دیندی۔
اوھدیاں نازک جھاڑاں توں متاثر ھویا اوہ اوھنوں ھور وی جوش نال چنمدا تے اوہ ھور ودھیرے اتھرو کیرن لگ جاندی - آخر گریگوری نوں اوھدے اتے غصہ آؤن لگ پیندا۔
''ھن بس وی کر! میرے دل نوں ھو سکدے تیرے نالوں ھزار

''ایہہ کتی زندگی! میں ایہدے توں کی لینا اے؟ کنم تے اکیواں، اکیواں تے کنم۔ ،، ذرا کو رکن پچھوں اوہ آپنیاں اکھاں چھت ول چکدا تے آپنے بلہاں اتے ہلکی جیہی مسکراہٹ نال بولی جاندا:

''رب دی رضا نال میری ماں نے مینوں اس دنیا وچ لیاندا — ایہدے خلاف میں کی کہہ سکدا ہاں۔ پھر میں آپنا پیشہ سکھیا۔ پر ایہہ کاہدے لئی سی؟ کی دنیا وچ کافی سوچی نہیں؟ چلو، ٹھیک اے، میں سوچی ہاں۔ اس نال میرا کی بھلا ہندا ہے؟ اتھے اس گھرنے وچ بیٹھے رہنا تے سیخاں لائی جانیاں۔ تے پھر میں چلدا هووانگا۔ کہندے نیں ہیضہ پھیلیا ہویا اے۔ پھیلیا رہے۔ ہندا سی اک بندا گریگوری اورلوو تے اوہ ہیضے نال مر گیا۔ ایہدا کی مطلب نکلدا اے؟ کس نوں پرواہ پئی اے کہ میں جیوندا ہاں، بوٹ بناؤندا ہاں، مر رہا ہاں، کہ نہیں؟،،

ماتریونا آپنے خاوند دے لفظاں وچ کجھ ڈراؤنا جیہا محسوس کردی ہوئی کجھ نہ کہندی۔ کدی کدی اوہ اوہنوں کہندی کہ ایہو جیہیاں گلاں نہ کریا کر، ایہہ رب دے خلاف نیں، جیہڑا بڑی چنگی طرحاں جاندا اے کہ لوکاں دیاں زندگیاں دا کی کرنا اے۔ جاں پھر جدوں اوہدا روں خراب ہندا تاں اوہ طنز جیہے نال کہندی:

''جے توں پینی بند کر دیویں تاں تینوں زندگی وچ زیادہ خوشی ملے تے ایہو جیہے خیال تیرے سر وچ نہ آؤن۔ شکوے کرن دی تھاں دوجے لوک پیسے جمع کردے نیں، آپنیاں ورکشاپاں خریدن لئی تے پھر ساؤآں وانگ چنگی طرحاں رہندے نیں۔ ،،

''تیری گل دا مطلب کی اے — شیطان دی نانیئے! ذرا مار کھاں متھا تے پچھہ آپنے آپ توں میں کویں پینی چھڈ سکدا ہاں، جدکہ ایہہ اکو اک خوشی اے میری زندگی وچ۔ دوجے لوک! بڑا توں جاندی ایں دوجے لوکاں بارے! ویاہ توں پہلاں کی میں اس طرحاں دا ساں؟ جے سچ پچھیں تاں توں ہی ایں، جیہڑی مینوں چوس چوس کے سکائی جاندی ایں تے زندگی وچوں ساری خوشی کڈھی جاندی ایں۔ ہو! ڈڈو جیہی!،،

ماتریونا نوں غصہ لگا پر اوہ آپنے خاوند دی گل دی سچائی توں انکاری نہیں سی: اوہنے جدوں پیتی ہندی سی تاں ضرور خوش تے پیار کرن والا ہندا سی، اوہ ''دوجے لوک،، سچ مچ اوہدے تخیل

میں ظالم نہیں ۔ میں خوشی لئی انج نہیں کردا ۔ میری دلگیری میرے کولوں انج کراؤندی اے ۔ ،،

''دلگیری تیری — تے ایہہ آؤندی کتھوں اے؟،، افسوسی ہوئی ساتریونا نے پچھیا ۔

''ایہہ میری تقدیر اے، ساتریونا،، گریگوری نے مڑ کے فلسفی بندیاں جواب دتا ۔ ''میری تقدیر تے میرا سبھا ۔ میرے ول ویکھہ، میں کسے ہور بندے نالوں ماڑا ہاں؟ اس یوکرینی نالوں مثال وجوں؟ تاں وی، اوہ کدی دلگیر نہیں ہندا ۔ تے اوہ کلا ۔ کارا اے — نہ رن، نہ کن ۔ جے توں میرے کول نہ ہوویں تاں میں تاں جیوندا ای نہ رہاں ۔ پر اوہنوں کوئی فرق نہیں پیندا ۔ اوہ اتھے بیٹھا پائپ پیندا رہندا اے، تے مسکراؤندا رہندا اے ۔ اسے گل تے مطمئن اے کہ اس کول پین لئی پائپ اے ۔ پر میں اس طرحاں دا نہیں ۔ میں جنمیاں ہی دل وچ ایہہ بےچینی لےکے ساں ۔ ایہہ میرا سبھا اے ۔ میں اسپات دے سپرنگ وانگ ہاں — ذرا چھوہو تے ایہہ ہلن لگ جاندا اے ۔ مثال دے طور تے ایہو لے لے ۔ میں باھر پھرن ترن جاندا ہاں تے اک چیز، دوجی چیز، تیجی چیز ویکھدا ہاں تے اتھے میرے کول ناں لین نوں وی کوئی چیز نہیں ۔ اس گل دا مینوں دکھہ اے ۔ پر یوکرینی نوں کوئی فرق نہیں پیندا، اوہ کسے چیز توں وی بنا گذارہ کر سکدا اے ۔ اوہ وی مینوں پاگل بنا دیندا اے، لعنت پوے اوہدیاں سچھاں اتے، کیونکہ اوہ کسے وی چیز توں بنا گذارہ کر سکدا اے، پر جتھوں تک میرا سوال اے، اک وی چیز نہیں، جیہڑی میں نہ لینا چاھوندا ہوواں ۔ پر میں اس گھرنے وچ بیٹھا رہندا ہاں تے میخاں لائی جاندا ہاں بنا اک وی چیز دے جس نوں میں آپنی آکھہ سکاں ۔ جاں آپنا ہی لے لے — توں میری بیوی ایں، پر تیرے وچ کیہڑی دلچسپی والی گل اے ۔ توں ہورناں عورتاں ورگی عورت ایں ۔ عورتاں والیاں ساریاں گلاں نے تیرے وچ ۔ تیرے بارے میں سبھہ کجھہ جاندا ہاں — اتھوں تک وی جاندا ہاں کہ بھلکے توں نچھہ کویں ماریں گی کیونکہ میں تینوں سینکڑے واری نچھاں ماردیاں سنیا ھے ۔ سو اس وچ جوش وچ آؤن والی گل کیہڑی اے؟ کوئی وی گل نہیں ۔ تے اس لئی میں شراب ۔ خانے چلا جاندا ہاں کیونکہ اتھے گھٹو گھٹ خوشی تاں ہندی اے ۔ ،،

گنا ودھیرے ٹھیس پجدی هووے جدوں میں تینوں کٹدا هاں ۔ سمجھی ایں؟ سو، بند کر منهه ۔ عورت نوں تاں بانهه پھڑاؤ تاں اوه نگاں دی کردی اے ۔ بند کر ایهه بکواس ۔ اجیهے آدسی نوں کی کهنا، جیهڑا انج هی زندگی توں ستیا هووے؟،،

کسے هور وقت اوه اوهدے چپ هنجھوآں دی جھڑی تے جذبیاں بھریاں جھڑکاں هیٹھه نرم پے جاندا تے پھر سوگی ڈھنگ نال، سمجھاؤن دی کوشش کردا۔

''میرے ورگے بندے دا کی کیتا جاوے؟ میں همیشه تینوں دکھه دیندا هاں، مینوں پته اے، پر مینوں ایهه وی پته اے که توں هی میری اکو اک ایں ۔ ٹھیک اے، کدی کدی میں ایهه گل بھل جاندا هاں۔ کدی کدی تیرے ول اکھه چک کے ویکھنا وی میرے لئی مشکل لگدا اے، ماتریونا ۔ ذرا سوچ! جویں میں تینوں بهت سارا کھا لیا هووے۔ تے پھر میرے دل اتے اجیها جنون سوار هو جاندا اے که میرا جی کردا اے که تیری بوٹی بوٹی کر دیواں تے نال آپنی وی ۔ تے جنی زیاده توں ٹھیک هندی ایں اوناں هی زور دی تینوں مارن تے میرا جی کردا اے ۔ ،،

هو سکدا هے که اوهنوں سمجھی نه هووے پر اوهدے دھیمے تے پچھتاوے-بھرے انداز توں اوهنوں چین حاصل هندا ۔

''رب دی مهر نال، سبهه ٹھیک هوجائےگا — اسیں اک دوجے دے عادی هو جاوانگے، ،، اوه کهندی، بناں ایهه محسوس کیتیاں که اوه کدے دے اک دوجے دے عادی هو چکے سن تے اک دوجے نوں چوس چکے سن ۔

''صرف جے کتے ساڈے کوئی بچه هو جاندا، تاں گل وکھری هندی ، ،، اوه هوکا لےکے کهندی ۔ ''ساڈا دل لاؤن والی کوئی شے هندی، دھیان رکھن لئی کوئی شے هندی ۔ ،،

''تے پھیر کیوں نهیں جنمدی؟،،

''میں کویں جنم لواں — جس طرحاں توں مینوں کٹدا رهندا ایں ۔ توں همیشه مینوں ڈھڈ وچ ماردا ایں، تے وکھیاں وچ ۔ صرف جے کتے توں آپنے پیر ورتنے بند کر دیویں ۔ ،،

''هوں... ،،، گریگوری گھبراهٹ وچ بڑبڑاؤندا ۔ ''جویں بندا سوچ سکدا هے که ایهو جیهے موقیاں اتے کتھے تے کویں مارنا هے ۔

کجھ دسن دی تھاں کیوں بھڑکاؤن لگ پئی؟ تینوں کی لوڑ پئی سی سینوں بھڑکاؤن دی ؟،،

اوہنے جواب نہ دتا — پر اوہنوں پتہ سی کہ کی لوڑ پئی سی۔ اوہنوں پتہ سی کہ ھن، سار کہا کے تے بےعزتی کرا کے اوہنوں گریگوری دا لاڈ۔پیار سلےگا — صلح۔صفائی دا نرم تے تیز لاڈ۔پیار تے ایہناں واسطے اوہ ہر روز کٹ کھان تے پاسے بھنواؤن لئی تیار سی۔ تے اوہ آپنے خاوند دے چھوھن توں وی پہلاں، خوشی دی بالکل اسید وچ ھی رون لگ پیندی۔

''چل، چھڈ، گھگی جیہی، بہت ھو گئی، معاف کر دے۔ ،، تے اوہ اوھدے والاں نوں تھپکن لگا، اوہنوں چنمن لگا تے اس کوڑ دی وجہ نال کچیچیاں وٹن لگ پیا جس نے اوھدے سارے وجود نوں بھر دتا سی۔

اوھناں دیاں باریاں کھلیاں سن پر نال دے مکان دی اک کندھ آسمان دے نظارے نوں ویکھن وچ رکاوٹ پا رھی سی، ھمیشہ وانگ اوھناں دا کمرہ ھنیرا، ساہ۔گھٹواں تے بوجھل سی۔

''ایخ، کیا زندگی اے! گدھے دی زندگی!،، اس ساری پیڑ نوں، جیہڑی اوہ محسوس کر رھا سی ظاھر کرن دے ناقابل گریگوری نے کہا۔ ''ایہہ سارا کجھ اس ٹوئے کرکے ھے، ساتریونا، جس وچ اسیں رھندے ھاں۔ جس طرحاں اس وقت توں پہلاں ھی زمین ھیٹھہ دبے پئے ھوئیئے۔ ،،

''چل کوئی ھور تھاں لے لئیئے ،،، اوھدے لفظی معنے لیندی ھوئی ساتریونا ھنجھوآں وچوں بولی۔

''ایہہ گل نہیں۔ جے اسیں کسے میانی وچ وی چلے جائیئے تاں وی اسیں ٹوئے وچ ھی رہ رھے ھوواںگے، کیونکہ ایہہ بھورا ٹوئیا نہیں۔ زندگی ٹوئیا اے۔ ،،

ساتریونا نے گھڑی پل سوچیا۔

''رب دی سہر نال سبھہ ٹھیک ھو جائےگا، ،، اوھنے دھرایا۔

''سبھہ کجھہ ٹھیک ھو جائےگا — توں سدا ایہو کہندی رھندی ایں۔ پر سبھہ کجھہ ٹھیک ھون دی تھاں ھور خراب ھندا جا رھا اے۔ دنو دن اسیں ودھیرے واری لڑن لگ پئے ھاں۔ ،،

تے ایہہ ٹھیک سی۔ اوھناں دیاں لڑائیاں وچکارلے وقفے چھوٹے

''پھیر توں ویاہ کیوں کروایا؟،، ساتریونا نے پچھیا۔ ''کیوں؟،، گریگوری ذرا کو ھسیا۔ ''کالے چوراں نوں پتہ ھوؤ کیوں۔ ویسے سچی گل تاں ایہہ ھے کہ سینوں کدی ویاہ نہیں سی کراؤنا چاھیدا۔ سینوں آوارہ آدمی ھونا چاھیدا سی۔ ھو سکدا ھے سینوں کھان لئی کجھ نہ سلدا پر گھٹو گھٹ سیں آزاد تاں ھندا، جدھر جی آؤندا ٹر پیندا۔ سیں دنیا دے چارے کونے گاہ ساردا۔،،

''تے ھن چلا جا، تے سینوں وی چھٹی دے،،، رونہاکی ھوئی ھوئی ساتریونا بولی۔

''تینوں؟ توں کتھے جانا چاھوندی ایں؟،، گریگوری نے سنجیدہ ھندیاں پچھیا۔

''ایہہ سیں جاناں تے سیرا کنم۔،،

''دس سینوں کتھے!،، تے اوھدیاں اکھاں وچ ڈراؤنی چمک آ گئی۔

''چیک ناں۔ سیں نہیں ڈردی تیتھوں۔،،

''کسے ھور تے نظراں ٹکائیاں ھوئیاں ای؟ بول!،،

''سینوں جان دے!،،

''کتھے جان دیاں؟،، گریگوری گرجیا۔

اوھنے اوھدے سر توں رومال لاہ دتا تے اوھدے وال پٹن لگ پیا۔ اوھدے اس طرحاں ھتھہ چکن نے ساتریونا نوں غصے وچ لے آندا تے غصہ آؤن نال اوھنوں بےحد تسلی ھوئی اتے اوہ آپنی روح دیاں ڈونگھاناں تک جھونی گئی تے کوئی اجیہی گل کرن دی تھاں جس نال اوھدے شک دور ھو جاندے، اوھنے سگوں اگ نوں ھور ھوا دتی، اوھدیاں اکھاں وچ اکھاں پا کے ویکھن لگ پئی تے بڑے رسز بھرے ڈھنگ نال مسکراؤن لگ پئی۔ گریگوری دا آپنے آپ اتے قابو جاندا رھا تے اوہ اوھنوں کٹن لگ پیا — بےترسی نال کٹن لگ پیا۔

تے رات نوں جدوں اوہ ٹٹی-بھجی تے بھیڑے حال اس نال پئی ھندی ھونگردی تاں اوھنے اکھہ دی نکر وچوں اوھدے ول ویکھیا تے ڈونگھا ھوکا بھریا۔ اوہ بھیڑا محسوس کر رھا سی۔ اوھدی ضمیر اوھنوں تنگ کر رھی سی کیونکہ اوھنوں پتہ سی کہ ساڑے دی کوئی وجہ نہیں سی تے اوھنے بالکل ایویں ھی اوھنوں کٹیا سی۔

''چل چھڈ، بہت ھو گئی اے، ساتریونا،، اوہ بےچینی نال بولیا۔ ''کی قصور سیرا اے؟ پر توں وی بڑی چنگی ایں۔ توں سینوں

ویاہ توں مگروں پہلے دناں وچ صلح۔صفائی دیاں ایہناں گھڑیاں وچ بڑی شدت تے سٹھاس ھندی سی۔ پر ھولی ھولی ایہہ ودھیرے رسمی بندیاں گئیاں تے آخر اوہ صرف اس کرکے صلح۔صفائی کرن لگ پئے کہ اگلے سنیچروار تک پنج دناں دے دوران اک دوجے نال نہ بولنا او کھی گل سی۔

''توں شرابی بن جائیں گا،،، ماتریونا نے ھوکا بھریا۔

''ھاں، بن جاوانگا،،، گریگوری نے گل دی حمائت کیتی تے کونے وچ اجیہے آدمی دے انداز نال تھکیا جس نوں کوئی فرق نہیں پیندا کہ اوہ شرابی بندا ھے جاں نہیں۔ ''تے توں سیتھوں چھٹ جاوینگی،،، مستقبل دی تصویر وچ اوہ اپنی کو تفصیل شامل کر دیندا تے ایہہ کہندا ھویا اس ول گھوکھویں نظر سٹدا۔

اوہ آپنیاں اکھاں نیویاں پا لیندی، جو کہ اوہ پہلاں کدی نہ کردی، تے ایہہ ویکھہ کے گریگوری بھروٹے چڑھا لیندا تے دند پیسن لگدا۔ آپنے خاوند نوں دسے بنا اوہ جوتشیاں تے جادو۔ٹونے کرن والیاں کول جاندی، ٹونا کیتیاں جڑی۔بوٹیاں جاں کولے دے ٹوٹے آپنے گھر لے آؤندی۔ جدوں ایہناں دا کوئی اثر نہ ھندا تاں اوہ عظیم شہید سنت بونیفیس دے دعا کراؤندی، جیہڑا شراب توں بچن وچ مدد کردا سی، تے جدوں دعا پڑھی جا رھی ھندی تاں سارا وقت اوہ گوڈیاں بھار ھوئی زار زار روندی رھندی، تے آپنے پھرکدے بلھاں نوں بےآواز ھلاؤندی رھندی۔

ھن ودھیرے وار اوھدے اتے آپنے خاوند لئی کسے جذبے توں خالی تے وحشی نفرت سوار ھو جاندی، جس توں بھیڑے بھیڑے خیال دل وچ آؤندے تے ھولی ھولی اوھدا دل اس آدمی دے خلاف سخت ھندا گیا جس دا خوشی بھریا ھاسا تے پیار بھرے بول تن سال پہلاں اوھدی زندگی نوں روشنی نال بھر دیندے سن۔

اس طرحاں ایہہ دونویں بندے، جنھاں وچوں کوئی وی دل دا ماڑا نہیں سی، روز بروز رھندے رہے، اس گل دی اڈیک وچ کہ کجھہ ھوویگا، جیہڑا اوھناں دے ناقابل برداشت زندگی دے ڈھنگ دے دکھاں دا خاتمہ کر دیویگا۔

اک سوموار سویرے جدوں اورلوو چھاہ۔ویلا کر رہے سن، تاں اوھناں نوں سایوس گھر دیاں بروھاں وچ اک پلسیئے دا رعبدار

ہندے جاندے سن تے ہن گریگوری ہر سنیچروار نوں سویرے آپنے اندر آپنی بیوی لئی پکی دشمنی دا جذبہ لے کے اٹھدا ۔

''اج شامیں میں بالڈی دے شراب-خانے جا رہا ہاں — رج کے پیوانگا، ،، اوہ اعلان کردا ۔

ماتریونا آپنیاں اکھاں سنگیڑدی تے بولدی کجھ نہ ۔

''کجھ نہیں کہنا؟ بالکل ٹھیک ۔ توں منہہ بند رکھیں جے تینوں پتہ ہووے کہ تیرے لئی کی ٹھیک ہے ۔ ،،

دنے آپنی منشا بارے اوہ اوہنوں کئی وار یاد کراؤندا ؛ جیوں جیوں شام ہندی جاندی، اوہدی کوڑ ودھدی جاندی، اوہنوں محسوس ہندا کہ ایہہ سن کے اوہ دکھی ہندی ہے تے اوہدی ڈھیٹھہ چپ، تے اوہدیاں اکھاں وچلی ٹھنڈی چمک، جیہڑی ایہہ کہندی سی کہ میں تیرا مقابلہ کرن لئی تیار ہاں، اوہنوں غصہ چڑھا دیندی ۔

تے شام نوں، اوہناں دی بدقسمتی دا ڈھنڈورچی، سینکا چزک، لڑائی دا ڈھنڈورا پھیر دیندا ۔

جدوں گریگوری آپنی بیوی نوں کٹ لیندا تاں پھر غائب ہو جاندا، اکثر صرف رات لئی، پر کدی کدی پورے ایتوار لئی وی ۔ اوہدی واپسی اتے نیلاں نال بھری ہوئی ماتریونا کسے جذبے توں بناں اوہنوں اگوں ملدی، اس آدمی لئی لکویں ترس لئی، جیہڑا اوہدے کول واپس آیا سی، لیراں لمکائی تے گندا لال سوھیاں اکھاں نال تے شائد اس جناں ہی مار-کٹ دا شکار ہویا ہویا ۔

ایہہ جاندیاں کہ شراب دے اثر توں نکلن لئی اوہنوں شراب دی لوڑ ہوویگی اوہ اک ادھیا تیار رکھدی ۔ گریگوری نوں اس گل دا پتہ ہندا ۔

''مینوں دے کجھ، ،، اوہ کہندا تے جدوں اوہ دو تن گلاسیاں بھر کے اندر سٹ لیندا، تاں اوہ کنم کرن بیٹھہ جاندا ۔

سارا دن اوہدی ضمیر اوہنوں لعنتاں پاؤندی رہندی، اکثر ایہہ اوہدے لئی اینیاں سہارن توں باہر ہو جاندیاں کہ اوہ کنم اک پاسے سٹ دیندا تے کمرے وچ ایدھر اودھر نٹھدا ہویا جاں منجے اتے آپنے آپ نوں سٹدا ہویا، بھیڑیاں توں بھیڑیاں گاہلاں کڈھن لگ پیندا ۔ ماتریونا اوہنوں آپنے دل دی بھڑاس کڈھہ لین لئی وقت دیندی تے پھیر اوہناں وچکار صلح-صفائی ہو جاندی ۔

جھجک دے دس دیو، ساڈے ساریاں دے پیٹ ھیگے نیں — تے جے اوہ تہانوں کوئی تکلیف دے رہے نے تاں اسیں تہانوں کجھ کوڑیاں دوائیاں دیوانگے تے سبھ کجھ ٹھیک ہو جاویگا۔،،

''اسیں ٹھیک ٹھاک ھاں۔ کوئی شکائت نہیں،،، گریگوری نے ذرا کو ھسدیاں کہا۔ ''جے میں تہانوں بالکل ٹھیک ٹھاک نہیں لگدا تاں ایہدی وجہ ایہہ وے خیر، سچی گل ایہہ ھے کہ ایہہ ذرا کو پین دا اثر ھے۔،،

''بالکل ٹھیک، میرا نک مینوں دس رہا سی کہ کل شامیں تسیں گھٹ کو لائی اے — ایویں گھٹ کو، بےشک۔،،

اوہنے ایہہ گل اپنے ھساؤنے انداز وچ کہی تے اجیہا مخولیہ منہہ بنایا کہ گریگوری دا ھاسا نکل گیا۔ ماتریونا وی آپنا منہہ ایپرن نال ڈھکدی ہوئی ھس پئی۔ طالب علم سبھ توں ودھ زور دی تے اچی ساری ھسیا۔ پر سبھ توں پہلاں بس وی اوہنے ھی کیتا۔ تے جدوں اوھدے موٹے بلھاں تے اکھاں دولے ھاسے نال پئیاں جھرڑیاں سدھیاں ہوئیاں، تاں اوھدا منہہ پہلاں نالوں وی ودھیرے صاف لگن لگ پیا۔

''ٹھیک اے کہ کنم کرن والے بندے نوں پینی وی چاھیدی اے۔ پر جے اوھنوں پتہ ھووے کہ بس کتھے کرنا اے۔ پر اج کل زمانہ کجھ اس طرحاں دا ھے کہ اس توں بناں ھی گذارہ کرنا زیادہ ٹھیک رھیگا۔ تسیں سنیا اے اج کل کی بیماری چار-چوفیرے پھیلی ہوئی اے؟،،

تے اوہنے بڑی سنجیدگی نال تے سدھی-سادی بولی وچ اوھناں نوں ھیضے بارے تے اس دا مقابلہ کرن دے ڈھنگ-طریقیاں بارے دسیا۔ بولدا ہویا اوہ کمرے وچ پھر تر رہا سی، کندھاں نوں ٹوہ رہا سی، کونے وچ ویکھہ رہا سی جتھے ٹپ تے کوڑے-کرکٹ والی بالٹی پئی سی، ھیٹھاں جھک رہا سی تے چلھے دے ھیٹھلے حصے نوں سنگھہ رہا سی، ایہہ ویکھن لئی کہ اس وچوں آؤندی واشنا کس چیز دی ہو سکدی ھے۔ جوش نال اوھدی ڈونگھی آواز وچ وچ اچی ہو جاندی، اوھدے سادے لفظ اوھدے سنن والیاں دے دلاں اتے اک اک کرکے آپنے آپ، اوھناں ولوں کوشش کرن توں بغیر، اکرے جا رہے سن۔ اوھدیاں ھلکے رنگ دیاں اکھاں وچ لشک سی، تے اوھدا سارا

هیولا دکھائی دتا ۔ اورلوو بھڑک کے کھڑا ہو گیا تے اوھنے آپنی دھندلی۔پئی یادداشت وچ پچھلے کجھ دناں دے واقعات نوں دوبارہ تازہ کرن دی کوشش کیتی جدوں کہ اوھنے انتہائی خدشیاں نال بھریاں آپنیاں بےرونق اکھاں نوں آؤن والے اتے گڈیا ہویا سی ۔

''ادھر، ادھر،،، پلسیئے نے کسے باھر کھڑے نوں کہا ۔

''اتھے تاں کال۔کوٹھڑی وانگ ھنیرا اے ۔ رب اس وپاری پیتونیکوف نوں چکے!،، اک جوان تے ٹھکدی آواز سنائی دتی، تے اگلے پل ھی یونورسٹی دی چٹی وردی پائی اک طالب علم بھورے وچ داخل ہویا ۔ اوھنے ٹوپی آپنے ھتھاں وچ پھڑی ہوئی سی، اوھدے وال باریک کٹے ہوئے سن، اوھدا متھا جوڑا تے دھپ۔سنولایا سی تے اکھاں بھوریاں سن، جیہڑیاں اوھدی عنیک دے پچھے خوشی نال چمک رھیاں سن ۔

''صبح بخیر،،، اوہ سوٹی آواز وچ بولیا ۔ ''میں آپنی جان۔پچھان کراؤن دا فخر حاصل کردا ھاں — میں صفائی دا داروغہ ھاں ۔ میں ایہہ ویکھن آیا ھاں کہ تسیں کویں رھندے ہو، تے اوہ ہوا سنگھن آیا ھاں جس وچ تسیں ساہ لیندے ہو — سچ مچ بڑی بھیڑی ہوا اے۔،،

اورلوو مسکرایا تے اوھنے سکھ دا ساہ لیا ۔ اوھنوں طالب علم پہلی نظرے ھی چنگا لگن لگ پیا — اوھدا منہہ ایناں صحتمند، گلابی تے سہربان سی تے ٹھوڈی اتے سنہری وال سن ۔ تے اوہ انج غیرمعمولی تے واضح طور تے مسکراؤندا سی کہ اورلوو دا بھورا اوھدے کارن ودھیرے اجلا تے ودھیرے خوشی دین والا لگن لگ پیا ۔

''تے ھن، دوستو،،، اوہ بناں رکیاں بولی گیا ۔ ''خیال رکھنا کہ تسیں کوڑا۔کرکٹ ودھیرے واری باھر سٹدے ہو کیونکہ کوڑے۔کرکٹ دی وجہ نال ھی ایہہ بےسواد ہوا آؤندی ھے ۔ تے تینوں، چاچی، میں صلاح دیاں گا کہ بالٹی نوں زیادہ واری صاف کریا کر ۔ تے، چاچا، توں کیوں اس طرحاں منہہ لمکایا ہویا اے؟،، ایہہ کہندیاں اوھنے اورلوو دا ھتھ پھڑ لیا تے نبض ویکھن لگ پیا ۔

طالب علم دی پھرتی نے اورلوو جوڑے نوں شرمندیاں کر دتا ۔ ماتریونا گھابری ہوئی مسکرائی تے بناں بولیاں اس ول ویکھدی رھی۔ گریگوری دی مسکراھٹ وچ بےبھروسگی بھری ہوئی سی ۔

''تے تہاڈے پیٹ کویں نیں؟،، طالب علم پچھن لگا ۔ ''بناں

''کاھدے لئی؟ تے کون اوھناں پیسے دیندا هوویگا؟،،
گریگوری جھپٹیا ۔

''لوکاں نوں مارن لئی ۔ ... کہندے نے کہ غریب بہت زیادہ هو گئے نیں تے وادھو بندیاں توں چھٹکارہ پاؤن لئی حکم دتا گیا اے،،، ماتریونا نے دسیا ۔

''کون کہندا اے،،؟

''هر کوئی کہه رها اے ۔ مکاناں نوں روغن کرن والے دی نوکرانی تے کنے جنے هور ۔ ،،

''بےوقوف نے اوہ! ایہدا فائدہ کس نوں هوویگا؟ ذرا آپ سوچ : بیماراں دا خیال رکھنا — ایہدے اتے خرچا نہیں هندا؟ تے پھیر اوهناں نوں دفناؤنا — تابوت تے قبر تے سارا کجھه ۔ تے ایهه سارے پیسے سرکاری خزانے وچوں آؤندے نیں ۔ فضول! جے اوہ سچ مچ هی لوکاں نوں گلوں لاهونا چاهوندے هون تاں اوہ اوهناں نوں سائبیریا بھیج دین — اتھے هر کسے لئی بتھیری تھاں اے ۔ جاں کسے ریگستان وچ ۔ تے اوهناں توں کنم کراؤن ۔ اس نال اوهناں توں چھٹکارا وی مل جاویگا تے فائدہ وی هوویگا ۔ خزانے لئی فائدے والی کوئی گل نہیں، سو اوہ آپنے خرچے اتے نہیں لوکاں مارن لگے تے دفناؤن لگے ۔ سمجھی؟ هن اس طالب علم نوں هی لئو — اوہ شرارتی اے، کوئی وی ویکھه سکدا اے، پر اوہ جو چاهوندا اے اوہ هے بغاوت ۔ جتھوں تک لوکاں نوں مارن دا سوال اے تسیں پیسے دے کے اس توں ایهه کنم نہیں کروا سکدے ۔ تسیں اوهنوں ویکھه کے هی نہیں دس سکدے کہ اوہ اس طرحاں دی گل نہیں کریگا؟ اوهدا بوتھا اس طرحاں دا نہیں ۔ ،،

اوہ سارا دن اس طالب علم دیاں تے اوهنے جو کجھه دسیا سی اوهدیاں گلاں کردے رهے ۔ اوهناں اوهدا منهه یاد کیتا، اوہ کویں هسدا سی تے اوهناں نوں پتہ لگا کہ اوهدے کوٹ دا اک بٹن نہیں سی، تے اس گل اتے اوہ لگ‌بھگ جھگڑ هی پئے سن کہ کیہڑے پاسے دا بٹن ٹٹا هویا سی ۔ ماتریونا زور دے رهی سی کہ ایهه سجے پاسے دا بٹن سی تے اوهدا خاوند کہه رها سی کہ ایهه کھبے پاسے دا بٹن سی، تے دو واری اس کرکے اوهنے اوهنوں جھاڑ جھنب وی کیتی پر ایهه یاد کرکے کہ اوهنوں شراب دین لگیاں ماتریونا نے بوتل خالی

وجود اس مقصد لئی جوش نال بھریا پیا سی جس دی اوہ خدمت کر رہا سی -

اوہنوں ویکھدیاں گریگوری دے منہہ اتے تجسس بھری مسکراہٹ کھیڈ رہی سی - ماتریونا نک نال سوں سوں کری جا رہی سی - پلسیا باہر چلا گیا سی -

''سو اج توں ھی صفائی کرنی شروع کر دیو - گلی دے سرے اتے اک مکان بن رہا ھے - تے راج تہانوں بڑی خوشی نال پنج کاپیک لئی جنا چونا چاھو دے دینگے - تے تسیں پینی بند کرو ، حضرت - تے حال دی گھڑی، الوداع - میں پھیر آوانگا - ،،

اوہ جویں اچانک آیا سی، اسے طرحاں غائب ھو گیا، تے اوھدیاں ھسدیاں اکھاں دی یاد اورلوو جوڑے دے منہاں اپرلی مطمئن مسکراہٹ وچ اکری گئی سی - آپنیاں ھنیریاں زندگیاں وچ اس مقصد بھری طاقت دے آ وڑن نال اوہ گھبرا گئے سن -

''ھوں-اوں، ،، گریگوری نے سر ماردیاں کہا - ''سو ایہہ ھے کیمسٹ - تے لوکیں کہندے نے ایہہ لوکاں نوں زھر دیندے نیں - جویں ایہو جیہی دکھہ والا بندا اس طرحاں دی کوئی گل کر سکدا اے - اوہ کھلا-کھلاسا اتھے آیا، جویں کہہ رہا ھووے میں آ گیا ھاں، جس طرحاں دا تہانوں دسدا ھاں! چونا — توں کدی سنیا اے کہ اس توں وی کوئی نقصان ھندا ھووے؟ تے نمبو دا تیزاب — کی اے؟ صرف سادا تیزاب، میرا خیال اے - پر سبھہ توں وڈی گل اے صاف-ستھرا رھنا — فرش صاف، صاف ھوا، بالٹی صاف - لوکاں نوں زھر دیندے نیں! خوش دل آدمی سی، نہیں؟ کہندا اے کنم کرن والے آدمی نوں پی لینی چاھیدی اے، جے اوھنوں پتہ ھووے کہ بس کتھے کرنی اے - سنیا، ماتریونا؟ سو کی خیال اے جے اک گلاسی مینوں پا دیویں تاں؟ ھے کہ نہیں ذرا؟،،

اوھنے کدھرے نہ کدھرے سانبھہ کے رکھی ھوئی بوتل وچوں ادھی گلاسی بھر دتی -

''اوہ سچ مچ چنگا سی - تسیں اوھنوں پسند کیتے بناں نہیں رہ سکدے، ،، اوہ طالب علم دے منہہ نوں سڑ یاد کردیاں مسکراؤندی ھوئی بولی - ''جتھوں تک دوجیاں دا سوال اے، کون جانے؟ ھو سکدا ھے اوھناں نوں کسے نے بھاڑے تے رکھیا ھووے - ،،

بلہاں نوں عجیب طرحاں پھڑپھڑاؤندیاں کہا۔ ''ہیضہ ساڈے ویہڑے تک آ گیا اے۔ رب آپ آ نازل ہویا اے۔''

''توں جھوٹھہ تاں نہیں بولدی؟''، گریگوری کوکیا۔

''تے راتیں میں گند والی بالٹی خالی کرنی بھل گئی ساں،'' ساتریونا سلزماں وانگ بولی۔

''تے میں، میرے پیاریو، آپنا حساب اجے کر رہی ہاں۔ میں چلی جانوانگی، پنڈ نوں،'' نوکرانی بولی۔

''کس نوں ہویا اے؟''، منجے توں بھڑک کے گریگوری نے پچھیا۔

''اکارڈین-نواز نوں۔ راتیں ہویا سو۔ بالکل پیٹ وچ — مروڑے پیندے نے۔ جویں کسے نے سنکھیا دتا ہووے۔''

''اکارڈین-نواز نوں؟''، گریگوری بڑبڑایا۔ اوہنوں یقین نہیں سی آ رہا۔ ایہو جیہا خوش‌دل، دلیر منڈا سی اوہ۔ کل اوہ ہمیشہ وانگ پیلاں پیا پاؤندا لنگھیا سی۔ ''میں اوہنوں ویکھن چلیا ہاں،'' اورلوو نے بے‌یقینی نال ہسدیاں کہا۔

دونویں عورتاں ڈر نال چیک اٹھیاں:

''گریشا، ایہہ چھوت والا ہندا اے!''

''کی کردیں، باپو، کدھر چلیا ایں؟''

گریگوری نے زور دی گاھل کڈھی، آپنے پیر آپنے بوٹاں وچ پائے تے آپنے والاں نوں کنگھی کیتے بناں جاں قمیض دے بٹن بند کیتے بناں دروازے ول چل پیا۔ اوہدی بیوی نے اوہنوں موڈھے توں پھڑ لیا۔ اوہنوں اوہدا ہتھہ کنبدا ہویا جاپیا تے اس نال، پتہ نہیں کیوں، اوہنوں اکدم غصہ چڑھہ گیا۔

''تیرا بوتھا بھن دیانگا! دفع ہو جا!''، اوہنوں چھاتی وچ دھکا ماردا ہویا اوہ گرجیا۔

ویہڑا چپ-چاں تے خالی سی۔ جیوں ہی اوہ اکارڈین-نواز دے دروازے ول ودھیا، اوہ ڈر نال جویں سن ہو گیا، پر نال ہی اوہ اس گل دی تسلی وی ماننن لگا کہ اس مکان وچلے سارے لوکاں وچوں صرف اس وچ بیمار نوں جا کے ویکھن دی ہنمت سی۔ اوہدی تسلی ہور وی ودھہ گئی جدوں اوہنے ویکھیا کہ درزی آپنیاں دوجی منزل دیاں باریاں وچوں ویکھہ رہے ہن۔ اوہنے سیٹی وجاؤنی شروع کر

نہیں سی کیتی اوہنے اوہدے اگے ہتھیار سٹ دتے۔ اوہناں اگلے دن توں کمرہ صاف کرن دا فیصلہ کیتا تے پھر، آپنے سجرے تجربے نوں یاد کردیاں طالب علم بارے گلاں کرنیاں شروع کر دتیاں۔

''ایخ، پٹاکا جیہا!،، گریگوری نے وجد وچ آؤندیاں کہا۔ ''انج پیش آ رہا سی جس طرحاں دس ورھیاں توں سانوں جاندا ہووے! ہر تھاں ٹنگ اڑاؤندا سی، سانوں لیکچر دیندا سی تے — اوہ گیا۔ کوئی چیکنا چلاؤنا نہیں، کوئی رولا-رپا نہیں، جے اوہ اپرلیاں وچوں وی ہووے تاں۔ خیر، چھڈ ایہہ، ماتریونا۔ توں ویکھدی نہیں اوہ سچ مچ ساڈا خیال رکھدا اے؟ شروع توں ہی تسیں ایہہ ویکھ سکدے ہو۔ اوہ چاہوندے نیں کہ اسیں پورے دے پورے ٹھیک رہیئے، نہ کہ... سبھ بکواس اے اوہ زہر دین دی گل، ایویں زنانیاں دیاں باتاں نے۔ 'پیٹ کس طرحاں نے؟'، اوہ پچھدا سی۔ جے اوہ سانوں زہر دینا چاہوندے ہون تاں اوہناں نوں ایہہ پرواہ کرن دی کی لوڑ اے کہ ساڈے پیٹ کس طرحاں نیں؟ تے کس طرحاں سیانپ نال اوہنے سانوں اوہناں بارے سمجھایا سی — کی کہندے نے اوہناں نوں، جیہڑے ساڈے اندر پھردے نیں؟،،

''ایویں من گھڑت گلاں نیں،، ماتریونا ہسدی ہوئی بولی۔ ''پر ایہہ تاں سانوں ڈراؤن لئی کہا گیا سی کہ اسیں صفائی کریئے۔ ،،

''کی پتہ؟ ہو سکدا اے ٹھیک ہی ہووے۔ آخر سل وچ کیڑے پیدا ہو ہی جاندے نیں۔ ہت تیری! کی کہندے نے اوہناں نکے نکے کیڑیاں نوں؟ من-گھڑت گل اے؟ نہیں ... ویکھ، جیبھ اتے ناں پھردا اے پر باہر نہیں آؤندا۔ ،،

سنجے اتے پین توں پچھوں تک وی اوہ بچیاں والی سدھی دلچسپی نال گلاں کردے رہے تے آپنے پہلے اگھڑویں تاثراں بارے اک دوجے نوں دسدے رہے۔ تے سوندے سوندے وی اوہ گلاں کری جا رہے سن۔

اوہناں نوں اگلے دن سویرے سویرے مکاناں اتے روغن کرن والے دی نوکرانی نے جگا دتا۔ اوہ اوہناں دے سنجے دے کول کھڑی سی تے اوہدا منہہ، جیہڑا عام طور تے گول تے لال ہندا سی، ہن لمکیا ہویا تے بھوسلا سی۔

''جاگن دا ویلا ہو گیا اے،، اوہنے کاہلی کاہلی تے آپنے سوئے

تے دلچسپی نے اوھنوں مل لیا سی، تے اوھنوں پچھانںنا اس لئی مشکل ھو گیا سی۔

اکارڈین-نواز دا منہہ لمکیا ھویا سی، اوھدے جباڑے دو تکھے کونے بناؤندے باھر نوں نکلے ھوئے سن، اکھاں دھسیاں ھوئیاں سن تے اوھناں دوالے ھرے ھرے ٹمکنے سن تے اوہ عجیب طرحاں بےحرکت جیہیاں تے بےنور سن۔ اوھدیاں گلہاں دا رنگ انج سی جویں گرم ھنالی دن نوں کسے لاش دا ھندا ھے۔ اوھدا منہہ ڈراؤنا تے مردے ورگا سی تے اوھدے جباڑیاں دی ماڑی جیہی حرکت توں ھی پتہ لگدا سی کہ اوہ اجے جیوندا ھے۔ کناں چر اوہ بےنور اک ٹک نظر نال گریگوری ول ویکھدا رھا تے اس نال سوچی دے دل وچ بھیانک ڈر بیٹھہ گیا۔ کسے وجہ نال اوہ آپنے ھتھاں نال آپنیاں وکھیاں گھٹن لگ پیا تے بیمار توں تن کو قدم دور کھڑے نوں اوھنوں محسوس ھویا جویں کسے نے ٹھنڈے تے چپچپے ھتھاں نال اوھنوں گلے توں پھڑ لیا ھے تے اوھدا گلا گھٹ رھا ھے۔ اوہ اس کمرے وچوں دوڑ جانا چاھوندا سی، جیہڑا کدی اینا روشن تے نگھا ھندا سی پر جیہڑا ھن عجیب طرحاں نال ٹھنڈا تے سڑاند نال بھریا ھویا سی۔

''اچھا... ،، اوھنے ٹرن دی تیاری کردیاں گل شروع کیتی۔ اکارڈین- نواز دے سواہ ورگے منہہ اتے پرچھانواں جیہا دوڑ گیا۔ اوھنے آپنے بلھہ کھوھلے، جنھاں دیاں کونیاں اتے جھگ سی تے بےآواز گلے نال بولیا:

''میں... مر... رھاں۔ ،،

بےحد جذبے توں خالی ڈھنگ نال کہے ایہہ تن لفظ گریگوری دے سر تے چھاتی وچ تن کھنڈھیاں سٹاں وانگ وجے۔ اوھنے بےوقوفاں وانگ واچھاں اڈیاں تے دروازے ول مڑیا۔ پر اسے ھی گھڑی سینکا دوڑدا دوڑدا، ساھو-ساہ تے مڑھکو-مڑھکی ھویا اندر آیا۔

''ایہہ لے، سپردونوف دے کھوہ توں لیاندا اے — اوہ مینوں دینا نہیں سن چاھوندے، کتی دے پتر۔ ،،

اوھنے بالٹی فرش اتے رکھہ دتی، نٹھہ کے کونے وچ گیا تے گلاس لیا کے گریگوری دے ھتھہ پھڑایا۔ نال ھی اوہ لگاتار لتر-لتر کری جا رھا سی۔

'' 'تھاڈے ھیضہ پھیل گیا اے'، اوہ مینوں کہن لگے۔ 'پھر

دتی تے آپنا سر نڈرتا نال ماریا۔ پر دروازے تگ اپڑدیاں سینکا چڑک دی صورت وچ اوهنوں ذرا کو مایوسی اڈیک رهی سی۔

سینکا نے تھوڑا جیہا دروازہ کھوهلیا هویا سی تے آپنا تکھا نک اس وچ واڑیا هویا سی، عام وانگ اوہ ویکھن وچ اینا مگن سی که اوهنے مڑکے اودوں هی ویکھیا جدوں گریگوری نے اوهنوں کنوں جا پھڑیا۔

''ایہدے نال اوہ انج گچھا۔سچھا هو گیا اے، چاچا گریگوری،،، اوهنے آپنا گندا سنهه، جیہڑا اوهدے سجرے تاثرات دے اثر هیٹھه هور وی بھیڑا لگن لگ پیا سی اتے ول چکیا تے هولی جیہی کہا۔ ''اوہ سکی کھنب وانگ لگدا اے۔،،

کمرے وچوں بو ماردی هواڑ آ رهی سی۔ گریگوری بنا جواب دتیاں سینکا دی گل سندا کھڑا رها، اوہ دروازے وچلی جھیتھه وچوں بیمار اتے جھاتی مارن دی کوشش کر رها سی۔

''اوهنوں پانی دیئیے پین نوں، چاچا گریگوری؟،، سینکا پچھن لگا۔

گریگوری نے هیٹھاں ول، منڈے دے منهه ول ویکھیا، اوہ گھبراهٹ بھری کنبنی دی حد تک جوش وچ آیا هویا سی، تے گریگوری آپ وی اسے طرحاں محسوس کر رها سی۔

''لیا کجھه پانی،،، اوهنے حکم دتا تے پھر دروازہ پورا کھوهل دتا تے آپ، اچیت پچھے ول نوں جھکدا هویا، بروهاں تے کھلو گیا۔ آپنیاں دهندلیاں اکھاں نال اوهنے کسلیاکوف نوں ویکھیا۔ آپنے دن دهاڑ والے کپڑے پائی، اکارڈین۔نواز میز اتے چھاتی ٹکائی پیا سی، اوهنے دوهاں هتھاں نال اوهنوں پھڑیا هویا سی جد که پیٹنٹ چمڑے دے بوٹاں وچ اوهدے پیر فرش اتے بنا مقصد هل رهے سن۔

''کون اے؟،، اوهنے بیٹھی آواز وچ تے بغیر دلچسپی دے ڈهنگ نال پچھیا۔

گریگوی سدها هو گیا تے دهیان نال فرش اتے قدم رکھدیاں اس تک گیا۔ اوہ حوصلے نال سگوں مذاق نال وی گل کرن دی کوشش کر رها سی۔

''میں هاں، دستری پاولووچ۔ کی گل اے، راتیں سگوں بہتی پی لئی سی؟،، اوہ اکھاں پاڑ پاڑ کسلیاکوف ول ویکھه رها سی، ڈر

ساتریونا، جیہڑی اوھدے کول ھی کھڑی سی، پیلی پے گئی، اوھدیاں اکھاں چوڑیاں ھو گئیاں تے اوھنے ساری نے کنبنا شروع کر دتا۔

''توں جھوٹھہ بولدی ایں،'' آپنے بلھاں نوں مساں ھی ھلاؤندی اوہ بیٹھی جیہی آواز وچ بڑبڑائی۔ ''ایہہ لعنتی بیماری گریگوری نوں نہیں ھو سکدی۔ اوہ نہیں ھون دین لگا۔''

پر نوکرانی، اجے وی روندی۔کرلاؤندی، اتھوں چلی گئی، تے پنج سنٹ مگروں گوانڈھیاں تے راہ جاندیاں دی نکی جیہی بھیڑ وپاری پیتونیکوف دے مکان دے باھر بازار وچ اکٹھی ھو گئی سی۔ سارے منہاں اتے اوھو جذبے سن: جوش، وچ وچ نااسیدی بھری مایوسی، نفرت، دکھاوے دی دلیری۔ ویہڑے توں بھیڑ تک تے پھر واپس، سینکا آپنے لشکدے پیراں نال آ جا رھا سی تے اکارڈین۔نواز دے کمرے وچلی حالت بارے پتہ دیندا جا رھا سی۔

گلی وچ سنگھنی بھیڑ وچ اکٹھے ھوئے لوک گلی دی دھوڑ والی تے بو والی ھوا نوں آپنیاں آوازاں دی گھوکر نال بھر رہے سن؛ کدی کدی وچوں بھیڑیاں بیتھویاں تے زوردار گاھلاں اچی سنائی دیندیاں۔

''ویکھو، اوہ اورلوو!''

اورلوو اک چھکڑے دے بنباں اتے بیٹھا ھویا دروازے تک آیا۔ چھکڑے نوں اک ساری چٹی پوشاک پائی گھٹے جیہے منہہ والا آدمی چلا رھا سی۔

''رستہ چھڈ دیو!'' ڈونگھی آواز وچ اوہ بولیا تے چھکڑا سدھا لوکاں وچ جا واڑیا۔

چھکڑا دسن تے کوچوان دیاں چیکاں نے بھیڑ دا جوش بھریا روں خراب کر دتا تے سارے ھی چپ ھو گئے۔ وچوں کئی کاھلی کاھلی اتھوں چلے گئے۔

چھکڑے دے پچھے پچھے اوہ طالب علم آ گیا جس نال اورلوواں دی جان۔پچھان ھو چکی سی۔ اوھدی ٹوپی تلک کے سر دے پچھلے پاسے چلی گئی سی، متھے اتے مڑھکا آیا ھویا سی تے اوھنے اکھاں چنہیاں کرن والا چٹا لنما چوغا پایا ھویا سی، جس وچ اگلے پاسے لال کور والا وڈا سارا گول چھیک سی جویں کسے نے ساڑ کے بنا دیا ھووے۔

کی هویا؟، میں جواب دتا۔ ’ساڈے پھیل گیا اے تے تہاڈے وی آ جائےگا — هن پکی گل اس بستی دا پورا چکر کٹےگا، ، میں کہا۔ تے ٹھاہ! اوهنے میرے سر اتے اک دهری۔ ،،
گریگوری نے پانی دا گلاس بهریا تے اکو ڈیکے سارا چاهڑ گیا۔ اوهدے کناں وچ اوه بےجان لفظ گونج رهے سن :
”میں... مر... رهاں۔ ،،
پر سینکا اوهدے دوالے چکر کٹ رها سی تے اوهنے کدی آپنے آپ نوں آپنے اصلے وچ اینا محسوس نہیں سی کیتا جویں اج کر رها سی۔
”پانی دیو، ،، اکارڈین-نواز میز سمیت اوهناں ول هندا بولیا۔
سینکا چھال مار کے اوهدے ول گیا تے پانی دا اک گلاس اوهدے کالے بلهاں نوں لا دتا۔ گریگوری دروازے دے نیڑے کندهه نال جھکیا کھڑا سی، اوهنے جویں سپنے وچ بیمار نوں زور زور دی پانی سڑکدیاں سنیا، پھیر اوهنے سینکا نوں ایهه تجویز پیش کردے سنیا که اوهدے کپڑے لاہ کے اوهنوں بسترے وچ لٹا دتا جائے تے پھیر مکاناں نوں روغن کرن والے دی نوکرانی دی آواز آئی۔ ڈر تے جذبیاں نال بهریا آپنا چوڑا منهه اوهنے باری دے شیشے نال گھٹ کے لایا هویا سی تے اوه رونهاکی آواز وچ کهه رهی سی :
”ایهنوں کجھه دهوانکهه دیو رم وچ پا کے، اک گلاس رم دا تے دو چمچے بهر دهوانکهه دے۔ ،،
کسے هور نے، جیهڑا دس نہیں سی رها، ایهه تجویز پیش کیتی که اوهنوں تارپین دا تیل، لونے کھیریاں دا پانی، شاهی وودکا نال رلا کے دتا جاوے۔
اکدم کسے یاد دا سنگھنا چانن اس سنگھنی تے بوجھل نااسیدی وچوں چیر کے آیا جیهڑی گریگوری اتے چھائی هوئی سی۔ اوهنے آپنا متھا زور زور نال رگڑیا جویں اس چانن نوں تیز کرنا چاهوندا هووے، پھر اکدم ٹریا تے کمرے وچوں باهر، ویهڑے توں پار، بازار نوں دوڑ گیا۔
”هے ربا! سوچی نوں ایهه هو گیا اے! اوه هسپتال ول نٹھه گیا اے، ،، اورلوو دے اکدم نٹھه جان دی وضاحت کردی نوکرانی بولی۔

''تے توں کون ایں؟''

''مکان روغن کرن والیاں وچوں ہاں۔ میں کنم سکھ رہا ہاں،'' سینکا نے وضاحت کیتی۔

''تینوں ہیضے توں ڈر نہیں آؤندا؟''

''مینوں ڈر؟'' سینکا نے حیرانی ظاہر کردیاں کہا۔ ''مینوں نہیں کسے گل توں ڈر لگدا۔''

''اچھا؟ بہت خوب! تاں پھر بھراوو...'' تے طالب علم زمین اتے پئے اک پیپے اتے بیٹھ گیا تے اگے پچھے جھولدا ہویا گریگوری تے سینکا نوں سمجھاؤن لگا کہ آپنے آپ دی صفائی رکھنا کنا ضروری اے۔''

ڈرو جیہے ڈھنگ نال مسکراؤندی ہوئی ماتریونا اوہناں کول آ گئی۔ اوہدے پچھے پچھے نوکرانی سی، جیہڑی آپنے تھندے ایپرن نال آپنیاں اکھاں پونجھ رہی سی۔ کجھ ہی دیر وچ ہور لوک وی نال آ رلے جیہڑے انج چوری آئے سن جویں بلی چڑی تک جاندی ہے۔ آخر لگ‌بھگ دس بندے طالب علم دوالے اکٹھے ہو گئے تے اس گل نے اوہدی حوصلہ افزائی کیتی۔ اوہ اوہناں وچکار کھڑا سی، زور زور دا ہتھ ہلاؤندا ہویا اوہناں نوں لیکچر دین لگ پیا سی جس نوں سندیاں اوہدے سامعین اک گھڑی مسکرا پیندے، دوجے پل پورا دھیان دین دا، ان‌لکی بے‌اعتباری دا جاں مذاق اڈاؤندے شک دا اظہار کردے۔

''ساریاں بیماریاں دا مقابلہ کرن دا سبھ توں اہم ذریعہ صفائی اے — صفائی اے — صفائی، جسم دی تے اس ہوا دی جس وچ تسیں ساہ لیندے ہو،'' اوہنے اوہناں نوں دسیا۔

''اف ربا!'' مکان روغن کرن والیاں دی نوکرانی نے آہ بھری۔ ''اکو گل جیہڑی تہانوں کویلے دی موت توں پکی طرحاں بچا سکدی اے، اوہ اے پاک سینٹ باربارا اگے دعا کرنی۔''

''بتھیرے لوک صاف‌ستھرے رہندے نیں تے صاف ہوا کھاندے نیں، تاں وی اوہ مردے نیں،'' اک ہور سنن والے نے اعلان کیتا۔

اورلوو طالب علم ول ویکھدا تے آپنے دل ہی دل وچ کجھ الٹدا پلٹدا آپنی بیوی دے کول کھڑا سی۔ کسے نے اوہنوں بانہہ توں ذرا لو لھچیا۔

''اچھا، بیمار کتھے اے؟،، اوھنے دروازے دے کول کونے وچ اکٹھے ھوئے لوکاں ول ٹیڈھیاں نظراں سٹدیاں اچی آواز وچ پچھیا۔ اوھناں دا ردعمل خلوص والا نہیں سی۔

''اوئے۔ھوئے، ویکھو تاں سہی، نواں خانساماں۔ ،، کوئی اچی جیہی بولیا۔

''ذرا ٹھہر ویکھہ تیری کویں سیوا کردا اے،،، اک ھور بندا بڑبڑایا۔

''اوہ تینوں اجیہا شوربہ پیاویگا کہ تیرا ڈھڈ پھٹ جاویگا،، کوئی بھنڈ بولیا، جیہڑا ھمیشہ ھی ھر بھیڑ وچوں لبھہ پیندا ھے۔

اس نال رکھا جیہا ھاسا پھیل گیا جس وچ ڈر تے بےاعتباری دی رنگت سی۔

''ویکھہ اوہ ڈردے نہیں۔ اوھنوں توں انج سمجھدا ایں؟،، گھٹے جیہے منہہ تے غصے والیاں نظراں والے اک بندے نے بڑے جذباتی ڈھنگ نال ایہہ سوال پچھیا۔

لوک سنجیدہ ھو گئے تے اوھناں دی گل۔بات مدھم پے گئی۔

''اوہ اوھنوں باھر لیا رھے نیں ،،

''اورلوو دا کنم اے! ھت، کتا!،،

''ڈردا ھی نہیں۔ ،،

''اوھنوں ڈر کاھدا؟ شرابی کتوں دا!،،

''دھیان نال اورلوو۔ اوھدے پیر ذرا اچے چک۔ ھاں، اس طرحاں۔ ٹھیک ھے! چل توں پیوتر، ،، طالب علم نے کہا۔ ''میں مگرے مگر آؤندا ھاں۔ اچھا، اورلوو، میری درخواست اے کہ اس بیماری والی تھاں نوں صاف کرن وچ میری مدد کر۔ نالے تینوں وی جاچ آ جائیگی کہ کویں کرنا ھے۔ ھو سکدا اے کدھرے لوڑ پے جائے۔ متفق ایں؟،،

''کیوں نہیں ، ،، اورلوو بولیا۔ آسے پاسے نظر ماردیاں اوھنے بڑا فخر محسوس کیتا۔

''میں وی مدد کر سکدا ھاں، ،، سینکا بولیا۔

اوہ سوگی چھکڑے نال دروازے تک گیا سی تے آپنیاں خدمتاں پیش کرن لئی عین ویلے سر اپڑیا سی۔ طالب علم نے آپنیاں عنیکاں وچوں اس ول ویکھیا۔

''ترونجا، ساڈے اکارڈین-نواز سمیت ۔ کجھ ول ہو رہے نیں۔ اوہ پہلاں ہی ٹر پھر سکدے نیں، پیلے پئے ہوئے تے سکڑے ہوئے ۔ ''
''ہیضے والے لوک؟ سینوں یقین نہیں آؤندا ۔ اوہناں نے کوئی ہور لے آندے ہونے نیں صرف دکھاؤن لئی — ایہہ ظاہر کرن لئی کہ اوہ مریضاں نوں راضی وی کر سکدے نیں ۔ ''
''توں بے‌وقوف ایں،'' گریگوری نے بڑے فیصلہ‌کن انداز نال کہا ۔ اوہدیاں اکھاں لشک رہیاں سن ۔ ''اتھے تسیں سارے موٹی عقل والے ہو ۔ بے‌وقوف تے جاہل — توں بالکل ایہو کجھ ایں ۔ ایہو جیہے خردماغاں نال رہنا بندے نوں مارن لئی کافی ہندا اے ۔ آپنے سراں وچ تسیں لوک اک چیز نہیں بٹھا سکدے۔'' اوہنے آپنا مڑکے بھریا جا چکا گلاس جھپٹے نال پھڑیا تے پھیر چپ ہو گیا ۔
''تے تینوں اینا کجھ پتہ کتھوں لگا اے؟''، ماتریونا نے ہوکا بھردیاں کاٹویں انداز نال کہا ۔
اوہ کجھ نہ بولیا — اوہ پہنچوں باہرے ڈھنگ نال سوچیں ڈبا ہویا سی ۔ ٹھنڈا ہو رہا ساماوار کوئی سی-سی دا راگ الاپ رہا سی ۔ باریاں دے وچوں روغن دی، کاربالک ایسڈ دی تے چھیڑے ہوئے کوڑے-کرکٹ والے ٹوئے دی بو آ رہی سی ۔ شام، بوآں تے ساماوار دی سی-سی، سارا کجھ مل کے اکمک ہو رہا سی تے انگیٹھی دا کالا منہہ میاں بیوی ول انج اکھاں پاڑ پاڑ کے ویکھ رہا سی جویں ایہہ پہلا موقع ملن تے اوہناں نوں ہڑپ کر جانا چاہوندا ہووے ۔ دونویں جنے بیٹھے آپنی کھنڈ نال کرچ کرچ کر رہے سن، آپنیاں پرچاں کھڑکا رہے سن ۔ ماتریونا اکثر ہوکے بھری جاندی ۔ گریگوری انگلاں نال میز اتے طبلہ وجا رہا سی ۔
''توں اینی صاف-ستھری چیز کدے نہیں ویکھی ہونی!'' اوہ اچن‌چیت بول اٹھیا ۔ ''اتھے کنم کرن والے ہر آدمی نے چٹے کپڑے پائے ہوئے نیں ۔ بیماراں نوں ہر گھڑی نواھیا جاندا اے ۔ تے ہلکی شراب ملدی اے ڈھائی روبل بوتل والی ۔ تے جیہڑا اوہناں نوں کھانا ملدا اے؟ ساڈا ڈھڈ بھرن لئی اوہدی واشنا ای کافی ہوویگی ۔ تے اوہناں دا دھیان بالکل انج رکھیا جاندا اے — بالکل مانواں وانگ ۔ ایہدے وچ عقل دی گل ای کیہڑای اے؟ ہوں-اوں! اک بندا سالاں بدھی جیوندا رہندا اے ۔ تے کوئی اوہدا ایناں خیال وی

''چاچا گریگوری،،، سینکا ہولی جیہی بولیا۔ اوہدیاں اکھاں کولیاں وانگ بھکھہ رہیاں سن، ''لگدا اے کسلیاکوف نے مرجانا اے تے اوہدا کوئی ساک۔سکیری تاں ہے نہیں۔ اوہدی اکارڈین کون لویگا؟،،
''چپ روہ، بدمعاش، ،، اورلوو اوہنوں پرہاں ہٹاؤندا ہویا بولیا۔
سینکا پرہے چلا گیا تے اکارڈین۔ نواز دے کمرے دیاں باریاں وچوں جھاکن لگ پیا۔ اوہدیاں نظراں کجھہ لبھہ رہیاں سن۔
''چونہ، لک... ،، طالب علم اچی اچی گنوا رہا سی۔
اس ہلچل بھرے دن دی شام نوں جدوں اورلوو بیٹھے چاہ پی رہے سن تاں ماتریونا نے آپنے گھر والے توں دلچسپی نال پچھیا:
''اج توں اس طالب علم نال کتھے گیا سیں؟،،
گریگوری نے بناں جواب دتے اس ول بےدھیانے جیہے ویکھیا۔
دوپہر کو ویلے اکارڈین۔نواز دے کمرے دی صفائی کرن مگروں اوہ طالب علم نال چلا گیا سی تے تن کو وجے مڑیا سی، سوچیں ڈبا تے چپ۔گڑپ۔ اوہ منجے اتے آن پیا سی تے اک وی لفظ بولے بناں شام دی چاہ دے ویلے تک اتھے پیا رہا سی، بھاویں اوہدی بیوی نے اوہنوں بلاؤن دی کئی وار کوشش کیتی سی۔ اوہ اوہدا جواب تک نہیں سی دے رہا تے اس وتیرے دے عجیب تے غیرقدرتی ہون نے اوہنوں تنگ کر دتا سی۔
اک اجیہی عورت والی قدرتی سوجھہ نال جس دی ساری زندگی دا دھرا اوہدا خاوند ہووے، اوہنوں شک پے رہا سی کہ کوئی نویں گل اوہدے سر تے سوار ہو گئی اے۔ اس گل دا ڈر اوہدے وچ دلچسپی بھڑکاؤندا سی۔ اوہنوں ہو کی گیا سی۔
''شائد تیری طبیعت ٹھیک نہیں، گریگوری؟،،
اوہنے آپنی پرچ والی چاہ دا آخری گھٹ اندر سٹیا، پٹھے ہتھہ نال مچھاں پونجھیاں تے آپنا خالی گلاس ملکڑے جیہے میز اتے آپنی بیوی ول دھک دتا۔
''طالب علم نال میں بیرکاں وچ گیا ساں، ،، اوہنے بھروٹے چڑھاؤندیاں کہا۔
''ہیضے والیاں بیرکاں ول؟،، ماتریونا بول اٹھی، تے پھیر سہم نال آواز نیویں کردیاں بولی: ''اتھے بہت سارے لوک نیں؟،،

کٹ لویگا تاں میں لتاں ھی ماری جاواں گا۔ مہینے دے ویہہ روبل تے بونس اس توں علاوہ۔ ٹھیک اے، بھانویں اس لئی مینوں زندگی نال مل تارنا پوے۔ پر جے میں اتھے ٹکیا رھا تاں میرا ھور وی جلدی دم نکل جاوے گا۔ ،،

گریگوری نے میز اتے اپنی زور دی گھسن ماریا کہ پرچاں اچھل پئیاں۔

جدوں اوھنے آپنی تقریر شروع کیتی تاں ماتریونا دلچسپی نال تے پرکھدیاں اکھاں نال اوھدے ول ویکھدی رھی سی، جدوں اوھنے گل ختم کیتی تاں اوھنے نامنظوری وچ آپنیاں اکھاں سنگیڑیاں۔

''طالب علم نے تینوں انج کرن دی صلاح دتی اے؟،، اوھنے جھجکدی ھوئی نے پچھیا۔

''میرا آپنا وی دماغ اے، میں آپنے لئی سوچ سکدا ھاں، ،، اورلوو نے گل ٹالدیاں کہا۔

''اچھا تے اس نے کی صلاح دتی اے کہ میرا کی کرینگا؟،، ماتریونا نے اگوں پچھیا۔

''تیرا؟،، گریگوری ذرا کو ٹھٹھنبر گیا۔ اوھنے آپنی بیوی بارے تاں سوچیا وی نہیں سی۔ اوہ اوھنوں گھر چھڈ سکدا سی۔ پر ماتریونا نوں چھڈنا خطرے توں خالی نہیں ھوویگا۔ اس اتے نظر رکھنی پویگی۔ ایہہ احساس ھندیاں ھی اوہ تیوڑی پاؤندیاں بولیا۔

''توں اتھے رھیں گی۔ میں تنخواہ لیا کے تینوں دے دیا کرانگا۔ ،،

''اچھا، ،، اوھدی بیوی نے امن نال کہا تے اس طرحاں معنی‌خیز ڈھنگ نال مسکرائی کہ عورت دی اجیہی مسکراھٹ آدمی دے دل وچ ساڑے دے چھرے وانگ وجدی ھے۔

گریگوری نے، جیہڑا بے‌حد نازک جذبیاں والا سی، چھیتی ھی اس نوں محسوس کر لیا۔ پر اوھدی انا اوھنوں ایہہ اجازت نہیں سی دیندی کہ اوہ آپنی بیوی نوں آپنے جذبیاں دا پتہ لگن دیوے۔

''چھا-چھا، کویں، کویں، بس توں ایہو کجھہ کہنا جاندی ایں۔ ،، اوھنے کہا تے اوھدا جواب اڈیکن لگ پیا۔

پر اوہ جواب وچ صرف مسکرائی، اوھو کھجھاؤنی مسکراھٹ، تے بولی کجھہ وی نہ۔

نہیں کردا کہ اوھدے منہہ اتے تھک دیوے۔ آکے ایہہ پچھن دی
تاں گل ھی چھڈو کہ کی حال چال اے، زندگی کویں بیت رھی اے۔
پر اوھنے سرن دی دھاری نہیں کہ اوہ اوھنوں سرن نہیں دین گے۔
اوھنوں جیوندیاں رکھن لئی اوہ آپنے آپ نوں ادھہ مویا کر لیندے
ھن۔ بیرکاں... تے شراب... ڈھائیاں دی بوتل والی۔ اوہ سمجھہ
نہیں سکدے کہ ایہدا کوئی مطلب نہیں؟ شراب تے بیرکاں لئی اوہ
کڈیاں رقماں کڈھدے نیں۔ اوہ ایہو رقماں اس لئی زندگی نوں
سوکھیریاں بناؤن اتے نہیں خرچ سکدے۔ جدوں اوہ اجے ٹھیک۔ٹھاک
ھندا اے — ھر سال ذرا کو رقم؟،،

اوھدی بیوی نے سمجھن دی کوئی کوشش نہ کیتی کہ اوہ کی
کہہ رھا سی، اس لئی ایناں کافی سی کہ اوہ کوئی نویں گل کر رھا
اے۔ تے اوھنے اس توں ٹھیک ھی نتیجہ کڈھیا: گریگوری دی
روح وچ جو کجھہ کھول رھا سی اوہ اوھدے لئی بدقسمتی دی
پیشگوئی کردا ھے۔ اوہ جاننا چاھوندی سی کہ ایہدا اوھدے
اتے ٹھیک ٹھیک کی اثر ھوویگا۔ اتے اوھدی اس خواھش وچ ڈر،
تے امید تے آپنے خاوند ول کجھہ دشمنی دا جذبہ بھریا ھویا سی۔

''اوھناں نوں شائد تیرے نالوں چنگی طرحاں پتہ اے کہ اوہ
کی کر رھے نے،،، جدوں اوہ آپنی گل ختم کر چکا تاں ماتریونا نے
بلھہ سکوڑدی ھوئی نے کہا۔

گریگوری نے موڈھے سنگیڑے، اس ول ٹیڈھی نظر سٹی تے ذرا
کو رکن پچھوں ھور وی اچی آواز وچ بولن لگا:

''ایہہ اوھناں دا کنم اے، اوہ جاندے نیں کہ نہیں جاندے۔
پر جے میں زندگی دا چنگا سواد مانے توں بنا مر جانا اے تاں ایہدے
بارے میں جو چاھاں کہہ سکدا ھاں: اس طرحاں دی زندگی میں بتھیری
ویکھہ لئی ھے، تے اتھے بیٹھیاں اڈیکدے رھن دی میری کوئی صلاح
نہیں کہ کدوں ھیضہ آوے تے سینوں گنڈھاں وانگ سروڑ سٹے۔ میں
انج نہیں کر سکدا۔ پیوتر ایوانووچ کہندا اے: توں ایہنوں اگوں
دی ھوکے مل — توں قسمت دے خلاف تے قسمت تیرے خلاف، تے
ویکھو کون جتدا اے۔ کھلی لڑائی تے کسے دی کوئی رئی نہیں۔
دوجے لفظاں وچ — میں بیرکاں وچ جانواں گا تے اتھے کنم کرانگا،
بس۔ سمجھی؟ میرا سر بھانویں شیر دے منہہ پا دے، جے ایہہ

ہنیرا ہو چکا سی جدوں گریگوری واپس آیا۔ پوڑیاں اتے اوہدے پیراں دی آواز توں پتہ لگدا سی کہ اوہ چنگے روں وچ اے۔ اوہ راہ لبھدا بسترے تک آیا، کمرے وچلے ہنیرے نوں لعنتاں پاؤندا ہویا، تے اوہدے کول بیہہ گیا۔

''اندازہ لا کی گل اے،،، اوہ ذرا کو ہسدیاں بولیا۔

''کی گل؟،،

''توں وی اتھے میرے نال کنم کرن چل رہی ایں۔ ،،

''کتھے؟،، اوہنے کنبدی آواز وچ پچھیا۔

''اوہناں ہی بیرکاں وچ جتھے میں ہووانگا،، ، اوہنے فتحمند انداز وچ کہا۔

ساتریونا نے آپنیاں بانہواں اوہدے گلے دوالے ول لئیاں، اوہنوں زور دی گھٹیا تے اوہنوں اوہدے بلھاں اتے چنمیا۔ ایہہ اینا اچن‌چیت سی کہ گریگوری نے اوہنوں پرے دھک دتا۔

''مینوں الو بنا رہی اے،،، اوہنے سوچیا۔ ''اتھے کنم ایہہ بالکل نہیں کرنا چاہوندی، چڑیل۔ مینوں الو بنا رہی اے، سپنی، آپنے گھر والے نوں الو بنا رہی اے۔ ،،

''کاہدی خوشی چڑھی اے؟،، اوہنے اوکھے ڈھنگ نال پچھیا، تے اوہدا اکدم جی کیتا کہ اوہنوں بھنجیے سٹ دیوے۔

''ایویں ای،،، اوہنے فخر نال جواب دتا۔

''رہن دے! جاندا ہاں میں تینوں!،،

''ایروسلان*، میرے بہادر!،،

''بس کر... نہیں تاں ویکھیں پھر!،،

''گریگوری، میرے پیارے!،،

''کی تیرا سچ مچ مطلب ایہو اے؟،،

جدوں اوہدے لاڈ پیار نے گریگوری نوں ذرا کو ٹھنڈا کیتا تاں اوہ دلچسپی نال اوہدے ول مڑیا تے بولیا:

''تینوں ڈر نہیں لگدا؟،،

''چھڈ! اکٹھے تاں رہانگے،،، اوہنے سادگی نال جواب دتا۔

ایہہ سننا اوہنوں بڑا چنگا لگا۔

---

* روسی لوک کتھا دا ہیرو — مترجم:

''کیوں، انج کیسا رهیگا؟،، گریگوری نے آواز اچی کردیاں پچھیا ۔
''کی؟،، لگاتار گلاس صاف کردیاں ماتریونا بولی ۔
''سپنیئے! بہت پھنکارے نہ مار، پاسے بھن دیانگا!،، گریگوری پھنکاریا ۔ ''کی پتہ میں مرن هی نہیں چلیاں ۔ ،،
''میں تاں نہیں تینوں بھیجدی پئی ۔ نہ جاہ ۔ ،،
''مینوں بھیج کے تاں تینوں خوشی هی هوویگی ۔ جاندا هاں میں!،، اوہ طنز نال کوکیا ۔
اوهنے اگوں پھر کجھہ نہ کہا ۔ اس اتے اوهنوں غصہ آ گیا ۔ پر سدا وانگ اوہ آپے توں باهر نہ هویا، اوهنے آپنے آپ اتے قابو رکھیا، جویں کہ اوهنوں لگا کسے کھچرے خیال دی وجہ نال جیہڑا اوهدے دل وچ آیا سی ۔ اوہ کھوری ڈھنگ نال بولیا : ''مینوں پتہ اے تینوں بڑی خوشی هوویگی مینوں کدهرے پھسیا ویکھہ کے ۔ پر توں ذرا ٹھہر ... مینوں وی دو کو چالاں آؤندیاں نیں، میں وکھاوانگا تینوں ۔ ،،
اوہ بھڑک کے کھڑو گیا ۔ باری دی سردل توں آپنی ٹوپی چکی تے باهر نکل گیا ؛ آپنے داپیچاں اتے افسوس کردی، اوهدے ڈراویاں دے خلاف غصہ ظاهر کردی تے مستقبل بارے ڈر دے جذبیاں نال بھری هوئی آپنی بیوی نوں اتھے چھڈ گیا ۔
''هے ربا! هے عرشاں دے سائیں! هے پاک مریم!،، اوهنے هوکا بھریا ۔
بہت دیر اوہ میز کول بیٹھی رهی تے ایہہ اندازہ لاؤن دی کوشش کردی رهی کہ گریگوری کی کرن والا هے ۔ اوهدے ساهمنے دهوتیاں پلیٹاں پئیاں سن، ڈبدے سورج دیاں کرناں اوهناں دی باری دے ساهمنے والی چٹی کندھہ اتے چانن دا گلابی جیہا حلقہ بنا رهیاں سن، کندھہ ایہنوں پرتا کے اوهناں دے بھورے وچ سٹدی تے ایہہ ماتریونا اگے پئی شیشے دی کھنڈ-دانی دے کنڈھے تے آ پیندا سی ۔ اس نکی نکی جیہی روشنی نے اوهدا دهیان کھچ لیا، تے اوہ اتھے بیٹھی وٹ پئے متھے نال اس ول اک‌ٹک ویکھدی رهی اتھوں تک کہ اوهدیاں اکھاں دکھن لگ پئیاں ۔ پھیر اوهنے پلیٹاں پرے رکھہ دتیاں تے جا کے منجے اتے پے گئی ۔

تیز آجا رہے سن، کاھلی کاھلی حکم دتے تے عمل وچ لیاندے جا رہے سن ۔ سریض کراہ اتے ھونگر رہے سن، پانی ڈگ تے ویہہ رہا سی تے ایہہ ساریاں آوازاں ھوا وچ تیر رھیاں سن، جیہڑی اسکھاویاں مشکاں نال انج بھری ھوئی سی کہ ڈاکٹر دا بولیا ھر لفظ، سریض دی ھر ھونگر، وچ آپنی ھی ڈنگ ماردی ھونگر سی ۔

پہلاں پہل گریگوری نوں اتھے ھفڑا۔دفڑی توں بناں ھور کجھ نہ محسوس ھویا ۔ اوھنوں یقین سی کہ اوہ اتھے راس نہیں آؤن لگا — کہ اوھدا دم گھٹ جائےگا تے اوہ بیمار پے جائیگا ۔ پر کجھ گھنٹیاں وچ اس ساری طاقت دی لاگ اوھنوں وی لگ گئی، جیہڑی ھر تھاں گھلی۔ملی ھوئی سی ۔ اوہ چوکس ھو گیا، کنم آؤن والا بنن دے ذریعے لبھن لئی متجسس ھو گیا، کیونکہ اوھنے محسوس کر لیا کہ جے اوہ دوجیاں وانگ ھی کنم وچ رجھہ جاوے تاں اوہ ودھیرے سوکھا تے پراسن ھو جاویگا ۔

”مرکیورک بائی‌کلورائیڈ!،، اک ڈاکٹر نے آواز دتی ۔

”گرم پانی،،، لال تے سجیاں اکھاں والے پتلے جیہے طالب علم نے حکم دتا ۔

”اے، توں، کی ناں اے تیرا؟ اورلوو ؟ اس آدمی دیاں لتاں مل ۔ اس طرحاں ۔ ھاں، ٹھیک اے، ٹھیک اے ۔ ذرا ھولی، کدھرے ساس نہ لاہ دیویں،،، لنمے والاں تے چیچک دے داغاں والے اک ھور طالب علم نے گریگوری نوں مالش کرن دا ڈھنگ دسیا ۔

”اک ھور مریض لے آئے نے،،، کسے نے اچی آواز وچ کہا ۔

”اورلوو، اوھنوں اندر لے آ ۔ ،،

تے گریگوری ڈور۔بھور تے مڑھکو۔مڑھکی ھویا، بےنور اکھاں نال تے دھند نال بھرے دماغ نال، پوری واہ لا رھا سی ۔ کدی کدی اوہ آپنے تاثرات دے اثر ھیٹھہ ایناں زیادہ آجاندا کہ اوھنوں آپنی ھستی دا احساس نہ رھندا ۔ مٹی۔رنگے منہاں وچلیاں بےنور اکھاں دوالے ھرے ٹمکنے، اعضا جیہڑے بیماری دے اثر ھیٹھہ چھانگے جا چکے سن، چپکویں بودار چمڑی، مساں ھی جیوندے جسماں دا بھیانک طرحاں سروڑے کھانا ۔ ایہہ ساریاں گلاں اوھدے دل وچ چیس اٹھاؤندیاں تے اوھدا کلیجہ منہہ نوں لے آؤندیاں سن ۔

''کنی چنگی ایں توں،،، اوہ بول پیا، تے اوہنوں اینی زور دی چونڈھی وڈھی کہ اوہدی چیک نکل گئی۔

بیرکاں وچ اورلووواں دے پہلے دن بہت سارے نویں سریض لیاندے گئے، تے ایہہ دونویں نویں نویں آئے بندے، جیہڑے آپنی سدھم چال زندگی دے عادی ہوئے ہوئے سن اس ساری ابلدی سرگرسی دے درسیان گواچے گواچے تے ڈرے ڈرے محسوس کرن لگے۔ اوہ آپنے ہی کڈھب پنے اتے، جو کجھ اوہناں نوں کہا جاندا سی اوہنوں سمجھ سکن دے آپنے اوکھ اتے، تے اوہناں اتے، جیہڑے بھیانک تاثر پے رہے سن، اوہناں اتے بوندلے گئے۔ اوہناں کنم کرن دی پوری کوشش کیتی، پر اوہ صرف دوجیاں دے کنم وچ رکاوٹ ہی بنے رہے۔ کئی وار گریگوری نوں جاپیا کہ اوہدی نااہلیت اتے کوئی چیکے گا تے اوہنوں سخت ڈانٹ-ڈپٹ ہونی چاہیدی ہے، پر اوہنوں اس گل تے بےحد حیرانی ہوئی کہ اوہنوں کسے نے نہ ڈانٹیا۔

جدوں ڈاکٹر نے — اچے، لنمے، سچھاں تے نک دی اچی گھوڑی والے ڈاکٹر نے، جس دے سجے بھروٹے اتے وڈا سارا تل سی، گریگوری نوں کہا کہ اوہ اک بیمار نوں نہاؤن والے ٹپ وچ بٹھاؤن وچ مدد دیوے، تاں گریگوری نے بیمار نوں کچھاں توں انج زور نال پھڑیا کہ اوہدی چیک نکل گئی تے اوہ پیڑ نال منہہ وٹن لگ پیا۔

''ویکھیں پیارے، ایہنوں بھننا نہیں؛ ثابت دا ثابت ہی ٹپ وچ بٹھاؤنا اے،،، ڈاکٹر سنجیدگی نال بولیا۔

گریگوری شرسندہ ہو گیا۔ مریض، جیہڑا اک لنما تے پتلا جیہا بندا سی، کوشش کرکے مسکرایا تے بولیا:

''نواں اے... اجے سکھیا نہیں۔،،

جیوں ہی اورلوو بیرکاں وچ پہنچے، تاں نوکدار دھولی داڑھی والے، تے وڈیاں وڈیاں چمکدیاں اکھاں والے بزرگ ڈاکٹر نے اوہناں نوں لیکچر دتا کہ سریضاں نال کویں پیش آؤن ہے، اک توں دوجی تھاں لجان لگیاں کویں پھڑنا ہے تے وکھو وکھریاں حالتاں وچ کی کرنا ہے۔ آخر وچ اوہنے گریگوری تے ماتریونا نوں پچھیا کہ اوہ کل نہاتے سن جاں نہیں، تے دوہاں نوں پاؤن لئی اک اک چٹا ایپرن دتا۔ ڈاکٹر دی آواز سٹھی سی تے اوہ تیز تیز بولدا سی، اورلوو جوڑے نوں اوہ بڑا چنگا لگا۔ چٹے کپڑیاں والے اوہناں کولوں دی تیز

''ٹھہر جا، پرونن،، آپنے پاسیوں سٹریچر ہیٹھاں رکھدیاں گریگوری بولیا، ''ایہہ جیوندا اے۔،،
دوجے سرے والے آدمی نے مڑ کے ویکھیا تے گھڑی پل لئی سردے ول ٹکٹکی لا کے ویکھدا رہا۔ پھر غصے ہندا ہویا بولیا:
''کیوں جھوٹھہ بولدا ایں؟ تینوں شائد پتہ نہیں تابوت لئی آپنے آپ نوں سدھا کر رہا اے؟ چل چک۔،،
''پر ایہہ ہلیا سی،، گریگوری نے دہشت‌زدہ ہندے ہوئے کہا۔
''چک۔چک، کیہا عجیب آدمی ایں۔ تینوں سمجھ نہیں پیندی جو تینوں کہا جاندا اے؟ اوہنے آپنے آپ نوں تابوت وچ پین لئی سدھیاں کیتا اے، میں کہندا ہاں، مطلب کہ اوہ ہلیا سی۔ تیری جہالت، ویکھیں، تینوں کسے دن مصیبت وچ پائےگی! جیوندا ہے! جویں کہ سردیاں بارے انج کہا جا سکدا اے! توں مصیبت کھڑی کرنا چاہوندا ایں؟ ویکھیں، ایہناں دے ہلن بارے کسے نوں کوئی لفظ نہ کہیں۔ ایہہ سارے ہی انج کردے نیں۔ خبر سارے شہر وچ دھم جائیگی، رائی دا پہاڑ بن جائیگا تے پھر مصیبت کھڑی ہو جاویگی — جیوندیاں نوں دبائی جاندے نیں! لوکیں بھیڑاں پا کے نٹھے آؤنگے تے ساڈے والیاں بتیاں بجھا دینگے۔ تیری وی، سمجھیا؟ ایدھر ایہنوں کھبے پاسے سٹ دے۔،،
آدمی دی پراسن آواز تے اڈول چال نے گریگوری دی آپنے آپ وچ آؤن وچ مدد کیتی۔
''دل نہ ڈھا، توں ایہدا عادی ہو جاوینگا۔ ماڑی تھاں نہیں ایہہ۔ چنگی خوراک، چنگا ورتا، تے باقی سبھ کجھ چنگا۔ اساں سبھ نے کسے دن لاشاں ہی بننا اے۔ پکی گل۔ اودوں تک جیو، نرا ڈری نہ جا۔ ایہہ سبھ توں وڈی گل اے۔ پیندا ہندیں۔ ؟،،
''پینداں،، گریگوری بولیا۔
''خوب۔ اوتھے اک ٹوئے وچ میں اک بوتل لکا چھڈی ہوئی اے — کی خیال جے جا کے گھٹ گھٹ لا آئیے؟،،
سو اوہ بیرکاں دے پچھلے پاسے اک ٹوئے کول گئے، گھٹ گھٹ لائی تے پھر پرونن نے کھنڈ دے اک ٹوٹے اتے پیپراسنٹ دے کجھ تپکے پائے تے ایہہ کہندیاں گریگوری نوں پھڑا دتا:

اک دو وار اوھنوں بیرکاں دے برانڈے وچ آپنی بیوی دی جھلک دسی سی، اوھدا سنھہ بگا ھو گیا سی تے اوہ بدحواس ھوئی لگدی سی۔

''کیوں، کس طرحاں ایں؟،، اک واری اوھنے اوھنوں پچھیا۔

اوہ جواب وچ ماڑا جیہا مسکرائی تے چپ-چاپ اتھوں چلی گئی۔

گریگوری نوں خیال آیا، جیہڑا اوھدے لئی غیرقدرتی سی: آپنی بیوی نوں اس لعنتی تھاں اتے گھسیٹ لیاؤن وچ شائد اوہ غلط سی۔ ھو سکدا اے اوھنوں کجھہ ھو جائے۔ سو اگلی وار جدوں اوھنے اوھنوں ویکھیا تاں اوہ بڑی سختی نال بولیا:

''ویکھیں، اکثر ھی ھتھہ دھویا کر، آپنا خیال رکھیں!،،

''جے نہ دھوواں تاں کی ھو جائیگا؟،، اوھنے جواب وچ کہا تے مسکراؤندی ھوئی نے آپنے نکے نکے چٹے دند وکھائے۔

اس اتے اوھنوں غصہ آ گیا۔ چنگی تھاں لبھی اے مذاق کرن لئی، بےوقوف! کیا گھٹیا چیز ھندیاں نے، ایہہ عورتاں! پر ماتریونا نوں اوھدیاں اکھاں وچ چمک دس پئی تے اس توں پہلوں کہ اوہ کوئی جواب دیوے اوہ عورتاں دے وارڈ وچ غائب ھو گئی۔

کجھہ ھی منٹاں پچھوں اوہ آپنی جان-پچھان دے اک پلسیئے نوں مردہ گھر پہنچا رھا سی۔ پلسیا سٹریچر اتے پیا چپ-چاپ جھول رھا سی، اوھدیاں شیشیاں ورگیاں اکھاں گرم چمکدے آسمان ول اک-ٹک لگیاں ھوئیاں سن۔ گریگوری دل وچ دھندلے جیہے سہم نال اس ول ویکھن لگا: اجے تن ھی دن پہلاں جدوں اوہ گشت کر رھا سی تاں گریگوری نے اوھنوں ویکھیا سی، سگوں اوھنوں گاھل وی کڈھی سی۔ (اس خاص پلسیئے نال اوھنے ماڑا جیہا حساب چکاؤنا سی۔) تے ھن اوہ آدمی، جیہڑا اینا صحتمند تے خونخوار ھندا سی — مریا پیا سی، گھناؤنا، مروڑے کھا کھا کے بدصورت ھویا ھویا۔

گریگوری نوں محسوس ھویا کہ ایہہ چنگی گل نہیں: بندا اس دنیا وچ آؤندا ھی کیوں ھے جے اوھنے ھیضے جیہی گھناؤنی بیماری نال اکو دن وچ ٹر جانا ھندا ھے؟ اوھنے ھیٹھاں پلسیئے ول نظر ماری تے اس اتے اوھنوں افسوس ھون لگ پیا۔

تے پھر اکدم لاش دا کھبا ھتھہ ھلیا تے سدھا ھو گیا، تے اوھدے مڑے ھوئے سنھہ دا سدھا پاسا، جیہڑا ادھہ-کھلا سی، بند ھو گیا۔

نوں یاد کردا تاں اوہ کنب جاندا تے چوری چوری باری وچوں باہر ویکھن لگ پیندا ۔ اوہنوں یقین سی کہ اوہ مر چکا اے پر اوہدا یقین ڈول جاندا سی ۔ تے جے کدھرے اوہ پلسیا اکدم چھال مار کے اٹھہ کھڑووے تے چیک مار دیوے تاں؟ تے اوہنوں یاد آیا کہ کسے نے اوہنوں دسیا سی کہ ہیضے دا شکار ہوئے بندے اک وار چھال مار کے آپنے تابوتاں وچوں باہر آ گئے سن تے نٹھہ گئے سن ۔

اوہ آپنی بیوی بارے سوچدا ۔ اوہ کویں محسوس کر رہی ہے؟ کدے کدے اوہدے دل وچ گھڑی پل لئی آؤندا کہ آپنے کنم وچوں کجھہ گھڑیاں کڈھہ کے، ماتریونا نوں ویکھہ آوے ۔ پر ایہو جیہے خیالاں اتے اوہنوں شرم آؤن لگ پیندی تے دل ہی دل وچ اوہ کہندا :

''ٹھیک اے، کنم کر کے ھنڈا لے آپنے آپ نوں، سوٹیئے! پتلی ہو جائینگی، کوئی ڈر نہیں ۔ نالے تیرے سبھہ ارادے مٹ جان گے ۔''

اوہنوں ہمیشہ شک رہندا کہ اوہدی بیوی دے اجیہے ارادے ھن، جیہڑے خاوند دے طور تے اوہنوں خوار کرن والے ہندے ھن ۔ جدوں اوہدے شک اوہنوں معاملے دا بلاواسطہ جائزہ لین ول لے جاندے تاں اوہ منن لئی مجبور ہو جاندا کہ ایہو جیہے ارادے رکھن واسطے اوہدے کول کوئی حقی وجہ بالکل نہیں سی ۔ اوہ نکی جیہی سنگڑی زندگی گزار رہی سی ۔ ایہو جیہی زندگی توں کسے دے دماغ وچ ہر طرحاں دے خیال آ سکدے سن ۔ ایہہ بلا واسطہ پہنچ اوہدے شکاں نوں یقین وچ بدلن لئی کافی ہندی — گھٹو ۔ گھٹ اس وقت لئی ۔ کدی اوہ آپنے آپ نوں پچھدا اوہ کویں آپنے بھورے وچوں نکل کے اس ابلدے کڑاھے وچ آ پیا سی؟ تے اوہنوں کوئی جواب نہ سجھدا ۔ پر اوہدے اندر ڈونگھی تھاں اوہدیاں سوچاں جاری رہندیاں تے جس تنے ہوئے دھیان نال اوہ ڈاکٹراں دیاں سرگرمیاں نوں ویکھدا رہندا، اوہ اک طرحاں اجیہی رکاوٹ وجوں کنم کردیاں جیہڑی اوہدے خیالاں نوں اوہدے کنم وچ دخل دین توں روکی رکھدی ۔ اس توں پہلاں اوہنے کدے لوکاں نوں اینی بے غرضی نال کنم کردیاں نہیں سی ویکھیا، جس طرحاں اوہ اتھے کردے سن ، تے جدوں اوہ ڈاکٹراں تے طالب علماں دے تھکے ہوئے منہاں ول ویکھدا

''ایهه کھا لے، بو ختم هو جائیگی۔ وودکا بارے اوه اتھے بڑے سخت نیں — کہندے نیں ایهه تہاڈے لئی ماڑی اے۔ ''

''توں اس تھاں دا عادی هو گیا ایں؟'' گریگوری نے پچھیا۔

''میں؟ میں شروع توں اتھے هاں۔ کئی بندے میرے نال دے چھڈ گئے نیں —سینکڑے هی، سدهی گل اے۔ ایهه کوئی بہتی امن-چین والی زندگی نہیں، پر ماڑی نہیں۔ رب دی خدمت اے۔ جویں جنگ وچ هندا اے۔ کدی توں جنگ وچلیاں نرساں بارے تے ڈاکٹری کارکناں بارے سنیا اے؟ ترکی دی مہم ویلے میں ایهه بہت سارے ویکھے سن۔ ارداگان تے کارس وچ۔ اوه لوک اساں، سپاهیاں نالوں زیاده بہادر هندے نیں۔ اسیں هتھاں وچ بندوقاں پھڑ کے، گولیاں تے سنگیناں نال لڑائی وچ جاندے هاں۔ پر اوه گولیاں دی واچھڑ وچ ٹرے پھردے نیں جویں باغ دی سیر کر رهے هون۔ اوه سانوں، جاں ترکاں نوں، جنگ دے میدان وچوں دهوه کے هسپتال لے جاندے نے، تے سارا وقت گولیاں ساں ساں چلدیاں رهندیاں نیں۔ کدی کدی کسے ڈاکٹری کارکن نوں پچھوں سر وچ گولی آ وجدی اے — ٹھس! — تے کنم ختم۔ ''

اس گل بات تے وودکا دے چنگے وڈے گھٹاں توں مگروں گریگوری کجهه ٹھیک محسوس کرن لگ پیا۔

''اک واری لگام پھڑ لئی، تاں چھڈنی کیوں هوئی؟'' اوهنے اک مریض دیاں لتاں ملدیاں آپنے آپ نوں کہا۔ ''پا-نی! کوئی م-هر-بانی کرکے...'' اوهدی پٹھه ولوں کوئی هونگدا تے لمکویں آواز وچ کہه رها سی۔

''او-و-هه-و! ذرا کو گرم! اس نال فرق پیندا اے، ڈاکٹر صاحب۔ ایمان نال میں محسوس کردا هاں! اوهناں نوں کہو گرم پانی وچ کجهه ملا دین!''

''ایہنوں کجهه هلکی شراب دیو،'' ڈاکٹر واسچینکو نے آواز دتی۔

کنم وچ پیاں اورلوو نے ویکھیا که چیزاں سچ مچ هی اینیاں بھیانک تے گھناؤنیاں نہیں سن، جنیاں اوهنوں پہلاں لگیاں سن، تے جس گل نے اوهنوں هفڑا-دفڑی سمجهه لیا سی اوه بس اک غظیم تے سیانی طاقت دا باقاعده کنم کرنا سی۔ پھر وی، جدوں اوه پلسیئے

ھی توں چلدا ھوویں ۔ انج نہیں چلے گا، میرے دوست ۔ تینوں بیرکاں دے اندر سون لئی منجا دتا گیا اے، تینوں کسے نے دسیا نہیں؟ تینوں پسینہ آیا ھویا اے، تے تینوں سردی لگ رھی اے ۔ چل آ، میں تینوں دوائی دیاں ۔ ،،

''مینوں ایویں ذرا تھکاوٹ لگ رھی اے،،، گریگوری بڑبڑایا ۔

''ھور وی ساڑا اے ۔ تینوں آپنا دھیان رکھنا پویگا ۔ زمانہ خطرناک اے، تے سانوں تیری لوڑ اے ۔ ،،

گریگوری ورانڈے وچ چپ۔چاپ ڈاکٹر دے پچھے پچھے ٹری گیا، اسے طرحاں چپ۔چاپ اوھنے اک گلاسی وچوں کجھہ دوائی منہہ اندر سٹ لئی، پھر اک ھور وچوں، کجھہ منہہ وٹیا تے تھکیا ۔

''ھن جا تے ذرا سوں لے، ،، ڈاکٹر نے کہا تے آپنیاں لنمیاں، پتلیاں لتاں نال ٹردا اتھوں چلا گیا ۔

گریگوری نے اوھنوں جاندیاں ویکھیا تے اکدم ھی، مسکراؤندیاں، اوھدے پچھے نٹھہ اٹھیا ۔

''شکریہ، ڈاکٹر صاحب ۔ ،،

'' کاھدے لئی؟،، اوھنے اگوں پچھیا ۔

''جیہڑی تسیں تکلیف کیتی اے ۔ میں تہانوں یقین دواؤندا ھاں کہ میں تہاڈے لئی دل جان نال کنم کرانگا ۔ میں سمجھدا ھاں کہ تسیں میرے لئی جیہڑی تکلیف کیتی اے... تے جیہڑا تسیں کہا اے کہ میری لوڑ اے... تے ھور وی سبھہ کجھہ لئی بہت شکریہ ۔ ،،

ڈاکٹر اوھدے منہہ ول حیرانی نال اک‌ٹک ویکھن لگا، جس اتے کسے نویں خوشی دی چمک آ گئی سی، تے اوہ آپ وی مسکراؤن لگ پیا ۔

''توں شاندار بندا ایں، ،، اوہ بولیا ۔ ''پر ٹھیک اے، اصل وچ ایہہ بڑا چنگا اے، نیک دل ۔ سو کنم کری جا، دل جان نال، پر میرے لئی نہیں سگوں مریضاں لئی ۔ اسیں لوکاں نوں اس بیماری توں بچاؤنا اے ۔ اس طرحاں اوھناں نوں ایہدے پنجیاں وچوں چھڈاؤنا اے ۔ سمجھیا؟ سو ایہہ گل اے، اسیں بیماری اتے جت پاؤن لئی دل جان نال کنم کرنا اے ۔ پر پہلاں جا کے ذرا سوں لے ۔ ،،

تاں اوہ سوچدا ایہہ نے لوک، جیہڑے آپنا پیسہ سچ مچ کماؤندے نیں۔
دھاڑی ختم ہون پچھوں جدوں اوہدا کنم مکا، تاں تھکیا ٹٹیا گریگوری بیرکاں دے ویہڑے وچ چلا گیا تے کیمسٹ دی دکان دی باری ہیٹھ لیٹ گیا — اوہدے کناں وچ ساں-ساں ہو رہی سی تے اوہدے ڈھڈ وچ کترن ورگی پیڑ ہو رہی سی تے اوہدے پیراں وچ چیساں اٹھ رہیاں سن۔ بنا کسے خیال جاں خواہش دے اوہ لیٹ گیا تے گوہڑیاں ورگے بدلاں ول ویکھدا رہا، جنھاں نوں ڈبدے سورج دیاں کرناں بھرپور رنگ دے رہیاں سن تے جلدی ہی گھوک سوں گیا۔

اوہنوں سپنا آیا کہ اک بہت وڈے سارے کمرے وچ جس دیاں کندھاں دے نال نال سدھے ڈھو والیاں کرسیاں لگیاں سن، اک ڈاکٹر اوہدی تے اوہدی بیوی دی خاطر کر رہا سی۔ ایہناں کرسیاں اتے بیرکاں والے سارے مریض بیٹھے سن۔ ڈاکٹر تے ماتریونا کمرے دے وچکار روسی ناچ نچ رہے سن، کیونکہ ڈاکٹر دیاں لنمیاں لتاں مڑ نہیں سن رہیاں اس لئی اوہ بالکل دلدل وچلے سارس وانگ جاپدا سی جدوں اوہ ہال دے اندر ماتریونا دے پچھے پچھے اہم تے رسے ہوئے انداز نال جا رہا سی۔ تے سارے مریض وی ہس ہس کے دوہرے ہو رہے سن۔

اکدم دروازے وچ پلسیا آ دسیا۔

"آہا!" اوہ دھمکی دیندے ڈھنگ نال، اچی آواز وچ چلایا۔ "توں، گریگوری، سوچیا سی کہ میں مر گیا ہاں؟ توں مینوں مردہ گھر وچ سٹ آیا سی، تے آپ آ کے اکارڈین وجاؤن لگا ایں! اچھا چل ٹر میرے نال! اٹھ!"

گریگوری سارا کنبدا ہویا تے پسینے نال بھجا کاہل نال اٹھ بیٹھا۔ اوہدے ساہمنے ڈاکٹر واسچینکو بیٹھا سی۔

"توں کس طرحاں دا ہسپتال وچ کنم کرن والا ایں، میرے دوست، کہ توں زمین تے سوندا ایں تے اوہ وی ڈھڈ بھار؟" اوہنے جھاڑ پاؤندیاں کہا۔ "جے تیرے ڈھڈ نوں سردی لگ جائے تاں توں بیمار پے جائینگا تے ہو سکدا اے تینوں پتہ لگن توں پہلاں

اوهناں نے اک نکے جیہے کمرے وچ چاہ پیتی، جس وچ دو باریاں سن، جیہڑیاں اک کھیت ول کھلدیاں سن، جیہڑا چڑھدے سورج دے سنہری چانن وچ ڈبا ہویا سی۔ باریاں دے نیڑے گھاہ اتے تریل اجے وی لشک رہی سی۔ تڑک سار دی گلابی دھند وچ، جرنیلی سڑک دے نال نال اگے درختاں دی اک قطار ویکھی جا سکدی سی۔ آسمان صاف سی تے ہوا رسکدی ہوئی باری وچوں سلھی بھوں اتے گھاہ دی واشنا لیا رہی سی۔

میز باریاں وچکار کندھ دے نال لگا ہویا سی، تے میز اتے تن جنے بیٹھے سن: گریگوری، ماتریونا تے ماتریونا دی اک سہیلی — اک لنمی، پتلی، ادھ کھڑ عورت، جس دے منہ اتے داغ سن تے اکھاں مہربان سلیٹی رنگ دیاں سن۔ اوہدا ناں فلتساتا یگوروونا سی، اوہ انویاہی سی، اوہدا باپ اسیسر رہا سی، تے اوہ ہمیشہ آپنی چاہ لئی آپنے ساماوار وچ پانی ابالدی سی، کیونکہ ہسپتال دی ٹینکی وچ ابلیا پانی پینا اوہ برداشت نہیں سی کر سکدی۔ ایہہ سارا کجھ اوہنے اورلوو نوں پھٹی جیہی آواز وچ دسیا، تے پھر، باری کول بیٹھن دا تے آپنے پھیپھڑے ''اصلی جنتی ہوا،، نال بھرن دا اوہنوں سدا دیندیاں اوہ باہر چلی گئی۔

''کل توں تھک گئی سیں؟،، گریگوری نے آپنی بیوی نوں پچھیا۔

''بری طرحاں،،، اوہنے شوخی نال جواب دتا۔ ''مینوں لگا جویں میرے پیر جواب دئی جاندے نیں، سر چکر کھائی جا رہا سی، اک لفظ سمجھ وچ نہیں سی آ رہا۔ مینوں ایہو دھڑکو لگا ہویا سی کہ میں گئی کہ گئی۔ مساں مساں کرکے شام تک وقت پورا کیتا۔ سارا وقت میں دعاواں کردی رہی۔ 'ربا، مہر کریں، کہندی رہی۔ ،،

''تینوں ڈر لگدا اے؟،،

''سردیاں توں مینوں ڈر لگدا اے۔ تینوں پتہ اے—،، اوہ اگے نوں جھکی تے ڈری ہوئی، دبی آواز وچ بولی— ''موئے ہوئے وی اوہ ہلدے نیں، ایمان نال!،،

''میں آپ وی ایہو ویکھیا سی،،، گریگوری نے بےیقینی جیہی والا ہاسا ہسدیاں کہیا۔ ''کل پلسیئے نزاروف نے مرن توں پچھوں میرے اک دھری۔ میں اوہنوں مردہ گھر وچ لجا رہا ساں تے اکدم اوہنے

جلدی ھی مگروں گریگوری آپنے ڈھڈ وچ کسے نگھے تے سکھہ دین والے احساس نال، آرام نال بسترے وچ پیا انگھلا رہا سی۔ اوہ خوش خوش محسوس کر رہا سی تے ڈاکٹر نال اس ساری جیہی گل بات اتے اوھنوں فخر سی۔

سون توں پہلاں، اوھنوں افسوس ھویا کہ ماتریونا نے اوھناں دی گل بات نہیں سنی۔ کل اوھنوں سبھہ کجھہ دساں گا۔ پر اوھنے یقین ای نہیں کرنا، لڑاکی سرچ نے!

اگلی سویر اوھنوں اوھدی بیوی دی آواز نے جگایا: ''چل چاہ پی لے، گریگوری۔ ''

اوھنے آپنا سر چکیا تے اس ول ویکھیا۔ اوہ اس ول ویکھہ کے مسکرائی۔ اوھنے وال چنگی طرحاں واھے ھوئے سن تے آپنے چٹے لباس وچ کنی صاف تے سجری لگ رھی سی۔

اوھنوں انج ویکھہ کے گریگوری نوں خوشی ھوئی، پر اوھنوں ایہہ خیال ستاؤن لگ پیا کہ بیرکاں وچلے ھورناں لوکاں نوں وی تاں اوہ اسے طرحاں لگدی ھوویگی۔

''کیہدی چاہ پیواں؟ میرے کول آپنی چاہ اے ـــ میں چاہ پین کدھرے ھور تھاں کیوں جانواں؟'' اوھنے وٹے منہہ نال کہا۔

''توں میرے نال چل ـــ اسیں رل کے چاہ پیاں گے،'' اوھنے بڑیاں پیار بھریاں نظراں نال اوھدے ول ویکھدیاں کہا۔

گریگوری نے آپنیاں نظراں اوھدے ولوں ھٹاؤندے ھوئے کہا کہ اوہ آؤندا ھے۔

جدوں اوہ چلی گئی تاں اوہ پھیر لیٹ گیا تے سوچن لگ پیا۔

''کیا چیز اے! مینوں چاہ پین لئی بلاؤندی اے، تے کیسیاں نظراں نال... اوہ کجھہ پتلی ھو گئی لگدی اے۔'' اوھنوں ماتریونا اتے ترس آ رہا سی تے اوھنوں خوش کرن لئی اوہ کجھہ کرنا چاھوندا سی۔ شائد چاہ نال اس واسطے کجھہ مٹھیائی خرید لئی جاوے۔ پر جس ویلے اوہ منہہ ھتھہ دھو رہا سی، اوھنے ایہہ خیال رد کر دتا۔ عورت نوں وگاڑن دا کوئی مطلب نہیں۔ اوہ مٹھیائی توں بناں وی رہ سکدی اے۔

گریگوری نے آپنی چھاتی پھلائی تے آپنی بیوی ول چمکدیاں اکھاں نال ویکھیا ۔

اوہ سوچاں ڈبی اس ول ویکھ کے مسکرائی ۔ اوہ اس ویلے بڑا سوھنا لگ رہا سی، بالکل اس گریگوری وانگ جس نوں اوہ ویاہ توں پہلاں جاندی سی ۔

''ساڈے وارڈ وچ وی اجیہے لوک نیں — اینے رحمدل تے محنتی ۔ اک ڈاکٹر اے — عینکاں والی چنگی سوٹی زنانی ۔ کنّے ھی چنگے لوک نیں ، بنا فوں ۔فاں دے، تے جو وی اوہ کہندے نیں، ھمیشہ سمجھ آ جاندا اے ۔''

''سو تینوں کوئی اعتراض نہیں؟ توں مطمئن ایں؟'' گریگوری نے پچھیا ۔ اوھدا جوش ذرا کو مدھم پے گیا سی ۔

''میں؟ ھے ربا، توں ھی سوچ : مینوں باراں روبل ملدے نیں، تینوں ویہہ ۔ کل ملا کے بتی ھو گئے مہینے دے تے خرچہ کوئی وی نہیں ۔ ذرا سوچ، سردیاں تک اسیں کناں بچا لوانگے ۔ جے ھیضہ اسے طرحاں رہا تاں ۔رب نے چاھیا تاں اسیں آپنے بھورے وچوں نکل آوانگے ۔''

''ھاں — آں، ایہہ وی اک اھم گل اے،'' گریگوری سوچدا ہویا بولیا ۔ ذرا کو رکن توں پچھوں اوھنے کسے امید دے اٹھن نال آپنی بیوی دی پٹھ اتے اک تھپکی دتی : ''ایغ ماتریونا، کسے دن سورج ساڈے اتے وی چمکیگا ! گھبرا نہ !''

اوہ نورو ۔ نور ھو گئی ۔

''صرف توں جے آپنے آپ اتے قابو پا رکھیں...''

''اس بارے ھن کجھ نہ کوہ! 'جیسا جینا، ویسا تھینا !' جے زندگی وکھری طرحاں دی ہوویگی تاں میرا وھار وی آپے وکھرا ہوویگا ۔ ''

''ھے ربا! جے کتے انج ھو جاوے!''

''بس کر ھن!''

''گریگوری، میرے پیارے!''

آپنی کھبی بانہہ گھمائی — سینوں بچاؤ کرن دا وی وقت نہ سلیا۔
کیوں، کیسی رہی؟،، اوہنے ذرا کو ودھا۔چڑھا کے گل کیتی پر
اجیہا آپنے آپ ہو گیا۔ اوہدی خواہش توں بغیر۔

اس چاننے صاف کمرے وچ، جس دیاں باریاں وچوں ختم نہ ہون والے کھیت تے نیلا آسمان دسدے سن، چاہ پی کے اوہنوں بڑی خوشی ملی۔ تے کجھہ ہور وی سی جیہڑا اوہنوں چنگا لگا، پر اوہنوں پکا پتہ نہیں سی کہ ایہہ اس کرکے ہے جاں اوہدی بیوی کرکے۔ پر سبھہ توں ودھہ اوہ آپنے سبھا دا سبھہ توں چنگا پہلو وکھاؤنا چاھوندا سی، اس دن دا ہیرو بننا چاھوندا سی۔

''میں اک واری جوش وچ آ کے کنم کرن لگ پواں تاں آسمان وی گرم ہو جاندا اے۔ تے ایہدی وجہ وی میری آپنی اے۔ پہلی گل تاں ایہہ کہ اتھوں دے لوک اس دنیا دے بندے نہیں۔ ،،

تے اوہنے ڈاکٹر نال ہوئی آپنی گل بات بارے اوہنوں دسیا۔ اوہ پھر، بناں دھیان دتیاں، مبالغہ کر رہا سی تے ایہہ گل اوہدی دماغی حالت لئی ہور وی چنگی سی۔

''دوجی گل — خود کنم انج دا اے۔ ایہہ عظیم کنم اے — جنگ ورگا کجھہ، مثال دے طور تے: اک پاسے ہیضہ، دوجے پاسے مریض، تے کون جتےگا؟ اس وچ دماغ دی لوڑ اے، تے سبھہ کجھہ عین ٹھیک ٹھاک ہونا چاھیدا اے۔ آخر ہیضہ کی اے؟ ایہہ جانن دی لوڑ اے، تے پھر پورے زور نال ایہنوں ڈکاؤ، بالکل کمزور تھاں اتے۔ ڈاکٹر واسچینکو نے سینوں دسیا: 'تے توں بالکل اوہ آدمی ایں جس دی سانوں لوڑ اے، اورلوو'، اوہ کہن لگا، 'اس دے مگر پے جا'، اوہ بولیا، 'ایہنوں اوہناں دیاں پیراں وچوں دھک کے اوہناں دے ڈھڈ وچ لیا دے تے اتھوں،' اوہ کہن لگا، 'میں کسے چنگی تے کوڑی چیز نال ایہنوں پھڑ لوانگا۔ تے اس طرحاں ایہہ ختم ہوجاوےگا تے مریض ٹھیک ہو جاویگا تے میرا تے تیرا ساری عمر لئی شکرگذار ہوویگا، کیونکہ اوہنوں مرنوں کس نے بچا لیا اے؟ اساں!'،، تے

تے اوہدے اندر کجھ اجیہا کرن دی خواہش جاگ پئی، جس نال ساریاں دا دھیان اس ول کھچیا جائے — جس اتے سارے حیران رہ جان۔ ایہہ اجیہے آدمی دی آپنا آپ جتاؤن دی خواہش سی جس نے اکدم ایہہ محسوس کرنا شروع کر دتا ہووے کہ اوہ وی اک انسان ہے، پر جس نوں اجے وی اپنی نویں حقیقت بارے شک ہون، تے اوہ آپنے آپ نوں تے دوجیاں نوں اس گل دا یقین داوؤنا چاہوندا ہووے۔ ہولی ہولی اوہدی آپا جتاؤن دی ایہہ خواہش قربانی دا کوئی عظیم کارنامہ کرن دی تانگھ وچ بدل گئی۔

اس طرحاں دی اوہدی دماغی حالت گریگوری نوں غیرلوڑیندے خطرے لین ول لے گئی۔ مثال دے طور تے، اک دن اک سوڑے بھارے مریض نوں اوہ اکلا ہی، آپنے ساتھی دی اڈیک کرن توں بناں، غسل۔ خانے تک لے گیا تے اس طرحاں آپنے آپ نوں تھکا ماریا۔ اوہ گندے توں گندے مریضاں دی سانبھ کردا، لاگ لگن دے خطرے نوں اوہ بےپرواہی نال لیندا، تے سردیاں نوں انج سادگی نال لیندا جیہڑی کہ سنکی‌پنے دی حد تک چلی جاندی سی۔ پر اوہدے لئی ایناں کافی نہیں سی۔ اوہ کوئی وڈا کارنامہ کرنا چاہوندا سی تے اوہدی ایہہ تیز خواہش ودھدی گئی، ودھدی گئی، اوہنوں تنگ کردی ہوئی تے اوہنوں دلگیری دی حد تک لے گئی۔ اجیہے سوقیاں تے اوہ آپنے دل دی حالت آپنی بیوی نوں کہہ سناؤندا کیونکہ ہور کوئی نہیں جس نال اوہ گل کر سکے۔

اک شام جدوں اوہ کنم مکا چکے تاں شام دا کھانا کھان پچھوں اوہ دونویں جنے سیر کرن لئی باہر کھیتاں نوں نکل گئے۔ بیرکاں شہر توں ذرا دور لنمی ہری گھاٹی وچ بنائیاں گئیاں سن، جس دے اک پاسے جنگل دی کالی قطار سی، تے دوجے پاسے شہر دیاں عمارتاں سن۔ شمال ول کھیت دور دور تک پھیلے ہوئے سن، جتھے ایہناں دیاں چڑتناں ہلکے نیلے دسیل نال ملیاں ہوئیاں سن؛ جنوب ول ایہنوں دریا دی ڈھلان اک قوس دی شکل وچ کٹدی سی تے ڈھلان دے نال نال سڑک جاندی سی، جس اتے اکو جنی وتھ اتے پرانے تے پھیلے ہوئے درختاں دی قطار سی۔ سورج ڈب رہا سی تے باغیچیاں دے گوڑھے ہرے بوٹیاں دے اپر گرجیاں دیاں صلیباں لشک رہیاں سن تے سنہری کرناں دی صورت وچ چانن نوں پرتا رہیاں سن، اسے طرحاں

اوھناں وچ اک دوجے لئی جذبہ بھر چکا سی، جدوں اوہ وکھہ وکھہ ھوئے تاں اوھناں دیاں اسیداں نے اوھناں نوں خوشدل، ھنمتی تے آخری دم تک کنم کرن والا بنا دتا سی۔

اگلے تن چار دناں وچ گریگوری دی پھرتی تے لیاقت دی کئی واری تعریف کیتی گئی، تے نال ھی اوھنے ویکھیا کہ پرونن تے بیرکاں وچ کنم کرن والے کجھہ ھور لوک اوھدے نال خوار کھان لگ پئے ھن تے اوھنوں نکا نکا نقصان پہنچان دی کوشش کردے سن۔ اوہ چوکنا ھو گیا تے سوٹے سنہہ والا پرونن اوھنوں بھیڑا لگن لگ پیا، جس نال اوہ کدی دوستی پاؤن لئی تیار سی تے جس نال اوھدیاں ''دل دیاں،، گلاں ھندیاں سن۔ اوھنوں نقصان پہنچاؤن دے آپنے ساتھیاں دیاں کھلیاں کوششاں نوں ویکھہ کے اوھنوں بڑا دکھہ ھندا۔

''بدماش سارے!،، اوھنے آپنے آپ نال گل کیتی، ذرا کو دند کریچے تے پکی دھار لئی کہ بدلہ چکاؤن دا کوئی وی موقع اوہ ھتھوں نہیں جان دیویگا۔ اچیت ھی اوھنوں آپنی بیوی دا خیال آیا — اوہ اوھنوں سبھہ کجھہ دس سکدا سی، بناں اس ڈر دے کہ اوہ اوھدیاں کامیابیاں اتے خوار کھائےگی جاں اوھدے بوٹاں اتے کاربالک ایسڈ ڈوھل دیویگی، جویں پرونن نے کیتا سی۔

کنم دے سارے دن پہلے دن وانگ ھی رجھیویں بھرے تے طوفانی سن، گریگوری ھن اوناں تھکدا نہیں سی، کیونکہ ھر لنگھدے دن اوہ آپنی طاقت ودھیرے مناسب طریقے نال خرچ کردا سی۔ اوھنے وکھو وکھریاں دوائیاں دیاں بوآں پچھاننیاں شروع کر دتیاں سن، تے جدوں اوھنوں ایتھر دا پتہ لگا تاں اوھنے چوری چوری اوھدے وڈے وڈے ساہ لینے شروع کر دتے، کیونکہ اوھنوں پتہ لگ گیا سی کہ اس نال لگ‌بھگ اوناں ھی خوشی بھریا نتیجہ نکلدا ھے جناں وودکا دی اک تکڑی گلاسی نال۔ اوہ ڈاکٹراں دے حکماں نوں بڑی جلدی سمجھدا، اوہ ھمیشہ مہرباں تے گل بات وچ چنگا ھندا، تے مریضاں دا دل لائی رکھدا، اس کرکے ڈاکٹر تے طالب علم اوھنوں دنوں دن ودھیرے پسند کرن لگ پئے سن۔ زندگی دے اس نویں ڈھنگ توں پئے مجموعی تاثرات نے اجیہی دماغی حالت پیدا کر دتی، جیہڑی اچے روں والی سی۔ اوھنوں محسوس ھون لگ پیا کہ اوہ غیرمعمولی قابلیت دا آدمی ھے۔

اوھدی جان نچوڑ دیانگا، تے پھر میں لیٹ جانوانگا تے آپ چلدا ھووانگا۔ تے اوہ باھر کھیتاں وچ میری قبر اتے صلیب گڈن گے تے کہن گے: 'اتھے گریگوری آندریوچ اورلوو پیا ھے، جس نے روس نوں ھیضے توں آزاد کرایا سی۔ ، اس توں ودھ کجھ نہیں چاھیدا۔ ،،

اوھدا بولدے دا منہہ لٹ لٹ چمک رہا سی تے اکھاں لشک رھیاں سن۔

''میرا دلیر جوان!،، ماتریونا اوھدی وکھی نال لگدی ھوئی نے ھولی جیہی بولی۔

''سمجھدی ایں! سو چھریاں دے مقابلے اتے میں نتر پواں، جے ایہدا کوئی چنگا نتیجہ نکلدا ھووے۔ جے اس نال زندگی سوکھی ھندی ھووے تاں۔ کیونکہ میں ویکھہ لیا ھے کہ لوک کی بن سکدے ھن — ڈاکٹر واسچینکو ، مثال دے طور تے، تے طالب علم کھوکھریاکوف۔ تینوں یقین نہیں آؤنا، اوہ کس طرحاں کنم کردے نیں! ایہہ معجزہ اے کہ اوہ اجے تک جیوندے نیں۔ تے تیرا کی خیال اے اوہ پیسیاں دی خاطر ایہہ کنم کردے نیں؟ پیسیاں دی خاطر کوئی وی انج کنم نہیں کردا۔ ڈاکٹر دے کول، رب دی مہر نال، اینے سارے پیسے نیں سگوں زیادہ ھی۔ پر جدوں بڈھا ڈاکٹر پچھلی واری بیمار پے گیا تاں واسچینکو گھر جان دی چھٹی لئے بناں کنم کردا رھا۔ اوھناں لئی پیسہ کوئی قیمت نہیں رکھدا۔ دوجیاں لئی ترس پر آپنے آپ لئی کوئی ترس نہیں۔ اوہ کیوں ترس کردے نیں؟ کسے اتے وی۔ مثال لئی میشکا اوسوف ھی لئو، تے میشکا دی تہاں جیل وچ اے، سارے جاندے نیں، کیونکہ میشکا چور اے، سگوں اس توں وی بھیڑا شائد۔ پر اوھناں میشکا نوں راضی کرن لئی پوری واہ لائی۔ تے جدوں اوہ منجے توں اٹھیا تاں اوہ اینے خوش سن کہ سارے ھس رہے سن۔ تے میں اس خوشی دا سواد لینا چاھوندا ھاں — بہت بہت سارا — اینا زیادہ کہ اس وچ ڈب جانواں۔ کیونکہ کھڑے ویکھی جان نال تکلیف ھندی اے، جدوں کہ اوہ خوشی نال ھس رہے ھون۔ اس نال میرا سارا جسم دکھن تے جلن لگ جاندا اے۔ ایخ، کی اے!،،

تے گریگوری پھر سوچیں ڈب گیا۔

ماتریونا نے کجھہ نہ کہا، پر اوھدے دل وچ بیچینی سی۔ اوہ آپنے خاوند دے جوش توں ڈر رھی سی۔ اوھدے لفظاں پچھے

باهر ول دے گھراں دیاں باریاں ڈبدے سورج دیاں لال لاٹاں نوں پرتا رہیاں سن، کدھرے موسیقی چل رہی سی، گھاٹی وچوں، جس وچ کیلوں دے درخت سنگھنی طرحاں اگے ہوئے سن، بروزے دی واشنا آ رہی سی، جنگل آپنی بھاری مہک ہوا وچ پھیلا رہے سن، مہک بھری ہوا دے نگھے بلھے ہولی ہولی شہر ول جا رہے سن ۔ وسیع خالی کھیتاں وچ سبھ کجھ کناں پیارا سی — ایناں چپ-چاپ تے اینی مٹھی اداسی والا ۔

گریگوری تے ماتریونا چپ-چاپ کھیتاں وچ ٹری گئے، اس خوشی وچ کہ اوہ بیرکاں دیاں مشکاں دی تھاں اس خالص ہوا وچ ساہ لے رہے ہن ۔

''ایہہ موسیقی کتھے چل رہی اے، شہر وچ جاں کیمپ وچ؟''، ماتریونا نے آپنے خاوند توں پچھیا جیہڑا سوچاں وچ ڈبا ہویا سی ۔

اوہنوں اوہ سوچیں ڈبا چنگا نہیں سی لگدا! ۔ ایہو جیہے موقع اوہ عجیب عجیب تے دور چلا گیا جاپدا سی، تے ہن اوہ اک دوجے نوں ایناں گھٹ ملدے سن کہ اوہ ہر گھڑی نوں پیاردی سی ۔

''موسیقی؟''، گریگوری پچھن لگا، جویں اوہ سپنے وچوں نکلیا ہووے ۔ ''ڈھٹھے کھوہ وچ پئے، ایہہ موسیقی! تینوں اوہ موسیقی سننی چاہیدی اے، جیہڑی میری روح وچ چل رہی اے! ایہہ اصلی موسیقی اے!''

''توں ایہہ کی کہندا پیا ایں؟''، آپنے خاوند دے منہہ ول فکرسندی نال ویکھدی ہوئی ماتریونا پچھن لگی ۔

''میں نہیں جاندا ۔ مینوں صرف ایناں پتہ اے کہ میرا دل جل رہا اے ۔ اس نوں وسیع تھاں چاہیدی اے — تاں کہ آپنی ساری قوت نال میں پھیل سکاں ۔ ایخ! کوئی ایسی شے نہیں جیہڑی میرے اندرلی اس قوت نوں دبا کے رکھہ سکے! مثال لئی جے ایہہ ہیضہ کسے آدمی دی شکل اختیار کر لوے، اک دیو دی — سمجھہ لوو، خود الیا موروبیتس* دی — تاں میں اس نال وی دو دو ہتھہ کرن نوں تیار ہاں! موت تک لڑن نوں تیار ہاں! جے توں تکڑا ایں تاں گریگوری اورلوو وی تکڑا اے، آ جا، ویکھدے ہاں کون جتدا اے! میں

---

* روسی لوک کتھا دا ہیرو — مترجم :

سی، اوھدیاں بانہواں وچ نرم تے نگھے گیند وانگ گچھا۔مچھا ھوئی ھوئی تے اوھدی چھاتی نال لگی ھوئی۔

''میرے پیارے،،، اوہ مساں سنیندی آواز وچ بولی۔

گریگوری نے لنما ساہ لیا تے اوھدے منہہ وچوں آپنے آپ اجیہے لفظ جھڑن لگے جیہڑے اوھناں لئی اوپرے سن۔

''میری مانو! جو مرضی کہہ لے پر خاوند توں نیڑے ھور کوئی دوست نہیں۔ تے توں کسے ھور دی جھاک وچ آسے پاسے ویکھدی رھندی ایں۔ جے میں کدی کدی تیرے نال سختی نال پیش آؤندا رھا ھاں تاں ایہدی وجہ صرف میری دلگیری سی۔ اتھے اس گھرنے وچ رھنا، کدی چانن دا منہہ نہ ویکھنا، کدی ایہہ نہ جاننا کہ لوک اصل وچ کس طرحاں دے نیں۔ میں جیوں ھی اس گھرنے وچوں نکلیا، میریاں اکھاں کھل گئیاں، پر اودوں تک میں انھاں ساں۔ ھن میں جاندا ھاں، کہ جو مرضی کہہ لوو بیوی سبھہ توں چنگی دوست ھندی اے۔ کیونکہ تینوں سچ دساں، بہتے لوک بس کیڑے ھی ھندے ھن۔ اوہ صرف لوکاں نوں پھوڑے کڈھنے ھی جاندے ھن۔ مثالاً پرونن تے واسیوکوف۔ اے، پین اوہ...۔ پر چپ، ماتریونا! ساڈے وی دن آؤن گے، حوصلہ رکھہ۔ اسیں وی چنگی طرحاں تے سوجھہ نال رھن لگ پواں گے۔ پر کی گل اے میری بھولو؟،،

اوہ خوشی دے مٹھے اتھرو وھا رھی سی، تے چنمناں نال اوھنے خاوند دے سوال دا جواب دتا۔

''توں میری اکو اک ایں!،، اوھنے جواب وچ ھولی جیہی کہا تے اوھنوں چنمن لگ پیا۔

سو دونویں چنم چنم کے اک دوجے دے اتھرو دھون لگ پئے تے دوھاں نے اوھناں دا سلونا سواد چکھیا۔ تے کناں چر گریگوری اجیہے لفظ بولدا رھا جیہڑے اوھدے لئی نویں سن۔

ھنیرا پے گیا۔ تاریاں۔جڑیا آسمان سنجیدہ اداسی نال ھیٹھاں زمین ول ویکھہ رھا سی تے کھیت وی آسمان وانگ چپ سن۔

ایہہ اوھناں دی عادت بن گئی کہ اوہ ناشتہ اکٹھے کردے۔ کھیتاں وچ ھوئی گل بات توں اگلی سویر گریگوری اداس تے اوکھا اوکھا جاپدا، آپنی بیوی دے کمرے وچ آیا۔ فیلتساتا بیمار سی اس

اوہنوں اوہدی خواہش دی شدت صاف محسوس ہو رہی سی، جس خواہش نوں اوہ سمجھ نہیں سی سکدی۔ اس لئی آپنا خاوند پیارا سی تے لوڑیندا سی، نہ کہ کوئی خیالی بہادر۔

اوہ گھاٹی دے کنڈھے تک آ گئے سن تے نالو نال ہو کے بیہہ گئے۔ جوان برچیاں دیاں کنڈلاں والیاں چوٹیاں اوہناں ول ویکھ رہیاں سن۔ نیلی دھند گھاٹی دے نال چنبڑی ہوئی سی، تے ایہدیاں ڈونگھاناں وچوں سل دی، چیلاں دیاں سوئیاں تے پچھلے ورھے دے پتیاں دی واشنا اٹھ رہی سی۔ کدی کدی ہوا رسکن لگ پیندی، برچیاں دیاں لگراں جھوسدیاں تے اسے طرحاں نکے درختاں دیاں وی۔ ساری گھاٹی ڈراکل جیہی تھرکویں بڑبڑ نال بھری ہوئی سی، جویں کوئی، جس نوں درخت بڑا پیار کردے سن، اوہناں دیاں ٹہنیاں دی چھاں ہیٹھ سوں گیا سی، تے اوہ بالکل ہولی ہولی اک دوجے نوں کجھ کہہ رہے سن، اس گل توں ڈردے کہ کدھرے اوہ جاگ نہ پوے۔ شہر دیاں بتیاں چمک پئیاں سن — باغیچیاں دے کالے پس‌منظر اگے چمکدے پھل۔ اورلوو بولے بغیر بیٹھے رہے، گریگوری آپنیاں انگلاں نال آپنے گوڈیاں اتے تال دیندا تے ساتریونا اوہدے ول ویکھدی ہوئی تے ہوکے بھردی ہوئی۔

اکدم ساتریونا نے آپنیاں بانہواں اوہدے دوالے ول لئیاں تے آپنا سر اوہدی چھاتی نال لا دتا۔

”گریگوری، میری جان! میرے پیارے!“ اوہ ہولی ہولی بولن لگی۔ ”توں میرے لئی کناں چنگا بن گیا ایں، میرے دلیر بہادر! ایہہ بالکل اسے طرحاں اے جس طرحاں اسی اودوں ہندے ساں جدوں ساڈا اجے ویاہ ہویا ای سی۔ تے توں مینوں ٹھیس لاؤن والی ہن کوئی گل نہیں کردا، تے سارا وقت میرے نال گلاں کردا رہندا ایں، آپنے دل دیاں دسدا رہندا ایں، تے توں مینوں کٹدا نہیں۔“

”کی تیری ایہو خواہش اے کہ میں تینوں سوڑ چاہڑیا کراں؟ جے توں چاہوندی ایں تاں،“ اوہنے پیار نال مخول کیتا۔ آپنی بیوی لئی پیار تے ترس دی لہر نے اوہنوں پھڑیا ہویا سی۔

اوہنے اوہدے والاں نوں تھپکنا شروع کر دتا تے اوہنوں ایہہ ایناں چنگا لگا، پیو دی طرحاں، جویں ساتریونا کوئی بچہ ہووے۔ تے اوہ سچ مچ، بچیاں وانگ سی، اوہ اوہدے گوڈیاں اتے جھک گئی

بندا هوواں اتے توں وی۔ ایہدا مطلب کی اے؟ اگوں کی ہون والا اے؟،،

”جو رب دی رضا هووےگی، گریگوری ، ،، ماتریونا سنجیدگی نال بولی۔ ”پر تینوں اس گل اتے افسوس نہیں هونا چاهندا که کل راتیں توں اینا پیارا پیارا سائیں۔ ،،

”چل ٹھیک اے، چھڈ ایہنوں،، پھر اوکھا هندیاں گریگوری وچوں هی بولیا۔ ”میں سوچدا هاں که تاں وی ساڈی زندگی وچوں کجھه نہیں نکلن لگا۔ پرانی زندگی بالکل چنگی نہیں سی۔ پر ایهه نویں وی مینوں سوت نہیں آؤندی۔ جے میں نه وی پئیاں، جاں تینوں کٹاں، جاں گاهلاں کڈهاں...،،

ماتریونا ٹھہاکا مار کے هس پئی۔

”تیرے کول ایهه سارا کجھه کرن لئی وقت هی نہیں،،، اوه بولی۔

”پین لئی میں همیشه وقت لبهه سکدا هاں،،، اوهدا خاوند مسکرایا۔ ”پر میں چاهوندا نہیں — ایهه کرامات اے۔ تے مجموعی طور تے — مینوں پته نہیں ایہدی وجه کی اے که میں شرمنده هاں — جاں ڈردا هاں — ،،، اوهنے آپنا سر پچھے ول نوں سٹیا تے سوچن لگ پیا۔

”رب جانے، تینوں کی هویا اے،،، ماتریونا نے ڈونگھا هوکا بھردیاں کہا۔ ”اسیں اتھے چنگی زندگی گزار رہے هاں بھانویں سانوں سخت کنم کرنا پیندا اے۔ ڈاکٹراں نوں توں چنگا لگدا ایں، تے کوئی اجیہی گل نہیں کردا، جیہڑی تینوں نہیں کرنی چاهیدی — هور توں کی چاهوندا ایں؟ توں ایناں بےچین کیوں ایں۔ ،،

”ایہو تاں ساری گل اے — میں بیچین آدمی هاں۔ ساری رات میں سوچدا رہا: پیوتر ایوانووچ کہندا هے که سارے لوک برابر نیں تے کی میں هور ساریاں ورگا نہیں؟ پر ڈاکٹر واسچینکو ساڈے توں چنگا اے، تے پیوتر ایوانووچ وی، تے کنے سارے هور بندے وی۔ مطلب ایهه که اوه میرے برابر دے نہیں، تے میں اوهناں دے برابر دا نہیں تے مینوں ایہدا پته اے۔ اوهناں میشکا اوسوف نوں راضی کیتا، تے اس اتے اوه خوش سن، تے مینوں ایہو جیہی اک گل دی سمجھه نہیں۔ اس گل دی خوشی کیوں هووے که کوئی راضی هو گیا اے؟ جے سچی گل کہی جاوے تاں جیہڑی زندگی اوه جیوندے نیں اوه

لئی ساتریونا اکلی سی ۔ اوھنے جوش نال چمکدا منہہ اوھدے ول کیتا پر اسے ویلے اوھدے منہہ اتے پرچھانواں پھر گیا ۔ اوہ سنجیدہ ہو کے پچھن لگی:

''کی گل اے؟ توں ول تاں ایں؟،،

''میں بالکل ٹھیک ٹھاک ھاں، ،، اوھنے رکھا جیہا جواب دتا تے کرسی اتے بیہہ گیا ۔

''تاں پھر کی گل اے؟،، ساتریونا نے پھر پچھیا ۔

''میں سوں نہیں سکیا ۔ پیا پیا سوچدا رہا ھاں ۔ جس طرحاں اسیں شاسیں کلولاں کردے رھے ھاں ۔ تے ھن مینوں آپنے آپ اتے شرم آؤن لگ پئی اے ۔ انج نہیں چلےگا ۔ تسیں عورتاں ھمیشہ ڈھنگ طریقے سوچدیاں رھندیاں ہو کہ کویں مرد نوں قابو وچ رکھیا جاوے ۔ پر توں انج سوچنا چھڈ دے! اس وچوں کجھ نہیں نکلن لگا ۔ توں مینوں نہیں پھاہ سکن لگی، تے نہ میں تیرے دا ھیٹھہ آوانگا، ایہہ گل توں جان لے!،،

اوھنے بڑا زور دے کے ایہہ گل کہی پر آپنی بیوی ول ویکھے بنا ۔ ساتریونا نے آپنیاں اکھاں اوھدے اتے ٹکا چھڈیاں سن تے اوھدے بلھہ عجیب جیہے ڈھنگ نال مڑ ھوئے سن ۔

''سو تینوں افسوس اے کہ کل راتیں توں میرے اینا نیڑے سائیں، ھیں؟،، اوہ بڑبڑائی ۔ ''افسوس اے کہ توں مینوں چنمیا تے پیار کیتا ۔ ایہو گل اے؟ جے تینوں پتہ ھووے کہ تیریاں اس طرحاں دیاں گلاں سن کے مینوں کناں دکھہ ھندا اے! آپنے ظالم لفظاں نال توں میرا دل توڑ دیوینگا ۔ توں چاھوندا کی ایں؟ کی توں میتھوں اک گیا ایں؟ کی توں ھن مینوں پیار نہیں کردا؟ جاں کی گل اے؟،،

اوہ شکی نظراں نال اس ول ویکھن لگی تے اوھدے انداز وچ کڑتن تے ونگار سی ۔

''ن۔نہیں، ،، اوہ بےچینی جیہی نال بولیا ۔ ''پر مجموعی طور تے — توں جاندی ایں توں تے میں کس طرحاں دی زندگی گزاردے رھے ھاں ۔ اس دا خیال کرکے ھی کلیجہ منہہ نوں آؤندا اے ۔ تے ھن اس وچوں نکل آئے ھاں — تے — مینوں ڈر لگن لگ پیا اے ۔ سارا کجھ اینی چھیتی بدل گیا اے ۔ انج لگدا اے جویں میں کوئی ھور

14*

سی اوھنے! بھانویں عورت ھی اے پر کجھہ سمجھہ ھے سو ۔ ،،
جدوں اوہ مرداویں وارڈ وچ گیا تاں اوہ چنگے روں وچ سی ۔ وارڈ وچوں کراھن تے سریضاں دے بھارے بھارے ساہ لین دی آواز آ رھی سی ۔

ماتریونا نے محسوس کیتا کہ آپنے خاوند لئی اوہ دنو دن ودھیرے اھم ھندی جا رھی ھے تے اجیہا بنن لئی اوہ جو کجھہ کر سکدی سی اوھنے کیتا ۔ رجھیویں بھری، چست زندگی، جیہڑی اوہ جی رھی سی، اوھنے اوھدیاں آپنیاں نظراں وچ اوھدی قدر ودھا دتی سی ۔ اوہ سوچن دی تے چیزاں نوں جوکھن دی عادی نہیں سی پر جدوں وی کدی اوہ بھورے وچلی آپنی زندگی نوں یاد کردی، جدوں اوہ آپنے خاوند دا تے آپنے نکے جیہے گھر دا خیال وچ سارا وقت رجھی رھندی سی تاں اوہ موجودہ زندگی نال اوھدا مقابلہ کیتے بنا نہ رہ سکدی، تے ھولی ھولی اس گھر نے وچلی اوھناں دی زندگی دی مایوسی بھری یاد اوھدے دل وچوں سٹدی گئی ۔ بیرکاں دے منتظم اوھدی پھرتی تے اوھدے محنتی سبھا کرکے اوھنوں پیار کرن لگے، ھر کوئی اس اتے مہربان سی اتے اس نال انساناں وانگ پیش آؤندا سی، جیہڑی اجیہی گل سی، جیہڑی اس نے پہلاں کدی نہیں سی ویکھی تے ایہہ اوھنوں زیادہ محنت کرن لئی ترغیب دیندی ۔

اک وار رات دی ڈیوٹی دے وقت موٹی ڈاکٹر نے اس توں اوھدی پہلاں دی زندگی بارے پچھیا تے ماتریونا نے جھکے بناں تے صاف صاف اوھنوں سبھہ کجھہ دس دتا ۔ اکدم اوہ رکی تے ھسن لگ پئی ۔

،،توں ھسدی کاھدے تے پئی ایں؟،، ڈاکٹر پچھن لگی ۔

،،کوئی خاص گل نہیں ۔ پر ایہہ وی جیون دا کناں بھیانک طریقہ سی — تے — تسیں سنوگے؟ — مینوں ایہدا پتہ ای نہیں سی ۔ ھن تک پتہ نہیں سی ۔ ،،

ماضی اتے نگاہ مارن دی اس گھڑی مگروں ماتریونا وچ آپنے خاوند لئی اک عجیب وتیرہ آ گیا ۔ اوہ اوھنوں پہلاں جناں ھی پیار کردی سی، عورت دا ایناں پیار اوھنوں دیندی، پر ھن اوھنوں لگدا سی کہ گریگوری اوھدا کجھہ دیندار ھے ۔ کدی کدی اس نال گلاں کردی اوہ کجھہ کجھہ نواجواں جیہا انداز اختیار کر لیندی سی، کیونکہ

ہیضے نال پیندے کڑولاں نالوں وی بھیڑی ہندی اے۔ اوھناں نوں اس گل دا پتہ اے، پر تاں وی اوہ خوش ہندے نیں۔ میں وی اوھناں وانگ خوش ہونا چاھوندا ھاں پر نہیں ہو سکدا۔ کیونکہ — اس وچ خوش ہون والی گل کیہڑی اے جے تسیں اس بارے سوچو؟،،

”پر اوھناں نوں لوکاں اتے ترس آؤندا اے،،، ماتریونا نے اعتراض کیتا۔ ”ساڈے وارڈ وچ وی جدوں کوئی عورت راضی ہون ول مڑ پیندی اے، ھائے ربا کی ھندا اے پھر! تے جے اوہ غریب ہووے تاں اوھنوں گھر بھیجن لگیاں پیسے تے دوائیاں تے صلاح دیندے نیں۔ تہاڈا رون تے جی کردا اے۔ اوہ کنے چنگے نیں!،،

”رون تے، توں کہندی ایں؟ مینوں تاں صرف حیرانی ھی ھندی اے تے ہور کجھ نہیں۔،، گریگوری نے موڈھے سنگیڑے، سر کھرکیا تے عجیب جیہیاں نظراں نال آپنی بیوی ول ویکھیا۔

پتہ نہیں اس وچ اتنی خوش کلامی کتھوں آ گئی کہ اوھنے آپنے خاوند ساھمنے ایہہ ثابت کرنا شروع کر دتا کہ لوکاں اتے ترس کیتا جانا چاھیدا ھے۔ اوہ اس ول جھک گئی، آپنیاں نرم اکھاں اوھدے منہہ اتے گڈ دتیاں تے لوکاں بارے، اوھناں دیاں زندگیاں دیاں مشکلاں دیاں گلاں کرن لگ پئی تے اوہ پرتویں نظر اس ول ویکھن لگ پیا اتے سوچن لگا۔

”کویں گلاں پٹاک رھی اے! ایہنوں کتھوں ایہہ سارے لفظ اوھڑ جاندے نے؟،،

”تے تینوں وی اوھناں اتے ترس آؤندا اے۔ توں نہیں سی کہا کہ جے تیرے وچ زور ہووے تاں توں ہیضے دی جان کڈھ کے رکھ دیویں؟ پر توں اجیہا کیوں ایں؟ جدوں دا ھیضہ پھیلیا ھے توں سگوں چنگیری زندگی جیون لگ پیا ایں۔،،

گریگوری کھڑکھڑا کے ھس پیا۔

”تے ایہہ سچائی اے! ایہہ سچ مچ چنگیری زندگی اے۔ آہ، کھڈے وچ پئے ایہہ سارا کجھ۔ لوک مر رھے نیں تے میں اسے کر کے چنگیری زندگی گزار رھا ھاں! ایہہ ھے زندگی! تف!،،

ہسدا ہویا اوہ کھڑا ہویا تے کنم تے چلا گیا۔ ورانڈے وچ ٹریا جاندا اوہ سوچ رھا سی کہ کنے افسوس دی گل ھے کہ ماتریونا نے جو کہا اوہ کسے ہور نے نہیں سنیا۔ ”واھوا تقریر کر دتی

ہوئے سن ۔

”ٹھنڈ لگدی اے،“ سینکا بولیا ۔

”اسیں تینوں گرم پانی نال نہوا دیاں گے تے راضی کر دیاں گے،“ گریگوری کہن لگا ۔

”تسیں مینوں راضی نہیں کر سکدے،“ سینکا ہولی جیہی بولیا ۔ ”چاچا گریگوری آپنا کن میرے کول کر ۔ ... میں اکارڈین چرا لئی سی... اک لکڑاں دے ڈھارے وچ پئی اے... تن دن ہوئے میں ایہنوں پہلی وار چھوھیا سی... چراؤن پچھوں ۔ ایہہ شاندار چیز اے ۔ میں اس نوں لکا دتا... تے اودوں ہی میرے ڈھڈ وچ پیڑ ہوئی ۔ ویکھیا؟ کیونکہ میں گناہ کیتا اے ۔ ... ایہہ پوڑیاں دے ہیٹھاں کندھ نال لٹکی ہوئی اے ۔ ... ایہدے اگے میں کجھ لکڑاں دا ڈھیر لا دتا سی ۔ ایہہ واپس کر دئیں، چاچا گریگوری ۔ اکارڈین ۔ نواز دی اک بھین وی سی... اوہ منگدی سی... اوہنوں دے دئیں ۔“ اوہ کراھیا تے مڑ کڑول کھان لگ پیا ۔

اوہنوں بچاؤن لئی جو کجھ کیتا جا سکدا سی کیتا گیا پر سینکا دا خوراک دے گھاٹے دا ماریا جسم زندگی نوں زور نال قابو نہ رکھ سکیا تے شام نوں گریگوری نے اوہنوں مردہ گھر پہنچا دتا ۔ اوہنوں لگا جویں کسے نے اوہنوں ذاتی طور تے نقصان پہنچایا ہووے ۔

مردہ گھر وچ گریگوری نے منڈے دے انگاں نوں سدھا کرن دی کوشش کیتی پر نہ کر سکیا ۔ اوہ پسیا ہویا، بےدل ہویا، کدی اینے خوشدل منڈے دے بیماری نال مڑے جسم دی تصویر آپنے دل وچ لئی اتھوں گیا ۔

موت دے روبرو آپنی بیبسی دے احساس نے اوہدی ساری طاقت کھوہ لئی سی ۔ کنے دل نال اوہنے سینکا دا دھیان رکھیا سی، کنے جوش نال ڈاکٹر اوہدے لئی کنم کردے سن — تاں وی اوہ مر گیا سی ۔ اس گل نے اوہنوں غصے نال بھر دتا ۔ ایہناں دناں وچوں ہی کسے دن بیماری گریگوری نوں پھڑ لویگی، اوہدے انگاں نوں مروڑ دیویگی تے اوہدا خاتمہ ہوویگا ۔ اوہ ڈر گیا سی، اکلاپے دے احساس نے اوہنوں آ ملیا سی ۔ جے کدھرے اوہ اس سبھ کجھ بارے کسے سیانے بندے نال گل کر سکے! طالب علماں وچوں اک

آپنے بیچین بولاں نال اوہ اوہدے دل وچ اکثر ترس دا جذبہ پیدا کر دیندا سی۔ پر اجیہیاں گھڑیاں آؤندیاں جدوں اوہنوں شک ہون لگ پیندا کہ کی اوہ تے اوہدا خاوند کدی وی، سطمئن، امن-چین والی زندگی گزار سکن گے، بھانویں اوہنوں یقین سی کہ گریگوری پکا ہوجائے گا تے اوہدی دلگیری ختم ہو جائے گی۔

اک دوجے نوں ملنا اوہناں دی قسمت وچ لکھیا سی، تے دونویں جنے، دونویں جوان، تکڑے تے محنتی، بےسوادی جیہی ادھہ-بھکھی زندگی جیوندے ٹرے جاندے سن، جیہڑی ساری دی ساری روٹی لئی نت دے گھول دے لیکھے لگی ہندی سی۔ جے کدی اوہ گل نہ اوہناں نوں اس وچوں کڈھہ لیاؤندی جس نوں گریگوری ''میرے دل دی بیچینی،، کہندا سی، جیہڑی اوہنوں روزانہ چکی وچ پیسے جان نال متفق نہیں سی ہون دیندی۔

ستمبر دی اک سویر چھکڑا بیرکاں دے ویہڑے وچ آ کے رکیا تے پرونن نے اس وچوں اک نکا جیہا روغن دے دھبیاں والا منڈا چک کے لیاندا — ہڈیاں دی مٹھہ، چوسیا ہویا، تے مساں ہی ساہ لیندا۔

''سوکری محلے دے پیتونیکوف دے مکان وچوں اک ہور،،، جدوں اوہنوں پچھیا گیا کہ مریض کتھوں آیا ہے تاں کوچوان نے دسیا۔

''چزک!،، گریگوری مایوسی وچ کہہ اٹھیا۔ ''اف ربا! سینکا! چزک! توں مینوں پچھاندا ایں؟،،

''ہاں،،، اورلوو نوں ویکھن لئی آپنیاں اکھاں گھما کے سر توں اپر ول ویکھدا ہویا سینکا مشکل نال بولیا۔ گریگوری نے سر ولوں سٹریچر چکیا ہویا سی تے اس اپر جھکیا ہویا سی۔ اس بیماری نال منڈے نوں سوتیا پیا ویکھہ کے اوہ عجیب طرحاں نال کنب گیا سی۔ تے اوہدے مخالف جذبے نے اکو اک سوال دی شکل اختیار کر لئی سی۔ جدوں کہ اوہ اتھے کھڑا آپنا سر مایوسی وچ مار رہا سی: ''بچے نوں ایہہ بیماری کیوں ہووے؟،،

سینکا چپ رہا تے کنبیا۔

اوہناں اوہنوں بسترے وچ لٹایا تے اوہدے پاٹے ہوئے کپڑے لاہونے شروع کر دتے، جیہڑے قوس‌قزح دے ہر رنگ نال رنگے

روٹی کماؤن واسطے؟ تے اوہ کاھدے لئی؟ کنم کری جان لئی۔ تے ایہہ پاگلاں والا چکر چلدا ہی جاندا ھے۔ جے ساڈے بچے ہندے تاں گل ہور ہندی۔ ،،

بولدیاں، اوہنے سر ہیٹھاں سٹیا ہویا سی تے اوہدا بولن دا ڈھنگ اداس تے بےاطمینانی بھریا سی۔ اوہدے ساھمنے کھڑی ماتریونا اوہنوں سندی ہوئی پیلی ہوئی جا رہی سی۔

''میں صحتمند ھاں، توں صحتمند ھیں، تاں وی ساڈے کوئی بچہ نہیں،،، گریگوری بولی گیا۔ ''کیوں؟ میں اس بارے سوچدا رھندا ھاں۔ ایہہ گل اے جیہڑی مینوں پین لئی مجبور کر دیندی اے۔ ،،

''ایہہ جھوٹھہ اے،،، ماتریونا نے اچی آواز وچ کہا۔ ''ایہہ جھوٹھہ اے! ایہو جیہی گندی گل میرے ساھمنے کرن دی ہنمت نہ کریں، سندا ایں؟ ہنمت نہ کریں! توں پیندا ایں شرارت کرکے کیونکہ توں آپنے آپ اتے قابو نہیں رکھہ سکدا، توں جھوٹھہ بولدا ایں!،،

گریگوری ھکا-بکا رہ گیا۔ آپنی بیوی نوں چنگی طرحاں ویکھن لئی اوہ آپنی کرسی اتے پچھے ول جھک گیا تے اوہنوں یقین نہیں سی آؤندا کہ ایہہ اوہو ھے۔ پہلاں اوہنے اوہنوں کدے انج غصے وچ نہیں سی ویکھیا، کدی وی اوہنے اوہدے ول انج بےرحم، ساڑ دین والیاں اکھاں نال نہیں سی ویکھیا، نہ ھی اینے زوردار طریقے نال بولی سی۔

''اچھا؟،، گریگوری نے دوھاں ہتھاں نال آپنی کرسی دے کنڈھیاں نوں زور نال پھڑدیاں تے طنزیہ انداز وچ لمکاؤندیاں کہا۔ ''اچھا؟ کجھ ہور کی کہنا ای؟،،

''بڑا کجھ کہنا اے! میں کدی نہ کہندی جے توں ایہہ گل میرے سنہہ اتے نہ سٹدا — میں نہیں تیرے لئی بچے جنمدی؟ تے جنمانگی وی نہیں! نہیں جنم سکدی! میں کدی وی بچہ نہیں جنمانگی!،، اوہدا چیکنا سسکیاں وچ ختم ہویا۔

''چلا نہیں،،، اوہدا گھر والا بولیا۔

''تے میں کیوں نہیں جنمدی؟ تینوں یاد اے توں مینوں کنی واری ماردا ہندا سائیں؟ کنی واری توں میرے ڈھڈ وچ لتاں ماردا ہندا

نال اوھنے کئی واری گل چھیڑن دی کوشش کیتی سی، پر فلسفے گھوٹن دی اوھناں وچوں کسے نوں ویہل نہیں سی۔ کجھ نہیں سی کیتا جا سکدا سوائے جا کے آپنی بیوی نال گل کرن دے تے اوہ چلا گیا اداس تے ڈھٹھے دل نال۔

اوہ کمرے دے کونے وچ منہہ ہتھہ دھو رھی سی تے ساماوار سیز اتے پیا ابالے کھا رہا سی، کمرے نوں آپنی ساں۔ساں تے بھاپھہ چھڈن دی آواز نال بھر رہا سی۔

اک وی لفظ کہے بناں گریگوری بیٹھہ گیا تے آپنی بیوی دے ننگے گول موڈھیاں ول ویکھن لگا۔ ساماوار کھول رہا سی تے پانی اچھل رہا سی۔ ماتریونا اچی اچی ساہ لے رھی سی، ورانڈے وچوں آؤندے جاندے قدماں دی آواز آ رھی سی تے گریگوری آواز توں اندازہ لگاؤن دی کوشش کر رہا سی کہ ایہہ کس دے قدم ھن۔

اکدم اوھنوں لگا کہ ماتریونا دے موڈھے اونے ھی ٹھنڈے تے چپچپے ھن جنے کہ سینکا دے اودوں سن جدوں اوہ بیماری نال مروڑے کھا رہا سی۔ اوہ کنب اٹھیا۔

''سینکا مر گیا اے،،، اوھنے ماند جیہی آواز وچ دسیا۔

''سینکا مر گیا اے؟ ! رب اوھدی روح نوں چین بخشے!،، اوھنے دعا کردے انداز نال کہا تے پھر اوھنے تھکنا شروع کر دتا — صابن اوھدے منہہ وچ چلا گیا سی۔

''کنی ماڑی گل اے،،، گریگوری ٹھنڈا ساہ لےکے بو لیا۔

''بہت ھی اتھرا منڈا سی۔،،

''اوہ مر گیا اے — تے بس۔ ھن ایہہ دسنا تیرا کنم نہیں کہ اوہ کی سی تے کی نہیں۔ تے بڑے افسوس دی گل اے کہ اوہ مر گیا اے۔ بڑا تیز منڈا سی۔ اوہ اکارڈین، ھن... خیر...۔ ھوں۔اوں! اوہ نکا جیہا پھرتیلا منڈا سی۔ کدی کدی میں اس ول ویکھدا ھندا ساں تے سوچدا ھندا ساں کہ میں اوھنوں آپنا شاگرد بنا لواں۔یتیم! اسیں اس نال رچ۔مچ جاندے تے اوہ ساڈے پتراں وانگ رھندا۔ توں تکڑی صحتمند زنانی ایں پر تیرے کوئی بچہ نہیں۔ اک ھویا سی تے بس۔ بہت ماڑا اے! جے کدھرے ساڈے وی کوئی چیں۔چیں کرن والے ھندے، تاں اوھناں نوں ویکھدیاں زندگی اینی سنجی نہ لگدی۔ اس طرحاں اسیں کس لئی کنم کر رھے ھاں؟ آپنے آپ لئی

وچ اس طرحاں دی تبدیلی نہ لیا دتی ہندی۔

"توں میری روح نوں زخمی کیتا اے۔ توں میرے نال عظیم گناہ کردا رہا ایں! پر میں سبھ کجھ جھلدی رہی تے کجھ نہ بولی کیونکہ میں تینوں پیار کردی ہاں! پر میں اس طرحاں دی ملامت نہیں سہار سکدی! ایہہ میری برداشت توں باہر اے۔ آپنے ایہناں لفظاں لئی توں جہنم وچ جائیں۔"

"بکواس بند کر!" گریگوری دند کریچدا ہویا بولیا۔

"کیا چھت سر تے چکی ہوئی اے؟ تسیں بھل گئے ہو تسیں کتھے ہو؟"

گریگوری دیاں اکھاں اگے دھند چھائی ہوئی سی۔ اوہ پچھان نہ سکیا کہ دروازے وچ کون کھڑا ہے، تے زور دی گاھل کڈھدیاں اوہنے اوہنوں لانبھے دھکیا تے باہر ول نٹھ گیا۔ ماتریونا کجھ دیر کمرے دے وچکار کھڑی رہی تے پھر لڑکھڑاؤندی ہوئی بسترے ول چلی گئی انہیاں وانگ ہتھ پھیلائی تے ہونگردی ہوئی ڈگ پئی۔

ہنیرا ہو گیا سی۔ پاٹے ہوئے بدلاں وچوں تجسس بھریا چن کمرے وچ جھاتیاں مار رہا سی۔ پر جلدی ہی خزاں دی ختم نہ ہون والی، مایوس جھڑی دا سنیہا دیندا مینہہ بیرکاں دیاں کندھاں اتے تے باریاں اتے پین لگ پیا۔

گھڑی دا لٹکن برابر تال نال سکنٹ گنی جا رہا سی، بارش دے ٹیپے باری دے شیشیاں اپر کھڑاک کری جا رہے سن۔ اک اک کر کے گھنٹے بیتدے گئے تے اوہ عورت بےحرکت منجے اتے پئی رہی۔ آپنیاں سجیاں اکھاں اوہنے چھت اتے گڈیاں ہوئیاں سن، دند کریچے ہوئے سن، تے واچھاں باہر نوں نکلیاں ہوئیاں سن۔ تے مینہہ اجے وی کندھاں اتے باریاں اتے پئی جا رہا سی۔ ایہہ کوئی اکا سٹن والا اکسر راگ مڑ مڑ کے گنگناؤندا لگدا سی جویں کسے نوں کوئی گل سناؤنا چاہوندا ہووے پر اپنے آلسی سبھا دا ہون کر کے کہ ایہہ کنم تیزی نال سوہنی طرحاں نہیں سی کر سکدا، ایہہ اوہنوں اجیہا اکاواں جیہا وعظ مڑ مڑ کے دھراؤن نال نیپرے چڑھاؤنا چاہوندا سی جس وچ سچے یقین والی کوئی وی گل نہیں سی۔

سائیں؟ ذرا حساب کر! یاد کر توں کویں سینوں ماردا تے لتاڑدا هندا سائیں؟ تینوں پته اے تیری مار نال میرا کناں خون جاندا رها اے؟ میرے کپڑے گلے تک خون نال بھر جاندے سن۔ اس کر کے میں تیرے لئی بچے نہیں جنمدی، میرے پیارے خاوند! تے هن توں سینوں کویں اس لئی برا کہه سکدا ایں؟ تینوں شرم آؤنی چاهیدی اے آپنا منهه سینوں وکھاؤندیاں۔ توں خونی ایں، هاں، خونی ایں توں۔ توں آپنے هی بچیاں نوں قتل کردا رها ایں تے هن توں میرے اتے الزام لاؤندا ایں که ساڈے کوئی بچه نہیں۔ میں سارا کجهه سهندی رهی هاں، سارا کجهه تینوں معاف کردی رهی هاں۔ پر تیرے ایهناں لفظاں نوں میں جیوندے جی معاف نہیں کر سکانگی! آخری دم تک میں ایهه یاد رکھاں گی۔ کی تینوں سچ مچ پته نہیں که قصور تیرا اے، تیری مار دا اے، جیهڑی توں سینوں ماردا رها ایں؟ میں کوئی دوجیاں عورتاں نالوں وکھری آں که بچے نہیں چاهوندی؟ کنیاں راتاں میں جاگ جاگ کے رب اگے دعاواں کردی رهی هاں که اوه میری ککهه وچلے بچے دی تیری مار توں راکھی کرے، خونی! دوجیاں دے بچیاں نوں ویکهه کے میرا دل ریس نال بھر جاندا سی، تے آپنے اتے ترس آؤندا سی۔ رباّ، میں بچه چاهوندی ساں! میں چوری چوری سینکا نوں پیار کردی هندی ساں۔ هے رباّ، میں کی هاں؟ اک بانجهه عورت...،،

اوه ابھے ساه لین لگ پئی تے اوهدے منهوں لفظ بےترتیبی نال نکل رهے سن۔

اوهدے منهه اتے داغ دسن لگے تے اوه ساری کنبن لگ پئی تے اوهنے آپنی دهون نوں ملنا شروع کر دتا۔ اوهدا گلا هچکیاں نال بھر گیا۔ پیلا پیا هویا تے پسیا جا رها گریگوری اکھاں پاڑ پاڑ کے اس عورت ول ویکهه رها سی جس نوں اوهنے پہلاں کدی نہیں سی ویکھیا۔ تے اوه اوهدے کولوں ڈر رها سی — ڈر رها سی که اوه اوهدے اتے جھپٹ پوےگی تے گلا گھٹ کے مار دیویگی: اوهناں وحشی اکھاں وچ، جیهڑیاں بدلے نال لاٹاں چھڈ رهیاں سن، ایهه خطره دس رها سی۔ اس ویلے اوه اوهدے نالوں دونی تکڑی سی، اوهنے محسوس کر لیا سی تے ڈر رها سی۔ اوه کھڑا هو کے اوهنوں ٹکا نہیں سی سکدا جویں اوه یقیناً ٹکا دیندا جے بہت وڈی طاقت نے اوهدے

تکلیفاں بارے اس عورت نوں پتہ لگے، جیہڑی بھانویں مہربان سی پر اوپری سی۔ آپنی دکھی روح اندرلے حوصلے دے آخری زخیریاں نوں ورتدی ہوئی اوہ ذرا کو ہس کے بولی:

''کجھ نہیں۔ ایویں ذرا گھر والے نال ٹھنڈی۔تتی ہو گئی سی۔ ٹھیک ہو جائیگا۔ ایہہ کوئی پہلی وار نہیں۔''

''وچاری،'' ڈاکٹر نے ہوکا بھریا، جس نوں پتہ سی کہ اوہ کس طرحاں دی زندگی جیوندی رہی ہے۔

ساتریونا چاہوندی سی کہ اوہ آپنا سر اس عورت دے گوڈے اتے رکھ دیوے تے آپنے سارے جذبے رو مارے۔ پر اوہنے صرف آپنے بلہہ زور دی گھٹ لئے تے چھاتی وچوں اٹھدیاں ہچکیاں نوں موڑن لئی آپنے گلے اتے ہتھ رکھ لیا۔

جدوں اوہدا کنم مکیا تاں اوہ آپنے کمرے وچ چلی گئی تے باری وچوں باہر ویکھن لگ پئی۔ کھیتاں وچوں چھکڑا بیرکاں ول آ رہا سی — شائد اک ہور مریض لے کے۔ پھوہار پے رہی سی۔ ہور کجھ دکھائی نہیں سی دیندا۔ ساتریونا ہوکا بھردی ہوئی اتھوں ہٹ گئی تے میز کول آ کے بیٹھ گئی۔

''اگوں کی ہوویگا؟'' اوہ سوال سی جس وچ اوہ گواچی ہوئی سی۔

کناں چر اوہ اک طرحاں نال بوجھل سوچاں وچ کھبھی اتھے بیٹھی رہی، پر ہر وار جدوں ورانڈے وچ پیراں دا کھڑاک ہندا تاں اوہ تربھک پیندی، کرسی توں اٹھ کے کھڑو جاندی تے بوہے ول ویکھن لگ پیندی۔

پر جدوں بوہا کھلا تے گریگوری اندر آ گیا، تاں نہ اوہ تربھکی تے نہ ہی اٹھ کے کھڑی ہوئی کیونکہ اوہ انج سی جویں خزاں دے بدل آسمان توں ہیٹھاں اتر آئے ہون تے اوہنوں آپنی ساری طاقت نال دبا رہے ہون۔

گریگوری دروازے وچ کھڑو گیا۔ آپنی گلی ٹوپی فرش اتے سٹ دتی تے پیراں نال کھڑ کھڑ کردا ہویا آپنی بیوی تک گیا۔ اوہدے کپڑیاں وچوں پانی چو رہا سی۔ اوہدا منہہ لال سی۔ اکھاں بےنور، بلہہ بےوقوفاں ورگی مسکان وچ پھیلے ہوئے سن۔ ساتریونا

سینہہ اودوں وی پے رہا سی جدوں پوہ-پھٹالے نال ھلکا جیہا چانن آسمان وچ دسن لگ پیا، جیہڑا اداسی بھرے دن دا سنیہا دیندا سی۔ ساتریونا سوں نہ سکی۔ سینہہ دے اکسار شور وچ ایہہ ڈراؤنا سوال سنائی دے رہا سی:

''ھن اگوں کی هوویگا!''

تے ایہدا جواب اوھدے ساھمنے شرابی خاوند دی شکل اختیار کر کے آؤندا۔ پیار نال بھری اسن چین دی زندگی دے آپنے سپنے نوں چھڈ دینا اس لئی مشکل سی۔ اوھنے اس سپنے نوں پالیا سی تے آپنے دل وچوں ھر طرحاں دی اگیتی سوجھہ نوں کڈھدی رھی سی کہ ایہ حاصل نہیں کیتا جا سکدا۔ تاں وی اوہ چنگی طرحاں جاندی سی کہ جیے گریگوری سڑ کے پین لگ پیا تاں اوہ اوھدے نال نہیں سی رہ سکدی۔ اوھنے اوھنوں وکھری شکل وچ ویکھیا سی۔ اوہ آپ وی وکھری طرحاں دی ھو گئی سی تے آپنی پہلی زندگی دا خیال ھی اوھدے وچ نفرت تے دھشت بھر دیندا سی — جنھاں جذبیاں توں کہ اوہ پہلاں واقف نہیں سی۔ پر اوہ عورت سی، جس لئی آپنے خاوند نال اس ناسازی لئی اوہ آپنے آپ نوں سلزم ٹھہراؤندی سی۔

''آخر ایہہ ھویا کویں؟ اف، ربا! جویں میں پھٹ کے ویہہ پئی ھوواں!''

چانن ھو گیا سی۔ کھیتاں اتے سنگھنی دھند چھائی ھوئی سی، جس نے آسمان نوں لکایا ھویا سی۔

''ساتریونا اورلووا! کنم تے جان دا وقت ھو گیا اے!''

اوہ حکم سنندی ھوئی اٹھی۔ کاھلی کاھلی منہہ ھتھہ دھوتا تے کمزور تے بیمار محسوس کردی ھوئی بیرکاں وچ چلی گئی۔ اوھدیاں بیدل، بے‌نور اکھاں تے اداس منہہ نوں ویکھہ کے وارڈ وچ سارے حیران ھو گئے۔

''طبیعت ٹھیک نہیں؟'' اک ڈاکٹر نے اس توں پچھیا۔

''کوئی گل نہیں۔''

''سانوں دسن توں نہ جھجک۔ اسیں تیری تھاں کسے ھور نوں بلا سکدے ھاں۔''

ساتریونا شرمندہ سی، اوہ نہیں سی چاھوندی کہ اوھدے ڈر تے

پھنڈیاں ہوئیاں سن۔ ماتریونا نوں پتہ سی کہ اس گل دا کی مطلب اے تے اوھدے دل وچ ماضی دی زندگی دے سین آ رہے سن: بھورا، سنیچروار رات نوں لڑائی، آپنی زندگی دی ساری گرما گرسی تے دکھہ۔

''میں سمجھدی ہاں،، اوہ کاٹویں ڈھنگ نال بولی! ''مڑ کے تیرے وچ وحشی جانور وڑ آیا اے۔،،

''وحشی جانور؟ ایہدا اتھے کی واسطہ؟ میں تینوں کہہ رہا ہاں مینوں معاف کر دے۔ توں سوچدی ایں مینوں تیری معافی دی لوڑ اے؟ میں اس توں بناں بڑا سوھنا رہ سکدا ہاں۔ پر میں چاھوندا ہاں کہ توں مینوں معاف کر دے۔ سمجھدی ایں؟،،

''چلا جا، گریگوری،،، عورت دکھی ہو کے چلائی تے منہہ اس ولوں دوجے پاسے کر لیا۔

''چلا جانواں؟،، اوہ کھوری ھاسا ھسیا۔ ''تاں کہ تینوں آپنی من مانی کرن دی چھٹی مل جائے؟ نہیں! تینوں ایہہ گل کتھوں سجھی؟،،

اوھنے ماتریونا نوں موڈھے توں پھڑ لیا، کھچ کے آپنے ول کیتا تے اک چاقو اوھدے منہہ کول کر کے ھلایا — چھوٹے موٹے تے سارے زنگ لگے پھل والا۔

''آہ، جے کتے توں مینوں مار دیویں!،، اوھنے ڈونگھا ساہ لیندیاں کہا تے، اوھدا ھتھہ ھٹاؤندی ہوئی، پھر منہہ موڑ کے کھڑی ہو گئی۔ اوہ پچھے ھٹ گیا، اوھدے لفظاں کر کے نہیں سگوں جس انداز وچ اوہ کہے گئے سن اس اتے اوہ ششدر رہ گیا۔ پہلاں وی اوھنے اوھدے منہوں ایہہ لفظ سنے سن پر انج کدی نہیں سن سنے۔ گھڑی پہلاں اوہ اوھنوں سوکھے ھی مار سکدا سی پر ھن نہیں سی مار سکدا تے نہ ھی مارے گا۔ اوھدی لاپرواھی توں لگ بھگ ڈرے ہوئے نے چاقو میز اتے سٹ دتا۔

''ڈین! توں میرے توں کی چاھوندی ایں؟،، اوہ کھوری ڈھنگ نال بولیا۔

''تیرے توں میں کجھہ نہیں چاھوندی،،، ماتریونا ھوکا بھر کے بولی۔ ''توں اتھے مینوں مارن آیا سائیں؟ ٹھیک، مار دے!،،

گریگوری بولے بناں اس ول ویکھن لگ پیا۔ اوھنوں کجھہ

اوھدے بوٹاں وچ پانی دی چھلک سن رہی سی۔ اوہ بھیڑے حال لگ رہا سی، اوھنوں اس گل دی اسید نہیں سی۔

''سوھنا بنیا ھویا ایں!،، اوہ بولی۔

اوہ بےوقوفاں وانگ سر سار رہا سی۔

''چاھوندی ایں کہ سیں تیرے ساھمنے گوڈیاں بھار ھوواں؟،، اوہ پچھن لگا۔

اوہ چپ رہی۔

''توں نہیں چاھوندی؟ تیری مرضی۔ ایہہ سارا وقت سیں ایہہ فیصلہ کرن دی کوشش کردا رہا ھاں کہ سیں تیرے ساھمنے گناھگار ھاں جاں نہیں۔ نتیجہ ایہہ نکلدا اے کہ سیں گناھگار ھاں۔ اسے لئی سیں کہندا ھاں: کی توں چاھوندی ایں کہ سیں تیرے اگے گوڈیاں بھار ھوواں؟،،

اوہ پھر وی چپ رہی۔ اوہ اس توں آؤندی وودکا دی بو سنگھہ سکدی سی، تے اوھدے دل وچ کوڑ بھر گئی۔

''ویکھہ، ایہہ آکڑ چھڈ۔ چنگا اے کہ سیرے نال کوئی گل کر، جدوں تک سیں پرامن ھاں،،، گریگوری آپنی آواز اچی کردا ھویا بولیا۔ ''توں سینوں معاف کرینگی کہ نہیں؟،،

''توں پیتی ھوئی اے،،، ساتریونا ساہ لیندیاں بولی۔ ''جا، جا کے سوں...،،

''ایہہ جھوٹھہ اے، سیں نہیں پیتی ھوئی، سیں تاں... تھکیا ھویا ھاں۔ ایہہ سارا وقت سیں ٹردا رہا تے سوچدا رہا ھاں! ... او! توں خیال رکھیں!،،

اوھنے آپنی انگل اس ول کر کے ھلائی تے سنہہ وگاڑ کے سسکرایا۔

''توں بولدی کیوں نہیں؟،، اوہ پچھن لگا۔

''سیں تیرے نال گل نہیں کر سکدی۔ ،،

''نہیں؟ کیوں نہیں؟،،

اکدم اوہ غصے وچ آ گیا، تے اوھدی آواز وچ سختائی آ گئی۔

''توں راتیں سیرے اتے چلاؤندی رہی، برا بھلا کہندی رہی تے سیں — سیں تیرے کولوں معافی سنگ رہا ھاں۔ سمجھہ لے توں!،،

اوھدی آواز وچ بھیڑ سی، بلہہ پھرک رہے سن تے ناساں

هو جاندے نیں، پر میں — پھر وی جیوی چلا جاندا ہاں۔ ایہہ کوئی جیونا نہیں۔ ایہہ تاں بس اک وڈا سارا پیڑ دا مروڑا اے۔ کی ایہہ توہین نہیں؟ میں بھانویں سبھ کجھ سمجھدا ہاں، پر میرے لئی ایہہ دسنا مشکل اے کہ میں اس طرحاں ہور کیوں نہیں رہی جا سکدا؟ ویکھ، اوہناں دی کنی سنبھال کیتی جاندی تے دھیان رکھیا جاندا اے۔ تے میں؟ میں ٹھیک ٹھاک ہاں، پر جے میری روح بیمار اے تاں کی میں اوہناں نالوں ذرا وی چنگا ہاں؟ ذرا سوچ میری حالت ہیضے دے مریضاں نالوں وی بھیڑی اے۔ میری روح درد نال مروڑے کھاندی اے۔ تے توں میرے اتے چلاؤندی ایں۔ سمجھدی ایں کہ میں وحشی جانور ہاں؟ شرابی ہاں؟ ا۔یخ، کیا عورت ایں توں!،،

اوہ اسن نال تے بادلیل ڈھنگ نال بول رہا سی، پر اوہ اوہنوں نہیں سی سن رہی، کیونکہ اوہ آپنے دل وچ ماضی اتے سخت نظر مار رہی سی۔

''سو توں کجھ نہیں کہنا،، گریگوری بولیا۔ اوہنوں آپنے اندر کوئی تکڑا نواں جذبہ ابھردا محسوس ہو رہا سی۔ ''توں بولدی کیوں نہیں؟ توں میرے توں کی چاہوندی ایں؟،،

''تیرے توں میں کجھ نہیں چاہوندی،، ماتریونا بولی۔ ''توں مینوں اکلیاں نہیں چھڈ سکدا؟ توں کی چاہوندا ایں؟،،

''میں کی چاہوندا ہاں؟ میں چاہوندا ہاں... میں چاہوندا ہاں...،،

پر اتھے آ کے گریگوری نے محسوس کیتا کہ اوہ نہیں دس سکدا کہ اوہ کی چاہوندا ہے — اس ڈھنگ نال نہیں سی دس سکدا جس ڈھنگ نال سبھ کجھ اوہدے آپنے لئی وی تے اوہدی بیوی لئی وی اکدم صاف ہو جاوے۔ اوہ جاندا سی کہ اوہناں وچکار اک کھائی پے گئی اے، کہ کوئی لفظ اوہنوں پاٹ نہیں سکدے۔

تے اس نال اوہدے اتے اک وار پھر وحشی پاگلپن سوار ہو گیا۔ اوہنے بانہہ گھما کے آپنی بیوی دے سر دے پچھلے پاسے زور دی اک مکا ماریا تے پاگلاں وانگ گرجن لگ پیا۔

''تیری نیت کی اے، کتیئے؟ کی چال اے تیری؟ میں جانوں مار دیاں گا!،،

سمجھ نہیں سی آ رہا ۔ اوہ ایہہ پکا ارادہ بنا کے آیا سی کہ آپنی بیوی نوں این منا کے چھڈےگا۔ پچھلی شام دی ٹکر وچ اوہ ودھیرے تکڑی ثابت ہوئی سی، اوہ اس گل بارے چوکس سی تے ایہنوں آپنی توہین سمجھدا سی ۔ اوہ یقینی طور تے جاندا سی کہ اس لئی، بس، آپنی بیوی نوں اک وار پھر آپنے ماتحت کرنا بالکل ضروری سی! اوہ اک جذباتی آدمی سی تے پچھلے چوی گھنٹیاں وچ اوہنے بہت سوچیا تے دکھ جھیلیا سی، پر اوہدے دل دے ہنیرے نے اس جذباتی اتھل-پتھل نوں سمجھن توں اس نوں روکی رکھیا سی، جیہڑی اوہدی بیوی ولوں لائے گئے ٹھیک الزاماں نے اس وچ پیدا کر دتی سی ۔ اوہنے محسوس کر لیا سی کہ اوہ باغی ہو گئی ہے، جس لئی اوہنوں ڈراؤن واسطے اوہنے چاقو نال لیاندا سی ۔ تے اوہ اوہنوں مار چھڈدا، جے کدھرے اوہنے اوہدا ذرا وی جوش نال مقابلہ کیتا ہندا ۔ پر اوہ اتھے کھڑی سی، بےہتھیار، مصیبت دی بھنی ہوئی تے پھر وی — اس نالوں مضبوط ۔ ایہہ گل سی جیہڑی اوہنوں ڈنگ گئی سی تے اس ڈنگ نے اس اتے ہوش ٹھکانے لیاؤن والا اثر کیتا سی ۔

”سن،“ اوہ بولیا ۔ ”توں ہوا دے گھوڑے اتے نہ سوار ہو۔ توں مینوں جاندی ایں ۔ میں سچ مچ ہر چیز تیریاں پسلیاں وچوں لنگھا دیاں‌گا تے بس، ایہہ قصہ ختم ہو جاویگا ۔ بڑی سدھی گل اے-...“

اوہنوں چنگی طرحاں پتہ سی کہ اوہنوں ایہہ گل نہیں سی کہنی چاہیدی — سو اوہ رک گیا ۔ ماتریونا ٹس توں مس نہ ہوئی، جتھے سی، اوہدے ول پٹھہ کیتی کھڑی رہی ۔ اوہدے دماغ وچ اوہو سوال گھنم رہا سی ۔

”اگوں کی ہوویگا؟“

”ماتریونا،“ گریگوری میز دے اپروں اس ول جھکدا ہویا، نرمائی نال بولیا ۔ ”آخیر کی ایہہ میرا قصور اے، جے سبھ کجھ ٹھیک ٹھاک نہیں؟“

اوہنے آپنا سر ہیٹھاں سٹیا تے ہوکا بھریا ۔

”زندگی گند نال بھری ہوئی اے! توں ایہنوں جیونا کہندی ایں؟ بیشک، ہیضے دے مریض نیں، پر تاں کی؟ کی اوہ مینوں کوئی آسرا دیندے نیں؟ اوہناں وچوں کجھ مر جاندے نیں، کجھ ٹھیک

اک وحشی دلیری، سبھہ کجھہ نوں الٹا سارن تے اس چنگل وچوں نکلن دی بھیانک خواھش نے گریگوری نوں سل لیا، جس چنگل وچ اوھدی روح پھس گئی سی۔ اوھنے محسوس کیتا کہ اوہ گھڑی آ گئی ھے جدوں اوہ کوئی غیرمعمولی گل کر سکدا سی تے اس نال اوھدی راہ لبھدی روح نوں بنھہ رھیاں سبھہ زنجیراں ٹٹ جان گیاں۔ اوھنوں اک جھنجھنی آگئی تے آپنے دل وچ اوھنوں اک ٹھنڈک جیہی دا احساس ھویا، جدوں اوہ ڈاکٹر ول مڑیا تے بلی وانگ دند وکھاؤندے ھوئے بولیا:

''تسیں ایویں گلاں نہ سارو، چیکو نہیں۔ میں جاندا ھاں میں کتھے ھاں — بوچڑخانے وچ۔''

''کی؟ کی کہا؟'' حیران پریشان ڈاکٹر اس ول ودھیا۔

گریگوری نوں پتہ سی کہ اوہ کوئی وحشی گل کہہ بیٹھا ھے پر اس نال اوھدا جوش ٹھنڈا ھون دی تھاں ھور بھڑکیا۔

''کوئی گل نہیں، لنگھہ جائیگا ایہہ وی! کھائی جاؤ... ساتریونا! سانبھہ آپنا سامان!''

''نہیں، بھولے بادشاہ، ذرا ٹھہر جا! پہلاں میری گل دا جواب دے لے،'' ساڑی گل دا اشارہ کردے اس نال ڈاکٹر بولیا۔ ''اس وجہ نال تینوں میں...''

گریگوری ٹکٹکی لا کے اس ول ویکھن لگ پیا تے اوھنوں وچوں ٹوک دتا۔ بولدیاں ھوئیاں اوھنوں محسوس ھویا کہ جویں اوہ چھالاں ماردا ودھہ رھا ھووے تے ھر چھال نال اوھدا ساہ ھور سوکھا ھو رھا ھووے۔...

''تسیں چیکو نہیں... نہ ھی گالھاں کڈھو... تسیں سمجھدے ھو کہ ھیضہ تہانوں حق دیندا ھے کہ تسیں سینوں حکم دئی جاؤ۔ ایہہ ایویں تہاڈا وھم اے۔ جتھوں تک تہاڈیاں دوائیاں دا سوال ھے — کسے نوں ایہناں دی لوڑ نہیں! میں جیہڑا بوچڑخانہ کہا ھے، ھو سکدا اے میں بہت اگے لنگھہ گیا ھوواں، تاں وی، چیکنا بند کرو!''

''توں، جھوٹھے!'' ڈاکٹر چین نال بولیا۔ ''میں تینوں سبق سکھانوانگا۔ چل ایدھر!''

لوک پہلاں ھی ورانڈے وچ اکٹھے ھو رھے سن۔ گریگوری

مکے نال اوھدا سر میز نال جا وجا پر اوہ اچھل کے کھڑی ہو گئی تے آپنے خاوند ول اک حقارت بھری نگاہ سٹی۔
''پھر مار!،، اوہ اچی آواز وچ سختی نال بولی۔
''بکواس بند کر!،،
''مار توں، ماردا کیوں نہیں؟،،
''او۔او، چڑیل!،،
''بس ختم ہوئی گریگوری، بتھیری ہو گئی اے...،،
''بکواس بند کر!،،
''ھن میں تیریاں زیادتیاں نہیں سہانگی۔،،
اوہ دند کریچن لگ پیا تے پچھے ول اک قدم پٹیا، شائد اک ہور چنگا مکا مارن لئی۔
پر اوسے گھڑی دروازہ کھلیا تے ڈاکٹر واسچینکو اندر آگیا۔
''کی ہو رہا اے؟ کی سمجھدے ہو کہ تسیں کتھے ہو؟ کی مذاق بنایا ہویا اے؟
اوھدے منہہ اتے کرڑائی وی سی، حیرانی وی۔ گریگوری اوھنوں ویکھ کے ذرا وی پریشان نہ ہویا۔ اوھنے سگوں ذرا کو سر وی جھکایا تے بولیا:
''کوئی خاص گل نہیں، ایویں میاں بیوی وچکار ذرا جراثیم مارے جا رہے نیں،، — تے اوہ ڈاکٹر دے منہہ ول ویکھ کے پاگلاں وانگ ھسیا۔
''توں کنم تے کیوں نہیں آیا؟، اوھدی دلیری اتے کھجھے ہوئے ڈاکٹر نے پچھیا۔
گریگوری نے موڈھے سکیڑے تے آرام نال بولیا، ''میں ویہلا نہیں ساں، آپنا کوئی کنم سی۔،،
''کل شامیں اتھے کون جھگڑ رہا سی؟،،
''اسیں...،،
''تسیں؟ بہت خوب۔ تسیں ایہنوں آپنا گھر سمجھ چھڈیا اے، ... بناں پچھیاں ٹر جاندے ہو...،،
''اسیں تہاڈے غلام نہیں، کیونکہ...،،
''چپ رہ! تسیں اس کمرے نوں شرابخانہ بنا چھڈیا اے، جانور نہ ہووے تاں! میں دسدا ھاں تہانوں تسیں کتھے ہو!،،

15*

''تے تسیں کی سمجھدے ہو؟،، اوہ ٹھٹھا اڈاؤندے ڈھنگ نال بولیا۔ ''تسیں کی کر رہے ہو؟ جراثیم مار رہے ہو؟ ہا۔ہا۔ بماراں نوں راضی کر رہے ہو تے صحتمنداں نوں زندگی دیاں تنگیاں ہتھوں مرن دئی جا رہے ہو۔ ... ماتریونا، میں تیرا منہہ بھن دیانگا، جے توں اسے ویلے نہ ٹری۔،،

''میں تیرے نال نہیں جاوانگی۔،،

اوہ پیلی پئی ہوئی سی، اتے غیرقدرتی طور تے پرامن سی، اتے آپنے خاوند ول ویکھدیاں اوہدیاں اکھاں وچ اک ٹھنڈی پکیائی سی۔ اتے آپنی بہادراں والی آکڑ دے باوجود گریگوری نے منہہ پرھاں کر لیا تے نیویں پا لئی۔

''شی!،، ڈاکٹر نے تھکیا۔ ''خود شیطان وی اس گل دا مطلب نہیں سمجھ سکدا۔ اتھوں نکل جا۔ چلا جا تے شکر کر کہ میں تینوں سوکھی طرحاں جان دتا اے۔ تینوں تاں جیل وچ بھجوانا چاہیدا سی، بےوقوف! چل، ٹردا ہو!،،

گریگوری نے سر چک کے ڈاکٹر ول ویکھیا تے پھر نیویں پا لئی۔ ایہہ زیادہ چنگا ہندا جے اوہ اوہنوں کٹدے جاں تھانے بھیج دیندے۔

''میں تینوں آخری وار پچھداں — آ رہی ایں؟،، گریگوری نے گھگھیائی آواز وچ آپنی بیوی توں پچھیا۔

''نہیں، نہیں آ رہی،،، اوہنے جواب دتا تے سنگڑ کے پچھے ہو گئی، جویں گھسن توں بچ رہی ہووے۔

گریگوری نے بانہہ لہرائی۔

''تاں تسیں سارے پوو کھوہ وچ۔ مینوں تہاڈی کی لوڑ اے؟،،

''چھڈ، توں... بےوقوف...،، اوہدی ہوش ٹکانے لیاؤن والے انداز نال ڈاکٹر نے گل شروع کیتی۔

''بکو نہیں،،، گریگوری چلایا۔ ''تاں پھر، لعنتی عورت، میں جا رہا واں۔ ہو سکدا اے، اسیں مڑ کے کدے نہ ملیئے تے ہو سکدا اے اسیں مل وی پئیئے — جس طرحاں میری مرضی ہوویگی۔ پر جے کدھرے اسیں مل پئے تاں یقین جانیں تیرے لئی کوئی چنگا نہیں ہون لگا۔،،

تے اوہ دروازے ول ودھیا۔

نے اکھاں سنگیڑ لئیاں تے دند کریچ لئے۔

''میں جھوٹھہ نہیں بول رہا تے نہ ھی میں ڈردا ھاں۔ تے جے تہاڈا خیال اے کہ تسیں مینوں سبق سکھا سکدے ھو تاں میں تہانوں ھور کجھہ دساں گا۔''

''دسیں گا؟ ٹھیک اے، دس۔''

''میں شہر وچ جانواں گا تے اوھناں نوں دساں گا: 'لوکو! جاندے ھو ہیضے دا علاج کویں کیتا جا رہا اے؟''

''کی۔کی؟'' ڈاکٹر دیاں اکھاں ٹڈیاں گئیاں۔

''تے پھیر اسیں اتھے آ کے تہاڈے جراثیم ماراں گے، نالے ذرا آتش بازی چھڈانگے۔''

''توں کی بکدا پیا ایں؟ رب تینوں لئے!'' ڈاکٹر دی حیرانی دی تھاں ھن اس آدمی دے ناقابل برداشت ھون دے جذبے نے مل لئی، جس آدمی نوں اوہ سیانے تے محنتی آدمی دے طور تے جاندا سی، پر جیہڑا ھن یقینوں باھری وجہ کر کے، آپنا سر پھاھی وچ دئی جا رہا سی۔

''توں کی کہہ رہا ایں، بےوقوف؟''

بے وقوف۔ ایہہ لفظ گریگوری دی ھستی دے سارے کونیاں وچ گونج اٹھیا۔ اوہ جاندا سی کہ ایہہ فیصلہ منصفانہ سی، پر اس گل نے اوھنوں سگوں ھور ٹھیس ھی پہنچائی۔

''میں کی کہہ رہا ھاں؟ میں جاندا ھاں۔ تے مینوں کوئی فرق نہیں پیندا،'' اوہ بولیا۔ اوھدیاں اکھاں لشک رھیاں سن۔ ''میرے جیہے لوکاں لئی سبھہ کجھہ ھمیشہ اوھو ھندا ھے۔ ھن میں ایہہ ویکھہ سکدا ھاں۔ تے کوئی وجہ نہیں کہ اسیں آپنے جذبے لکائیے۔ چل آ، ماتریونا، سانبھہ آپنا سامان۔''

''میں نہیں جانا،'' ماتریونا نے پکی طرحاں کہا۔

ڈاکٹر نے گول گول اکھاں نال اوھناں ول ویکھیا تے بالکل حیران ھویا ھویا، آپنا متھا رگڑن لگ پیا۔

''توں جاں پیتی ھوئی اے، جاں پاگل ایں۔ توں سمجھدیں توں کی کر رہا ایں؟''

گریگوری پچھے نہ ھٹیا؛ اوہ ھٹ ھی نہیں سی سکدا۔

''جویں تسیں ویکھدے ہی ہو اسیں فخر نال کہہ سکدے ہاں کہ ساڈے نوجوان بڑے شاندار ڈھنگ نال اگے ودھ رہے نیں۔ تے تہانوں حیرانی ہوویگی کہ اسیں استاداں دی کنی چنگی ڈولی بھرتی کر لئی ہے۔ مثال لئی، جتیاں دے کنم والے محکمے وچ، کنم سکھاؤن والی اک سدھی-سادی جیہی موچن اے، بڑے ڈھنگ دی عورت اے، پر وہار وچ بالکل بے-عیب۔ پر میں ایہہ تہانوں کیوں دس رہا ہاں؟ جویں کہ میں تہانوں دسیا سی، اوہ طالب علماں نوں کس طرحاں پیار کردی اے! بالکل غیرمعمولی! انمول مزدور اے اوہ— تے کنم کر رہی اے صرف باراں روبل مہینے اتے، تے نال سکول وچ رہن لئی کمرہ۔ ایہناں پیسیاں وچوں سگوں دو یتیماں دی امداد وی کردی اے۔ غیرمعمولی تے دلچسپ شخصیت۔''

اوہ اس موچن دیاں تعریفاں دے انج پل بنھہ رہا سی کہ میں اوہنوں ملن لئی اتاولا ہو گیا۔

اس دا جلدی ہی بندوبست کر دتا گیا تے اک دن ماتریونا نے مینوں آپنی زندگی دی دکھی کہانی سنائی۔ خاوند نالوں وکھ ہون توں کجھہ مدت مگروں تک اوہنے اوہنوں چین نہ لین دتا۔ اوہ شرابی حالت وچ اوہنوں ملن آؤندا تے جھگڑا کردا، جدوں اوہ باہر جاندی تاں اوہ اوہدی اڈیک کر رہا ہندا تے بے-رحمی نال اوہنوں کٹدا۔ اوہنے ایہہ سارا کجھہ برداشت کیتا۔

جدوں بیرکاں بند ہوئیاں تاں اک ڈاکٹر نے اس سکول وچ اوہنوں تھاں دواؤن وچ تے اوہدے خاوند توں اوہنوں چھٹکارا دواؤن وچ مدد کرن دی پیشکش کیتی۔ ایہہ ہو گیا تے ماتریونا امن بھری محنت دی زندگی بسر کرن لگ پئی۔ اوہدی واقف اک نرس نے اوہنوں پڑھنا لکھنا سکھایا، اوہنے اک یتیم-خانے توں دو یتیم بچے گود لے لئے — اک منڈا تے اک کڑی، تے آپنے آپ نوں کنم وچ سٹ دتا۔ آپنی زندگی نال اوہ مطمئن سی، پر ماضی نوں اوہ ڈر تے افسوس نال یاد کردی سی۔ آپنے طالب علماں لئی کجھہ وی کرنا اوہدے لئی زیادہ نہیں سی۔ اوہ آپنے کنم دی اہمیت نوں اک وسیع جیہے طریقے نال ویکھدی سی۔ بڑی ایماندار سی اوہ تے سکول دے منتظم اوہدی عزت کردے سن۔ پر اوہنوں سکی کھنگھہ آؤندی سی، بھیڑی طرحاں دی کھنگھہ تے اوہدیاں گلھاں دیاں ٹویاں وچ اک بھیڑی جیہی

''الوداع، ٹریجک کردار،، ڈاکٹر نے طنزیہ انداز وچ کہا، جدوں گریگوری اوھدے کولوں لنگھہ رہا سی۔

گریگوری رکیا تے اداس طرحاں لشکدیاں اکھاں چک کے ڈاکٹر ول ویکھیا۔

''تسیں مینوں رہن دیو،، اوھنے آھستہ جیہے کہا۔ ''مینوں پھر نویں سریوں مروڑا نہ چاڑھو۔ ایدکی بنا کسے نوں نقصان پہنچایاں سپرنگ ڈھلا ھو گیا اے... سو رہن دیو، اسے طرحاں!،،

اوھنے فرش توں آپنی ٹوپی چکی، اوھنوں سر اتے ٹکایا تے آپنی بیوی ول اک نظر وی سٹے بناں باھر چلا گیا۔

ڈاکٹر ساتریونا نوں گھوکھی اکھاں نال ویکھدا رہا۔ اوھدا منہہ بالکل چٹا ھویا پیا سی۔

''اوھنوں کی ھویا اے؟،، گریگوری ول سر نال اشارہ کردیاں ڈاکٹر نے پچھیا۔

''پتہ نہیں...،،

''ھوں۔اوں! تے ھن اوہ کدھر گیا اے؟،،

''شرابی ھون،، ساتریونا نے بناں جھجک جواب دتا۔

ڈاکٹر نے بھروٹے اتے چکے تے باھر چلا گیا۔

ساتریونا نے باری وچوں باھر ول ویکھیا۔ اک آدمی دا ھیولا دھند وچوں، مینہہ تے ھنیری وچوں شہر ول جاندی سڑک اتے پلانگھاں بھردا تیز تیز جا رہا سی۔ اکلا، اوھناں گلے بھورے کھیتاں وچوں۔

ساتریونا دا منہہ ھور وی بگا ھو گیا۔ اوہ پاک تصویراں والے کونے وچ گئی تے پاک تصویراں ساھمنے گوڈیاں بھار ھو کے سڑ سڑ متھا ٹیکن لگ پئی، آپنے گلے تے آپنی چھاتی نوں کنبدیاں انگلاں نال ملدی ھوئی، نکے نکے ساہ لیندی جذباتی وھن وچ دعا دے لفظ بولن لگ پئی۔

اک دن میں ن. شہر وچ پیشہ‌ورانہ سکول وچ گیا۔ میرا اک واقف میرا گائیڈ سی، جس نے سکول قائم کرن وچ امداد دتی سی۔ ماڈل جماعتاں دے اگوں لنگھدیاں اوہ مینوں دسن لگا:

چنگی کوئی گل نہیں سی سوچی جا سکدی؟ سارے اک دوجے نوں کھاندے نیں! جے کدھرے میں اوہناں ساریاں دیاں دھوناں مروڑ سکاں ۔ ا۔یخ، ایہہ زندگی وی کیہی شیطان دی سیانی سوچ دا نتیجہ اے ۔''

جس شرابخانے وچ میں تے گریگوری بیٹھے ساں اوہدا بھارا دروازہ لگاتار کھلدا تے بند ہندا سی، تے ہر واری چیں-چیں دی آواز نال دعوت دیندا جاپدا سی ۔ تے شرابجانہ اندروں اجیہے وڈے سارے منہہ ورگا لگدا سی جیہڑا وچارے روسیاں نوں، بیچین روسیاں نوں... تے دوجیاں نوں وی... اک اک کرکے، ہولی ہولی پر یقینی طور تے ہڑپ کری جا رہا سی ۔

۱۸۹۷

لالی چمکدی سی تے اوھدیاں اکھاں وچ بہت اداسی چھائی رھندی سی۔
گریگوری نال جان-پچھان دا وی مینوں موقع ملیا۔ میں اوھنوں شہر دیاں گندیاں بستیاں وچ لبھیا تے دو تن وار ملن توں پچھوں اسیں دوست بن گئے۔ اوھنے اوھو کہانی دھرائی جیہڑی اوھدی بیوی نے سنائی سی تے ذرا کو سوچن مگروں کہن لگا:
''سو ایہہ ساری کہانی اے، میکسم ساواتیوچ — ذرا کو اتے اٹھیا تے مڑ کے ھیٹھاں پٹکا دتا گیا۔ تے اس لئی میں کدی وی اوہ وڈا کارنامہ نہ کر سکیا جس نوں کرن دے میں سپنے لیندا ساں۔ پر اجے وی کجھہ وڈا کر گزرن دی مینوں کھٹکھتی لگی رھندی اے۔ زمین نوں پیہہ کے دھوڑ بنا دین دی جاں کسے ٹولی دی رھنمائی کرن دی جاں ھور کوئی وی گل کرن دی جیہڑی مینوں ھور سارے لوکاں نالوں اتے چک دیوے، جتھوں میں پھر اوھناں اتے تھک سکاں۔ تے میں اوھناں نوں کہانگا: 'ا-یخ، تسیں، کیڑیو! تسیں کاھدے لئی جیوندے ھو؟ کس طرحاں دیاں زندگیاں جیوندے ھو؟ تسیں دھوکھےباز اچکیاں توں بنا کجھہ وی نہیں!'، تے پھر میں رڑھدا ھویا اچائیاں توں آوانگا، کھڑبازیاں لاؤندا تے ٹھاہ! بس! ا-یخ، زندگی کنی بےسوادی تے ساہ-گھٹویں اے۔ جدوں میں ماتریونا نوں گلوں لاھیا، تاں سوچیا: 'گریگوری ھن آزاد ھو کے بیڑی چلا۔ لنگر چک دتے گئے نے!'، پر انج نہ ھویا۔ جہاز خشکی اتے جا پھسیا۔ رک گیا۔ تے میں خشکی اتے بیٹھا ھاں۔ پر میں آپ نہیں رکن لگا، توکھلا نہ کر! میں لوکاں نوں وکھا دیانگا کہ میں اجے وی کی کر سکدا واں۔ کویں؟ ایہہ تاں صرف شیطان نوں ھی پتہ اے۔ خیر ڈھٹے کھوہ وچ پوے! میرے ورگے بندے نے بیوی توں کی لینا اے؟ جاں اوھنے میتھوں، اک اجیہے آدمی توں جیہڑا اکو ویلے چاراں پاسیاں توں کھچاں محسوس کردا اے؟ میں آپنے دل وچ ایہہ بیچینی لے کے جنمیا ساں۔ آوارہ بننا میری قسمت وچ لکھیا سی۔ میں ھر طرحاں دیاں تھاواں تک ٹردا تے سواری کردا گیا ھاں۔ کدھرے چین نہیں ملیا۔ پیندا ھاں؟ ھاں، پیندا ھاں۔ اگاں بجھاؤن لئی ووڈکا چنگی چیز اے۔ تے بہت وڈی اگ میرے اندر بل رھی اے! میں ھر چیز توں ستیا ھویا ھاں — شہراں توں، پنڈاں توں، لوکاں توں، ھر قسم تے سارکے دے لوکاں توں۔ تھوہ! کی اس توں

طوفانی پیٹریل دا گیت

سمندر دے سلیٹی میدان اتے هوا بدل اکٹھے کر رهی هے۔ بدلاں تے سمندر دے درمیان، کالی بجلی دی لکیر وانگ طوفانی پیٹریل فخر نال منڈلا رها هے۔

هنے پر نال چھوهندا لہر نوں، هنے تیر وانگ اٹھدا بدلاں ول جاندا، اوہ چلا رها هے، تے — بدل اوهدی حوصلے بھری چیک نوں سن رهے نے جویں خوشی دا سنیہا هووے کوئی۔

اس چیک وچ هے سک طوفان دی۔ بدلاں نوں سنائی دے رهی هے اس وچ غصے دی طاقت، جوش دا بھانبڑ تے جت دا یقین۔

ابابیلاں طوفان توں پہلاں نے کرلا رهیاں — کرلا رهیاں، اڈدیاں نے اوہ سمندر اتے ایدهر اودهر، تے سهم کے تیار نے آپنے آپ نوں طوفان ساهمنے سمندر دی تهہ وچ لکاؤن لئی۔

تے گریبے وی نے کرلا رهے — پهنچ توں باهر هے اوهناں لئی زندگی دی کشمکش دی خوشی: ڈر رهے نے اوہ طوفانی گرج توں۔

بےوقوف پینگوون آپنے موٹے جسم سهم نال نے چٹاناں وچ لکاؤندے پھردے۔ ... فخر نال بھریا طوفانی پیٹریل هی بس جھگ نال چٹے هوئے سمندر اتے هے دلیری تے آزادی نال منڈلا رها۔

سمندر دے اتے بدل هندے جا رهے نے نیویں، هور کالے، تے لہراں نے گا رهیاں تے گرج نوں ملن لئی نے اوہ اچھالے کھا رهیاں۔

بجلی کڑکدی هے۔ غصے نال جھگو جھگ هوئیاں لہراں چیکدیاں، هواواں نال مقابلہ کر رهیاں هن۔ اوہ هوا نے لہراں دے جھنڈ

نوں آپنی تکڑی گلوکڑی وچ جکڑیا تے گھما کے وحشی غصے نال اوھناں نوں پٹک کے چٹاناں اتے ساریا ھے، اوھناں دے نیلمی اکٹھہ نوں پھوھار تے تپکے بنا کھنڈا دتا ھے۔

چیکدا سنڈلا رھا ھے طوفانی پیٹریل، کالی بجلی دی لکیر وانگ، تیر وانگ بدلاں نوں ونھدا، پراں نال لہراں دی جھگ نوں چھنڈدا۔

اوہ سنڈلا رھا ھے، کسے دیو وانگ — فخر نال بھریا، کالا دیو طوفان دا۔ کدی روندا، کدی ھسدا۔ بدلاں اتے ھسدا تے خوشی نال رون لگ پیندا ھے اوہ۔

اوہ گرج دے غصے وچ — نرم جذبیاں والا دیو — ھے کدے دا اس دی تھکن محسوس کردا، اوھدا یقین ھے کہ بدل سورج نوں لکا سکدے نہیں، نہیں، لکا سکدے نہیں!

ھوا ھے چنگھاڑ رھی۔ ... بجلی کڑک رھی ھے۔ ...

بدلاں دے جھنڈ سمندر دی ختم نہ ھون والی کھائی دے اپر نیلیاں لاٹاں وچ نے بل رھے۔ بجلی دے تیر سمندر بوچدا تے ڈونگھاناں آپنیاں وچ جا بجھاؤندا ھے۔ سیہلدے نے اگ دے سپاں وانگ ایہناں بجلیاں دے پرچھانویں سمندر وچ سنڈلاندے ھوئے۔

''طوفان! بہت جلدی آؤن والا ھے طوفان!،،

غصے نال چنگھاڑدے سمندر اتے بجلیاں وچکار دلیر طوفانی پیٹریل فخر نال سنڈلا رھا ھے؛ جت دا ایلچی، کوکدا ھے اوہ:

''شالا! خوب زور زور نال آئے طوفان!،،

۱۹۰۱

جہازاں دے بھارے ساہ لین دی، پانی وچ پروپیلراں دے پھرن دی
دبی دبی آواز آ رہی سی، زنجیراں دی چھنکار، سیٹیاں تے اچیاں اچیاں
آوازاں سنائی دے رہیاں سن - پر چوک پراسن سی تے سنبر چمکدے
سورج ہیٹھہ گرم ہویا ہویا سی - گھراں دیاں چھتاں اتے تے باریاں
وچ عورتاں آپنے ہتھاں وچ پھل لئی کھڑیاں سن تے اوہناں دے کول
آپنے دن-دھاڑ والے کپڑے پائی پھلاں ورگے بچے کھڑے سن -

جیوں ہی سیٹی ماردا ہویا انجن سٹیشن ول آیا، بھیڑ وچ ھلچل
ہوئی تے کنے ہی پھسے ہوئے ہیٹ کالے پرندیاں وانگ ہوا وچ
اڈ پئے - بینڈ والیاں نے آپنے ساز چکے تے کجھہ سنجیدہ، سیانی عمر
دے آدمی آپنے آپ نوں سنواردے ہوئے اگے آئے تے بھیڑ ول منہہ
کر کے تے سجے کھبے ہتھہ مار مار کے، جوشیلے ڈھنگ نال کجھہ
بولن لگ پئے -

ہولی ہولی بھیڑ وچکاروں پاٹ کے دو حصیاں وچ ونڈی گئی
تے ایہنے بازار ول جان لئی چوڑا راہ بنا دیا -

''ایہہ کس نوں لین آئے نیں؟''

''پرما دے بچیاں نوں!''

پرما وچ ہڑتال ہوئی ہوئی سی - مالک جھک نہیں سن رہے
تے مزدوراں دی اینی بھیڑی حالت سی کہ اوہناں نے فیصلہ کیتا
سی کہ آپنے بچیاں نوں بھکھے مرن توں بچاؤن لئی ساتھیاں کول
جنوآ بھیج دتا جاوے -

سٹیشن دی عمارت دے کھنبیاں دے پچھوں نکے نکے لوکاں
دا اک باترتیب جلوس دکھائی دتا — جیہڑے ادھہ ننگے، آپنے
پاٹے پرانے کپڑیاں وچ عجیب جیہے، چھوٹے چھوٹے بردار جانور
لگ رہے سن - اک دوجے دا ہتھہ پھڑ کے چل رہے سن، پنج-پنج
دی قطار بنا کے، بہت چھوٹے چھوٹے، گھٹے-مٹی نال لبڑے ہوئے
تے شائد تھکے ہوئے - اوہناں دے منہہ سنجیدہ سن، پر اوہناں دیاں
اکھاں صاف تے چمکیلیاں سن - تے جدوں بینڈ والیاں نے گیری‌بالڈی
دھن وجاؤنی شروع کیتی تاں اوہناں دے لسے لسے، بھکھہ دے
ستائے چھوٹے چھوٹے منہاں اتے مسکراہٹ ٹمٹماؤن لگ پئی -

بھیڑ نے مستقبل دے مرداں تے عورتاں دا استقبال کن بولے
کرن والے نعریاں نال کیتا، جھنڈے اوہناں اگے جھک گئے، پتل

اٹلی دیاں کہانیاں

پرما دے بچے

جنوآ دے ریلوے سٹیشن دے ساھمنے نکے جیہے چوک وچ سنگھنی بھیڑ اکٹھی ہو گئی سی۔ اوھناں وچوں بہتے مزدور سن، پر وچ وچ چنگے رجے۔پجے، قابل عزت کپڑیاں والے لوکاں دا وی چھڑکا ہویا ہویا سی۔ بھیڑ دے اگے شہری کونسل دے ممبر کھڑے سن، اوھناں دے سراں اتے اک بھارا جیہا تے بڑی فنکارانہ ریشمی کڈھائی والا شہر دا جھنڈا لہرا رہا سی، تے اس دے نال نال مزدور تنظیماں دے کئی رنگاں والے جھنڈے لہرا رہے سن۔ سنہری پھمن، جھالراں تے رسیاں لشک رہیاں سن، جھنڈیاں والے ڈنڈیاں دے سرے چمک رہے سن، ریشم سرسر کر رہا سی تے جشنی بھیڑ وچوں ہولی ہولی مدھم جیہی دھن اٹھ رہی سی، جویں کوئی گیت۔منڈلی گا رہی ہووے۔

اپر آپنے تھڑے اتے کولمبس دا بت کھڑا سی، اس سپنے لین والے دا بت، جس نے آپنے یقین لئی بھاری تکلیفاں اٹھائیاں سن تے — اوہ جتیا سی، کیونکہ اوہ یقین رکھدا سی۔ اجے وی اوہ ہیٹھاں لوکاں ول ویکھ رہا سی تے اوھدا سنگ مرمر دا بت کہندا لگدا سی:

''صرف اوھو جتدے نیں، جیہڑے یقین رکھدے نیں۔''

بینڈ والیاں نے آپنے ساز تھڑے دوالے اوھدے پیراں وچ رکھے ہوئے سن، تے دھپ وچ پتل انج لشک رہا سی جویں سونا ہووے۔

ادھ گولے وچ ھٹویں سٹیشن دی سنگ مرمر دی بھاری۔بھرکم عمارت نے آپنے کھنبھ انج پھیلائے ہوئے سن جویں ایہہ اڈیک رہی بھیڑ نوں گلوکڑی وچ لینا چاھوندی ہووے۔ بندرگاہ ولوں دخانی

''لنگڑی مارگریتا لئی اک لجانا نہ بھلنا...''

ہر تھاں خوشی بھرے جوش دا جذبہ پایا جاندا سی، سبھہ پاسے خوش منہہ تے سلیاں مہربان اکھاں وکھائی دیندیاں سن تے ہڑتالیاں دے بچے اینی دیر وچ روٹی نوں چک مار رہے سن۔

''ساڈے زمانے وچ ایہہ کسے نوں نہیں سی سجھیا!'' دنداں وچ سگار دبائی، پرندے دی چنجھہ ورگے نک والا اک بزرگ بولیا۔

''تے ایہہ کناں سوکھا اے...''

''سوکھا تے سیانا۔ ''

بزرگ نے سگار آپنے منہہ وچوں کڈھیا، ایہدے سرے اتے نگاہ ماری تے سواہ جھاڑدیاں ٹھنڈا ساہ بھریا۔ پھر پرما توں آئے دو چھوٹے منڈیاں نوں — جیہڑے واضح طور تے بھرا جاپدے سن — نیڑے ویکھدیاں، اوہنے بھیانک دکھہ اختیار کر لئی تے جدوں منڈے سنجیدگی نال ویکھہ رہے سن، اوہنے آپنا ہیٹ اکھاں اتے کر لیا، آپنیاں بانہواں پھیلائیاں، تے جدوں بھرا گھوریاں وٹدے اکٹھے پچھے ہٹ رہے سن، اوہ اکدم بیٹھہ گیا تے ککڑ وانگ بانگ دین لگ پیا۔ منڈے کھڑکھڑا کے ہسن لگ پئے تے آپنے بوٹاں دے گھسے ہوئے تلیاں نوں پتھراں اپر مارن لگ پئے۔ آدمی اٹھیا، آپنا ہیٹ سدھا کیتا تے جھومدا جھامدا ٹر پیا، ایہہ محسوس کردیاں کہ اوہنے آپنا فرض پورا کر دتا اے۔

اک کبی، دھولے والاں والی بڈھی، جس دا منہہ چڑیلاں ورگا سی تے جس دی ہڈل ٹھوڈی اتے تاراں ورگے وال اگے ہوئے سن، کولمبس دے بت دے پیراں وچ کھڑی سی تے رو رہی سی، تے آپنیاں لال ہوئیاں اکھاں نوں آپنی گھسی ہوئی شال دے سرے نال پونجھہ رہی سی۔ سانولی تے بدصورت، اوہ پرجوش بھیڑ وچ عجیب طرحاں اکلی لگ رہی سی...

اک کالے والاں والی جنوآ دی جوان عورت ٹھمک ٹھمک چلدی آ رہی سی، اوہنے اک نوجوان نوں ہتھہ توں پھڑیا ہویا سی جس دی عمر لگ‌بھگ ست سال ہوویگی، جس نے پیراں وچ لکڑی دیاں جتیاں تے سر اتے موڈھیاں تک آؤندا سلیٹی ہیٹ پائیا ہویا سی۔ اوہ ہیٹ نوں آپنیاں اکھاں توں پچھے ہٹاؤن دی کوشش کردا ہویا، آپنے چھوٹے جیہے سر نوں جھٹکا دیندا، پر ایہہ تلک کے اوہدے منہہ

دے بگل وچ اٹھے، جس نال بچے بوندل گئے تے چکاچوند ہو گئے ؛ اس استقبال توں گھبرائے ہوئے اوہ گھڑی پل لئی سنگڑ کے پچھے نوں ہٹ گئے پر پھر اوہناں اکدم آپنے آپ نوں سدھا کیتا، جس نال اوہ کجھ لنمے لگن لگ پئے، اوہ اکٹھے ہو کے اکو وجود وچ جڑ گئے تے سینکڑے گلیاں وچوں اکو آواز نکلی : *«Viva Italia!»

''نوجوان پرسا زندہ‌باد!،، اوہناں ول ودھدی بھیڑ گرجی۔ «Evviva Garibaldi!»** بچے کوکے۔ سلیٹی پھانے وانگ اوہ بھیڑ نوں چیردے ہوئے لنگھ گئے تے ایہدے وچ ہی سما گئے۔

ہوٹل دیاں باریاں وچوں تے گھراں دیاں چھتاں توں چٹے پرندیاں وانگ رومال پھڑپھڑائے، تے پھلاں دا تے خوش کوکاں دا ہیٹھاں بھیڑ اتے مینہہ وسن لگا۔

ہر چیز نے جشنی روپ دھار لیا، ہر اک چیز وچ زندگی دھڑکن لگی، اتھوں تک کہ سلیٹی سنگ مرمر اتے وی جویں شوخ رنگ دے دھبیاں دے پھل کھڑ پئے۔

جھنڈے ہوا وچ لہرا رہے سن، ٹوپیاں تے پھل ہوا وچ اڈ رہے سن، بچیاں دے چھوٹے چھوٹے سر بھیڑ دے سراں دے اپر ابھر آئے، پھلاں نوں پھڑدے تے نیک‌خواھشاں دیندے‌لیندے نکے نکے سیلے ہتھ ہل رہے سن، تے ہوا وچ طاقتور، لگاتار آواز گونج رھی سی : «Evviva Italia!» «Viva il Socialismo!»***

لگ‌بھگ سبھ بچیاں نے ہتھ پھڑ لئے، اوہناں وچوں کجھ تاں سیانیاں دے موڈھیاں اتے بیٹھے سن، کجھ ہور سنجیدہ‌دسدے سچھاں والے آدمیاں دیاں چھاتیاں نال لگے ہوئے سن، کوکاں تے ہاسے دی گھما‌گھمی وچ موسیقی مساں ھی سنائی دیندی سی۔

عورتاں بھیڑ وچ ڈبکیاں لاؤندیاں باقی رہ گئے آئے بچیاں نوں بانہوں پھڑدیاں تے اک دوجی نوں اچی اچی کہندیاں :

''توں دو لویں‌گی، انیتا؟،،

''ھاں، تے توں؟،،

---

* اٹلی زندہ‌باد! — مترجم :

** گیری‌بالڈی زندہ‌باد! — مترجم :

*** سوشلزم زندہ‌باد! — مترجم :

سرنگ

خاموش نیلی جھیل دائمی برفاں والیاں چوٹیاں والے اچے اچے پہاڑاں دے فریم وچ جڑی ہوئی ھے۔ کالے باغاں دی کشیدا کاری بھرپور تیہاں بناؤندی عین کنڈھے تک ڈگی ہوئی ھے۔ چٹے چٹے گھر، جیہڑے انج لگدے جویں کھنڈ دے بنے ہون، کنڈھیاں توں پانی وچ جھاتیاں مار رہے ھن۔ تے آلے دوالے سبھه کجھه انج خاموش ھے، جویں بچه نیند وچ گڑوند ھووے۔

سویر دا ویلا ھے۔ پہاڑاں توں پھلاں دی بھنی بھنی سہک آ رھی ھے۔ سورج اجے چڑھیا ھی ھے، درختاں دے پتیاں اتے، تے گھاہ دیاں تڑاں اتے اجے تریل لشک رھی ھے۔ سڑک سلیٹی جیہے ربن وانگ ھے جیہڑا چپ پہاڑی کھڈ وچ سٹ دتا گیا ھووے۔ سڑک پتھراں نوں جوڑ کے بنائی گئی ھے تاں وی انج لگدا ھے که جے اس نوں چھوھانگے تاں ایهه مخمل وانگ نرم لگےگی۔

ملبے دے ڈھیر کول اک مزدور بیٹھا ھے، بھنورے ورگا کالا، اوھدے منهه توں ھمت تے ھمدردی جھلکدی ھے تے اوھنے آپنی چھاتی اتے تمغه لایا ھویا ھے۔

کینهه ورگے ھتھاں نوں آپنے گوڈیاں اتے ٹکائی، اوہ شاہ‌بلوت دے درخت ھیٹھه کھڑے راہ جاندے بندے دے منهه ول ویکھدا ھے۔

''ایهه تمغه، سنور،،، اوہ کہندا ھے، ''سمپلون سرنگ وچ میرے کنم کرکے ملیا ھے۔،،

اتے مڑ آ پیندا، جدوں تک کہ عورت نے اوھنوں لاہ نہ لیا تے ھسدی گاؤندی نے اس نوں ھوا وچ دے ماریا۔ مسکراھٹاں نال بھرے منہہ نال بچے نے ھیٹ نوں ویکھن لئی آپنا سر پچھے ول سٹیا، پھر ھیٹ نوں پھڑن لئی اچھلیا تے پھر دونویں اکھوں اوھلے ھو گئے۔

چمڑے دا ایپرن پائی، مضبوط ننگیاں بانہواں والا اک اچا لنما آدمی چھہ کو سالاں دی اک چھوٹی کڑی، اک بھوری جیہی چوھی جیہی نوں، آپنے موڈھیاں اتے چکی لجا رھا سی۔

''توں سمجھدی ایں میرا مطلب؟''، اوھنے عورت نوں کہا جیہڑی اگ ورگے لال والاں والے منڈے نوں ھتھہ توں پھڑی اوھدے نال نال جا رھی سی۔ ''جے اس طرحاں دی گل جڑھاں پھڑ لوے... تاں پھر ساتھوں مرضی منوانا سوکھا نہیں ھوویگا، کیوں؟''

تے جت دے گونجدے ھاسے نال اوھنے آپنے نکے جیہے بھار نوں اپر ھوا وچ اچھالیا تے زور دی بولیا: *«Evviva Parma!»

لوک ھولی ھولی کھنڈ گئے، بچیاں نوں موڈھے چکی جاں ھتھاں نال پھڑی، تے چوک بالکل خالی ھو گیا، صرف مدھولے ھوئے پھل، ٹافیاں اپر لپیٹے کاغذ، خوشدل فاکینو دی اک ٹولی رہ گئی، جنھاں اپر اس آدمی دا بھلے مانس بت سی جس نے نویں دنیا لبھی سی۔

تے گلیاں بازاراں وچوں نویں زندگی اگے ودھہ رھے لوکاں دیاں خوشی بھریاں کلکاریاں سنائی دے رھیاں سن، جویں کوئی وڈی ساری شہنائی وجا رھا ھووے۔

۱۹۱۱

---

* پرما زندہباد! — مترجم:

اوہ مشیناں ویکھیاں ہندیاں، پہاڑ دا اوہ اداس منہہ ویکھیا ہندا، دھر اندر کدھرے بھاری گڑ گڑاہٹ تے دھماکیاں دی گونج سنائی دیندی، جیہڑی کسے پاگل آدمی دے ہاسے ورگی لگدی۔ ،،
اوھنے آپنے ہتھہ نوں دھیان نال ویکھیا، آپنے نیلے اوورآل اتے بیج ٹھیک کیتا تے ہلکا جیہا ٹھنڈا ساہ بھریا:
''انسان کنم کرنا جاننداھے!،، اوھنے فخر نال بولنا جاری رکھیا۔
''او، سنور، ایہہ چھوٹا جیہا انسان، جدوں اوہ کنم کرن دی خواہش رکھدا ہووے تاں اوہ ناقابل تسخیر طاقت ہندا ھے! تے یقین جاننا، ایہہ چھوٹا جیہا انسان آخر سبھہ کجھہ کر لیندا ھے جو کجھہ وی اوھدی کرن دی خواہش ہووے! میرے پیو نوں پہلاں اس گل دا یقین نہیں سی۔
'' 'اک ملک توں دوجے ملک تک پہاڑ نوں وچوں چیر دینا'، اوہ کہا کردا سی، 'رب دی رضا دے خلاف اے، جس نے پہاڑاں دیاں کندھاں نال زمین نوں ونڈیا ہویا ھے۔ تسیں ویکھوگے کہ سیڈونا* سانوں چھڈ جاویگی!'، اوہ غلط سی، سیڈونا اوھناں سبھناں دے نال ھے جیہڑے اوھنوں محبت کردے ھن۔ مگروں جا کے میرے پیو وی سوچن لگ پیا جس طرحاں میں تہانوں دس رہا ہاں، کیونکہ اوہ آپنے آپ نوں پہاڑ نالوں اچا تے تکڑا محسوس کرن لگ پیا سی، پر اجیہا وقت وی آؤندا سی جدوں اوہ کسے دن۔دہاڑ نوں شراب دی بوتل لے کے میز کول بہہ جاندا تے مینوں تے دوجیاں نوں لیکچر جھاڑنا شروع کر دیندا۔
'' 'خدا دے پترو'، ایہہ اوھدے من پسند لفظ ہندے سن کیونکہ اوہ چنگا تے رب توں ڈرن والا انسان سی۔ 'خدا دے پترو، تسیں اس طرحاں زمین نال لڑائی نہیں کر سکدے' اوہ آپنے زخماں دا بدلہ لویگی تے ناقابل تسخیر دی ناقابل تسخیر ھی رہیگی! تسیں ویکھہ لینا: اسیں پہاڑ دے دل وچ چھیک کر لوانگے تے جدوں اسیں ایہنوں چھوھانگے تاں ایہہ سانوں ساڑ دیویگا، اگ دیاں لاٹاں

---

* کنواری مریم۔ حضرت مسیح دی ماں — مترجم:

تے ہیٹھاں چھاتی ول ویکھدا ہویا اوہ دھات دے چمکدے ٹوٹے اتے پیار نال مسکراؤندا ہے۔

"ہاں، ہر کنم اوکھا ہندا ہے، جدوں تک کہ اوہ تہاڈا عشق نہ بن جاوے — تے پھر ایہہ جھومدا ہے تے ہلکا لگن لگ جاندا ہے، پر تاں وی ایہہ کنم اوکھا سی۔"

اوہنے سورج ول ویکھ کے مسکراؤندیاں ہلکا جیہا سر ہلایا، پھر اکدم جوش وچ آؤندیاں اوہنے آپنا ہتھ ہلایا تے اوہدیاں کالیاں اکھاں وچ چمک آ گئی۔

"کدی کدی تاں کجھ ڈر وی لگدا ہندا سی۔ زمین وی ضرور کجھ محسوس کردی ہوویگی، کیوں نہیں؟ پہاڑ وچ ایہہ وڈا سارا مگھورا بناؤندے، جدوں اسیں ایہدے وچ ہور ڈونگھا اندر جاندے، تاں اتھے اندر زمین سانوں اگوں لوہا لاکھا ہوکے ملدی۔ ایہدا ساہ گرم ہندا تے ساڈے دل بیٹھ جاندے، سر بھارے ہو جاندے تے ہڈیاں پیڑ کرن لگ پیندیاں — کئیاں نوں ایہہ تجربہ ہویا۔ پھر ایہہ پتھر ساڈے اتے وگاہ ماردی تے گرما گرم پانی نال سانوں نہوا چھڈدی۔ ایہہ بڑی بھیانک گل ہندی ہے! کدی کدی اگ نیڑے لجائیاں، پانی لال۔سوہا ہو جاندا تے میرا پیو کہا کردا سی کہ اسیں زمین نوں زخمی کر دتا ہے۔ ویکھ لینا ایہہ سانوں ساریاں نوں آپنے خون وچ ڈبو دیویگی تے ساڑ دیویگی۔ ایہہ، بیشک، خالص تخیل سی، پر جدوں زمین دے دھر اندر، ساہ گھٹویں ہنیرے وچ ایہو جیہیاں گلاں سنو، جتھے پانی ماتمی ڈھنگ نال ترپ ترپ کر رہا ہندا ہے تے لوہا پتھراں نال ٹکرا رہا ہندا ہے تاں سبھ کجھ ممکن لگدا ہے۔ اتھے ایہہ سبھ کجھ اینا اچنبھے بھریا سی، جناب۔ بدلاں تک اپڑدے اس پہاڑ تے اسیں آدمی اینے بونے لگدے ساں، اس پہاڑ دے مقابلے، جس وچ اساں آخر چھیک کر لیا۔ ... تسیں ویکھدے، تاں پتہ لگدا کہ میں کی کہہ رہا ہاں! جے تسیں ویکھدے کہ اساں چھوٹے چھوٹے آدمیاں نے پہاڑاں وچ کویں مگھورا کر لیا سی، جے تسیں سانوں سویرے سویرے اس مگھورے دے اندر جاندے ویکھدے، جدوں سورج افسوسیاں نظراں نال ساڈا پچھا کردا تے اسیں زمین دے اندر ہی اندر جائی جاندے، جے کدھرے تسیں

اوہ اٹھہ کھڑوتا، پہاڑاں ول اپر اک نظر ماری تے اس طرحاں زور دی آکڑ بھنی کہ اوہدی پٹھہ کڑ۔کڑ کرن لگ پئی۔

''پھر اوہنے میرا ہتھہ پھڑیا تے نیڑے کھچ کے بولیا — ربی سچ، سنور! — 'پاؤلو، میرے بچے، تینوں پتہ اے، میرا خیال اے، ایہہ کنم تاں ہو ہی جائیگا: اسیں تے اوہ، جیہڑے دوجے پاسیوں سرنگ بنا رہے نیں، پہاڑ دے اندر مل پوانگے، اسیں ملانگے، تینوں ایہہ یقین اے، ہیں ناں، پاؤلو؟'، ہاں مینوں ایہہ یقین سی۔ 'ایہہ چنگی گل اے، میرے بیٹے! انسان جو کجھہ کردا ہے اوہنوں اس وچ ہمیشہ یقین رکھنا چاہیدا اے، اوہنوں کامیابی دا یقین ہونا چاہیدا اے، تے خدا وچ بھروسہ ہونا چاہیدا اے، جیہڑا میڈونا دیاں دعاواں دے سر صدقے، چنگے کنماں وچ مدد کردا اے۔ میری تینوں اکو درخواست اے، بیٹے، کہ جدوں ایہہ گل ہووے تے لوک پہاڑ دے اندر مل جان، تاں میری قبر تے آئیں تے کہیں: باپو، اسیں ایہہ کنم کر لیا اے! مینوں آپے پتہ لگ جاویگا!'

''ایہہ چنگی گل سی، پیارے، سنور، تے میں اوہنوں قول دتا۔ پنج دن مگروں اوہ چل وسیا۔ مرن توں دو دن پہلاں اوہ مینوں تے دوجیاں نوں کہن لگا کہ اوہنوں اتھے دفنایا جاوے جتھے اوہ سرنگ وچ کنم کردا رہا سی۔ اوہنے بہت پکی کیتی، پر میرا خیال ہے کہ اوہ ہوش وچ گلاں نہیں سی کر رہا۔

'' اسیں تے دوجے پاسیوں ساڈے ول آؤن والے میرے پیو دی موت توں تیراں ہفتے پچھوں پہاڑ دے اندر ملے۔ اف، ایہہ پاگل کر دین والا دن سی، سنور، اوہ دن جدوں زمین دے ہیٹھاں ہنیرے وچ سانوں اس دوجے پاسے دے کنم دیاں آوازاں سنائی دتیاں، اوہناں بندیاں دیاں آوازاں جیہڑے زمین دے ہیٹھاں سانوں ملن لئی ودھدے آ رہے سن، ذرا سوچو، سنور، زمین دے ان‌تولویں بھار ہیٹھاں، جیہڑی سانوں، نکچو جیہے بندیاں نوں، اک جھٹکے وچ ساریاں نوں اکو وقت کچل کے رکھہ سکدی سی!

''کئی دن سانوں ایہہ آوازاں سنائی دیندیاں رہیاں، کھوکھلیاں

ساڈے اتے چھڈیگا، کیونکہ زمین دا دل اگ ھی تاں ھے، ایہہ سارے جاندے نیں! زمین نوں واھونا اک گل اے — ایہہ اوھدیاں جنمن پیڑاں وچ اوھدی مدد کرن وانگ ھے، جو کہ ساڈا دھروں مقرر کیتا فرض اے، پر اسیں اوھدے منہہ-متھے نوں، اوھدی شکل نوں وگاڑ رھے ھاں۔ تسیں ویکھدے ھی ھو کہ اسیں جیوں جیوں پہاڑ دے اندر چھیک کردے جا رھے ھاں، ھوا اونی ھی گرم ھندی جا رھی ھے۔ تے ساہ لینا اونا ھی اوکھا ھندا جا رھا ھے...''

آدمی ذرا کو مسکرایا تے آپنے دوھاں ھتھاں نال مچھاں نوں مروڑا دتا۔

''اوہ اکلا ھی انج نہیں سی سوچدا تے ایہہ ھے وی ٹھیک سی: اسیں جیوں جیوں اگے جاندے ساں، گرمی ودھدی جاندی سی تے ساڈے وچوں اونے ھی زیادہ بیمار ھوئی جاندے سن، مری جاندے سن۔ گرم چشمے ھور وی زوردار دھاراں بنا کے پھٹدے، پتھر آپے جھڑن لگ پیندے تے لوگانو توں آئے ساڈے دو بندے تاں پاگل ھی ھو گئے۔ بیرکاں وچ رات نوں کئی بےھوشی دی حالت وچ وپھلدے رھندے، ھونگدے تے تراہ کے آپنے بستریاں وچوں نٹھہ پیندے۔

'' 'کیوں، مں ٹھیک نہیں سی کہا؟' میرا پیو کہندا۔ اوھدیاں اکھاں وچ دھشت ھندی تے اوھدی کھنگھہ دنو دن وگڑدی جاندی سی۔ 'میں ٹھیک نہیں سی کہا؟'، اوہ کہندا۔ 'تسیں قدرت نوں نہیں ھرا سکدے!'

''تے آخر اوھنے منجا مل لیا تے مڑ کے کدی نہ اٹھیا۔ اوہ تکڑا آدمی سی، میرا بزرگ پیو، تے تن ھفتے توں ودھیرے وقت اوہ موت نال لڑدا رھا، ھٹھہ نال، بنا شکوے دے، اجیہے انسان وانگ جیہڑا آپنی قیمت جاندا ھے۔

'' 'میرا کنم پورا ھو گیا اے، پاؤلو'، اوہ اک رات مینوں کہن لگا۔ 'آپنا دھیان رکھیں، تے گھر چلا جائیں، میڈونا ھمیشہ تیری حفاظت کرے!'، پھر کناں چر اوہ چپ کیتا رھا، اکھاں بند کر چھڈیاں تے بھارے بھارے ساہ لیندا رھا۔ ''

لوکاں دیاں خواهشاں دی سانوں قدر کرنی چاهیدی هے، جنهاں نے ساڈے لئی جان‌ساری هندی هے، تے ساڈے نالوں گھٹ مصیبتاں نہیں سہاریاں هندیاں۔ کیوں نہیں؟

''هاں، هاں، میں اوهدی قبر اتے گیا، زمین نوں پیر نال ٹھکوریا تے جس طرحاں اوهدی خواهش سی کہا:

''’باپو، اسیں ایهه کنم کر لیا اے۔'، میں کہا۔ ’اسیں انسان جت گئے هاں۔ اسیں ایهه کنم کر لیا اے، باپو!'،،

۱۹۱۱

آوازاں، جیہڑیاں ہر لنگھدے دن ودھیرے اچیاں تے ودھیرے صاف هندیاں جا رهیاں سن، تے فتحمنداں والی وحشی خوشی ساڈے اتے سوار هو گئی، اسیں شیطاناں وانگ، بھوتنیاں وانگ، کنم کرن لگے، بناں تھکاوٹ محسوس کیتیاں، بناں کسے دے حکم دے۔ ایہہ کناں چنگا سی، کسے دھپ والے دن ناچ نچن وانگ، ایمان نال! تے اسیں سارے انج پیارے پیارے لگن لگ پئے، جویں بچے هندے هن۔ آہ جے کدھرے تہانوں پتہ هووے کہ هنیرے وچ، زمین دے هیٹھاں جتھے تسیں کئی مهینیاں توں چھچھوندر وانگ کھڈ پٹ رهے هوو، دوجے آدمیاں نوں ملن دی خواهش کنی زبردست، کنی تیز هندی اے!،،

اوہ سارا لال-سوها هو گیا سی، بالکل آپنے سنن والے تک آیا تے آپنیاں ڈونگھیاں انسانی اکھاں اوهدیاں اکھاں وچ گڈیاں، اوهنے مدھم تے خوشی بھری آواز وچ گل جاری رکھی۔

’’تے جدوں آخر زمین دی وچلی آخری پرت ڈھے پئی تے مشعل دی چمکدی لال لاٹ دا چانن سگھورے وچوں پیا تے سانوں منہہ دسے جنہاں اتے خوشی دے اتھرو وگ رهے سن تے اوهناں دے پچھے هور مشعلاں تے سنہہ دکھائی دتے، تاں جت دیاں کلکاریاں دی گرج سنائی دتی، خوشی دیاں کلکاریاں — او، اوہ میری زندگی دا سبھ توں خوشی بھریا دن سی تے جدوں میں اوهنوں یاد کردا هاں تاں مینوں لگدا اے کہ میری زندگی بےمقصد نہیں گئی! ایہہ کنم سی، میرا کنم، پاک کنم، سنور، میں تہانوں دساں! تے جدوں اسیں باهر سورج دے چانن وچ آئے تاں ساڈے وچوں کئی زمین اتے ڈگ پئے تے روندیاں نیں، آپنے بلھہ زمین نال زور دی چنمی وچ جوڑ لئے۔ تے اس دن میں آپنے آپ نوں زمین دے اینا نیڑے محسوس کرن لگا، سنور، جناں کدی وی نہیں سی کیتا، میں ایہنوں اسے طرحاں پیار کرن لگا جس طرحاں عورت نوں کریدا هے!

’’بےشک میں آپنے پیو دی قبر اتے گیا۔ مینوں پتہ اے کہ مردے کجھہ نہیں سن سکدے، پر تاں وی، میں گیا، کیونکہ اوهناں

غدار دی ماں

ساواں بارے اوڑکاں دیاں گلاں سنایاں جا سکدیاں هن ۔
کئی هفتیاں توں دشمن نے شہر نوں پوری طرحاں گھیریا هویا سی جویں فولادی زنجیراں نال کسیا هووے، رات نوں اگاں بالیاں جاندیاں تے لاٹاں شہر دیاں کندهاں دی سیاهی ورگی کالخ وچوں انج ویکھدیاں جویں کنیاں ساریاں لال اکھاں هون — اوه کھوری ڈھنگ نال بلدیاں تے اوهناں دی ڈراؤنی لشک گھرے هوئے شہر اندر سوگی جذبے پیدا کر دیندی ۔
کندهاں توں اوه ویکھدے که دشمن گھیرا تنگ کری جا رها هے، اوه اگاں دوالے کالے پرچھانویں گھنمدے ویکھدے، تے چنگے پالے گھوڑیاں دا هنکنا، هتھیاراں دے ٹکراؤن دی آواز تے جت دے یقین نال بھرے آدمیاں دا اچی اچی هسنا تے گاؤنا اوهناں نوں سنائی دیندا — تے دشمن دے گیتاں تے هاسے توں ودھ کناں لئی اکاواں کی هو سکدا هے؟
شہر نوں پانی لیاؤندیاں سبھناں ندیاں وچ دشمن نے لاشاں سٹ دتیاں سن، اوهنے کندهاں دوالے انگور دے واڑے ساڑ دتے سن، کھیت مدهول دتے سن، باغیچے کٹ سٹے سن — هن شہر سبھه پاسیوں کھلا سی تے لگ‌بھگ هر روز توپاں تے بندوقاں ایھدے اتے لوهے تے سکے دا مینهه ورهاؤندیاں ۔
جنگ دی وجه نال تھکے، ادهه-بھکھے فوجیاں دے دستے شہر دیاں گلیاں وچ اداس اداس مارچ کردے رهندے، گھراں دیاں باریاں وچوں زخمیاں دے کراهن دیاں آوازاں، بخار نال بےهوش هوئے

اوہ سدھی کھڑی ہو جاندی، تے گشت کردے دستے کولوں لنگھہ جاندے، اوہدے خلاف ہتھہ چکن دا جاں تاں اوہ حوصلہ نہ کردے تے جاں اوہ اوہنوں نفرت کردے سن، ہتھیاربند آدمی اس توں انج کنی کتراؤندے جویں لاش ہووے، تے اوہ ہنیرے وچ اکلی گلیو-گلی پھردی رہندی ، خاموش تے کالی شاہ، جویں شہر دی ساڑی قسمت دی جیوندی جاگدی شکل ہووے، جدوں کہ اوہدے آلے دوالے رات دیاں غمگین آوازاں سنائی دیندیاں جویں اوہ اوہدا پچھا کر رہیاں ہون، کراہٹاں، چیکاں، دعاواں تے فوجیاں دیاں، جیہڑے جت دی آس بالکل چھڈ چکے سن، نموجھونیاں گلاں۔

اک شہری تے ماں، اوہ آپنے پتر بارے تے آپنے وطن بارے سوچدی سی: کیونکہ جیہڑے لوک شہر نوں تباہ کر رہے سن، اوہناں دا سردار اوہدا پتر سی، اوہدا خوش رہنا، خوبصوت، بےرحم پتر - تاں وی اجے بہتا وقت نہیں سی گزریا کہ اوہ اوہدے ول فخر نال ویکھدی ہندی سی، اوہنوں اک پیاری سوغات سمجھدی ہندی سی، جیہڑی اوہنے آپنے وطن نوں دتی سی، اک شاندار طاقت جس نوں اوہنے جنم دتا سی، اس شہر دے لوکاں دی مدد کرن لئی جتھے اوہ آپ جنمی سی، جتھے اوہدا پتر جنمیا سی تے وڈا ہویا سی۔ اوہدا دل ہزاراں اندسدے دھاگیاں نال اوہناں قدیمی پتھراں نال بنھیا ہویا سی جنھاں نال اوہدے وڈ-وڈیریاں نے آپنے گھر اسارے سن تے شہر دی فصیل بنائی سی، اس زمین نال بجھا ہویا سی جس ہیٹھاں اوہدے ساکاں دیاں ہڈیاں دبیاں ہوئیاں سن، اوہناں داستاناں، گیتاں تے لوکاں دیاں آساں-امنگاں نال بنھیا ہویا سی۔ تے ہن ایہہ دل اس آدمی نوں گنوا بیٹھا سی، جیہڑا اوہدے اینا نیڑے سی تے اینا نیڑے رہا سی۔ اوہ آپنے دل دے پلڑیاں اتے، تکڑی وانگ، پتر لئی آپنے پیار نوں تے آپنی مادر وطن لئی آپنے پیار نوں رکھہ کے تولدی، تے اوہنوں پتہ نہ لگدا کہ کیہڑا پلڑا بھارا ہے۔

تے اس طرحاں اوہ رات نوں گلیاں بازاراں وچ گھنمدی رہندی ، تے کئی لوک، اوہنوں نہ پچھاندیاں، ڈر نال پچھے ہٹ جاندے، اوہدے کالے وجود نوں موت دا مجسمہ سمجھدے ہوئے، جیہڑی اوہناں ساریاں دے اینی نیڑے سی، تے جدوں اوہ اوہنوں پچھان لیندے تاں اوہ اک غدار دی ماں کولوں چپ-چاپ پرے ہٹ جاندے۔

لوکاں دیاں چیکاں، عورتاں دیاں دعاواں تے بچیاں دیاں ولکنیاں سنائی دیندیاں۔ لوک مساں سنیندی آواز وچ گلاں کردے، آپنے فقریاں نوں ادھ وچ ہی چھوڑ دیندے تے کن کھڑے کر کے سنن لگ پیندے: کدھرے دشمن تاں نہیں سی ودھدا آ رہا؟

راتاں سبھ توں بھیڑیاں ہندیاں سن! راتاں دی چپ وچ کراہٹاں تے چیکاں ہور وی صاف تے زوردار سنائی دیندیاں، دور پہاڑاں دیاں گھاٹیاں توں کالے پرچھانویں چوری چوری رینگدے ہوئے دشمن دے تنبوآں توں ادھ ڈھٹھیاں فصیلاں ول آؤندے، تے پہاڑاں دیاں کالیاں دندیاں اپروں چن چڑھدا، اک گواچی ڈھال وانگ، جس نوں تلواراں دے واراں نال چب پے گئے ہون۔

تے شہر اندرلے لوک مدد لئی ترسدے، مشقت تے بھکھ دے جھنبے ہوئے، ہر لنگھدے دن جنھاں دے بچن دی آس گھٹدی جا رہی سی، چن ول، پہاڑاں دیاں تیز دندیاں والیاں چوٹیاں ول، کھڈاں دے کالے کھلے منہاں ول تے دشمن دے رولے-رپے والے تنبوآں ول ڈریاں نظراں نال ویکھدے سن۔ سبھ کجھ وچوں اوھناں نوں موت جھاکدی دسدی تے اوھناں دا حوصلہ ودھاؤن واسطے آسمان وچ اک تارا وی نہیں سی۔

اوہ گھراں وچ بتیاں بالن توں ڈردے سن تے گلیاں بازار گھپ ہنیرے وچ لپیٹے ہوئے سن، تے اس ہنیرے وچ سر توں پیراں تک کالے کپڑے پائی اک عورت بناں آواز کیتیاں گھنم رہی ہندی، جویں دریا دیاں ڈونگھاناں وچ کوئی مچھی ہل رہی ہووے۔

لوک اوھنوں ویکھدے تاں اک دوجے دے کناں وچ کہن لگ پیندے:

''ایہہ اوہو اے؟''

''ہاں، اوہو!''

تے اوہ دروازیاں دے تاکاں پچھے ہو جاندے جاں نیویں پا کے اوہدے کولوں کاہلی کاہلی لنگھ جاندے۔ گشت لگاؤندے دستیاں دے افسر اوھنوں سختی نال تنبیہہ کردے:

''پھر گلیاں وچ، مونا ماریانا؟ دھیان رکھیں، ہو سکدا اے، تینوں کوئی مار دیوے، تے ملزم نوں لبھن دی تکلیف کوئی وی نہیں کریگا۔ ...''

''میں اوھدی ماں ھاں، میں اوھنوں پیار کردی ھاں، تے محسوس کردی ھاں کہ اوہ جو کجھ بن گیا اے، اوھدے لئی میں ذمہوار ھاں۔ ''

پھر اوہ آپس وچ صلاح کرن لگ پئے کہ اس نال کی کیتا جاوے تے اوھناں فیصلہ کیتا:

''تیرے پتر دے گناھاں لئی تینوں مارنا کوئی فخر والی گل نہیں هوویگی۔ سانوں پتہ ھے کہ توں اوھنوں ایہہ بھیانک گناہ کرن ول نہیں سیں لجا سکدی تے اسیں تیرے دکھہ نوں سمجھہ سکدے ھاں۔ پر شہر نوں تیری یرغمال وجوں وی لوڑ نہیں، تیرا پتر تیری رتی بھر وی پرواہ نہیں کردا، سانوں یقین اے کہ اوہ تینوں بھل چکا اے جس طرحاں دا شیطان اوہ ھے، تے ایہہ ھی تیری سزا ھے، جے توں خیال کردی ایں کہ توں ایہدی حقدار ایں! سانوں لگدا اے کہ ایہہ سزا موت نالوں وی بھیانک اے!''

''ھاں،'' اوہ بولی۔ ''ایہہ سچ مچ زیادہ بھیانک اے۔''

سو اوھناں دروازے کھوھل دتے تے اوھنوں شہر توں باھر جان دتا تے فصیل دے اپروں اوھنوں آپنی مادری زمین اتے ٹردی نوں کنی دیر ویکھدے رھے، ھن اوہ اس خون نال گڑچ سی جیہڑا اوھدے پتر نے ڈوھلیا سی۔ اوہ ھولی ھولی ٹر رھی سی کیونکہ اوھدے پیر اس زمین نالوں وچھڑن توں انکاری سن، تے اوہ شہر دی حفاظت کرن والیاں دیاں لاشاں اگے سر جھکاؤندی، ٹٹے ھتھیاراں نوں نفرت نال ٹھڈا مار کے اک پاسے کردی، کیونکہ سارے ھتھیار ماںواں دی نفرت دے حقدار ھن سوائے اوھناں دے جیہڑے زندگی دی راکھی کردے ھن۔

اوہ انج ٹر رھی سی جویں اوھنے آپنے چوغے ھیٹھاں پانی دا کوئی قیمتی پیالہ پھڑیا هووے، تے ڈردی هووے کہ کدھرے ایہہ ڈلہہ نہ جاوے، تے شہر دی فصیل اتوں ویکھن والیاں لئی اوھدا ھیولا جوں جوں نکا ھندا گیا، اوھناں نوں لگدا کہ اوھناں دی کمھمتی تے نااسیدی وی اوھدے نال ھی چلیاں گئیاں سن۔

اوھناں ویکھیا کہ ادھہ وچکار جا کے اوہ رک گئی، اوھنے آپنے چوغے دا سر کجن والا حصہ پچھے سٹیا تے کناں چر شہر ول ویکھدی رھی۔ تے دور دشمن دے تنبوآں وچ اوھناں نے اوھنوں میدان وچ

پر اک دن اوھنے شہر دی فصیل دے اک اکلووانجھے جیہے
کونے وچ اک ہور عورت نوں ویکھیا، جیہڑی اک لاش کول
گوڈیاں بھار بیٹھی سی، اینی اھل کہ اوہ آپ زمین دا اک حصہ
جاپدی سی۔ آپنا ساتمی منہہ اپر تاریاں ول چکی، اوہ دعا کر رھی
سی۔ تے اپر فصیل اتے سنتری ھولی ھولی گلاں کر رھے سن، اوھناں
دے ھتھیار پتھراں دیاں نوکاں اپر گھسر رھے سن۔
غدار دی ماں نے پچھیا:
"تیرا خاوند سی؟"
"نہیں!"
"بھرا؟"
"نہیں، پتر۔ میرا خاوند تیراں دن ھوئے ماریا گیا سی تے پتر
اج ماریا گیا اے۔"
تے گوڈیاں توں اٹھدی ھوئی مارے گئے بندے دی ماں عاجزی
نال کہن لگی:
"پاک مریم سبھہ کجھہ ویکھدی اے تے میں اوھدا شکر
کردی ھاں!"
"کاھدے لئی؟" پہلی عورت نے پچھیا، تے دوجی بولی:
"ھن جد اوہ آپنے وطن لئی لڑدا لڑدا ماریا گیا ھے تاں میں کہہ
سکدی ھاں کہ مینوں اوھدے بارے توکھلا سی: اوہ سنجیدہ نہیں
سی تے رنگ-رلیاں دا بہت شوقین سی تے میں ڈردی ساں کہ اوہ
کدھرے آپنے شہر نال غداری نہ کر جائے، جس طرحاں ماریانا
دا پتر کر گیا اے، اوہ رب دا دشمن تے لوکاں دا دشمن، ساڈے
دشمناں دا سردار، لعنت پوے اس تے تے نالے اس ککھہ تے جس نے
اوھنوں جنم دتا۔"
ماریانا نے آپنا منہہ ڈھک لیا تے آپنے راہ چلی گئی۔ اگلی
سویر اوہ شہر دے رکھوالیاں دے ساھمنے حاضر ھوئی تے کہن لگی:
"میرا پتر تہاڈا دشمن بن گیا اے۔ جاں مینوں مار دیو، جاں
دروازے کھوھل دیو تاں جو میں اوھدے کول جا سکاں..."
جواب وچ اوہ بولے:
"توں انسان ایں تے تیرے لئی تیرا وطن بہت پیارا ھوویگا، تیرا
پتر تیرا اونا ھي دشمن ھے جناں ساڈے وچوں ھر اک دا۔"

''پتھر گونگے ہندے نیں، جدوں تک آدمی نہ اوہناں نوں زبان دین۔ پہاڑاں نوں میرے بارے گلاں کرن دیو، ایہو ہے جو میں چاہوندا ہاں!''

''تے لوک؟'' اوہنے پچھیا۔

''او ہاں، مینوں اوہ یاد نیں، ماں! مینوں اوہناں دی وی لوڑ اے، کیونکہ صرف لوکاں دیاں یاداں وچ ہی بہادر زندہ جاوید ہندے نیں!''

اوہ بولی:

'' بہادر اوہ ہندا ہے، جیہڑا موت توں بےپرواہ زندگی بناؤندا ہے، جیہڑا موت نوں جت لیندا ہے۔ ...''

''نہیں،'' اوہنے اعتراض کیتا۔ ''شہر نوں تباہ کرن والے دی وی اسے طرحاں مشہوری ہندی اے جس طرحاں ایہنوں بناؤن والے دی۔ سانوں ایہہ نہیں پتہ کہ روم نوں کس نے بنایا سی — اینی نے جاں روسول نے — الارک تے ہورناں بہادراں دے ناں اسیں چنگی طرحاں جاندے ہاں جنہاں اوہ شہر تباہ کیتا سی...''

''جیہڑا سبھ ناواں نالوں ودھیرے جیوندا ہے،'' ماں نے اوہنوں یاد دوایا۔

اس طرحاں اوہناں وچکار گل بات ہندی رہی جدوں تک کہ سورج چھپ نہ گیا۔ پتر دی پاگلاں والی تقریر نوں اوہدا ٹوکنا گھٹ ہندا گیا تے اوہدا فخر نال اچا سر ہور نیواں ہندا گیا۔

ماں پیدا کردی ہے، اوہ سنبھال کردی ہے، تے اس نال تباہی دی گل کرن دا مطلب اوہدے خلاف گل کرنا ہے، پر اوہنوں ایہہ پتہ نہیں سی، اوہ نہیں سی جاندا کہ اوہ آپنی ماں دے جیوندے رہن دی وجہ نوں ہی ختم کر رہا ہے۔

ماں ہمیشہ موت دے خلاف ہندی ہے؛ جیہڑا ہتھ لوکاں دے گھراں وچ موت لیاؤندا ہے، اوہ ماواں لئی دشمن تے نفرت دے لائق ہے۔ پر پتر نے ایہہ نہ محسوس کیتا کیونکہ اوہ شان دی ٹھنڈی۔ یخ چمک نال چندھایا ہویا سی، جیہڑی دل نوں مار دیندی ہے۔

نہ ہی اوہنوں ایہہ پتہ سی کہ ماں اونی ہی سیانی تے بیکرک ہو سکدی ہے جنی اوہ نڈر ہندی ہے، جدوں سوال اس زندگی دا ہووے جس نوں اوہ پیدا کردی تے سنبھال کے رکھدی ہے۔

اگلی ویکھیا تے اوهدے ورگے هی کالے هیولے چوکسی نال اوهدے ول ودهن لگ پئے۔ اوه اس تک آئے تے پچھن لگے که اوه کون هے تے کتھوں آئی هے۔

''تہاڈا سردار میرا پتر هے،،، اوه بولی تے فوجیاں وچوں کسے نے وی اوهدے اتے شک نه کیتا۔ اوه اوهدے نال نال چلن لگ پئے، اوهدے پتر دے سوهلے گاؤندے هوئے، ایهه دسدے هوئے که اوه کناں سیانا تے بہادر هے، تے اوه اوهناں دیاں گلاں سندی رهی، آپنا سر فخر نال اتانهه چکی، ذرا وی حیرانی نه وکھاؤندی هوئی، کیونکه اوهدا پتر تاں کسے هور طرحاں دا هو وی نهیں سی سکدا۔

تے هن اوه اس آدمی دے ساهمنے کھڑی سی جس نوں اوه جنم توں وی نو مہینے پہلاں جاندی سی، اس آدمی دے ساهمنے جس نوں اوه همیشه آپنے دل وانگ هی محسوس کردی سی — ریشم تے مخمل دے کپڑے پہنی اوه اتھے کھڑا سی، اوهدے هتھیاراں وچ قیمتی هیرے جڑے هوئے سن۔ سارا کجھه اسے طرحاں سی جس طرحاں هونا چاهیدا سی، اس طرحاں اس نے آپنے سپنیاں وچ اوهنوں کئی وار ویکھیا سی — امیر، مشهور تے سلاهیا جاندا۔

''ماں!،، اوهنے اوهدا هتھه چنمدیاں کہا۔ ''توں میرے کول آ گئی ایں، توں میرے نال ایں، تے بھلکے میں اس لعنتی شہر اتے قبضه کر لوانگا!،،

''اس شہر اتے، جس وچ توں پیدا هویا سیں،،، اوهنے یاد کرایا۔

آپنے معرکیاں نال نشیائے هوئے نیں، هور زیاده شان شوکت دی پیاس نال هلکائے هوئے نیں، اوهنوں جوانی دی گستاخ گرمی نال جواب دتا:

''میں دنیا وچ تے دنیا لئی پیدا هویا هاں، تاں که میں ایهنوں آپنی حیران کرن والی عالی دماغی نال چکرا دیاں! تیری خاطر میں اس شہر نوں چھڈ چھڈیا هے، ایهه میرے ماس وچ پڑے هوئے کنڈے وانگ سی تے اس نے مشهوری ول میرے تیز وادھے نوں روک چھڈیا سی۔ پر بھلکے میں ڈهیٹھه بےوقوفاں دے اس آلهنے نوں ڈها کے ڈهیری کر دیاں گا۔،،

''جتھوں دا هر پتھر تیرے بچپن توں تینوں جاندا تے یاد کردا اے،،، اوه بولی۔

اوھنے آپنی ماں دا کہا من لیا، آپنا سر اوھدی گود وچ رکھہ دتا تے ایہہ کہندیاں اکھاں میٹ لئیاں:

''میں صرف شہرت نوں پیار کردا ھاں تے میں تینوں پیار کردا ھاں جس نے مینوں ایہو جیہا بنایا۔''

''تے عورتاں نوں؟'' اوہ اوھدے اتے جھکدی ہوئی پچھن لگ پئی۔

''اوہ کنیاں ساریاں نیں، بندا اوھناں توں اک جاندا اے، جویں ھر ایسی چیز توں جیہڑی بہت مٹھی ھووے۔''

''تے تینوں بچیاں دی خواھش نہیں؟'' اوھنے آخری سوال پچھیا۔

''کاھدے لئی؟ تاں کہ اوہ مارے جان؟ میرے ورگا کوئی آدمی اوھناں نوں مار دیویگا، اس نال مینوں تکلیف ھوویگی تے میں اینا بڈھا تے کمزور ھووانگا کہ اوھناں دا بدلہ وی نہیں لے سکاں گا۔''

''توں سوھنا ایں پر آسمانی بجلی وانگ بنجر،'' اوہ ھوکا بھردی ہوئی بولی۔

''ھاں، آسمانی بجلی وانگ...'' اوھنے مسکراؤندیاں ہوئیاں جواب دتا۔

تے اوہ آپنی ماں دی چھاتی اتے سر دھر کے انج سوں گیا جویں بچے سوندے نیں۔

پھر آپنا کالا چوغہ اوھدے اتے دیندی ہوئی نیں چھرا اوھدے دل وچ کھوبھہ دتا، تے اکو تڑپھنی نال اوہ مر گیا کیونکہ ماں توں زیادہ چنگی طرحاں کون جاندا سی کہ اوھدے پتر دا دل کتھے دھڑک رھا ھے۔ تے اوھدی لاش نوں حراسے ہوئے سنتریاں دیاں پیراں وچ سٹدی ہوئی اوہ شہر نوں مخاطب کر کے بولی:

''اک انسان دے طور تے آپنے وطن لئی میں جو کجھہ کر سکدی ساں میں کر دتا اے۔ ماں دے طور تے میں آپنے پتر دے نال رھاں گی! ھن میں اک ھور پتر نہیں جنم سکدی تے میری زندگی کسے دے کنم دی نہیں۔''

تے آپنے پتر دے خون نال، اوھدے آپنے خون نال گرم چھرا، اوھنے آپنی چھاتی وچ کھوبھہ لیا، تے اک واری پھر اوھدا نشانہ ٹھیک سی، کیونکہ دکھدے دل دی تھاں لبھنا اوکھا نہیں ھندا۔

۱۹۱۱

اوہ نیویں پائی بیٹھی سی تے سردار دے شاھی تنبو دے چکے ہوئے پاسے وچوں اس شہر نوں ویکھہ رھی سی جس وچ اوھنے سبھہ توں پہلاں آپنے اندر زندگی دی سٹھی تھرکن تے اس بچے دیاں دکھدائی جنمن پیڑاں محسوس کیتیاں سن، جیہڑا بچہ ھن اس دی تباھی لئی اتاولا سی۔

سورج دیاں قرمچی کرناں شہر دیاں فیصلاں تے مناریاں نوں خون ورگے لال رنگ وچ رنگ رھیاں سن، باریاں دے شیشیاں اتے غمناک لشک سٹ رھیاں سن، جس نال سارا شہر زخماں دا اکٹھہ لگ رھا سی جس دے ھر پھٹ وچوں زندگی دا قرمچی رس چو رھا ہووے۔ ویکھدیاں ویکھدیاں، شہر لاش وانگ کالا پے گیا تے ساتمی سوم‌بتیاں وانگ اپر ستارے چمکن لگ پئے۔

اوھنوں ھنیرے گھر نظر آئے، جتھے لوک بتیاں بالنوں ڈردے سن، کہ کدھرے دشمن دا دھیان اودھر نہ کھچیا جائے؛ سوگ وچ ڈبے تے لاشاں دی سڑاند نال بھرے پئے گلیاں بازار دسے؛ اوھنوں موت دی اڈیک کر رہے لوکاں دیاں دبیاں آوازاں سنائی دتیاں — اوہ ایہہ سبھہ کجھہ ویکھہ رھی سی؛ اوہ سارا کجھہ، جو اس لئی آپنا تے پیارا سی، اوھدے فیصلے دی اڈیک کردا ھویا اوھدے ساھمنے کھڑا سی، تے اوہ آپنے آپ نوں آپنے شہر اندرلے سارے لوکاں دی ماں سمجھہ رھی سی۔

کالیاں چوٹیاں توں وادی وچ بدل لتھے تے کھنبھاں والے گھوڑیاں وانگ موت ھتھہ پئے شہر اتے جھپٹ پئے۔

”ھو سکدا ھے، اسیں آج راتیں ھی حملہ کر دیئیے، جے رات کافی کالی ھوئی تاں۔ جدوں سورج تہاڈیاں اکھاں وچ پے رھا ہووے تے ھتھیاراں دی لشک تہانوں چندھیا رھی ہووے تاں مارنا مشکل ھندا ھے، کئی وار ایویں چلے جاندے نے،“ اوھنے آپنی تلوار نوں پرکھدی نظر نال ویکھدے ھوئے کہا۔

ماں اوھنوں کہن لگی:

”ایدھر آ، آپنا سر میری چھاتی اتے دھر دے، آرام کر، یاد کر، بچپن وچ توں کناں خوش تے چنگا ھندا سائیں تے کویں ھر کوئی تینوں پیار کردا سی۔ ...“

پیپے

پیپے دس کو سال دا ہے — نازک جیہا، پتلا جیہا تے کرلے ورگا پھرتیلا ؛ ٹاکیاں لگے اوھدے پاٹے کپڑے اوھدے سکڑویں موڈھیاں توں لٹک رہے ھندے نیں تے اوھدی دھپ تے میل نال سنولائی چمڑی انگنت لنگاراں دے وچوں جھاتیاں ماردی ھندی اے

اوہ گھاہ دی سکی تڑ ورگا لگدا ہے جس نوں سمندر دی ھلکی ھوا ایدھر اودھر اڈائی پھردی ہے۔ سرگھی ویلے توں لے کے رات پین تک پیپے جزیرے اپرلے پتھراں اتے چھلانگاں لاؤندا رھندا ہے تے ھر گھنٹے تسیں اوھدی انتھک سہین جیہی آواز سن سکدے ھو :

خوبصورت اٹلی،
ایہہ اٹلی میرا!...

ھر چیز وچ اوھنوں دلچسپی ہے : پھلاں وچ، جیہڑے اس چنگی زمین اتے پیلاں پاؤندے اگ کھلوندے نے ؛ کرلیاں وچ، جیہڑے اودے پتھراں اتوں شوٹ وٹدیاں نیں ؛ زیتون دے تراشے ھوئے پتیاں وچ، انگور دیاں ویلاں دی نیلمی لیس وچ اڈدے پرندیاں وچ ؛ سمندر دی تھہ ھیٹھلے ھنیرے باغاں وچلیاں مچھیاں وچ، تے شہر دیاں تنگ، ول ولیویں کھاندیاں گلیاں وچ پئے پھردے بدیشیاں وچ : منہہ اتے تلوار دی سٹ دے نشان والا موٹا جرمن، انگریز جیہڑا ھمیشہ ھی انسانیت نوں نفرت کرن والا پارٹ ادا کر رہے ایکٹر دی یاد دواؤندا ہے، امریکن جیہڑا انگریز ورگا لگن دی فضول کوشش کردا ہے، تے چھنکنے وانگ کھپ پاؤندے بےمثال فرانسیسی۔

"کیا منہہ اے!،، پیپے آپنے ساتھیاں نوں کہندا، اوھنے آپنیاں

''آہ، پیاری سنورا، پر میں اینا تھک گیا ہاں!،، پیپے نے ٹھنڈا ساہ بھردیاں جواب دتا۔ ''تہانوں پتہ اے، اوہ دس نالوں وی بہتے سن!،،

''پوری بھری ٹوکری وچ؟ دس سیو؟،،

''سیو نہیں، سنورا، منڈے۔ ،،

''پر سیوآں دا کی بنیا؟،،

''پہلاں منڈے: سائیکل، جوانی...،،

عورت نوں غصہ چڑھ گیا۔ اوہنے پیپے نوں موڈھیاں پھڑیا تے جھنجوڑیا:

''سینوں جواب دے، سیو دے کے آیا کہ نہیں؟،، اوہ چلائی۔

''میں اوہناں نوں چوک تک لے گیا، سنورا! ذرا سنو تاں سہی، میں کنی چنگی طرحاں پیش آیا۔ پہلاں تاں میں اوہناں دے ہاسے ٹھٹھے ول کوئی دھیان نہ دتا۔ اوہ بیشک میرا مقابلہ کھوتے نال کردے رہن، میں کہیا، سنورا دی عزت خاطر، تہاڈی خاطر، سنورا، میں سبھ کجھ سہہ لوانگا۔ پر جدوں اوہناں میری ماں دا ٹھٹھا اڈاؤنا شروع کر دتا تاں میں کہیا، ہن بہت ہو گئی۔ میں ٹوکری ہیٹھاں رکھ دتی تے، تہاڈے ویکھن والی گل سی، چنگی سنورا، میں کویں پھرتی نال تے نشانہ بنھ کے اوہناں چھوٹے چھوٹے حملہ‌آوراں نوں سیو مارے۔ تہانوں ویکھ کے بہت ہاسا آؤندا۔ ،،

''اوہ اک اک کر کے میرے سیو لے اڈے!،، عورت چلائی۔

پیپے نے غمگین آہ بھری۔

''اوہ نہیں،،، اوہ بولیا۔ ''جیہڑے سیو نشانہ کھنجھ گئے، اوہ تاں کندھ نال وج کے پھس گئے۔ پر باقی دے اساں کھا لئے، جدوں میں آپنے دشمان نوں مار بھجایا تے اوہناں نال صلح صفائی کر لئی...،،

عورت کناں چر چیکدی رہی تے پیپے دے نکے جیہے استرا۔ -پھرے سر اتے لعنتاں پاؤندی رہی۔ اوہ بڑے دھیان نال تے انکساری نال سندا رہا تے کدی کدی کسے چونویں گاہل دی تعریف کرن لئی آپنی جیبھ نال چٹخارہ لاؤندا:

''اوہو، کیا کہا اے! کیا بولی اے!،،

تے جدوں آخر اوہدا غصہ نکل گیا تے اوہ اس کولوں چلی گئی تاں اوہ اوہدے مگر مگر بولی گیا:

''پر، ٹھیک کہنداں، تسیں انج لوہے-لاکھے نہ ہندے جے

تیز اکھاں جرمن اتے گڈیاں ھندیاں ھن جیہڑا اھم ھون دے احساس نال انج پھلیا ھندا کہ اوھدے لوں۔کنڈے ھوئے لگدے۔ ''ایہہ ھے سنہہ، میرے ڈھڈ نالوں چھوٹا تاں نہیں ھونا!،،

پیپے نوں جرمن لوک پسند نہیں سن، اوھدے خیال گلیاں بازاراں، چوکاں تے ھنیرے ڈھابیاں وچلے بندیاں نال ملدے سن، جتھے شہر والے شراب پیندے، تاش کھیڈدے، اخبار پڑھدے تے سیاسی بحثاں کردے۔

اوہ کہندے نیں: ''بلقان دے سلاو ساڈے دکھن والیاں دے کتے نیڑے نیں، ساڈے چنگے اتحادی نالوں جس نے ساڈی دوستی دے انعام دے طور تے سانوں افریقہ دیاں ریتاں پیش کیتیاں نیں۔،،

دکھن دے عام لوک دنو دن ودھیرے اس طرحاں دیاں گلاں کر رھے نیں تے پیپے سبھہ کجھہ سندا ھے، کجھہ نہیں بھلدا۔

قینچی ورگیاں لتاں والا انگریز، اداس اداس، پلانگھاں بھردا جا رھا ھندا ھے۔ اوھدے اگے اگے پیپے کسے مرثیے ورگا جاں بس سوگی گیت ورگا کجھہ گنگناؤندا ھے:

یار میرا ھے چل وسیا،
بیوی میری سخت اداس،
سینوں سمجھہ نہ آوے کیہڑی
گل توں ھے اوہ سخت نراس؟

پیپے دے ھانی مگر مگر ھاسے نال کھڑبازیاں لاؤندے ھوئے آ رھے ھندے ھن، تے جدوں وی بدیشی اس نال آپنیاں دھندلیاں اکھاں وچوں اوھناں ول ویکھدا ھے تاں اوہ کاھلی نال چوھیاں وانگ جھاڑیاں وچ جاں کندھہ پچھے لک جاندے نے۔

پیپے بارے کنیاں ھی دلچسپ کہانیاں سنائیاں جا سکدیاں نیں۔

اک دن کسے سنورا نے آپنے باغ دے سیوآں دی اک ٹوکری آپنی سہیلی نوں بھیجی۔

''کنم کر، تینوں اک سولدو دیاں‌گی،،، اوہ کہن لگی۔ ''ایہہ تینوں ماڑا نہیں رھیگا...،،

پیپے نے بڑی خوشی خوشی ٹوکری چکی، آپنے سر اتے ٹکا کے رکھی تے ٹر پیا۔ شام توں پہلاں اوہ آپنا سولدو لین نہ آیا۔

''تینوں کوئی کاھل نہیں سی لگدی،،، عورت کہن لگی۔

تھوڑا جنا لے لوو تاں اسنوں چوری کرنا نہیں کہندے، ونڈاؤنا کہندے نیں۔ ،،

”توں تاں فضول گلاں کردا ایں، ،، اوھدی بھین متفق نہیں سی۔ پر پیپے نے جلدی ھی اوھنوں منا لیا تے جدوں اوہ ھلکے سلیٹی رنگ دی پتلون لے کے رسوئی وچ پہنچی، جیہڑی پیپے دے قد نالوں کدھرے لنمی سی، تاں پیپے نوں اکدم سجھہ گیا کہ اس مشکل نوں کویں حل کرنا ھے۔

”سینوں چاقو دے!،، اوہ بولیا۔

دوھاں نے مل کے جلدی نال امریکی دی پتلون نوں منڈے دے بڑے سوھنے سوٹ وچ تبدیل کر دتا۔ اوھناں دیاں کوششاں دا نتیجہ اک بورے وچ نکلیا جیہڑا ذرا کو کھلا تے پھلیا ھویا سی پر تنگ کرن والا نہیں سی، جس نوں گردن دوالے پائیاں جا سکن والیاں تنیاں نال سوڈھیاں اتے سٹیا جا سکدا سی۔ تے پتلون دیاں جیباں بانھواں دا کنم دے رھیاں سن۔

ھو سکدا سی کہ اوہ ھور وی چنگا تے ھور وی سکھہ دین والا لباس تیار کر لیندے جے پتلون دے مالک دی بیوی نہ آ ٹپکدی۔ اوہ رسوئی وچ آئی تے کنیاں ساریاں بولیاں وچ بےحد بھیڑے لفظ اونی[1] ھی بھیڑی طرحاں بولن لگ پئی، جویں کہ امریکی عام طور تے کردے ھن۔

پیپے اوھدی خوش کلامی روکن لئی کجھہ نہ کر سکیا، اوہ پھنکارے چھڈدا، آپنے ھتھہ نال دل نوں دباؤندا، نااسیدی وچ آپنا سر گھٹ کے پھڑ لیندا تے اچی اچی آھاں بھردا، پر اوہ ٹھنڈی نہ ھوئی جدوں تک اوھدا خاوند اس تھاں اپڑ نہ گیا۔

”کی گل اے؟،، اوہ پچھن لگا۔

جس دے جواب وچ پیپے بول اٹھیا:

”سنور، سینوں اس سارے رولے-رپے اتے حیرانی ھوئی ھے، جیہڑا تہاڈی سنورا نے پایا اے، دراصل، سینوں تہاڈی خاطر سگوں کجھہ غصہ وی لگا اے۔ جتھوں تک سیں سمجھیا ھاں، اوہ سمجھدی اے کہ اسیں پتلون خراب کر دتی اے، پر سیں تہانوں یقین دواؤندا ھاں کہ ایھہ میرے لئی بالکل ٹھیک اے۔ اوہ ضرور سوچ رھی اے کہ سیں تہاڈی آخری پتلون کھوہ لئی اے، تے تسیں ھور پتلون خریدن دی ھمت نہیں رکھدے...،،

تسیں ویکھیا ھندا کہ تہاڈے باغ دے اوھناں سوھنے پھلاں نال سیں کنج اوھناں ٹھگاں دے گندے سراں دے نشانے پھنڈے سی۔ آہ، جے کدھرے تسیں ویکھیا ھندا! تسیں مینوں اک دی تھاں دو سولدے دیندے!،،

بیوقوف عورت اس فاتح دے منکسرمزاج فخر نوں نہ سمجھ سکی تے اوہ صرف اوھنوں گھسن ھی وکھاؤندی رھی۔

پیپے دی بھین اس نالوں کدھرے وڈی سی پر اوھدے جنی چست نہیں سی، اوہ کسے امیر امریکی دے بنگلے وچ گھر دی صفائی کرن والی نوکرانی جا لگی۔ اوھدی دکھ اکدم بدل گئی، اوہ صاف ستھری رھن لگ پئی، اوھدیاں گلھاں گلابی بھاہ مارن لگ پئیاں تے اوہ ودھن پھلن لگ پئی، جویں اگست وچ ناکھاں دا درخت ھندا ھے۔

''توں ھن ھر روز کھانا کھاندی ایں؟،، اوھدا بھرا اک دن پچھن لگا۔

''دو واری تے جے جی کرے تاں تن واری،، اوہ فخر نال بولی۔

''ویکھیں، دند نہ گھسا لئیں،، پیپے نے صلاح دتی۔

''کی تیرا مالک بہت امیر اے؟،، اوھنے کجھ دیر رک کے کہا۔

''اوہ؟ میرا خیال اے — بادشاہ نالوں وی امیر!،،

''مینوں الو نہ بنا! اوھدے کول پتلوناں کنیاں نیں؟،،

''کجھ کہا نہیں جا سکدا۔،،

''دس؟،،

''شائد زیادہ ھون...،،

''تاں پھر اک مینوں لیا دے۔ بہت لنمی نہ ھووے، پر گرم ھووے،، پیپے بولیا۔

''کاھدے لئی؟،،

''توں ویکھدی نہیں، میری پتلون دا کی حال ھویا ھویا اے!،،

ویکھنا کوئی مشکل نہیں سی کیونکہ پیپے دی پتلون دا رہ ھی کی گیا سی۔

''ھاں،، اوھدی بھین متفق ھو گئی، ''تینوں سچ مچ کپڑیاں دی لوڑ اے! پر ھو سکدا اے، اوہ سوچے کہ میں چوری کیتی اے؟،،

''ایہہ کیوں سوچدی ایں کہ لوک ساڈے نالوں بیوقوف نیں!،، پیپے بولیا۔ ''جس بندے کول بہت سارا ھے جے تسیں اس توں

اوهناں ول ویکھدا اوہ گائی جاندا ہے :

''فیورینو ... او ... فیورینو ... او ...،،

تے دوروں کسے وڈے سارے ڈھول دی آواز وانگ سمندر دیاں دبیاں آھاں سنائی دیندیاں ھن۔ تتلیاں پھلاں اپر اک دوجے دا پچھا کردیاں ھن۔ پیپے دھپ وچ اکھاں جھمکدا ہویا، بلہھ تھوڑے جیہے حسد تے اداسی دی رنگت رکھدی مسکراہٹ وچ کھلے ہوئے، تاں وی ایہہ مسکراہٹ زمین اتے وسدے کسے اچیرے انسان دی مسکراہٹ ہندی۔

''چو !،، اوہ ھرے رنگ دے کرلے نوں ڈراؤن لئی تاڑی ماردا ہویا کوکدا۔

تے جدوں سمندر ایناں خاموش ھندا ہے کہ شیشے وانگ لگدا ہے، تے چٹاناں اتے کنارے نال آکے وجدیاں لہراں دی چٹی کنگری نہیں ھندی تاں پیپے اک پتھر اتے بیٹھا آپنیاں چمکدیاں اکھاں شفاف پانی وچ اک۔ ٹک لا کے ویکھدا ہے، جتھے لال جیہی سمندری کائی تے مچھیاں آرام نال تیر رہیاں ھندیاں نے، جھینگا مچھی اگے پچھے آ جا رہی ھندی ہے تے کیکڑا پاسیاں ول رینگ رہا ھندا ہے۔ تے اس خاموشی وچ سنڈے دی صاف تے دلگیر آواز نیلے پانیاں اپر سلکڑے جیہے ویہہ رہی ھندی ہے :

''اے سمندر ... اے سمندر ...،،

پیپے نوں ویکھ کے وڈی عمر دے لوک کہندے نیں :

''ایہہ منڈا انارکسٹ بنےگا!،،

پر ودھیرے سہربان لوک جیہڑے ودھیرے سمجھ رکھدے نیں، اک دوجے ول ویکھدے نیں تے کہندے نیں : ''پیپے ساڈا شاعر بنےگا...،،

تے ترکھان پاسکوآلینو، اک بزرگ جس دا سر انج لگدا اے جویں چاندی وچ ڈھلیا ہووے تے جس دا منہہ بالکل اس طرحاں دا اے جس طرحاں دا قدیمی روم دے سکیاں اتے ابھریا ھندا ہے — سیانا تے معزز پاسکوآلینو آپنی ھی رائے رکھدا ہے :

''ساڈے بچے ساڈے نالوں کدھرے زیادہ چنگے ہونگے تے اوہ کدھرے زیادہ چنگی طرحاں رہنگے!،،

بہت سارے لوک اوھدی گل وچ یقین رکھدے نیں۔

تے امریکی، جیہڑا اس نال اوہدی تقریر سندا رہا سی، بولیا:
''تے میرا خیال اے، نوجوان، کہ مینوں پولیس بلاؤنی چاہیدی اے۔''
''اچھا؟'' پیپے بہت حیران ہو کے بولیا۔ ''کاہدے لئی؟''
''تینوں جیل لجان لئی...''
پیپے نوں بڑا رنج ہویا۔ اصل وچ، اوہ رون نوں وی تیار سی، پر اوہنے آپنے ہنجھو پی لئے تے بڑے قرب نال بولیا:
''جے تہاڈی ایہہ پسند ہے، سنور، جے تہانوں لوکاں نوں جیل وچ بھیجنا چنگا لگدا اے، تاں — ٹھیک ہے! پر میں انج نہیں کرانگا جے میرے کول کئی پتلوناں ہون تے تہاڈے کول کوئی نہ ہووے! میں تہانوں دو، سگوں تن وی پتلوناں دے دیوانگا؛ بھاویں کہ تن پتلوناں اکو ویلے پاؤنیاں ناممکن نیں! خاص طور تے گرمیاں دے موسم وچ...''
امریکی کھڑ-کھڑا کے ہس پیا، کیونکہ کدی کدی امیر لوک وی مذاق سمجھ سکدے نے۔ پھر اوہنے پیپے نوں کجھ چاکلیٹ دتے، تے اک فرانک دا سکہ دتا۔ پیپے نے سکے نوں چک سار کے ویکھیا تے شکریہ ادا کردا بولیا:
''شکریہ، سنور! سکہ لگدا تاں اصلی ہے؟''

پیپے سبھ توں چنگا اودوں لگدا ہے جدوں اوہ کدھرے چٹاناں وچ اکلا کھڑا ہندا ہے، سوچاں وچ ڈبا اوہناں دیاں تریڑاں دا معائنہ کردا ہویا، جویں کہ چٹاناں دی زندگی دی ہنیری تواریخ نوں پڑھ رہا ہووے۔ ایہو جیہے موقیاں اتے اوہدیاں نچلیاں اکھاں پھیلیاں ہوئیاں ہندیاں ہن، اوہدے پتلے پتلے ہتھ پٹھ پچھے جڑے ہندے ہن تے اوہدا سر ذرا کو اک پاسے جھکیا ہویا، تھوڑا تھوڑا ایدھر اودھر ہلدا ہے، جویں ہوا وچ پھل ہلدا ہے۔ تے اوہ ہولی ہولی کجھ گنگنا رہا ہندا ہے — اوہ ہمیشہ ہی گاؤندا رہندا ہے۔
اوہ اودوں وی چنگا لگدا ہے جدوں اوہ پھلاں ول ویکھ رہا ہندا ہے — وستاریا دے پھلاں ول جیہڑے کندھاں اتے اودے رنگ دا ہڑ لے آؤندے سن۔ اوہناں ساہمنے ایہہ منڈا وائلن دی تار وانگ سدھا کھڑا رہندا ہے جویں کہ اوہ سمندر ولوں آؤندی ہوا دے ساہ نال ہلدیاں ریشمی پتیاں دی سرسراہٹ نوں سن رہا ہووے۔

انسان دا جنم

ایہہ گل کال والے ورھے ۹۲، وچ ہوئی، سوکھوم تے اوچیمچیری دے وچکار، کودور دریا دے کنڈھے، جیہڑا سمندر توں کجھ دور ھے۔ چمکدی پہاڑی ندی دی خوشی بھری گڑگڑ دے نال سمندر دیاں لہراں دی مدھم جیہی تھپ۔تھپ صاف سنائی دیندی سی۔

پت‌جھڑ دی رت سی۔ چیری لارل دے پیلے پتے نکیاں نکیاں پھرتیلیاں ٹراؤٹ سچھیاں وانگ کودور دی جھگ وچ چکر کھا رھے تے ھل رھے سن۔ میں دریا دے کنڈھے اتے پتھراں اپر بیٹھا ساں تے سوچ رہا ساں کہ سمندری ابابیلاں تے الاں وی شائد پتیاں نوں سچھیاں سمجھ رھیاں تے نااسید ھو رھیاں سن — تے ایہو وجہ سی کہ اوہ اتھے، سجے پاسے ول، درختاں توں پار، جتھے سمندر سر پٹک رہا سی، ناراض ہوئیاں چیک۔چہاڑا پا رھیاں سن۔

میرے اپر چھاں کر رھا شاہ‌بلوط دا درخت جویں سنہری سلمے۔ستاریاں نال جڑیا ہویا سی تے میرے پیراں وچ انگنت پتے پئے سن جیہڑے انسانی بانہواں نالوں کٹے ہوئے ھتھ لگدے سن۔ دوجے کنڈھے اپرلے درختاں دیاں ٹہنیاں پہلاں ھی سکھنیاں ھو چکیاں سن تے اک پاٹے ہوئے جال وانگ ھوا وچ لٹک رھیاں سن۔ تے اوھناں وچ پیلا تے لال پہاڑی چکی‌راہ پھدک رہا سی، جویں اوہ اوھناں وچ پھس گیا ھووے، تے کیڑیاں نوں باھر کڈھن لئی درخت دی چھال نوں آپنی کالی چنجھ نال ٹھکور رہا سی۔ ایہناں کیڑیاں نوں دور شمال ولوں آئے پراھونے — نکے نکے پرندے — کھا جاندے سن۔

میرے کھبے پاسے پہاڑاں دیاں چوٹیاں توں ہیٹھاں دھوں ورگے بدل لٹکے ہوئے سن جیہڑے سینہہ دی دھمکی دے رہے سن ۔ اوہناں دے پرچھانویں ڈھلواناں اپر رینگ رہے سن جتھے مردا جیہیاں لگدیاں باکس ووڈ دیاں جھاڑیاں اگیاں ہوئیاں سن، بیچ تے لنڈن دے قدیمی درختاں دیاں کھوھاں وچوں جنگلی شہد لبھیا جا سکدا سی، جس نے روم دی سلطنت دے دناں وچ سہان پومپے دے فوجیاں نوں لگ‌بھگ تباہ ہی کر دتا سی، جنھاں دی اک پوری پلٹن اس نشیلے شہد دی وجہ نال پیراں توں اکھڑ گئی سی ۔ شہد دیاں مکھیاں ایہنوں لارل تے ازیلیا دے پھلاں توں تیار کردیاں سن تے راہ جاندے لوک ایہنوں درختاں دیاں کھوھاں وچوں جھپٹا مار کے کڈھ لیندے تے پھر لواش — آٹے دی پتلی روٹی — اتے لا کے کھاندے ۔

شاہ‌بلوط دے درخت ہیٹھاں پتھراں اتے بیٹھا میں غصیل شہد دی مکھی دے ڈنگ نوں سہلاؤندا ہویا عین ایہو کجھ کر رہا ساں ۔ میں شہد نال بھرے چاہ والے ڈبے وچ روٹی دے ٹوٹے ڈبوندا تے کھائی جاندا، تے نال ہی پت‌جھڑ دے تھکے ہوئے سورج دیاں السائیاں کرناں نوں مان رہا ساں ۔

پت‌جھڑ وچ کاکیشیا کسے شاندار گرجے ورگا ہندا ہے جس نوں بہت زیادہ سیانے لوکاں نے — جیہڑے بہت وڈے گناھگار وی ہندے ہن — آپنے ماضی نوں ضمیر دیاں تیز نظراں توں بچاؤن لئی بنایا ہووے، سونے، فیروزے تے نیلم نال جڑیا وسیع مندر ؛ پہاڑاں دے پاسیاں اتے سمرقند تے شماھا وچ ترکماناں ہتھیں ریشم نال انے سوھنے توں سوھنے قالین وچھے ہندے ہن ۔ اوھناں نے ساری دنیا نوں لٹیا تے آپنی لٹ دا مال اتھے، سورج دیاں نظراں ساھمنے لے آندا جویں اوہ کہنا چاھوندے ہون :

''تیرے توں لے تیرے بندے
تینوں ہی نذر دیندے ہن ۔ ''

لنمیاں داڑھیاں تے دھولے والاں والے دیو، جنھاں دیاں اکھاں بچیاں وانگ موٹیاں ہندیاں ہن، میں پہاڑاں توں ہیٹھاں آؤندے ویکھدا ھاں — زمین نوں سجاؤندے ہوئے، آپنے بہت رنگاں دے خزانے کھلے ہتھیں لٹھاردے ہوئے، پہاڑاں دیاں چوٹیاں نوں چاندی دیاں موٹیاں تیہاں نال ڈھکدے ہوئے تے چبوتریاں نوں درختاں دے

زیادہ تے اینی اچی گلاں کیتیاں سن کہ اوہناں دے وین تن تن میل دور دور تک سنے گئے ہون گے۔

اوہ اداس لوک سن، بدقسمتی دے مارے ہوئے، جس نے اوہناں نوں آپنے آبائی وطن توں، تھکی ہاری، بھکھی زمین توں وکھ کر دتا سی تے پت‌جھڑ دے پتیاں وانگ ہونجھ کے اس تھاں لے آئی سی، جتھے انجانی پر بھرپور قدرت ویکھ کے اوہ ڈگمگا گئے سن تے چکاچوند رہ گئے سن، کنم دیاں مشکل حالتاں نے اوہناں نوں بالکل سن کر دتا سی۔ اوہ آپنیاں اداس جھمکدیاں، دھندلیاں اکھاں نال آپنے آلے دوالے ویکھدے تے قابل رحم ڈھنگ نال مسکراؤندے ہوئے اک دوجے نوں مدھم آوازاں وچ کہندے:

''آہا، کیا زمین اے!''

''ایہنوں بھرپور کہنا کافی نہیں!''

''بھانویں ذرا کو پتھریلی اے۔''

''پر میں ایہہ ضرور کہانگا کہ ایہہ واہنی اوکھی ہوویگی۔''

تے پھر اوہناں نے کوبیلی لوزوک، سوکھوئی گون، موکرینکی — آپنیاں جنمن دیاں تھاںواں یاد کیتیاں، جتھوں دی مٹی دی ہر مٹھی اوہناں دے وڈ وڈیریاں دی راکھہ سی، جتھے سبھہ کجھہ چنگی طرحاں یاد رکھیا جاندا سی، جانیا-پچھانیا تے پیارا سی، جس نوں اوہناں دے پسینے نے سنجیا سی۔

اتھے اوہناں نال اک ہور عورت وی سی — اچی لنمی، گھوڑے ورگے جباڑیاں والی تے پھٹے ورگی سپاٹ چھاتی والی تے مایوس جیہیاں کولے ورگیاں کالیاں تے ٹیریاں اکھاں والی۔

شام نوں اوہ پیلے رومال والی عورت نال بیرک دے پچھلے پاسے چلی جاندی، پتھراں دے اک ڈھیر اتے بیہہ جاندی تے آپنیاں گلہاں آپنے ھتھاں وچ لے کے تے سر اک پاسے سٹ کے تکھی جیہی غصے بھری آواز وچ گاؤندی:

قبرستان توں پار،
ہرے بوٹیاں وچکار،
ریت اتے، چٹی چٹی
آپنی میں چادر وچھاواں۔

ون سونے جیوندے کپڑیاں وچ لپیٹدے ہوئے۔ تے اوھناں دے ھتھاں وچ زمین دا اک رب۔نواجیا ٹوٹا قیاسوں۔باھری خوبصورتی اختیار کر لیندا۔

دنیا وچ انسان دا رتبہ وی کیا خوب اے! کنیاں انوکھیاں چیزاں تسیں ویکھدے ھو، خوبصورتی دے ساھمنے خاموش جیہی خوشی نال تہاڈا دل کویں ستاؤن والے سٹھے ڈھنگ نال بیتاب ھو جاندا ھے۔

یقیناً ایہہ کدی کدی تہانوں مشکل لگدا ھے۔ اگ ورگی نفرت تہاڈے سینے وچ بھر جاندی ھے تے دلگیری بڑی ھابڑی ھوئی تہاڈے دل دا لہو چنگھدی ھے، پر انج سدا نہیں رہ سکدا۔ اتھوں تک کہ کئی وار سورج وی بڑی افسوسی طرحاں انساناں ول ویکھدا ھے: ایہہ اوھناں لئی کنی محنت کردا رھا ھے تے اوہ کنی ماڑی شے نکلے ھن...

ٹھیک ھے، کافی لوک چنگے وی ھن پر اوھناں نوں وی ٹھیک ٹھاک کرن، جاں انج کہہ لئو، نویں سریوں بنائے جان دی لوڑ ھے۔

آپنے کھبے پاسے، جھاڑیاں دے اپروں سینوں کجھ سر دسدے ھن۔ لہراں دی شاں شاں تے دریا دی گڑگڑ توں بناں مدھم جیہیاں انسانی آوازاں سنائی دیندیاں ھن۔ ایہہ ''کال دے شکار،، ھن جیہڑے سوکھوم دے نیڑے سڑک بناؤندے رھے ھن تے ھن کجھ ھور کنم لبھن دی آس نال اوچیمچیری جا رھے ھن۔

سیں اوھناں نوں جاندا ھاں— اوہ اوریل توں ھن۔ اسیں اکٹھے کنم کردے ساں تے کل شامیں ساڈا اکٹھے ھی حساب کر دتا گیا سی۔ میں اوھناں توں پہلاں ٹر آیا ساں، رات نوں ھی تاں جو پوم۔ پھٹالا ویکھن لئی ویلے سر سمندر دے کنڈھے تے اپڑ جانواں۔

ایہہ پنج جنے سن— چار کسان تے اک اچے جباڑیاں والی جوان عورت۔ اوہ حاملہ سی، اوھدا وڈا سارا ڈھڈ اپر نوں اٹھیا ھویا سی تے آپنیاں بھوریاں۔نیلیاں اکھاں نال اوہ ڈری ڈری جیہی ڈیلے پاڑ پاڑ ویکھ رھی سی۔ سینوں اوھدا پیلے روماں والا سر جھاڑیاں دے اپر جھولدا دسدا ھے، جویں ھوا وچ سورج مکھی دا پھل جھولدا ھے۔ اوھدا خاوند سوکھوم وچ مر گیا سی— اوھنے پھل زیادہ کھا لئے سن۔ میں اوھناں لوکاں نال اکو ھی بیرک وچ رھندا ساں: پرانے روسی رواج نال وفادار رھندیاں اوھناں آپنی بدقسمتی بارے اینیاں

آ رہے سن ۔ اک ترک فیلوکا کشتی، کنڈھے لگن لئی کھبے پاسے ہندی ہوئی، پانی وچوں تلکدی سوکھوم ول جا رہی سی ۔ اوہدے بادبان سوکھوم وچلے اس اہم انجینیئر دیاں گلہاں وانگ پھلے ہوئے سن — بڑا سنجیدہ سمجھدا سی اوہ آپنے آپ نوں ۔ پتہ نہیں کیوں، اوہ ''چپ رہو،، دی تھاں ''چوپ روہ،، تے ''شائد،، دی تھاں ''شینت،، کہا کردا سی ۔

''چوپ روہ! شینت توں آپنے آپ نوں بڑا چلاک سمجھدا ہوویںگا، پر میں تینوں ہنے تھانے اندر کرا دیاں‌گا ۔ ،،

لوکاں نوں تھانے اندر کراؤنا اوہنوں بڑا چنگا لگدا سی، تے ایہہ سوچ کے بڑا مزہ آؤندا کہ ہن تک قبراں دے کیڑیاں نے اوہنوں ہڈیاں تک صاف کر دتا ہوویگا ۔

ٹرنا سوکھا سی، جویں کوئی ہوا وچ ٹر رہا ہووے ۔ خوشگوار خیال، رنگ برنگے زیور پہنی یاداں میرے دل وچ ہولی ہولی پیل پاؤندیاں سن ۔ میرے اندر نچ رہے ہیولے سمندر دیاں لہراں وانگ سن—اپروں چٹی ٹوپی پائی، ہیٹھاں ڈونگھاناں وچ خاموش، جتھے سمندری ڈونگھاناں وچلیاں چاندی رنگیاں مچھیاں وانگ جوانی دیاں روشن تے لوچدار امیداں چپ‌چاپ تیر رہیاں سن ۔

سڑک رینگدی ہوئی سمندر دے کنڈھے ول جا رہی سی تے چکر کٹدی ہوئی ریت دے اس ٹوٹے دے نیڑے نیڑے ہندی جا رہی سی جس نوں لہراں تھپیڑے مار رہیاں سن ۔ اتھوں تک کہ جھاڑیاں وی سمندر ول جھات مارن لئی کاہلیاں لگدیاں سن تے پانی دے اس کھلے میدان دی نیلی وسعت ول زور لا کے ودھن دی کوشش کردیاں، سڑک دے ربن اتے الریاں ہوئیاں سن ۔

ہوا پہاڑاں ولوں آ رہی سی — مینہہ پویگا ۔

جھاڑیاں وچوں کسے دے ہولی ہولی کراہن دی آواز آئی — انسانی کراہٹ، جس نوں انسانی دلاں وچوں ہمیشہ ہنگارا ملدا ہے ۔

میں جھاڑیاں ہٹا کے ویکھیا تاں پیلے رومال والی عورت میری نظریں پئی ۔ اوہ جھک کے اخروٹ دے درخت دے تنے نال لگی ہوئی سی، اوہدا سر اوہدے موڈھیاں اتے جھکیا ہویا سی، اوہدا منہہ ونگا ہویا ہویا سی، اوہدیاں اکھاں وحشی تے باہر نوں نکلیاں ہوئیاں سن ۔ آپنے ہتھ اوہنے آپنے وڈے سارے ڈھڈ اتے رکھے ہوئے سن

اڈیکاں میں پھر،
آپنے ڈھولن نوں کنی دیر،
تے آئے نوں پوجاں
نالے دل دے بھید میں کھوھلاں۔

پیلی روسال والی عام طور تے چپ رہندی سی، نیویں پا کے آپنے پیٹ ول ویکھدی رہندی سی، پر کدی کدی اوہ اکدم ڈونگھی، سست مردانویں آواز وچ ھچکیاں بھردے لفظاں نال گیت وچ شامل ہو جاندی:

آہ، میرے پیاریا،
آہ، میرے ڈھولنا،
اک نظر ویکھنا وی
قدرت نے کھوہ لیا...

جنوبی راتاں دے کالے سام گھٹویں ھنیرے وچ ایہہ روندیاں آوازاں شمال دی برفانی اجاڑ دی، طوفاناں دے چیکن دی تے دور بگھیاڑاں دے ہونکن دی یاد دواؤندیاں۔

پھر ٹیری عورت بخار نال بیمار پے گئی تے سٹریچر اتے پا کے شہر لجائی گئی۔ اوہ اس اتے پئی ہوئی کنب رہی سی تے ورلاپ کر رہی سی جویں قبرستان تے ریت بارے آپنا گیت جاری رکھہ رہی ہووے۔

پیلے روسال والے سر نے ٹبھی ماری تے غائب ہو گیا۔

میں آپنا ناشتہ ختم کیتا، آپنے ڈبے وچلے شہد نوں پتیاں نال ڈھکیا، آپنا جھولا بنھیا تے دوجے لوکاں دی پیڑ اتے آرام نال ٹر پیا، میری چیری دی لکڑ دی سوٹی سخت زمین اتے ٹھک ٹھک کر رہی سی۔

میں تنگ جیہے سلیٹی راہ اتے آ گیا۔ میرے سجے پاسے گوڑھا نیلا سمندر ٹھاٹھاں مار رہا سی۔ انج لگدا سی جویں نظر نہ آؤندے ترکھان ہزاراں رندیاں نال اس اتے کنم کر رہے ہون، تے چٹے سک ہوا دے نال، جیہڑی صحتمند عورت دے ساہ وانگ سلھی، نگھی تے خوشبودار سی، اڈدے ہوئے سرسراہٹ کردے ہوئے کنڈھے ول

جهوں چکے گھاہ دیاں تڑاں نوں توڑدی سی تے آپنے منہہ وچ تنی جا رہی سی، تے انج کردی ہوئی اوہ وحشی لال سوھیاں اکھاں والے ونگے ہوئے تے ڈراؤنے منہہ اتے مٹی ڈیگی جا رہی سی۔ پھر جھلی پھٹ گئی تے بچے دا سر نظر آؤن لگ پیا۔ میرے لئی ایہہ ضروری سی کہ اوہ زور زور دیاں لتاں مارنیاں بند کر دیوے، بچے نوں باہر آؤن وچ مدد کرنا تے ایہہ ویکھنا ضروری سی کہ اوہ آپنا ونگا ہویا کراھوندا منہہ گھاہ نال نہ بھر لوے۔

اسیں اک دوجے نوں ذرا کو گاھلاں کڈھیاں — اوھنے کریچے دنداں وچوں دی تے میں آرام نال۔ اوھنے درد تے شائد شرم کرکے، تے میں گھبراھٹ تے اس لئی بےحد ھمدردی کرکے۔

''ھائے ربا!،، اوہ آپنے نیلے پئے تے جھگ چھڈدے بلھاں نوں ٹکدیاں کراھی، جدوں کہ اکدم دھپ وچ دھندلیاں ھو گئیاں لگدیاں اوھدیاں اکھاں وچوں ساں دی بھیانک تکلیف دے اتھرو وگی ٹری جا رہے سن تے اوھدا سارا جسم جھولے کھا رھا سی، جویں اوھدیاں بوٹیاں توڑیاں جا رھیاں ھون۔

''چلا جا اتھوں، شیطان...،،

اوہ سڑیاں بانہواں نال سینوں پرے دھکدی رھی تے میں زور پاؤندیاں اوھنوں کہا:

''پاگل نہ بن! جلدی کر تے کنم مکا۔،،

سینوں اس اتے بہت رحم آ رھا سی، تے انج لگ رھا سی جویں اتھرو اوھدیاں اکھاں وچوں نہیں سگوں میریاں اکھاں وچوں وگ رھے ھن۔ میرا دل دکھہ نیں مل لیا سی تے میرا چیکن تے جی کیتا۔ تے میں چیک ھی پیا:

''جلدی کر، جلدی!،،

تے لئو — میریاں بانہاں وچ اک نر بچہ پیا سی — لال سوھا۔ بھانویں اتھرو میریاں اکھاں دھندلا رھے سن، میں ویکھہ سکدا ساں کہ اوہ سارا لال تے، پھلاں ھی، دنیا نال ناخوش سی، پلسیٹے مار رھا سی، زور زور دی رو رھا سی، بھانویں اجے تک اوہ آپنی ماں نال بجھا ھویا سی۔ اوھدیاں اکھاں نیلیاں سن، عجیب نکا جیہا نک اوھدے لال جھرڑیاں والے منہہ اتے پھسیا لگا سی، تے جدوں اوہ رو رھا سی تاں اوھدے بلھہ پھرک رھے سن:

تے اوہ اپنے بھیانک ڈھنگ نال غیرقدرتی طریقے نال ساہ لے رہی سی کہ اوہدا پیٹ زور زور دی ہل رہا سی جدوں کہ اوہنے، کراہندی نیں تے آپنے پیلے بگھیاڑاں ورگے دند ننگے کردی نیں، ایہنوں آپنے ہتھاں وچ پھڑیا ہویا سی۔

''کی گل — کسے نے ماریا اے؟'' میں اوہدے اتے جھکدیاں پچھیا۔ اوہنے دھوڑ وچ سکھی وانگ آپنیاں ننگیاں لتاں ماریاں تے آپنے بھارے سر نوں موڑدی ہوئی کوکی:

''چلا جا... بےشرم... چلا جا...''

میں سمجھ گیا کہ کی گل ہے۔ اس توں پہلاں وی میں ایہہ ویکھ چکا ساں۔ بےشک میں ڈر گیا تے پچھے ہٹ گیا پر عورت نے اچی اچی لمکویں آواز وچ چلاؤنا شروع کر دتا، اوہدیاں اکھاں جویں متھے توں باہر نکلدیاں آ رہیاں ہون۔ اوہناں وچ اتھرو آ گئے تے اوہدے لال ہوئے تے تنے ہوئے منہہ اتے وگن لگ پئے۔

ایہہ ویکھ کے میں واپس اس کول چلا گیا۔ میں آپنا جھولا، کیتلی تے چاہ والا ڈبا ہیٹھاں سٹیا، اوہنوں پٹھہ بھار سدھی لٹا دتا تے اوہدے گوڈے موڑن ہی لگا ساں کہ اوہنے مینوں پرے دھک دتا، میرے منہہ تے چھاتی اتے ماریا، مڑی تے چوھاں لتاں باہواں دے بھار رینگ کے جھاڑیاں دے ہور ہیٹھاں ہو گئی، رچھنی وانگ غراؤندی ہوئی:

''وحشی! شیطان!''

اوہدیاں باہواں ساتھ چھڈ گئیاں تے اوہ منہہ بھار ہیٹھاں ڈگی۔ اوہنے مڑ کے چلاؤنا شروع کر دتا تے زور رور دی لتاں مارن لگ پئی۔

جوش دی گرمی وچ میں کاہلی کاہلی یاد کیتا جو وی مینوں کرنا چاہیدا ہے۔ میں اوہنوں الٹا کے پٹھہ-بھار لٹا دتا تے اوہدیاں لتاں اپر کیتیاں — جھلی پہلاں دسن لگ پئی سی۔

''چپ-چاپ لیٹی رہو، ہنے ہو جائیگا۔''

میں دوڑدا ہویا دریا دے کنڈھے تے گیا، ہتھ دھوتے تے دائی دا کنم کرن واپس آ گیا۔

عورت سروڑے کھا رہی سی، جویں برچھے دا چھوڈا اگ وچ مروڑے کھاندا ہے۔ اوہ آپنے دوالے زمین اتے ہتھ سار رہی سی،

محسوس کیتی تاں اوہنے سبھ توں ودھ جوش بھری تے سبھ توں اچی چیک ماری۔ مگروں جدوں میں اوہدی چھاتی تے پٹھہ نوں تھپک تھپک کے دھوتا تاں اوہنے آپنیاں اکھاں میچ لئیاں تے زور زور دی ہتھ پیر مارنے تے چلاؤنا شروع کر دتا، جدوں کہ اک اک کر کے لہراں اوہنوں دھون لگ پئیاں۔

''چیک، بچو! پورا زور لا کے چیک...''

جدوں اسیں اوہدی ماں کول پرتے تاں اوہ اکھاں بند کری زمین اتے پئی سی تے جنیپے توں مگروں پیڑاں کر کے آپنے بلھ ٹک رہی سی، پر کراہٹ تے آہاں دے وچوں مینوں اوہدی پھسپھساہٹ سنائی دتی۔

''لیا، مینوں دے...''

''ساہ لے ذرا۔''

''مینوں دے دے۔''

ٹٹوندے ہوئے، کنبدے ہتھاں نال اوہنے آپنا بلاؤز کھوھلنا شروع کر دتا۔ میں اوہنوں چھاتی ڈھلی کرن وچ مدد دتی۔ اوہدیاں چھاتیاں ویہہ بچیاں نوں پالن واسطے بنیاں سن۔ اوہنے اودھم مچاؤندے اوریل-واسی نوں آپنے گرم جسم نال لا لیا۔ اوہ اکدم سبھ کجھ سمجھ گیا تے چپ کر گیا۔

''ہے، پاک مریم، مریم ماں،'' کنبدیاں تے آپنے کھلرے ہوئے والاں نوں جھولے اپر ایدھر اودھر ماردیاں ماں نے ساہ لیا۔

اکدم، ذرا کو چیک نال اوہنے اکھاں پھیر کھوھلیاں — مادریت دیاں پاک، بیانوں باہریاں خوبصورت اکھاں، اوہ نیلیاں سن تے آسمان ول ویکھن لگ پئیاں۔ اوہناں وچ خوشی بھری، شکرگذار مسکراہٹ چمک رہی تے گھل مل رہی سی۔ آپنے بھارے ہتھ نوں چکدیاں اوہنے ہولی ہولی آپنے تے بچے اتے صلیب دا نشان بنایا۔

''ہے، پاک مریم، ماں مریم، تینوں سلام...''

اوہدیاں اکھاں بجھ گئیاں تے اوہ کناں چر چپ-چاپ مساں ساہ لیندیاں بیٹھی رہی۔ پھر اکدم وھاری انداز وچ زور نال مینوں بولی:

''میرا جھولا کھوھلیں، کاکا۔''

میں جھولا کھوھلیا۔ اوہنے ٹکویں نظر نال تے ہلکی جیہی مسکراہٹ،

''ا-ای-یا... ا-ای-یا...''

اوہ اینا کولا سی کہ مینوں ڈر سی کہ اوہ میرے ہتھاں وچوں تلک نہ جاوے۔ میں گوڈیاں بھار ہویا ہویا ساں، اس ول ویکھ رہا تے ہس رہا ساں — اوہنوں ویکھ کے میں اینا کھڑ گیا ساں۔ میں بالکل بھل گیا ساں کہ اگوں کی کرنا ہے۔

''ناڑو کٹ دے...''، مساں سنیندی آواز وچ ماں بولی، اوہدیاں اکھاں بند سن، اوہدا منہ لمکیا ہویا سی تے مردے وانگ بھوسلا پیا ہویا سی۔ آپنے نیلے پئے بلھاں نال اوہنے ہولی جیہی دہرایا:

''آپنے چاقو نال... اہدا ناڑو کٹ دے۔''

میرا چاقو بیرک وچ گواچ گیا سی تے میں دنداں نال اوہدا ناڑو کٹیا۔ بچہ اوریل-واسی کھرج دی آواز وچ چلا رہا سی تے ماں مسکرا رہی سی۔ مینوں اوہدیاں اکھاں دیاں جاگومیٹی والیاں ڈونگھاناں وچ کراماتی طرحاں دی نیلی روشنی پھر جیوں پئی دسی، تے اوہدا سانولا ہتھ اوہدے گھگرے ہیٹھ ٹٹول رہا سی، جیب ڈھونڈ رہا سی جدوں کہ اوہنے آپنے لہو-لبڑے ٹکے ہوئے بلھاں وچوں ساہ لیندیاں مینوں کہا:

''میرے وچ... ساہ ست... نہیں۔ میری... جیب وچ رتا کو... پٹی اے۔ ... ایہدا ناڑو... بنھ دے۔''

میں پٹی لبھی تے بچے دا ناڑو بنھ دتا۔ اوہدی مسکراہٹ وچ چمک آگئی، اینی خوش تے روشن کہ اس نے میریاں اکھاں چندھیا دتیاں۔

''سدھی ہو کے لیٹ۔ میں ایہنوں نہوا لیاواں۔''

اوہ فکرمندی نال بڑبڑائی:

''دھیان نال۔ ہولی ہولی نہوائیں... دھیان نال۔''

انسانیت دے اس لال ٹوٹے نوں نرم وتیرے دی بالکل لوڑ نہیں سی۔ اوہ آپنیاں مٹھیاں وٹ رہا تے چلا رہا سی جویں کہ مینوں لڑائی کرن لئی ونگار رہا ہووے۔

''ا-ای-یا... ا-ای-یا...''

''ہاں، ہاں، زور نال، بچو، نہیں تاں لوکیں تیری سری لاہ لین گے مروڑ کے۔''

جدوں اساں دوہاں آپنے اتے آ کے پئی پہلی بیچین لہر دی چھوہ

''کی سچ مچ توں پیدل جائینگی؟''
''پاک مریم دے آسرے، اوہ میری مدد کریگی۔''
سو، جے پاک مریم اوہدے نال سی تاں میں کی کہہ سکدا ساں۔
اوہنے ہیٹھاں نکے جیہے جھرڑائے منہہ ول ویکھیا۔ اوہدیاں انہاں وچوں رحمدل روشنی دیاں چاننا کردیاں رشماں نکل رہیاں سن۔ اوہنے آپنے بلہاں تے جیبھ پھیری تے آپنی چھاتی اتے ساڑیاں ساڑیاں تھپکیاں لائیاں۔
میں اگ بالی تے اوہدے آلے دوالے پتھر رکھ دتے جنہاں اتے کیتلی رکھی جا سکے۔
''میں اک منٹ وچ تیرے واسطے چاہ بنا دیانگا۔''
''او، ضرور بنا۔ میرے اندر تاں جویں سبھ کجھ سک گیا لگدا اے۔''
''تیرے لوک تینوں چھڈ کیوں گئے؟''
''اوہ نہیں چھڈ گئے۔ میں ہی پچھے رہ گئی ساں۔ اوہناں ذرا کو پیتی ہوئی سی... تے چنگا ای ہویا — ذرا سوچ جے اوہ اس ویلے ساہمنے ہندے تاں!''
اوہنے میرے ول نگاہ ماری تے آپنی بانہہ نال آپنا منہہ ڈھک لیا۔ پھر تھکیا، تھک وچ کجھ خون سی، تے شرمندی جیہی ہوئی مسکرائی۔
''ایہہ تیرا پہلا بچہ اے؟''
''ہاں۔ توں کون ایں؟''
''بس اک آدمی۔''
''آدمی تاں توں ہیں ای۔ ویاہیا ہویا ایں؟''
''اس گل دا فخر مینوں حاصل نہیں ہویا۔''
''جھوٹھ بولدا ایں۔''
''کاہدے لئی میں جھوٹھ بولانگا؟''
اوہنے اکھاں نیویاں کر لئیاں تے سوچن لگ پئی۔ پھر بولی:
''تینوں پھر ایہناں تیویاں والے کماں دا کویں پتہ اے؟''
ہن میری جھوٹھ بولن دی گھڑی آ گئی سی۔
''میں ایہہ سکھیا ہویا اے،'' میں بولیا۔ ''میں طالب علم ہاں — تینوں پتہ اے، کی ہندا اے ایہہ؟''

نال میرے ول ویکھیا، تے مینوں لگا جویں اوھدیاں پچکیاں گلہاں تے سلہے متھے اتے کوئی رنگت دوڑ گئی ہووے۔

''اک منٹ لئی اتھوں چلا جا...،،

''ایویں زور نہ لا۔،،

''ھچھا، ھچھا، توں چل ذرا۔ ،،

میں پرے جھاڑیاں وچ چلا گیا۔ میرا دل تھکاوٹ محسوس کر رہا سی تے انج لگدا سی خوش پرندے ہولی ہولی میرے سینے وچ گا رہے ہون۔ سمندر دی لگاتار شاں-شاں نال رل کے، ایہہ ایناں چنگا لگ رہا سی کہ میں ایہنوں اک سال تک سنی جا سکدا ساں۔

کدھرے نیڑے جیہے ھی مینوں کسے جھرنے دی گڑگڑ سنائی دتی۔ ایہہ انج سی جویں کوئی مٹیار آپنی سہیلی نوں آپنے محبوب دیاں گلاں سنا رہی ہووے۔

جھاڑیاں دے اپر پیلے رومال نال بجھا سر دکھائی دتا، ھن ایہہ ٹھیک طرحاں بجھا ہویا سی۔

''کیوں، کی گل؟ توں بڑی چھیتی اٹھ پئی ایں۔ ،،

اک جھاڑی دیاں ساریاں ٹہنیاں نوں پھڑ کے اوہ اتھے بیٹھی سی۔ اوھدا منہہ سواہ-رنگا ہویا ہویا سی، جس طرحاں اس وچوں ساری جان کڈھ لئی گئی ہووے تے اکھاں دی تھاں دو وڈے وڈے نیلے ٹوٹے ہون۔ اوہ مسکرائی تے سہل جیہے جذبے نال بولی:

''ویکھ، کویں ستا پیا اے۔ ،،

اوہ ٹھیک ستا ہویا سی، جتھوں تک میں ویکھ سکدا ساں، دوجے بچیاں نالوں اس وچ کوئی فرق نہیں سی۔ جے کوئی فرق سی تاں ماحول دا: اوہ اک جھاڑی دے ہیٹھاں پت-جھڑ دے لشکدے پتیاں دے اک ڈھیر اتے پیا سی — اس طرحاں اوریل وچ نہیں ھندا ہوویگا۔

''تینوں لیٹ جانا چاھیدا ھے، ماں۔ ،،

''نہیں،، اوھنے ہولی جیہی آپنا سر ماردیاں کہا۔ ''مینوں تیار ہو کے اتھے جانا چاھیدا ھے، کی ناں لئیدا اے اوھدا...،،

''اوچیمچیری؟،،

''ھاں-آں۔ میرے نال دے تاں ھن کنے ویرست اگے نکل گئے ہون گے۔ ،،

''جلدی ھی اتھے غسلخانے بنن والے نیں، تیرا خیال اے!،،
''توں ٹھٹھا کردا ایں تے مینوں ڈر لگدا اے! جے کسے جانور نے ایہنوں کھا لیا تاں! ایہنوں زمین ہیٹھاں دباؤنا ضروری اے۔ ،،
اوھنے منہہ پرلے پاسے کیتا تے مینوں اک گلی بھاری گٹھڑی پھڑا دتی تے دھیمی جیہی شرمیلی آواز وچ بولی:
''ٹھیک طرحاں کریں گا ناں؟ ڈونگھا ٹویا پٹ کے؟ یسوع-مسیح دے واسطے... تے میرے ننھے دی خاطر، ٹھیک طرحاں نال دبائیں ایہہ...،،
جدوں میں واپس آیا تاں میں اوھنوں ڈگمگاؤندے قدماں تے پھیلائیاں بانہواں نال کنارے ول آؤندی ویکھیا۔ اوھدا گھگرا لک تک گلا ھویا ھویا سی تے اوھدا منہہ ذرا کو لال ھویا ھویا سی جویں اندروں چانن چھڈ رھا ھووے۔ میں سہارا دے کے اوھنوں اگ تک لیایا تے حیران ھویا ھویا سوچن لگ پیا: ''کیہی جنگلی جانوراں والی طاقت اے!،،
پھر اسیں شہد والی چاہ پیتی تے اوھنے سلکڑے جیہے پچھیا:
''سو توں پڑھائی چھڈ دتی؟،،
''ھاں۔ ،،
''پیندا ھووینگا؟،،
''پی پی کے تباہ ھو گیا، ماں!،،
''شی-شی۔ تے میں اتھے ھی سمجھ لیا سی، سوکھوم وچ، جدوں توں کھانے بارے مینجر نال لڑائی کیتی سی اودوں میں آپنے آپ نوں کہا سی کہ ایہنے ضرور پیتی ھوویگی، جیہڑا کسے توں ڈردا نہیں۔ ،،
اوھنے آپنے سجے بلھاں توں سواد نال شہد چوسیا تے آپنیاں نیلیاں اکھاں نال اوہ مڑ مڑ کے اس جھاڑی ہیٹھاں ویکھی جا رھی سی جتھے نواں جنمیا اوریل-واسی ستا پیا سی۔
''پتہ نہیں، ایہنے کس طرحاں جیونا اے،،، اوھنے میرے ول گھوکھدیاں نظراں سٹدیاں ھوکا لیندی نے کہا۔ ''توں میری مدد کیتی، تیرا شکریہ، پر ایہہ ایہدے لئی چنگا اے کہ نہیں، ھن پتہ نہیں۔ ...،،
جدوں اوہ کھا پی بیٹھی تاں اوھنے صلیب دا نشان بنایا تے

''کیوں نہیں۔ ساڈے پادری دا وڈا منڈا وی طالب علم اے۔ اوہ پادری بنن دی پڑھائی کر رہا اے۔ ''

''خیر، میں وی اوہناں وچوں اک ہاں۔ میں جا کے پانی لیاواں؟''

عورت نے آپنا سر بچے اتے جھکایا، ایہہ سنن لئی کہ اوہ ساہ وی لے رہا اے جاں نہیں۔ پھر اوہنے سمندر ول نظر ماری۔

''میں منہہ ہتھہ دھو لیندی تاں چنگا سی۔ پر اتھوں دا پانی مینوں نہیں پتہ کیہو جیہا اے؟ لونا تے کوڑا۔ ''

''جا تے آپنا منہہ ہتھہ دھو لے اس نال۔ ایہہ نروآ پانی اے۔ ''

''سچ؟''

''ہاں۔ تے جھرنے دے پانی نالوں نگھا اے۔ اتھوں دا پانی تاں برف ورگا اے۔ ''

''جے توں آکھدا ایں تاں...''

اک ابخازیائی، سر چھاتی اتے سٹی، گھوڑے اتے انگھلاؤندا ہویا کولوں لنگھیا۔ نکا جیہا گھوڑا، تنے ہوئے پٹھیاں والا، کن پھرکا رہا سی تے اوہنے گول کالیاں اکھاں نال گھور کے ساڈے ول ویکھیا تے فراٹا ماریا۔ سوار نے ہجکے نال سر ہلایا جس اتے گھسی ہوئی چرو دی ٹوپی پئی ہوئی سی، ساڈے ول ویکھیا تے سر پھر ہیٹھاں سٹ لیا۔

''عجیب لوک نے اتھوں دے، تے ویکھن وچ کنے ڈراؤنے لگدے نیں،'' اوریل-واسی عورت نے کہا۔

میں کجھہ پانی لین چلا گیا۔ تیز دھار، صاف تے پارے وانگ تھرکدا پانی پتھراں اتوں چھالاں مار رہا سی تے پت‌جھڑ دے پتے خوشی نال پانی وچ چکر لگا رہے سن۔ شاندار! میں منہہ ہتھہ دھوتا، کیتلی بھری تے واپس ٹر پیا۔ جھاڑیاں وچوں میں ویکھیا کہ عورت فکرمندی نال پچھے تکدی ہوئی گوڈیاں بھار رڑھہ رہی سی۔

''کی گل اے؟''

اوہ تربھک پئی تے اوہدا منہہ فق ہو گیا۔ اوہ آپنے ہیٹھاں کجھہ لکاؤن دی کوشش کر رہی سی۔ میں اندازہ لا لیا۔

''لیا، مینوں پھڑا، میں ایہہ دب دیواں۔ ''

''نہ وے ویرا! ایہہ تاں غسلخانے ہیٹھہ زمین ہیٹھہ کرنا ضروری اے...''

میکسم گورکی دیاں ''چونویاں کہانیاں،، بارے نوٹ

روسی قومی مصنف گورکی ساری انسانیت دا مصنف ہے۔

گورکی ہر اس تھاں پڑھیا جاندا ہے جتھے چھپے ہوئے حرف دی ہوند ہے۔ اوہدیاں تصنیفاں سوویت یونین تے دنیا دیاں ۱۲۷ قوماں دیاں زباناں وچ ترجمہ ہو چکیاں ہن۔ مصنف دے آپنے وطن وچ اوہدیاں چھپ چکیاں کتاباں دیاں ایڈیشناں دی کل گنتی ۱۱ کروڑ جلداں تک اپڑ چکی ہے۔

۱۸۹۲ وچ جدوں ''میکسم گورکی،، دے قلمی ناں ہیٹھ پہلی کرت ''مکار چدرا،، چھپی تاں اوہدا مصنف نزنی-نووگورود شہر* دا مزدور الیکسے پیشکوف ۲۴ سالاں دا سی۔ پر اس وقت تک اوہ اینیاں ازمائشاں وچوں لنگھ چکا، اینیاں مشکلاں سہار چکا تے زندگی دا ایناں بھرپور تجربہ اکٹھا کر چکا سی کہ اس پہلو توں اس توں پہلیاں جاں ہمعمراں وچوں کوئی اوہدے برابر نہیں سی۔

روزی لئی چکر لٹدیاں، آپنی زندگی دے تیجے دہاکے وچ گورکی نے لگ بھگ سارے جنوبی روس — یوکرین، بیسارابیا، کریمیا، کاکیشیا — نوں پیدل گاہ ماریا سی۔

روس وچ آپنے گھنمن دے ورھیاں وچ گورکی آپنے راہاں اتے کس نوں نہیں ملیا۔

---

* ہن اس شہر دا ناں آپنے عظیم باشندے دے ناں تے گورکی ہو گیا ہے۔ مترجم:

جدوں میں آپنا مال-متاع سانبھہ رہا ساں تاں اوہ انگھلاؤندی جیہی
ہوئی آپنا جسم ہلاؤندی بیٹھی رہی، زمین اتے آپنیاں اکھاں گڈی،
جیہڑیاں پھر دھندلا گئیاں سن۔

''توں سچ مچ جا رہی ایں؟''

''ہاں۔''

''تینوں یقین اے، توں اینی تکڑی ہو گئی ایں؟''

''تے توں پاک مریم بارے نہیں سوچدا! ایہہ مینوں پھڑا۔''

''میں ایہنوں چک لیندا ہاں۔''

کجھہ بحث مگروں اوہ من گئی، تے اسیں ٹر پئے۔ نالو نال،
موڈھے نال موڈھا جوڑ کے۔

''میں کدھرے ٹھیڈا نہ کھا لواں،'' اوہنے معافی منگدے
انداز وچ مسکراؤندی ہوئی نے کہا تے آپنا ہتھہ میرے موڈھے اتے
رکھہ دتا۔

روسی سرزمین دا نواں باشندہ، انجانی قسمت دا مالک، میریاں
بانہواں وچ پیا سی تے آپنے نک وچوں سیانیاں ورگیاں آوازاں کڈھہ
رہا سی۔ چٹے گھنمن-گھیریاں دے فیتیاں نال جڑیا سمندر تھپ-
تھپ کر رہا تے شور مچا رہا سی، جھاڑیاں اک دوجے نال گھور-مسورے
کر رہیاں سن۔ سورج ڈھلدی دوپہر دے راہ ٹر پیا سی۔

اسیں ہولی ہولی ٹردے گئے۔ ماں کدی کدی رک جاندی،
لنماں سارا ساہ لیندی، سر پچھے نوں سٹدی، آسے پاسے سمندر ول،
جنگل ول، پہاڑاں ول نظر ماردی تے پھر آپنے پتر دے منہہ ول
ویکھن لگ پیندی۔ درد دے ہنجھوآں نال دھوتیاں اوہدیاں اکھاں
اک وار پھر عجیب طرحاں صاف، اک وار پھر نیلے چانن نال
چمکدیاں سن۔

اک واری اوہ رکی تے بولی:

''اف ربا! کناں چنگا لگ رہا اے، کناں چنگا! میں اسے طرحاں
ٹری جا سکدی ہاں، اگے ہی اگے، دنیا دے سرے تک، ایہنوں،
آپنے ننھے نوں نال لے کے، تاں کہ اوہ آپنی ماں دی چھاتی اتے
آزادی وچ ودھے پھلے، میرا ننھا پیارا بچہ...''

سمندر شور مچائی جا رہا سی۔

۱۹۱۲

وی روسی سبھا دیاں شاندار خوبیاں نہیں سن گوایاں [illegible]
وسعت، فنی مہارت، خوشی لئی بیچین تخیل ۔ آوارہ گرداں بارے،
اوھناں لوکاں بارے، جنھاں نوں بورژوا معاشرہ رد کر چکا ھویا سی
(''چیلقاش،،، ''کوناوالوو،،، ''اورلوو جوڑا،،، وغیرہ)، کہانیاں دی
پوری دی پوری لڑی اس طرحاں ھوند وچ آئی۔

گورکی آوارہ گرداں نوں، آزادی لئی اوھناں دی تیز خواھش نوں، جائیداد لئی اوھناں دی نفرت نوں، اوھناں دی زندگی دے معنی دی بھال نوں بڑی ھمدردی نال چتردا ھے۔ پر ایہہ آوارہ گرد گورکی دے ھیرو نہیں، تے اوھنے اوھناں نوں ریس کرن دے لائق نمونیاں دے طور تے نہیں پیش کیتا، سگوں قدیمی دنیا دے ''گناہ دی عملی شہادت،، دے طور تے پیش کیتا ھے، جیہڑا دنیا وچ انسان دے فرقاں، اوھدی فنی مہارت، بہت زیادہ چنگیاں آرزوآں نوں خراب کر دیندا ھے۔

ناول‌نویس گورکی دی خوبی اوھدے موضوعاں دا بہت قسم دا ھونا ھے۔ ھیٹھلے درجیاں دے لوکاں دی زندگی نوں اصلیت‌پسند طریقے نال پیش کرن دے نال ھی نال مصنف ''زندگی دے مالکاں،، نوں — روسی وپاریاں، پنڈاں دے نکے بورژوا — نوں ساھمنے لیاؤندا ھے تے بےنقاب کردا ھے۔

مصنف تے معاشرے دی اک شخصیت دے طور تے گورکی اپر وڈا اثر ۱۹۰۵ دے روس اندر بھاری انقلابی ابھار دا پیا۔ مصنف نے آپنے رد عمل دے طور تے ترغیب دیندا ''طوفانی پیتریل دا گیت،، تے آپنا عالمی مشہوری والا ناول ''ماں،، لکھیا۔ لینن نال ملاقات تے دوستی گورکی لئی فیصلہ‌کن اھمیت رکھدے ھن۔ لینن نے گورکی دی فنی مہارت دا اچا مل پایا۔ گورکی نوں ''انقلاب دا طوفانی پیتریل،، دسدیاں و۔ ا۔ لینن نے کہا کہ مصنف نے ''آپنیاں عظیم فنی تخلیقاں دے ذریعے آپنے آپ نوں روس اندر تے دنیا بھر وچ مزدور لہر نال پکی طرحاں جوڑ لیا ھے۔،، *

---

* و۔ ا۔ لینن۔ مجموعی تصانیف، جلد ۱۶، صفحہ ۸۹— مترجم:

گورکی دی ایہہ صفت سی کہ اوہ لوکاں ول سرگرم دھیان دیندا سی، جس کرکے لوک وی خوشی نال نوجوان مسافر دے ساھمنے آپنا دل کھوھل دیندے، اوھنوں آپنی زندگی دیاں ڈرامائی، عجیب وغریب تے اداس کہانیاں سناؤندے۔

۱۸۹۸ وچ میکسم گورکی دے پہلے مجموعے چھپے، چھوٹیاں چھوٹیاں کتاباں – ''مضامین تے کہانیاں''۔ اس نوں اینی بھاری کامیابی ملی کہ اس نے گورکی نوں چیخوف تے تالستائی نال اکو صف وچ لیا کھڑا کیتا۔

میکسم گورکی دیاں پہلیاں تصنیفاں وچ نڈر اصلی سچائی اجیہیاں گلاں نال ملی ھندی سی، جیہڑیاں ایہو جیہی مشکلاں بھری زندگی والے مصنف واسطے غیرمعمولی ھندیاں، ''بہادرانہ جنون'' دے رزمیہ سوھلے گاؤن نال ملی ھندی سی۔

اس مجموعے وچ نوجوان گورکی دیاں مشہور رزمیہ-رومانی تصنیفاں شامل کیتیاں گئیاں ھن – ''مکار چدرا''، ''باز دا گیت''، ''بڈھی ازرگل''، ''طوفانی پیتریل دا گیت۔''

''بڈھی ازرگل'' بڑی دلچسپ تے شاندار ھے: اس کہانی دے تن حصے اوھناں تناں راھاں نوں وکھاؤندے ھن جیہڑے ھر انسان واسطے ممکن ھن۔ لارا دی کہانی سکھاؤندی ھے کہ اکلاپن سبھ توں وڈی ناخوشی ھے، کہ موت اس توں گھٹ سخت سزا ھے۔ کہانی دا آخری حصہ، دانکو دے بلدے دل دی داستان، ایہہ گل دسدی ھے کہ لوکاں دی آزادی خاطر آپنے آپ نوں وار دینا کنی خوشی دی گل ھے۔

تے خود ازرگل دی قسمت نال متعلق کہانی دا درمیانی حصہ کس گل بارے دسدا ھے؟ ایہہ اس گل بارے دسدا ھے کہ ایہہ نہیں ھو سکدا کہ انسان بہادر کارنامے وی کرے تے نال ھی صرف آپنے لئی، آپنی ذاتی خوشی لئی جیوے، اکو ویلے دانکو تے لارا بن سکے۔ ایہہ اس کرکے نہیں ھو سکدا کہ اس صورت وچ طاقتور تے بہادر انسان دی روح وچ، جس طرحاں دی کہ ازرگل جوانی وچ سی، ''ڈرو جیہی غلاماں والی آواز''، سنائی دین لگ پیندی ھے۔

آپنے سفراں دے دوران گورگی نوں اجیہے لوک ملے، جیہڑے ''زندگی دیاں ڈونگھاناں'' وچ دھک دتے گئے سن، پر جنھاں نے پھر

۵. بڈھی ازرگل

قصیاں نال بھرپور کہانی، جیہڑی گورکی نے مولداویا دیاں داستاناں دی بنیاد اتے لکھی۔ ا۔ چیخوف نوں لکھی چٹھی وچ گورکی نے لکھیا: ''انج لگدا ہے کہ ایناں اکسر تے خوبصورت میں کدی کجھ نہیں لکھ سکانگا، جنی کہ میں 'بڈھی ازرگل' لکھ لئی ہے۔ ...''

٦. اکیویں دے مارے

ایہہ کہانی اکل دی ماری اک پیسی عورت دی ٹریجک قسمت بارے ہے، جیہڑی ستیپی دے اک نکے جیہے سٹیشن وچ گواچے ہوئے تے روح توں خالی نک۔بورژوا وسنیکاں دا شکار بنی۔ اس کہانی دی بنیاد اک اصلی کہانی ہے، جیہڑی گورکی نے اودوں سنی جدوں اوہ ۱۸۸۸ وچ ریلوے سٹیشن دوبرینکا اتے دھڑوئی دے طور تے کنم کردا سی۔

۷. اورلوو جوڑا

لوکاں وچوں آئے بندیاں بارے، اوہناں دی نویں زندگی دے راہاں دی بھال بارے ناول‌نویس گورکی دی ایہہ سبھ توں ودھ اہم تخلیق ہے۔ اس کہانی نوں اوہ آپنی ابتدائی اصلیت۔پسند تخلیق دی اک سبھ توں چنگی مثال سمجھدا سی۔

۸. طوفانی پیٹریل دا گیت

پہلی واری ایہہ تخلیق رسالے ''ززن'' دے ۱۹۰۱ دے اپریل دے پرچے وچ چھپی۔ زارشاہی سنسر نے رپورٹ دتی: ''مندرجہ بالا نظمیہ تخلیق نے جانے۔پچھانے رجھاناں والے ادبی حلقیاں اتے زبردست اثر پایا ہے، جنھاں نے اس توں پچھوں، خود گورکی نوں نہ صرف ''طوفانی پیٹریل'' ہی سگوں ''طوفان دا ڈھنڈورچی'' کہنا شروع کر دتا، جیہڑا صرف آؤندے طوفان بارے خبر ہی نہیں دیندا سگوں طوفان نوں آپنے مگر مگر آؤن دا سدا دیندا ہے۔'' اس گیت نوں

۱. مکار چدرا

الیکسی پیشکوف دی میکسم گورکی دے قلمی ناں ہیٹھ چھپی ایہہ پہلی کہانی سی۔ ایہہ کہانی ۱۸۹۲ وچ طبلسی دے اخبار ''قفقاز،، وچ چھپی۔ تنقید نگاراں نے اس کہانی نوں ''سبھ نوں جتن والے پیار دا فاتح گیت،، کہا۔

۲. لونی دلدل

اس کہانی دی بنیاد اک اصلی واقعہ ہے جیہڑا میکسم گورکی نوں اودوں پیش آیا، جدوں اوہ کنم دی بھال وچ جنوبی روس وچ چکر لگا رہا سی۔ اس کہانی وچ پچھلی صدی دے آخیر وچ زارشاہی روس دیاں لون دیاں دلدلاں وچ کنم دیاں ناقابل-برداشت حالتاں دا اصلیت‌پسند ذکر کیتا گیا ہے۔

۳. باز دا گیت

ایہہ تخلیق پہلی وار ۱۸۹۰ وچ ''سمارا دے اخبار،، وچ چھپی۔ ''مضامین تے کہانیاں،، مجموعے واسطے ایہنوں تیار کردیاں، گورکی نے ایہدی انقلابی سر نوں ہور زوردار بنا دتا۔ ''باز دے گیت،، نوں روس دے ترقی‌پسند لوکاں ولوں نگھا ہنگارا ملیا۔

۴. چیلقاش

میکسم گورکی دی پہلی تخلیق، جیہڑی و۔ کورولینکو دی مدد نال دارسلطنت دے رسالے ''روسی دولت،، وچ چھپی۔

اودیسہ دے آوارہ بندے نال، جس نے چیلقاش لئی اصل نمونے دا کنم کیتا، گورکی جنوب دے شہر نکولائیو دے ہسپتال وچ ملیا۔ اوہ ہسپتال وچ گورکی دے نال دے منجے اتے پیا ہویا سی تے مصنف نوں اس واقعہ بارے دسیا جس دا ذکر ''چیلقاش،، کہانی وچ کیتا گیا ہے۔

پڑھن والیاں اگے درخواست

پروگریس پبلشرز نوں اس کتاب، ایہدے ترجمے تے ڈیزائن بارے تہاڈی رائے جان کے بہت خوشی ہوویگی۔

براہ کرم آپنے سجھا ۲۱ زوبووسکی بلیوار، ماسکو، سوویت یونین دے پتے تے بھیجو۔

چھاپن توں مگروں ''ززن،، بند کر دتا گیا تے پولیس مصنف دا پچھا کرکے اوھنوں زچ کرن لگی۔
''طوفانی پیتریل دا گیت،، گورکی دیاں اوھناں تصنیفاں وچوں سی جیہڑیاں و۔ ا۔ لینن نوں بہت پیاریاں سن۔

۹. اٹلی دیاں کہانیاں

ایہہ کہانیاں گورکی نے ۱۲ — ۱۹۱۱ وچ اٹلی وچ کاپری جزیرے اتے آپنی مجبوراً جلاوطنی دے زمانے وچ لکھیاں، جتھے اوہ زارشاھی حکوست دے جبر توں بچن لئی چلا گیا سی۔ ایہہ ''کہانیاں،، بالشویک اخبار ''زویزدا،، وچ اکتوبر تک تے ''پراودا،، وچ چھپیاں۔ و۔ ا۔ لینن نے گورکی دیاں ''اٹلی دیاں کہانیاں،، دا اچا مل پایا۔ عظیم مصنف نوں آپنیاں چٹھیاں وچ و۔ ا۔ لینن نے تعاون لئی گورکی دا شکریہ ادا کیتا۔ ''آپنیاں شاندار 'کہانیاں' نال تسیں 'زویزدا' دی بہت مدد کیتی ھے تے اس نال سینوں بےحد خوشی ہوئی ھے۔،،

۱۰. انسان دا جنم

میکسم گورکی دی کہانیاں دی لڑی ''روس وچ گھنمدیاں،، وچوں اک کہانی۔
اس کہانی دی بنیاد گورکی دی زندگی دا اک واقعہ ھے: ۱۸۹۲ دیاں گرمیاں دے آخیر وچ میکسم گورکی کاکیشیا وچ سڑک بناؤن دے کنم وچ لگا ھویا سی، اتھے اجاڑ سڑکاں وچوں اک اتے اوھنوں اک عورت ملی، جس نوں جنمن-پیڑاں شروع ھو چکیاں سن۔ گورکی نے اوھدے بچے دے جنیپے وچ اوھدی مدد کیتی۔

میری پیڑھی دے لوکاں لئی گورکی دا ناں جادو
دا اثر رکھدا سی۔ اوھدے نال روائتاں جڑیاں
سن جویں کسے دیومالا دا کردار ھووے۔ ...
گورکی نے سانوں لکھنا سکھایا۔ اوھنے سانوں
وکھایا کہ ادب دا موضوع اوہ لوک ھونے چاھیدے
ھن جیھڑے معاشرے دی پوڑی دے بالکل ھیٹھلے
ڈنڈیاں اتے کھڑے ھن۔ ساڈی، ھندوستانی ادیباں
دی، اوھنے آسمان توں اتر کے زمین اتے آؤن
وچ، ھمعصر مسلیاں ول، ھمعصر ھیرو ول آؤن
وچ امداد کیتی۔

ملک راج آنند

پنجابی پڑھن والیاں دی خدمت وچ اسیں گورکی
دیاں چونویاں کہانیاں پیش کردے ھاں،
جیھڑیاں اوھدیاں سبھ توں چنگیاں تخلیقاں
وچوں ھن۔ ایھناں کہانیاں نال ھی، جیھڑیاں
انیھویں صدی دے آخر تے ویھویں صدی دے شروع
وچ لکھیاں گئیاں، گورکی دے ناں نوں عالمی
مشہوری حاصل ھوئی۔